A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE
XXVIII.

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE

XVI.

1972—73.

BUDAPEST, 1975.

RKGy

A FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE XVI.

A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE
XXVIII.

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE

XVI.

1972—73.

ЕЖЕГОДНИК
Столичной Библиотеки им.
Эрвина САБО, Будапешт
1972 – 73

YEARBOOK
for the years 1972 – 73 of the
Municipal Ervin SZABÓ Library,
Budapest

ANNUAIRE
de la Bibliothèque Municipale
Ervin SZABÓ, Budapest
1972 – 73

JAHRBUCH
der Hauptstädtischen Bibliothek
Ervin SZABÓ, Budapest
1972 – 73

BUDAPEST, 1975.

AZ ÉVKÖNYV ÖSSZEÁLLÍTÁSÁT SZERKESZTŐBIZOTTSÁG VÉGEZTE

TAGJAI:

DOBOS PIROSKA, DR. ECSEDY ANDORNÉ, HARGITAI NÁNDORNÉ, HONT PÉTERNÉ, MIKÓ ZOLTÁN, ÓHEGYI PÁLNÉ, DR. REMETE LÁSZLÓ, RÉVÉSZ FERENC, SZŐKE TIBORNÉ, TÓTH DEZSŐNÉ, TYROLER GYULA

SZERKESZTŐ ÉS A JELENTÉS ANYAGÁNAK ELŐKÉSZÍTŐJE:

DR. ECSEDY ANDORNÉ

KÉPSZERKESZTŐ:

BRAUN TAMÁS

Felelős kiadó: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója

74.1225 — Állami Nyomda, Budapest

PETŐFIRŐL*

Abban a rövid önvallomásban, melyet 24. születésnapján írt, előszónak szánva összegyűjtött versei készülő kötetébe — s amelyet végül mégsem tett bele a könyvbe — egyebek közt azt mondja Petőfi:

„Irodalmunkban a kritika s a közönség véleménye egymástól annyira különböző tán még egy irórul sem volt, mint rólam. A közönség nagy része határozottan mellettem, a kritikusok nagy része határozottan ellenem van. Máskor is, ma is hosszan fontolgattam: melyiknek van már igaza? s máskor is, ma is abban állapodtam meg, hogy a közönségnek."

Amikor ezt írta, 1847. január elsején, alig négy esztendős költői pályafutásra tekinthetett vissza, de három esztendeje már az ő műve s az ő személye állt az irodalom és az irodalmi élet központjában, vezérének és mintaképének tekintette a fiatal magyar irodalom; olyan közönségsikere, mint neki, azelőtt, de mondhatjuk nyugodtan, hogy azóta sem volt magyar költőnek. A legtöbb olvasóra, a legtöbb előfizetőre az a lap számíthatott, ahova ő dolgozott; összegyűjtött verseinek első kiadása háromezer példányban kelt el, és az elsőt egy éven belül két újabb kiadás követte: abban az országban, ahol olvasóközönség igen gyéren akadt még, s ahol a kor legnagyobb, legolvasottabb újságának, Kossuth Hírlapjának sem volt 6—7 ezernél több vásárlója. És amilyen mértékben növekedett Petőfi népszerűsége a közönség nagy részénél, olyan mértékben durvult el a Petőfi-ellenes kritika hangja, egészen az útszéli gyalázkodásig, a versek becsmérlésétől a becsületsértő gyűlölködésig. De a közönségnek volt igaza, a negyvenes évek magyar közvéleményének, amely az elavult ideákat védelmező, alantas indulatú, fenekedő és gyűlölködő kritika ellenében diadalra segítette Petőfit, elfogadta, magáénak vallotta a magyar költészet mindmáig legnagyobb forradalmát.

Ha a forradalmi Petőfiről beszélünk, rendszerint csak a negyvenes évek végének Petőfijét látjuk, a demokratikus, republikánus elvek legkövetkezetesebb szószólóját, a nemzeti függetlenség harcosát, az Apostol, a Királyokhoz, a Nemzeti dal, a Még kér a nép és más nagy forradalmi versek költőjét, 1848. nagy napjainak vezéregyéniségét, a szabadságharc katonáját és hősi halottját; és hajlamosak vagyunk elfeledkezni arról, hogy Petőfi nem kisebb forradalmára a költészetnek, mint a politikának, hogy a nagy forradalmi versek és a márciusi napok: beérése, betetőzése, végkifejlete volt a húszéves Petőfi költői forradalmának. Igaz, a költészet forradalmainak és forradalmárainak törvényszerűen az a sorsuk, hogy amint érvényre juttatták önmagukat, új tartalmaik és új formáik divattá válnak, tehetséges emberek továbbfejlesztik, epigonok és epigonok epigonjai pedig kifacsarják, elcsépelik, hét bőrét lenyúzzák, s ami a maga idejében forradalmian új volt, néhány évtized leforgása alatt, vagy még előbb, megszokottá, mindennapivá, sablonossá válik, elavul; és ha maguk az újítók, a nagy költőegyéniségek műve örök kincs marad

* Elhangzott 1973. január 31-én a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Petőfi-emlékműsora bevezetőjeként.

is, későbbi korok olvasóinak is gyönyörűségére szolgál, pár évtized múlva bizony már csak kevesen, csak az irodalomtörténet jó ismerői képesek felfogni, hogy mit jelentett a maga idején, mi volt abban az új. A mai magyar olvasó, ha nem eléggé járatos a múlt magyar irodalmában, a negyvenes évek második feléből származó, más forradalmi versekből megérti Petőfi politikai forradalmiságát, – de még ha hallott is róla – a kor ismerete nélkül nem érti, nem értheti költői forradalmát: azt a rajongást és gyűlöletet, ami a 20–21 éves költő politikától, társadalmi kérdések feszegetésétől távolálló népdalait, bordalait, helyzetdalait fogadta. Pedig azok a dalocskák nemcsak a magyar verselést forradalmasították, nemcsak a nemzeti költészet fejlődésének szabtak új irányt, hanem forradalmasították, megváltoztatták az egész közízlést. Petőfi föllépte után már nem sokáig lehetett úgy írni, úgy gondolkodni, úgy beszélni, mint előtte; az ő dalai, az ő pályakezdő éveinek lírája előkészítette, fogékonnyá tette a fejeket és a szíveket nemcsak az új esztétika, hanem minden modern szellemi áramlat, az új társadalmi eszmék befogadására; szellemi előkészítője volt 48 forradalmának, függetlenségi harcának.

Egy csaknem félévszázadig rákényszerített, korlátozott és korlátolt stíluseszmény egyeduralma következtében a magyar líra 1840 körül mélypontra jutott, világtól elrugaszkodott, üres, ízetlen kellemkedésbe, avult formai, nyelvi, tartalmi konvenciókba merevedett. A század eleje, Kazinczy irodalmi diktatúrája óta a korlátoltan értelmezett európaiság, a „fentebb stílus" nevében, következetesen és könyörtelenül irtották belőle mindazt, ami a mintaképül választott német szentimentális költészet hangjától, normáitól eltért; üldözték és irtották, amit az ennek megfelelő ízlés nem talált elég finomnak és emelkedettnek, ami köznapi és köznyelvi, ami népi volt. Kölcsey – aki szerencsés óráiban saját esztétikai nézetei ellenére nagy költővé emelkedett, és írt néhány csodálatos verset – Csokonairól így vélekedett: „Kezdette ő is kiáltozni, hogy a köznéptől kell magyarul tanulni, s mivel ő ezt nemcsak kiáltozta, de cselekedte is, innen van, hogy... az alföldi provincializmust levetkezni nem igyekezett. Még ma is ott állnak sok szép dalaiban a Gyöngyalak, a Kincsem... melyek a legszebb sorokat elrútítják, s melyekre példákat nem szükséges felhoznunk, mivel munkáinak minden lapján találtatnak."

Az irodalom korabeli körülményei között Kazinczyéknak hatalmukban állt Csokonai kezdeményeit elfojtani; ízlésüket, mintaképeiket, stílusukat a következő nemzedékre is átörökítették. A Kazinczyékat felváltó romantikus nemzedék lírikusai – Vörösmarty kivételével – ugyanazt az utat járták, ugyanazokat az esztétikai elveket és babonákat vallották, mint ők; mivel pedig az idővel a társadalom és az irodalom körülményei és követelményei is változtak, az elavult esztétika eltorlaszolta a magyar líra fejlődésének útját, lehetetlenné tette, hogy az egyéni és a társadalmi lét, az egyetemesség és a nemzetiség kifejezője legyen. A harmincas évek végének, negyvenes évek elejének közfelfogása volt, hogy ellentétben a férfias (és ugyancsak alaposan elavult) romantikus hősköltészettel, a líra a művelt és ábrándos hölgyközönség szórakoztatására szolgál; a hölgyeket pedig tudvalevőleg nem érdeklik, és érzékeny fülecskéiknek nem is valók az élet súlyosabb és nyersebb dolgai, a lét bonyolult kérdései, a rút valóság. A lírai költészetnek mindezeket kerülnie kell hát, fennkölt és finom stílusban, hasonlóan fennkölt és finom semmiségekről, légies lovagok és leánykák bájérzeményeiről, a köznapi világtól távoli szívábrándjairól kell énekelni. Keresett és affektált, szenvelgő és üres volt ez a költészet, bájdús – abban az értelemben legalább, hogy legjellemzőbb, legsűrűbben használt szava a báj volt, a legkülönfélébb összetételekben: bájvirág, bájvidék, bájöröm, bájkebel, és a többi. Egy jóízlésű kortárs, már Petőfi fellépte után, és éppen Petőfivel összehasonlítva, igen találóan „lírai nyekegésnek" nevezte ezt a költészetet. A költész urak, ennek az esztétikának éltetői és áldozatai, amikor versírás céljából a ludtollat bemártották a tentába, igyekeztek nyomban elfelejteni a világot, amelyben éltek; az embereket, akiket életük során megismertek; a nyelvet, amelyet írószobájukon kívül, közéletben, társaságban, családi körben beszéltek; a papíron kellemkedtek és epekedtek, nyögdeltek, holdvilágot faltak és azon versengtek, hogy melyikük tud több bájvirágot elültetni.

Így festett a magyar líra, amikor váratlanul, minden közvetlen irodalmi előzmény nélkül, kitört a költészet forradalma: megszólalt az az országfutó félbemaradt diák, kiszolgált baka, ex-vándorszínész, aki nyilvános költői pályára lépésekor még nem volt húszéves sem, de már addig többet próbált az életből, többet tapasztalt, többet tudott, többhelyütt megfordult, mint akárhány éltesebb kor- és pályatársa; s főként jobban, belülről ismerte a nemzet alatt és az irodalmi tudaton kívül élő szegénységet, az országot, nemzetet fenntartó népet, amely véle szólalt meg az irodalomban. A bájolgáshoz és szenvelgéshez szokott magyar közvéleményben a rajongás és a gyűlölet soha nem látott hullámait váltották ki a pályakezdő Petőfi versei, szenvedélyek és indulatok, világnézetek olyan összecsapását, amihez hasonló majd csak még egyszer, Ady felléptekor lesz ebben az országban, hatvan évvel Petőfi forradalma után.

Milyenek voltak azok az országot fölforgató, közvéleményt, közizlést formáló, forradalmasító, lelkesítő és dühöket kiváltó versek? Ilyenek voltak:

Hortobágyi kocsmárosné angyalom!
Tegyen ide egy üveg bort, hadd iszom;
Debrecentől Nagy-Hortobágy messze van,
Debrecentől Hortobágyig szomjaztam.

És:

Befordultam a konyhára,
Rágyújtottam a pipámra...
Azaz rágyújtottam volna,
Hogyha már nem égett volna.

Vagy:

Ez a világ amilyen nagy,
Te galambom, oly kicsiny vagy;
De ha téged bírhatnálak,
A világért nem adnálak!

És a híres szamárdal:

Elkeseredésében
Mi telhetett tőle?
Nagyot ütött botjával
A szamár fejére.

Vagy az Egy estém otthon személyes vallomás:

Borozgatánk apámmal:
Ivott a jó öreg,
S a kedvemért ez egyszer –
Az Isten áldja meg!

Csupa játék, idill, fiatalos kedvesség, humor, közvetlenség a pályakezdő Petőfi költészete. De ez az idill minden ízében, tartalmával, nyelvével, képeivel, hasonlataival, természetességével, az első betűtől az utolsóig az uralkodó ízlés és uralkodó szépségideál tagadása. Igen, ez volt a forradalom. Az irodalomba és a köztudatba – egyelőre még nem fenyegető, jogait követelő erőként, még nem forradalmi zugással és kiegyenesített kaszákkal – betört a nép. A Muzsa mindaddig oly exkluzív és steril, művirágokkal-teli ligeteibe, a szemlélők (olvasók, írók, kritikusok) hangos öröme, vagy dühödt átkai közt csapatostúl vonultak be a daliás csikósok, a szerelmes juhászbojtárok, a bátor és hetyke betyárok, a pajzán menyecskék, a jókedvű korhelyek, a kikapós csaplárosnék, és teljes fesztelenséggel hancuroztak, csókolóztak, mulattak, beszéltek, sőt káromkodtak, csakúgy, ahogy a

konyhában, a mezőn, vagy a csárdában. És aki beszabadította őket az irodalomba, a költő saját nevében is megszólalt; ő is abban a modorban, ahogyan pajtásaival társalog az ember, — legszemélyesebb ügyeit közölte verseiben: hogy mit beszélt otthon a papával, hogy elszegődött segédszerkesztőnek, hogy úgy jóllakott, hogy még... csupa olyan közönséges dologról tudatta az olvasót, amelyekről előtte nem volt szokás és nem volt illő versben beszélni. A közönség újjongva ébredt rá, hogy a költészet legbővebb és legtisztább forrásai nem bájligetekben és bájkeblekben buzognak, hanem saját életében, saját környezetében, saját érzelmeiben; a természetesség költőibb a mesterkéltségnél, és a költészet legszebb, legkifejezőbb nyelve az a nyelv, amelyet ő maga naponta hall és beszél. A fiatal irodalmárok egy népes csoportja ósdi esztétikai és társadalmi előítéletek rombolójaként, az alkotó egyéniség felszabadítójaként üdvözölte az új, a népies irányt, megteremtőjét pedig egycsapásra mesterének, vezérének tekintette.

Petőfi az a fajta, saját kárára is őszinte és egyenes, következetes jellemű ember volt, akinek „ami a szívén, az a száján". Ilyen volt magánéletében, ilyen költészetében. Verseiben önmagát adta, az új, amit a magyar költészetnek hozott, bensejéből fakadt; hangja, stílusa, közvetlensége, természetessége nem előre elhatározott program volt, hanem a népből jött és a népnek elkötelezett nagy költői egyéniség önkifejezése. De már a húszéves Petőfi sem valami ösztönös,naív dalnok, aki vakon követi sugallatait. Rendkívül tudatosan kutatta és alkalmazta a magyar verselés, rim és ritmus törvényeit, a népdalok technikáját, a népnyelv fordulatait. Világosan látta saját jelentőségét, azt, hogy az ő spontán költészete, népiessége a magyar költészet megújításának legjobb, legkorszerűbb útja, — és azt is, hogy az új irány más, több, mélyebbreható az irodalomban koronként törvényszerűen bekövetkező puszta stílusváltozásnál. Ha pedig, esetleg, kezdetben mégsem látta volna elég tisztán, hamarosan ráébresztette a kritika farkasüvöltése.

Igaz, a bunkókat, amelyekkel az újítót akarták ütni, az esztétika: a szépség és finomság nevében forgatták; igaz, a látható ellenségek többsége jelentéktelen figura volt: Petőfi tehetségét, sikerét irigylő féltékeny költőcskék, idejüketmúlt széptani dogmákba ragadt, orruknál tovább nem látó kritikusok, vagy közönséges bértollnokok, akik minden időben azt a nótát fújják, amiért megfizetik őket. De ahol a Petőfi elleni hétéves háborút sugalmazták, szervezték és pénzelték — mágnásszalonokban, kormánylapok szerkesztőségeiben — ott édeskeveset törődtek magával az irodalommal; ott Petőfi népiességében, szókimondásában, főként pedig hírtelen és hatalmas népszerűségében, veszedelmesebb dolgok előjelét látták; a líra forradalmában, a népiesség friss szellőiben a társadalmi forradalom közeledő viharát érezték. Nem tévedtek.

22—23 éves korára Petőfi kinőtt a népies idillből. Nem állhatott meg a forma szelid forradalmánál az, aki a jogtalanok felszabadítására, a nemzeti függetlenség, a demokratikus köztársaság kivívására, a népforradalomra, a világszabadságra tette föl életét. A népiességtől két elbeszélő költeménnyel, A helység kalapácsával és János vitézzel búcsúzott; mindkettő betetőzése, megkoronázása, utolérhetetlen remekműve a népiességnek. A hátralevő három évben remekművek sorozata követte őket, a népiességből nőtt, de azt felülmúló modern lírai realizmus remekei: a nagy leíró versek, az új, a demokratikus nemzetfelfogást sugárzó hazafias versek, a Júlia-versek, és mindenekfölött a nagy világnézeti versek, a társadalmi forradalom ébresztői. A magyar föld, a magyar nép s a magyar irodalom e versekkel, Petőfi lírájával került az egyetemes köztudatba, a világirodalom áramába.

A magyar tájat, az Alföldet Petőfi fedezte föl, a magyar embertípusok sokaságát, a korabeli magyar életet ő emelte a költészetbe, s ábrázolta oly hitelesen, olyan megjelenítő erővel, és olyan maradandóan, mint a század nagy orosz realista írói saját világukat. És a Petőfi-festette magyar tájban is — néha egy hasonlattal felidézve, mint A puszta télen-ben: Mint elűzött király országa széléről, visszapillant a nap az ég pereméről... — máskor, mint a A Tiszában — közvetlen utalás nélkül, csupán a vers mögöttes terü-

letén – ott vibrál a kor minden feszültsége, az érlelődő, a várt ország- és népfelszabadító forradalom. Ahogyan Ady írta: Petőfi a forradalomé. Világnézeti költészete, nagy forradalmi versei páratlan ötvözetei a fiatal lélek konvencióktól írtózó örök elégedetlenségének, a meglevő elleni örök lázongásának, a kora társadalmi állapotait és társadalmi szükségleteit tisztán látó világnézeti tudatosságnak, és az aktuálison túl a jövőbe tekintő előrelátásnak. A program, amit a XIX. század költőinek adott, alighanem érvényes, beváltásra váró cél marad a huszonegyedik században is:

Ha majd a bőség kosarából
Mindenki egyaránt vehet,
Ha majd a jognak asztalánál
Mind egyaránt foglal helyet
Ha majd a szellem napvilága
Ragyog minden ház ablakán
Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk,
Mert itt van már a Kánaán!
És addig? addig nincs megnyugvás.

Az 1840-es évek második fele történelmünk nagy kora. Még nagyobb – alighanem legfényesebb – korszaka költészetünknek. Ha sajnálatosan rövid ideig is, együtt élt, egyszerre dolgozott akkor nemcsak a század, hanem addig az egész magyar irodalom három legnagyobb költője, három költő, akiket tárgyilagosan, nemzeti elfogultság nélkül sorolhatunk a világirodalom legnagyobbjai közé: Vörösmarty, Petőfi, Arany. Mindegyikük teljes költői világot teremtett, mindegyikük a háromezeréves világköltészet legnagyobb alkotóinak egyenrangú társa. A világirodalom azonban – kis népek számára fájdalmasan, mégis érthetően – a nagy népek, a nagy nyelvek viszonylag kisebb mestereit is könnyebben, hamarabb befogadja s teszi az emberiség közkincsévé, mint a kis népek, a kis nyelvek óriásait; azoktól a költői nagyságon felül még valami többletet is kíván. Méltán érezhetjük igazságtalannak, méltán sajnálhatjuk, hogy olyan nagy költőinket, mint Vörösmarty és Arany, nem ismerte meg a világ, nem tartja számon a világirodalom. De ha már így van, ha Magyarországot és irodalmát egyetlen név, egyetlen költői mű jelenti a világirodalomban, a legtermészetesebb, hogy az a név, az a mű Petőfié. Ő már életében fölkeltette Európa figyelmét, mint a legnemzetibb és a legegyetemesebb magyar költő, aki teljes szinkronban élt a kultúrában, civilizációban, politikában akkor még a világ közepét jelentő Európa legmodernebb írói törekvéseivel, új szellemi áramlataival, demokratikus eszméivel. Örökmozgó, nyugtalan, érzékeny, a világ változásaira figyelő, a haladásért, civilizációért lelkesedő, – a szó legmaibb értelmében modern ember volt, nagyvárosi a vidékies Pesten, európai az elmaradt, sárbaragadt országban; ő ültette Magyarországot az európai, Európát a magyar köztudatba. Ezért lett ő, a legmagyarabb, az egész világé.

Ahogyan rövid életében, mindössze hat alkotó évében, úgy csaptak és csapnak össze körülötte halála után is a szenvedélyek, az ellentétes világnézetek és esztétikák. Nagyságát az ellenséges politikai elfogultság, a világnézeti elkötelezettségtől, alacsony tömegtől írtózó esztétikai széplelkűség sem tagadta többé: elismerték benne a költői nyelv és látásmód nagy újítóját, a nagy tájképfestőt; de kisebbítették, tagadták a nép emberének, a forradalmár költőnek jelentőségét. Mégis, Petőfi 130 éve jelen van szellemi életünkben, a magyar irodalom minden nemzedéke, minden magyar költő kénytelen szembenézni vele; műveivel mond igent vagy nemet Petőfi műveire, eszméire. Nem formák dolga ez, nem egyszerűségről vagy bonyolultságról van itt szó, hanem arról, hogy hol áll a költő a világban, fölismeri és kimondja-e azt, ami népe és az emberiség érdekében való, vagy eltéved-e a világ és saját kis lelke útvesztőiben? Ez a lényeg és nem a formák. Hiszen Adynak éppen a forradalmi tartalmától kilúgozott, kiürült, konvencionálissá, a társadalmi és művészeti reakció eszközévé züllesztett, Petőfi-ellenessé vált népiesség ellenében kellett meg-

vívni forradalmát; – új eszközökkel, új formákkal, mégis Petőfi nevével, Petőfi szellemében, Petőfi forradalmának folytatójaként. A huszas-harmincas évek fordulópontján pedig József Attila, Illyés nemzedéke ismét csak Petőfi – és most már Ady nevével, Petőfi egyszerűségével és természetességével tért vissza a néphez és a népihez, politikában az ellenforradalmi reakció, irodalomban a Nyugat elvirágzott szépségkultusza és az izmusok kiürült formakultusza ellen küzdve.

Petőfi műve sohasem mond ellent az újnak, a forradalminak, sem a társadalomban, sem a költészetben; de létével tagadta és tagadja minden időben a szenvelgést, a blöffölést, a hamisságot, nagyképűséget, a szószaporító erőlködést. Mai olvasója nemcsak egy nagyszerű fiatalember arcképét, örömeit, és bánatait, gyöngédségét és erejét, szerelmét és haragjait, nemcsak egy nagy forradalmár érzelmeit és gondolatait, a magyar történelem, a szabadságharc diadalmas és keserű napjait, nemcsak a magyar föld tájait és a magyar nép típusait, nemcsak a múlt századot találja meg verseiben; megtalálja versről-versre a mait, a hozzá és neki szólót, az örökérvényűt.

Benjámin László

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR JELENTÉSE 1972–73

A két évi munka eredményét összefoglaló főbb számadatok a következők:

Év	Közp. és ker. kvt.[1]	Fiókkvt.[2]	Összes kvt.	Könyvtári állomány db[3]	Beiratkozott olvasók száma[4]	Kölcsönzött és helyben olvasott kötet[5]
	száma					
1971	62	53	115	2 600 846	182 225	6 490 228
1972	62	53	115	2 661 782	185 869	6 569 768
1973	65	52	117	2 729 265	183 067	6 307 664

[1] A Központi Könyvtár a Zenei Könyvtárral együtt két egységként szerepel.
[2] A fiókkönyvtárak közé soroltuk a különálló gyermekrészlegeket is.
[3] A könyvek, egyéb könyvtári egységek és diafilmek együttes száma.
[4] Olvasótermi és diakölcsönzésre beiratkozottakkal együtt.
[5] A kölcsönzött diafilmekkel együtt.

1972-ben a könyvtár tevékenységének jellegét többféle körülmény szabta meg: az UNESCO ezt az évet nemzetközi könyv-évvé nyilvánította, továbbá ebben az évben ünnepeltük Dózsa György születésének ötszázadik és Petőfi Sándor születésének százötvenedik évfordulóját, valamint Pest, Buda és Óbuda egyesítésének centenáriumát. A Dózsa évforduló könyvtári megünneplését a központilag megrendezett bemutató vetélkedővel és a „Dózsa György 500 éve" című bibliográfiával segítettük elő. Az országos Petőfi ünnepségekhez csatlakozott a „Petőfi napjai a magyar irodalomban" című hasonmás kiadványunk, az 1945 után megjelent Petőfi irodalmat feltáró „Petőfi" bibliográfia és a „Petőfi Sándor 1823–1849" című dokumentum-gyűjtemény. Budapest centenáriumára nagyszabású kiállítás készült „Világváros születik" címmel.

Az év kiemelkedő eseménye volt a Nemzetközi Könyvtárosszövetség (IFLA – International Federation of Librarian Associations) budapesti konferenciája. A konferencia alkalmából számos bel- és külföldi vendég látogatta meg a központi és a kerületi könyvtárakat. Tájékoztatásukra négy nyelvű ismertetők készültek könyvtárainkról, valamint a Központi Könyvtárban kiállítás nyílt a központ új szerzeményeiből és a könyvtár kiadványaiból.

Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága ebben az esztendőben foglalkozott a könyvtár helyzetével, problémáival és fejlesztésével.

A Művelődésügyi Főosztály számára jelentés készült a középiskolai történelmi szakkörök és a közművelődési könyvtárak kapcsolatáról, valamint a kerületi könyvtárak nyitva tartási idejéről.

Jól alakultak kapcsolataink az iskolai könyvtárosokkal; mind az általános, mind a középiskolai könyvtárosokkal számos megbeszélést folytattak kerületi könyvtárosaink. Kiemelt feladatuk volt a szakmunkásképző intézetekkel kötött szocialista szerződések vállalásainak teljesítése.

1973-ban a hálózatfejlesztés terén előre léptünk: a könyvtárak száma kettővel szaporodott. Ebből az 1. számú Mozgókönyvtár (Bibliobusz) és a 26-os (II. ker. Marczibányi téri) gyermekkönyvtár az évek óta nélkülözött fejlesztést képviseli. A 43-as (XIV. ker. Kerepesi úti) önálló gyermekkönyvtár a 43-as vegyes könyvtárból vált ki, s így a könyvtárak számát nem növeli.

Megszünt a 12/2-es (X. ker. Városszéli telepi) fiókkönyvtár. A 43-as könyvtár gyermekrészlegének önállóvá válásával csökkent a gyermekrészlegek száma. Megnyílt viszont a 27-es könyvtár gyermekrészlege.

A könyvállomány az egész állomány 2,5%-ával gyarapodott, de a forgalmi adatokra kedvezőtlenül hatott a Központi Könyvtár átalakítási munkálatok miatti hat hetes, és több kerületi könyvtár, ugyancsak átalakítások következtében 6-tól 9 hónapi zárva tartása.

Ez évben könyvtári munkánkat a Budapesti Pártbizottság 1971 szeptemberi határozata, és a Fővárosi Tanács 1972 december 19-i ülésén hozott – „A főváros közművelődési helyzete és feladatai" – határozatai szellemében végeztük.

A Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága határozatára elkészítettük a könyvtár 1976-1990 közötti időszakra vonatkozó komplex távlati fejlesztési és szervezeti tervét, valamint a Fővárosi Tanács Művelődésügyi Főosztálya illetékes munkatársainak közreműködésével a Központi Könyvtár épületének bővítésére vonatkozó programtervet.

Ez évben is könyvtári eszközökkel járultunk hozzá az évfordulók megünnepléséhez: „Csokonai Vitéz Mihály" címen bibliográfia és dokumentumgyűjtemény jelent meg klasszikusunk születésének 200. évfordulójára, ugyancsak fakszimile gyűjteményt adtunk ki Kopernikusz születésének 500. évfordulójára és „500 éves a magyar könyv" című kiállítással emlékeztünk meg a magyar könyvnyomtatás 500 évéről. Budapest centenáriumának ünnepségei ebben az évben is folytatódtak, ebből az alkalomból jelentettük meg a Kossuth Kiadóval közösen az „Utcák – terek – emberek" című kiadványt, s számos vetélkedőt és bemutató foglalkozást tartottunk fővárosunkról. Könyvtárunk helytörténeti tevékenységének kiemelkedő eseménye, hogy nyomdába kerülhetett a „Budapest történetének bibliográfiája" c. kiadvány hetedik, egyben utolsó kötete, amely a bibliográfia mutatóit tartalmazza.

Szociológiai szakkönyvtári tevékenységünk fejlesztésére létrehoztuk az önálló szociológiai és dokumentációs osztályt, amely a szociológiai bibliográfiák és egyéb szociológiai kiadványok szerkesztési munkálatai mellett a kutatókat külön helyiségben, magas színvonalon tudja kielégíteni.

Ebben az évben is tovább fejlesztettük kapcsolatainkat a budapesti és a kerületi pártbizottságokkal, és a kerületi tanácsokkal. Több kerületi tanács végrehajtó bizottsági ülésén foglalkozott az adott kerület könyvtárainak működésével, erkölcsi és anyagi támogatást adott munkánkhoz. A kerületi tanácsok fejlesztési alapjukból 1972-ben 634 ezer, 1973-ban 619 ezer forintot adtak könyvtárainknak, főleg könyvbeszerzésre. Javult a szakszervezeti és iskolai könyvtárak hálózatával, illetve ezek irányító szerveivel való együttműködésünk. Az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központjával rendszeresen együtt dolgoztunk, főleg módszertani kérdésekről, új könyvtárak tervezéséről, berendezéséről és olvasásszociológiai vizsgálatokról tárgyaltunk velük. Két országos feladatot vállaltunk át tőlük, az ajánló bibliográfiák és repertóriumok tervezésének és kiadásának koordinálását és az „Eseménynaptár" szerkesztését.

1973-ban először adott helyet könyvtárunk a megyei könyvtárigazgatók értekezletének, amelyen több referátumot tartottunk.

A Képzőművészeti Kivitelező Vállalat ebben az esztendőben fejezte be az 1970-ben megkezdett munkát, a központi épület Reviczky utcai szárnya első emeletén levő nagyterem (volt Keleti Gyűjtemény) helyreállítását. Itt nyert elhelyezést a Budapest Gyűjtemény olvasóterme és néhány munkaasztal. Az új elhelyezkedés eredményeképpen bővült és javult az olvasószolgálati munka.

A nemzetközi könyvév elmúltával alig csökkent a hazai könyvtárosoké mellett a külföldiek érdeklődése könyvtárunk iránt. 1973-ban is sok vendéget fogadtunk, köztük a Vietnami Demokratikus Köztársaság kormánydelegációjának kultúrális küldötteit, Marija Fortuszt, a II. világháború híres szovjet katonáját és tapasztalatcsere-beszélgetéseket folytattunk chilei, cseh, Egyesült Államok-beli, finn, jugoszláv, lengyel, mongol, NDK és NSZK-beli, osztrák, román, svéd és szovjet könyvtárosokkal.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1972/73. évi jelentésének fenti rövid összefoglalója után, a továbbiakban az egyes munkaterületek tevékenységéről részletesen számolunk be.

I. A KÖZPONTI KÖNYVTÁR TEVÉKENYSÉGE

Összefoglaló, főbb adatok:

Központi Könyvtár a Zenei Gyűjteménnyel együtt	1971	1972	1973
Könyvtári állomány db	692 435	701 685	710 220
Beiratkozott olvasók száma	13 512	14 396	14 074
Kölcsönzők és helyben olvasók száma	95 794	103 072	92 865
Kölcsönzött és helyben olvasott könyvtári egységek	288 734	299 351	295 600

A Központi Könyvtár 1972—73-ban is hármas funkciójának megfelelően — mint közművelődési könyvtár és mint helytörténeti, illetve szociológiai tudományos szakkönyvtár — látta el feladatait. Állománygyarapítási munkáját egyre nehezíti a könyv- és folyóirat-árak emelkedése: 1972-ben a tőkés relációban a könyv-árak átlag 60.— Ft-tal, a folyóirat-árak 100.— Ft-tal, ez utóbbiak pedig 1973-ban 140.- Ft-tal emelkedtek.

Forgalmi számadataink egyfelől azt bizonyítják, hogy újabb olvasók keresik fel a könyvtárat, másfelől 1972-ben azt jelezték, hogy egyre nehezebbé válik kielégítésük a régi keretek között. E felismerés eredményeként 1973-ban jelentős változások történtek az olvasószolgálati munka korszerűsítése érdekében. Az olvasószolgálati helyiségek bővítésével lehetőség nyílt bizonyos szervezeti változtatásokra. A zsúfolt kölcsönzőtér — a szakkatalógus szekrényeinek a régi Budapest Gyűjtemény termébe való áthelyezésével — kényelmesebbé vált. Egy új 12 férőhelyes kisolvasóterem létesült, irodalmi és művészeti kézikönyvtárral. A bővüléssel egyidőben, az év második felében megalakult a szociológiai dokumentációs osztály, amely lehetővé tette szociológiai alapkönyvtári funkciónkból adódó olvasószolgálati feladataink színvonalasabb ellátását, ugyanakkor hozzájárult, hogy a magasszintű közművelődési könyvtár funkciójából adódó követelményeket is jobb körülmények között tudjuk kielégíteni. Az átrendezés miatt a könyvtár hat hétig zárva volt. Ez a hosszas zárva tartás tükröződik a forgalmi számadatok visszaesésében. A kölcsönzők és helyben olvasók 9,8%-os csökkenése azonban nem járt az olvasás intenzitásának visszafejlődésével. Ezt bizonyítja a kölcsönzött és főleg a helyben olvasott könyvtári egységek minimális csökkenése.

A Budapest Gyűjtemény olvasószolgálati munkájában ki kell emelni a centenáriummal kapcsolatos fokozott tájékoztató munkát, különösen pedig a fotógyűjtemény nagy mértékű igénybevételét. 1973-ban azonban az 1972-es év intenzív munkája erősen csökkent. Az olvasószolgálat helyiségeinek átrendezését ez az osztály sínylette meg leginkább. Munkakörülményei csak kis mértékben voltak biztosítva, az év második felében még az olvasókat sem tudta fogadni. A fő hangsúlyt a belső feldolgozó és bibliográfiai munkára helyezték.

A Zenei Könyvtár olvasóforgalmi eredményeiben az tükröződik, hogy az 1972. és 1973-as évben nem kellett végre technikai okok miatt bezárni a könyvtárat. A forgalom egyre emelkedő tendenciája az állomány helyes gyarapítási politikája és az olvasószolgálati munka intenzításának eredménye.

Szerzeményezés, feldolgozó munka

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR SZERZEMÉNYEZÉSE

(származás szerint)

	1971	1972	1973	1971	1972	1973
	darab			százalék		
Vásárlás	6545	6263	6301	76,7	81,9	77,8
Ajándék, csere	1723	989	1271	20,2	12,9	15,7
Kötelespéldány	266	394	520	3,1	5,2	6,5
Együtt	8534	7646	8092	100,0%	100,0%	100,0%

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR VÁSÁRLÁSAI

	Összeg, forint								
	1971			1972			1973		
	Belföldi	Külföldi	Együtt	Belföldi	Külföldi	Együtt	Belföldi	Külföldi	Együtt
Könyv	154 806,40	731 357,50	886 164	154 321,50	752 095	906 416,50	202 796,–	652 981,75	855 777,75
Folyóirat	53 747,60	289 718,–	343 466	91 667,20	255 572	347 239,20	54 548,60	261 417,–	315 965,60
Összes	208 554,–	1021 075,50	1 229 629	245 988,70	1 007 667	1253 655,70	257 344,60	914 398,75	1171 743,35
	Darab, ill. évfolyam								
Könyv	3 217	2 211	5 428	3 555	2 113	5 668	3 881	1 937	5 818
Folyóirat	448	293	741	784	300	1 084	482	289	771

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR RÉSZÉRE BESZERZETT KÖNYVEK ÁTLAGÁRA

	1971	1972	1973
Könyvek			
Külföldi	343,–	370,–	351,–
Szovjet	32,–	29,–	47,–
Népi dem.	168,–	139,–	105,–
Tőkés	409,–	469,–	414,–
Belföldi	46,–	43,–	33,–
Könyv	75,–	66,–	52,–
Kisnyomtatvány	16,–	14,–	14,–
Folyóirat (évi előfiz.)			
Külföldi	767,–	829,–	892,–
Szovjet	144,–	143,–	108,–
Népi dem.	233,–	236,–	145,–
Tőkés	1044,–	1158,–	1300,–
Belföldi	120,–	116,–	112,–

A KÜLFÖLDI VÁSÁRLÁSOK MEGOSZLÁSA

	Összeg, forint								
	1971			1972			1973		
	Szocialista országokból	Kapitalista országokból	Együtt	Szocialista országokból	Kapitalista országokból	Együtt	Szocialista országokból	Kapitalista országokból	Együtt
Könyv	85 210	646 147	731 357	72 896	679 199	752 095	30 724,75	622 257,–	652 981,75
Folyóirat	28 936	260 782	289 718	22 422	230 754	253 176	14 438,–	246 979,–	261 417,–
Összes.	114 146	906 929	1 021 075	95 318	909 953	1 005 271	45 162,75	869 236,–	914 398,75
	Darab, ill. évfolyam								
Könyv	603	1 581	2 184	625	1 488	2 113	388	1 549	1 937
Folyóirat	104	189	2 293	104	191	295	105	184	289

A ZENEI KÖNYVTÁR VÁSÁRLÁSAI

	1971		1972		1973	
	db	Ft	db	Ft	db	Ft
Saját keretből könyvtári egység	1035	97 776	413	87 659	786	106 531
Központi keretből könyv (külf.)	71	44 319	126	78 715	102	61 338
Központi keretből folyóirat	30	12 112	33	9 048	35	12 294
Ebből külföldről	15	10 541	16	10 682	17	10 566

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR ÁLLOMÁNYA GYŰJTEMÉNYENKÉNT

Gyűjtemény	1971. XII. 31. Állomány	1972		1972. XII. 31. Állomány	1973		1973. XII. 31. Állomány
		gyarapodás	csökkenés		gyarapodás	csökkenés	
Monografikus raktár	260 203	5 861	218	265 846	4 322	428	269 740
Periodika	69 142	793	71	69 864	830	55	70 639
Budapest gyüjtemény	49 464	876	1	50 339	1 274	33	51 580
Röpirat	4 496	–	–	4 496	–	–	4 496
Szüry gyujtemény	5 776	–	–	5 776	–	–	5 776
Könyvészeti gyüjtemény	8 970	73	–	9 043	110	2	9 151
Könyvtártani gyűjtemény	5 119	8	–	5 127	11	–	5 138
Könyvritkaságok gyüjtemény	9 041	–	–	9 041	9	13	9 037
Ballagi gyüjtemény	4 839	–	–	4 839	–	–	4 839
Térkép gyüjtemény	1 130	7	–	1 137	19	–	1 156
Zárt gyüjtemény	731	–	–	731	–	–	731
Bp. kisnyomtatvány	160 346	1 539	–	161 885	1 601	–	163 486
Bp. újságszelvény	59 082	–	–	59 082	–	–	59 082
Központi duplumraktár	27 559	–	1 200	26 359	–	300	26 059
Mikrofilm	28	–	–	28	2	–	30
Összesen	665 926	9 157	1 490	673 593	8 178	831	680 940
Zenei kvt. könyv	5 875	398	6	6 267	370	3	6 634
Zenei kvt. zenemű	20 249	1 188	13	21 424	836	15	22 245
Zenei kvt. hanglemez	385	44	–	429	2	–	431
Összesen	26 509	1 630	19	28 120	1 208	18	29 310
Mindössze	692 435	10 787	1 509	701 713	9 386	849	710 250

1973-ban a Központi Könyvtár és a Zenei Könyvtár összesen 1 440 000 Ft-ot kapott szerzeményezésre. Ez az összeg kevésnek bizonyult, így drágább művészettörténeti könyvekről, reprint anyagokról, fotokópiákról lemondtunk. A táblázat szerint ugyan valamelyest csökkent a könyvek átlagára – ezt ugyanis erősen befolyásolja a könyvek minősége (fűzött, kisebb lapszámú, olcsó kiadású) – de ennek vámját a gyors elhasználódással drágán fizetjük meg. A szerzeményezésre fordított összegből a belföldi vásárlásra 20,80%-ot, a szocialista országokból vásárolt művekre 3,65%-ot, a kapitalista országokból való vásárlásokra 75,55%-ot fordítottunk.

A LELTÁRI GYARAPODÁS MEGOSZLÁSA SZAK SZERINT

Szak	1971	1972	1973	1971	1972	1973
	darab			százalék		
0 Általános művek	1694	781	724	26,0	12,8	11,1
1 Bölcselet	147	248	222	2,2	4,1	3,4
2 Vallás	63	50	32	1,0	0,8	0,5
3 Társadalomtudomány	(2084)	(2231)	(2591)	(32,0)	(36,6)	(39,8)
Ebből: 3K Marxizmus-leninizmus	120	132	139	1,8	2,2	2,1
30 Szociológia	868	823	1077	13,3	13,5	16,5
31 Statisztika	86	124	79	1,3	2,0	1,2
32 Politika	335	479	314	5,4	7,9	4,8
33 Szociálpolitika	89	86	163	1,7	1,4	2,5
34 Jog	46	62	82	0,7	1,0	1,3
35 Közigazgatás	63	52	119	0,9	0,9	1,8
36 Társadalmi tevékenység	48	32	69	0,7	0,5	1,1
37 Nevelés	133	159	203	2,0	2,6	3,1
38 Közgazdaság	247	246	313	3,8	4,0	4,9
39 Néprajz	29	36	33	0,5	0,6	0,5
4 Nyelvtudomány	94	68	67	1,4	1,1	1,0
5 Természettudomány	85	101	129	1,3	1,7	2,0
6 Alkalmazott tudományok	207	232	387	3,2	3,8	5,9
7 Művészet	585	634	699	9,0	10,4	10,7
8 Irodalom	448	843	881	12,3	13,9	13,5
Ebből szépirodalom	(356)	(382)	(373)	(5,4)	(6,2)	(5,7)
9 Történelem	300	400	372	4,6	6,6	5,7
91 Földrajz	168	168	200	2,6	2,7	3,1
92 Életrajz	298	341	215	4,6	5,5	3,3
Összesen	6529	6107	6519	100,0	100,0	100,0

1973-ban jelentősen, több mint 3%-kal emelkedett a 3-as szak könyveinek száma, főként – természetesen – a szociológiai műveké. De emelkedés tapasztalható a szociálpolitikai, a közgazdasági és a közigazgatási művek beszerzésében. A 6-os szakba tartozó művek közül a szociológiai vonatkozásúak száma emeli meg a statisztikát.

A legnagyobb mérvű emelkedést a magyar és az orosz nyelvű könyvek beszerzése mutatja az elmúlt évekhez viszonyítva. Valamelyest emelkedett a francia és az olasz, csökkent a német, az angol és az egyéb nyelvűeké.

AZ ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS MEGOSZLÁSA NYELV SZERINT

Nyelv	1971	1972	1973	1971	1972	1973
	darab			százalék		
Magyar	3172	3032	3571	48,6	49,7	54,8
Orosz	398	436	495	6,1	7,2	7,6
Német	994	885	781	15,2	14,5	12,0
Angol	1034	1071	931	15,8	17,6	14,3
Francia	531	465	576	8,1	7,6	8,8
Olasz	123	94	117	1,9	1,5	1,8
Lengyel	4	20	5	0,1	0,3	0,1
Cseh	12	50	13	0,2	0,8	0,2
Román	22	10	12	0,3	0,1	0,1
Egyéb	239	44	18	4,3	0,7	0,3
Összesen	6529	6107	6519	100,0	100,0	100,0

A BEÉRKEZŐ FOLYÓIRATOK ÉS HÍRLAPOK MEGJELENÉSI HELY SZERINT

Ország	Szám			Ebből hírlap		
	1971	1972	1973	1971	1972	1973
Magyarország	277	288	321	11	12	12
Szovjetunió	46	48	47	2	2	2
Német Demokratikus Köztársaság	37	45	44	1	1	1
Románia	12	12	8	2	2	2
Csehszlovákia	12	10	10	1	1	1
Lengyelország	10	12	9	–	–	–
Bulgária	3	2	2	–	–	–
Egyéb szocialista ország	14	15	20	1	1	1
Szocialista országokból együtt	411	432	461	18	19	19
Franciaország	48	47	48	2	2	2
Nagy-Britannia	37	29	27	3	3	3
USA	45	50	45	–	1	1
Olaszország	21	21	16	2	2	2
Német Szövetségi Köztársaság	33	28	28	1	1	1
Ausztria	8	7	7	1	1	1
Svájc	7	7	7	1	1	1
Hollandia	2	1	1	–	–	–
Belgium	2	3	4	–	–	–
Ausztrália	4	3	3	–	–	–
Dánia	5	4	2	1	1	1
Kanada	3	3	2	–	–	–
Izrael	3	3	3	–	–	–
Egyéb	10	2	10	–	–	–
Kapitalista országokból együtt	228	213	203	11	12	12
Összesen	639	645	664	29	31	31

A KURRENS FOLYÓIRATOK ÉS NAPILAPOK MEGOSZLÁSA NYELV SZERINT

	Összesen			Ebből hírlap		
	1971	1972	1973	1971	1972	1973
Magyar	293	287	306	11	16	16
Orosz	46	41	47	2	2	2
Angol	112	116	118	7	4	4
Francia	55	61	60	2	2	2
Német	87	88	90	6	4	4
Olasz	19	21	18	2	2	2
Egyéb	27	31	25	1	1	1
Együtt	639	645	664	31	31	31

A KURRENS FOLYÓIRATOK ÉS HÍRLAPOK MEGOSZLÁSA SZAK SZERINT

Szak	Összesen			Ebből hírlap		
	1971	1972	1973	1971	1972	1973
0	158	176	168	29	29	29
1	13	16	13	–	–	–
2	8	9	9	–	–	–
3	255	258	287	1	1	1
4	11	8	8	–	–	–
5	25	19	27	–	–	–
6	35	27	34	–	–	–
7	48	61	45	1	1	1
8	67	58	61	–	–	–
9	19	13	12	–	–	–
Együtt	639	645	664	31	31	31

A központ egyre nagyobb súlyt helyez arra, hogy a szociológiai szakkönyvtári funkcióból eredő követelményeknek mind magasabb színvonalon tudjon eleget tenni. Ez a törekvés tükröződik a folyóirat-rendelés számadataiban is, egyre emelkedik a 3-as szakba tartozó folyóiratok száma.

FELDOLGOZÓ MUNKA

Év	1971	1972	1973
Címfelvétel	6 341	5 635	4 672
Osztályozás	6 341	5 635	4 672
Sokszorosított katalóguscédula	94 935	67 205	89 700
Besorolt katalóguscédula	82 690	68 285	70 385

A szerzeményezési és feldolgozó osztály munkatársai a jelentés időszakában is elvégezték a beszerzett anyag könyvtári tulajdonbavételét és a feldolgozásával együttjáró munkákat. 1972-ben ezeken kívül befejezték a sorozati régi állomány egyedi állománybavételét és a helynaplókba való átírását. Befejezték a Röpirat és Pamflet gyűjtemény fölöspéldányainak címfelvételezését, s ezt jegyzékbe foglalva felajánlották az Országos Széchényi Könyvtárnak. Az új szociológiai szakséma alapján 996 szociológiai művet rekatalogizáltak és redecimáltak.

Folytatták az Újabb Külföldi Szerzemények füzeteinek kiadását és összeállították az Újonnan Érkezett Szociológiai Művek jegyzékeit is.

A tölgyfa terem (volt Keleti Gyűjtemény, majd feldolgozó osztály helyisége) restaurálási munkálatai miatt az osztály dolgozói igen kedvezőtlen körülmények között végezték munkájukat, amelyet még súlyosbított a házon belüli többszöri költözködés. A munkafeltételek csak az 1973. év végére javultak meg, amikor az osztály a központi épület Reviczky utcai szárnyának földszintjén nyert elhelyezést. Ez a megoldás sem teljesen megnyugtató, mert így egy emeletnyi távolság választja el az olvasói betűrendes, a földrajzi és a szakkatalógustól, de más választás egyelőre helyhiány miatt nem volt.

KÜLFÖLDI CSEREKAPCSOLATAINK

Év		Szocialista országok	Kapitalista országok	Összesen
1971	Beérkezett művek	168	37	205
	Küldött művek	56	12	68
1972	Beérkezett művek	228	41	269
	Küldött művek	107	66	173
1973	Beérkezett művek	136	67	203
	Küldött művek	137	27	164

Olvasószolgálat

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK SZÁMA

Év	A Központban		Zenei Kvt.-ban	Összesen
	kölcsönzésre	helyben olvasásra	kölcsönzésre	
	beiratkozott olvasók száma			
1971	7959	4332	1221	13 512
1972	8570	4320	1506	14 396
1973	8735	3699	1640	14 074

KÖLCSÖNZŐK ÉS HELYBEN OLVASÓK SZÁMA

	1971	1972	1973
Kölcsönzők száma a Központban	32 796	33 234	29 870
Kölcsönzők száma a Zenei Könyvtárban	3 755	8 780	9 461
Kölcsönzők összesen	36 551	42 010	39 331
Helyben olvasók száma:			
olvasóteremben	32 372	33 443	30 223
reference-ben	2 734	2 747	2 039
folyóirat-olvasóban	19 684	19 330	19 564
Budapest Gyűjteményben	3 593	4 089	1 708
Zenei Könyvtárban	860	2 072	2 270
Helyben olvasók összesen	59 243	61 681	55 804
Együtt	95 794	103 691	95 135

A központi olvasószolgálatot igénybe vevők (mind a kölcsönzők, mind az olvasóteremben olvasók) száma 1973-ban csökkenést mutatott. A 7,2%-os csökkenés, valamint a köl-

csönzött kötetek 3,1%-os visszaesése részben az átszervezés miatti hosszabb zárva tartás számlájára írható. Az olvasás intenzitása nem csökkent, a folyóiratterem látogatóinak és olvasott folyóirat, illetve hírlapjainak száma örvendetesen növekedett. – Itt kell megemlíteni, hogy az olvasószolgálat helyiségeinek bővülése ellenére is, a központ befogadó és teljesítőképessége elérte felső határát.

A KÖZPONTI KÖNYVTÁRBA BEIRATKOZOTT OLVASÓK SZÁMA FOGLALKOZÁS SZERINT

	1972		1973	
	szám	%	szám	%
Munkás	787	6,0	912	7,2
Egyéni termelő, önálló kereskedő	33	0,2	17	0,1
Mezőgazdasági foglalkozású	10	0,7	21	0,2
Vezető és szakalkalmazott	3 350	34,6	3 046	34,1
Adminisztratív és irodai dolgozó	930	7,2	873	7,0
Középiskolai tanuló	1 535	11,9	1 552	12,2
Felsőoktatási intézmény hallgatója	3 182	24,6	3 030	24,2
Szakmunkástanuló	483	3,7	248	1,9
Nyugdíjas és háztartásbeli	1 043	8,9	1 153	9,2
Egyéb foglalkozású	278	2,2	496	3,9
Összesen	11 631	100,0	11 348	100,0

Olvasóink között a „vezető és szakalkalmazott" réteg (főként az értelmiségiek értendők ez alatt) dominál. Utánuk a főiskolások és egyetemisták következnek, s egyre emelkedő tendenciát mutat a könyvtárunkat felkereső középiskolások száma. Utóbbiak főleg pályázati munkák elkészítése, a tanulmányi versenyekre és a felsőoktatási intézmények felvételi vizsgáira való felkészülés idején veszik igénybe az olvasószolgálatot, s az akut feladat megoldása után olvasási intenzitásuk megszűnik.

KÖLCSÖNZÖTT ÉS HELYBEN OLVASOTT KÖNYVTÁRI EGYSÉGEK

	1971	1972	1973
A kölcsönzött kötetek száma:			
Központban	79 488	77 569	75 159
Zenei Könyvtárban kötetek	6 882	6 775	7 795
Zenei Könyvtárban kották	7 998	15 751	18 018
Összes kölcsönzött könyvtári egység	94 368	100 096	100 972
Helyben olvasott könyvtári egységek száma:			
olvasóteremben, könyv	59 066	63 988	63 083
reference-ben, könyv	6 334	5 863	7 962
folyóirat-olv.-ban, hírlap (kurrens)	93 093	86 345	90 368
folyóirat-olv.-ban hírlap (kötet)	16 719	18 520	2 0619
Zenei Könyvtárban kötet	1 738	6 774	6 471
Bp. Gyűjteményben könyv	15 416	13 672	6 142
Bp. Gyűjteményben egyéb	2 000	4 235	698
Összesen olvasott könyvtári egység	194 366	199 397	195 343
Együtt	288 734	299 492	296 315

Az olvasás mennyiségének és minőségének emelését szolgálta a központi olvasószolgálatban kifejtett propaganda munka. Ez a tárlókban és a szabadpolcon kiállított kisebb tematikus kiállításokban nyilvánult meg. Ilyen kiállítások készültek 1973-ban Darvas József, Mód Aladár, Fodor József halála alkalmából, a Csokonai évfordulóra, A Béke-világtanács ülése alkalmából stb.

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI MŰVEK KÖLCSÖNZÉSE

	1968	1969	1970	1971	1972	1973
Társadalomtudományok	20,8	24,5	27,5	29,36	25,6	23,5
Ebből:						
Szociológia	5,8	7,9	9,6	10,31	36,2	35,2

A szociológiai anyag olvastatását tovább kívánjuk fokozni. Propaganda munkát kell kifejteni a szociológiát tanuló diákok között, mert e tudományág tanítása most terjed el az egyetemeken, főiskolákon.

A KÖZPONTI KÖNYVTÁRBAN KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK MEGOSZLÁSA NYELVEK SZERINT, SZÁZALÉKBAN

	1971	1972	1973
Magyar	62,1	67	65,4
Orosz	1,0	0,7	0,9
Német	15,3	14	13,3
Angol	12,7	10	11,2
Olasz	1,3	1,2	1,5
Francia	6,5	6	6,3
Egyéb	1,1	1,1	1,4
Összesen	100,0	100,0	100,0

Folyóiratterem

A csoport dolgozói 1973-ban 6 ezerrel több periodikát adtak az olvasók kezébe, mint 1972-ben. 32093 db folyóiratot dolgoztak fel. Gondozták az irodalmi analitikus katalógust. Részt vettek a magyar és orosz lapok szemlézésében. 864 folyóirategységet készítettek elő kötésre.

Olvasóterem

A kurrens munkákon kívül a csoport fő feladata a második olvasóterem állományának kialakítása volt. Elvégezték a nagy olvasóterem kézikönyvtárának revízióját is.

Szociológiai tevékenység

A szociológiai dokumentációs osztály létesítésével (1973. július 1.) jelentős lépés történt a szociológiai irodalom fokozottabb terjesztése és e tudományág hathatósabb segítése érdekében. A négy tagú osztály dr. Remete László vezetésével dolgozik, a régi feldolgozó osztály egyik helyiségében.

Az indulás hónapjainak egy részét a szociológiai tájékoztatáshoz nélkülözhetetlen kézikönyvtár kialakítása vette igénybe. A már régebben megalapozott 100 kötetes kézikönyvtárat 600 kötetre gyarapították modern hazai és külföldi szociológiai enciklopédiák, biblio-

gráfiák, szótárak, az első világháború előtti, majd a két háború közötti magyar szociológia és szociográfiai irodalom alapvető munkáival és egyéb segédkönyvekkel.

Megteremtették az olvasószolgálat technikai feltételeit, s bár a jelentés időszakában még ideiglenes, a forgalom elől elzárt helyiségben működtek, fél év alatt 36 kutató 83 kötetet használt az osztályon és számos külföldi látogatót is kalauzoltak.

Folytatták a bibliográfiák és egyéb publikációk szerkesztési munkáit. Kiadásra előkészítették „A magyar szociológiai irodalom bibliográfiája" 2. kötetét, valamint folytatták e munka 3. kötetéhez az 1880–1919 közötti magyar monografikus szociológiai irodalom címanyagának gyűjtését. A korábban megkezdett „Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról", a „Szociológiai Információ", valamint a „Tematikus szociológiai kisbibliográfiák" című sorozat több füzetét kiadták. Tovább folyik a szociológusok kataszterének fejlesztése is.

Tájékoztató munka

A jelentés időszakában az *olvasószolgálat tájékoztató csoportja* a helyszínen, valamint telefonon és levelezés útján többezer esetben adott választ a legkülönfélébb kérdésekre, ill. bocsátotta rendelkezésre az információs forrást, vagy irányította a kérdezőt az illetékes intézményhez. A tájékoztatást igénylő olvasóknak széles volt a tábora: beletartozott a tanulmányi versenyfeladatot készítő középiskolás, a vizsgázó egyetemista ugyanúgy, mint a tudományos fokozattal rendelkező egyetemi tanár, a kutató, a párt vagy szakszervezeti funkcionárius, az újságíró, a lektor stb. Közülük az új olvasókat a könyvtárhasználat, a katalógusrendszerben való eligazodásban is segíteni kellett. Az információt igénylők között számos intézmény is szerepelt: a tömegkommunikációs szervek, követségek, könyvtárak, könyvkiadók, színházak stb.

E heterogén olvasótábornak megfelelően a kérdések jellege is sokrétű volt. Vezettek köztük a történelemre, a társadalomtudományokra, a szociológia körébe tartozó témákra, valamint a munkásmozgalom történetére, az irodalomtudományra és művészetekre vonatkozó kérdések. Ugrásszerűen nőtt az évfordulókra (legyen az személy vagy esemény) irányuló kérdések száma, közülük érdekes volt pl. 1972-ben egyhetes anyaggyűjtéssel készült összeállítás a Petőfi utóéletével foglalkozó bibliográfiákból és dokumentumokból.

Izelítőül néhány téma, amelyekre levélben adtunk tájékoztatást: R. Joly párizsi kutatónak George Sand első kiadások impresszum adatai (állományunk ritkaságaiból), Koppenhágába az első árpádházi uralkodók adatai, valamint Zichy kódexünk építészeti rajzai.

Néhány kiragadott referenszkérdés: Miért van oroszlán Bulgária címerében? Esztergom város nevének etimológiája, Janus Pannonius irodalom (a TV-nek), az „ángyombángyom" eredete és használata (nagykátai interurbán megkeresésre), a Barátság Olajvezetékről; a négy amerikai Fulton város közül melyikben hirdette meg Churchill a hidegháborút? Janosík szlovák népi hősről, a piros-fehér-zöld nemzeti szín eredetéről, a magát Nemecsek modelljének hirdető szédelgő pereskedéséhez cáfolati anyag (a VIII. ker. Tanács Népművelési Osztályának); Hess András irodalom (a Magyarország c. lapnak); Robin Hood történeti háttere és irodalmi feldolgozásai; vitorláshajók illusztrációi (a TV-nek); az első magyar felsőbb leányiskola alapítási dátuma; a Szir álnevű partizán kiléte; Magyarország külkereskedelmi mérlege; a kereszténységszocialista és kereszténydemokrata kifejezések eredete; Victor Hugo egy, a kérdező által tíz évvel ezelőtt hallott versének címe (Tatabányai Tröszttől interurbán); a „szövetkezet" szó eredete; Benjamin Franklin végrendeletének eredeti szövege; az örménység sorsa Törökországban; az amerikai felsőoktatási rendszer felépítése; cigánykérdés a szomszédos országokban; Nyíregyháza címere; a mikrobiológia és az ipar kölcsönhatása stb. Könyvanyagot kértek a világ kőolaj termeléséről, a népesség-

tudományról, a népszaporodásról. Sok középiskolás – pályázatkészítés céljából – a környezetszennyeződés irodalmát kutatta.

A *Budapest gyűjteményben* a kutatók főleg a főváros centenáriumára vonatkozó anyagban búvárkodtak. A várható kérdések özönére felkészülve a gyűjtemény munkatársai albumot állítottak össze, amelyben a Pest, Buda és Óbuda egyesítésének történetéhez szükséges tudnivalók – dokumentum- és képanyag – plasztikusan tárult az érdeklődők elé.

A *szociológiai dokumentációs osztály* levélben, többek között, a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutató Intézete kutatócsoportjának Szegedre, küldött témabibliográfiát a magyar faluról és az életmóddal foglalkozó kérdésekről. Népművelő-könyvtár szakos hallgató az öregedésről kapott anyagot. – Lukovits András (Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen) György Aladárra vonatkozó bibliográfiát kapott. Rita Kiss (Párizs) szociológus Szabó Ervinre vonatkozó anyagokat kért; Váradi Sternberg János az uzshorodi egyetem tanára Szabó Ervin ungvári vonatkozású életrajzi adatait kutatta, s ugyancsak Szabó Ervin életrajzi adataival foglalkozott Samuel Goldberger a New York-i Harvard egyetem munkatársa. Pirrko Holmela a Helsinki Egyetemi Könyvtár Dep. of Social Sciences munkatársa a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szociológiai dokumentációs munkáját tanulmányozta; Gábor Éva egyetemi adjunktus Mannheim Károly életrajzára vonatkozó adalékokat gyűjtött különböző forrásokban.

A *bibliográfiai osztályon* folyó tájékoztató munka bázisát a magyar és idegen nyelvű irodalmi archívum képezte. A jelentés időszakában csaknem 500 olvasó vette igénybe, főleg könyvkiadók munkatársai, lektorok, újságírók és szakdolgozatot készítők. Kutatásaik zömmel a mai magyar irodalomra, ezen belül a lírára, a mai amerikai irodalomra, a lengyel filmekre és kritikáikra stb. irányultak. Az egyes szerzők közül, a magyarokon kívül, Daniel Rocher, Pablo Neruda, John Updike, Nicolas Guillén, Csingiz Ajtmatov, Robert Rozsgyesztvenszkij, Nathalie Sarraute, Arnold Wesker, Jorge Semprun, Georges Simenon, Patrick White, Ernst Jünger, Potok Chaim, Albert Schweitzer stb., stb. anyagát kérték.

Bibliográfiák és egyéb kiadványok 1972. évben

Az igazgatóság kiadványa

1. Könyvtári Híradó. (Főszerk. Szőke Tiborné. Felelős szerk. Vasvári István, június óta Pataki Ferenc.) Bp. 1972, FSZEK, házi soksz. 1–5. sz. Számonként 450 pld.

A bibliográfiai osztály kiadványai

2. BENJÁMIN László: Kedves fiatal olvasó! Könyvtárunkban sokezer könyv között válogathat... (Ajánló jegyzék serdülőknek.) Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 8 l., 10 000 pld.
3. CSOMOR Tibor: Magyarország. Honismereti bibliográfia. I. köt. Bp. 1972, FSZEK. 599 l., Nyomtatott. 1000 pld. ára 175 Ft.
4. ENDRŐDI Sándor: Petőfi napjai a magyar irodalomban. 1842–1849. (Sajtó alá rend. Benjámin László, Kiss József, Pataki Ferenc.) (Bp. 1911, Kunossy ny.) Bp. 1972, FSZEK. házi soksz., 543, [16], LIV l., 2000 pld. ára 45 Ft. Hasonmás kiadás
5. GÁLICZKY Éva: Dózsa György 500 éve. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 44 l., 4 t. 1500 pld. ára 3 Ft. (Tekintettel az igényekre, változatlan utánnyomásban, 1500 példányban megjelent.)
6. GÁLICZKY Éva: Kovács Máté 1906–1972. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 4 l., 500 pld.

7. GÁLICZKY Éva – GYŐRI Lajosné: Vasvári István 1916–1972. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 4 l. 500 pld.
8. GYŐRI Lajosné: Dutka Ákos 1881–1972. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 4 l. 500 pld.
9. GYŐRI Lajosné: Heinrich Böll. Nobel-díjas. 1972. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 4 l. 500 pld.
10. GYŐRI Lajosné: Irodalomjegyzék a kötelező olvasmányokhoz. (2. jav. kiad.) Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 24 l. 1000 pld.
11. GYŐRI Lajosné: Kamondy László 1928–1972. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 4 l. 500 pld.
12. GYŐRI Lajosné: Kónya Lajos 1914–1972. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 4 l. 300 pld.
13. LAKOS Katalin: Karl Liebknecht – Rosa Luxemburg. Bibliográfia. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 35 l. 500 pld. ára 2 Ft.
14. LAKOS Katalin: Nemzetközi Nőnap 1972. Irodalomjegyzék előadók számára. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 4 l. 500 pld.
15. MITRU Ibolya: Petőfi. Bibliográfia. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 249 l. 3000 pld. ára 10 Ft.
16. PATAKI Ferenc: Uitz Béla 1887–1972. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 4 l. 500 pld.
17. VASVÁRI István: Nagy László. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 44 l. (Mai magyar költők, 6.) 500 pld. ára 2 Ft.
(Tekintettel az igényekre, változatlan utánnyomásban, 500 példányban megjelent.) Az 1971-ben megjelent „Kell a jó könyv" című bibliográfia az igényekre való tekintettel 1972-ben 1000 példányban jelent meg változatlan utánnyomásban.
18. BENJÁMIN László – PATAKI Ferenc: Petőfi Sándor 1823–1849. Dokumentumok. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 31 l. 500 pld. ára 13 Ft.
19. GYŐRI Lajosné: Irodalomtörténeti tanulmánykötetek és folyóiratok analitikus bibliográfiai kartotékjai.
1971. november–december,
1972. január–február,
1972. március–április,
1972. május–június,
1972. július–augusztus,
1972. szeptember–október.

A feldolgozó osztály kiadványai

20. Újonnan érkezett külföldi szociológiai művek jegyzéke. Bp. 1972, FSZEK. 1–11. sz. házi soksz.
21. Új külföldi szerzemények. Bp. 1972, FSZEK. 1–4. sz. házi soksz.
22. Szociológia. 1965–1971 szerzeményeiből. Összeállította a FSZEK szerzeményezési és feldolgozó osztályának osztályozó csoportja. Bátki Anna, Klinda Mária, Márffy István. Közreműködött a katalogizáló csoport. Szakmailag ellenőrizte Kárpáti Zoltán. Bp. 1972, FSZEK, házi soksz. 493 l. 5 t. 700 pld.

Az olvasószolgálati osztály kiadványai

23. VARGA Csilla: Nyelvszociológia. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 15 l. 750 pld. (Tematikus szociológiai kisbibliográfiák 10.)
24. MEZEI Gáborné: Faluszociológia. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 18 l. 750 pld. (Tematikus szociológiai kisbibliográfiák 11.)
25. Név és tárgymutató a „Tájékoztató a külföldi szociológiai folyóiratokról" c. kiadvány 1971-es címanyagához. Bp. 1972, FSZEK. házi soksz. 44 l. 350 pld.

Periodikák:

26. Tájékoztató a külföldi szociológiai folyóiratokról 1972. jan, febr. – 1972. szept. okt. kéthavonta. FSZEK. házi soksz. 1300 pld.
27. Szociológiai információ 1 – 3. 1972. január – március – 1972. július – szeptember. negyedévenként. FSZEK. házi soksz. 600 pld.

A kerületi könyvtárak osztálya kiadványai

28. Jelentés a kerületi könyvtárak 1971. évi munkájáról. + Táblázatok. Bp. 1972, FSZEK. 114 l. 250 pld.
29. Tájékoztató az 1972. évi jelentés és az 1973. évi munkaterv készítéséhez. Bp. 1972, FSZEK. 15 l. 150 pld.
30. Ötven fiatal olvasói portréja. Szerk. Gál Györgyné. Bp. 1972, FSZEK. 163 l. (Olvasáselemző vizsgálatok. 7.) 500 pld.
31. Gyermekkönyvtári címjegyzék az ismeretterjesztő anyagról és a gyermekvilág témacsoport irodalmáról. Bp. 1972, FSZEK. 217 l. 100 pld.
32. ORBÁN Istvánné – BÓTA Gyuláné: Olvasószolgálati megfigyelések a fizikai dolgozók gyermekeiről. Bp. 1972, FSZEK. 59 l. (Tapasztalataink a gyermekkönyvtárakban 11.) 400 pld.
33. HARGITAI Nándorné – KEREKES Pálné: Lantom, kardom tied, oh szabadság! Ajánlójegyzék Petőfi Sándor születésének 150. évfordulójára. Bp. 1972, FSZEK. 26 l. 1500 pld.
34. ÓHEGYI Pálné – MÉSZÁROS Jánosné: Versek Budapestről. Pest-Buda-Óbuda egyesítésének 100. évfordulójára. Bp. 1972, FSZEK. 19 l. 1000 pld.
35. HARGITAI Nándorné: János vitéz. Módszertani útmutató. Bp. 1972, FSZEK. 16 l. 200 pld.
36. SÁNDOR Ottóné: Dózsa György születésének 500. évfordulójára. Vetélkedő. Bp. 1972, FSZEK. 27 l. 150 pld.
37. JANCSOVICS Klára – KÉKESI Jánosné: Figyelő szemmel a természetben. Az 1971/72. úttörőév akciói. Bibliográfia. Bp. 1972, FSZEK. 8 l. 1000 pld.
38. JANCSOVICS Klára – KÉKESI Jánosné: Csillagok világa. Az 1971/72. úttörőév akciói. Bibliográfia. Bp. 1972, FSZEK. 8 l. 1000 pld.
39. JANCSOVICS Klára – KÉKESI Jánosné: Erdő-mező titkai. Az 1971/72. úttörőév akciói. Bibliográfia. Bp. 1972, FSZEK. 6 l. 1000 pld.
40. JANCSOVICS Klára – KÉKESI Jánosné: Olimpiai láng. Az 1971/72. úttörőév akciói. Bibliográfia. Bp. 1972, FSZEK. 6 l. 1000 pld.
41. JANCSOVICS Klára – KÉKESI Jánosné: Ha vitéz vagy jer velem! Az 1971/72. úttörőév akciói. Bibliográfia: Bp. 1972, FSZEK. 8 l. 1000 pld.
42. JANCSOVICS Klára – KÉKESI Jánosné: Földön vizen, levegőben. Az 1971/72. úttörőév akciói. Bibliográfia. Bp. 1972, FSZEK. 8 l. 1000 pld.
43. Tájékoztató a kerületi könyvtárosok és az iskolai könyvtárosok találkozóihoz. Bp. 1972, FSZEK. 3 l.
44. A Központi Könyvraktár szépirodalmi készlettájékoztatója. Bp. 1972, FSZEK. 10 l.
45. Válogatás az 1971-ben megjelent gyermek szépirodalmi művekből és a téma irodalmából. Összeáll. B. Bartha Ilona. Bp. 1972, FSZEK. 5 l.

1973. évben

Az igazgatóság kiadványai

1. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve. XV. 1970 – 1971. (Szerk. Ecsedy Andorné) Bp. 1973, FSZEK. 240 l. Nyomtatott. 500 pld.
2. Könyvtári Híradó. (Főszerk. Szőke Tiborné. Felelős szerk. Pataki Ferenc.) Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 1 – 5. sz. Számonként 450 pld.

3. AGICS Katalin: Chile. Bibliográfia. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 36 l. 600 pld. ára 2 Ft.
4. GÁL Györgyné – GYŐRI Lajosné: Szeretettel vár a könyvtár! (Olvasmányjegyzék). Bp. 1973, Szakoktatási Pedagógiai Intézet – FSZEK. házi soksz. 8 l. 100 000 pld.
5. GYŐRI Lajosné: Darvas József 1912 – 1973. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 11 l. 500 pld.
6. GYŐRI Lajosné: Dutka Ákos 1881 – 1972. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 4 l. 500 pld.
7. GYŐRI Lajosné: Fodor József 1898 – 1973. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 7 l. 500 pld.
8. GYŐRI Lajosné: Pablo Neruda 1904 – 1973. Bp. 1973, FSZEK, házi soksz. 7 l. 500 pld.
9. GYŐRI Lajosné: Pablo Picasso 1881 – 1973. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 8 l. 500 pld.
10. LAKOS Katalin: Az utópista szocialisták. Bibliográfia. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 79 l. 500 pld. ára 4 Ft.
11. MITRU Ibolya: Csokonai Vitéz Mihály. Bibliográfia. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 78 l. 500 pld. ára 4 Ft.
12. MITRU Ibolya: Csokonai Vitéz Mihály 1773 – 1805. Dokumentumok. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 24 l. 500 pld. ára 18 Ft.
13. MITRU Ibolya: A Társadalmi Szemle repertóriuma, 1957 – 1971. Bp. 1972, (1973) FSZEK, házi soksz. 416 l. 800 pld. ára 32 Ft.
14. PATAKI Ferenc: Évfordulónaptár, 1974. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 12 l. 200 pld.
15. PATAKI Ferenc: Évfordulónaptár, 1975. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 17 l. 200 pld.
16. SZÁSZ Károlyné: Magyarországon 1965 – 1973 között megjelent repertóriumok és ajánló bibliográfiai jellegű kiadványok válogatott jegyzéke. (Kéziratként!) Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 35 l. 150 pld.
17. Vietnam. Bibliográfia. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 32 l. 1000 pld. ára: 2,– Ft.
18. GYŐRI Lajosné: Irodalomtörténeti tanulmánykötetek és folyóiratok analitikus bibliográfiai kartotékjai.

    1972. november – december,
    1973. január – február,
    1973. március – április,
    1973. május – június,
    1973. július – augusztus,
    1973. szeptember – október.

Különlenyomatok az évkönyvből:

19. BÁLINT Lehel Tamásné – HARGITAI Nándorné: Mit olvastak 1936-ban és 1969-ben a 3. számú kerületi könyvtár gyermekrészlegének olvasói? Bp. 1973, FSZEK. 172 – 194. l. 100 pld.
20. KIRÁLY Lászlóné: Munkaszervezés a kerületi könyvtárakban. Bp. 1973, FSZEK, 112 – 124. l. 1 t. 100 pld.
21. H. DRECHSLER Ágnes: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a szaksajtó tükrében, 1945 – 1970. Válogató bibliográfia. Bp. 1973, FSZEK. 85 – 100. l. 100 pld.
22. REMETE László: Ismeretlen Szabó Ervin dokumentumok. Bp. 1973, FSZEK. 62 – 71. l. 100 pld.
23. SZ. RICHLICH Ilona: Fiatal olvasók természettudományos érdeklődésének vizsgálata egy kerületi könyvtárban. Bp. 1973, FSZEK. 150 – 171. l. 100 pld.
24. TÓTH Dezsőné: Munkásolvasók Újpesten. Bp. 1973, FSZEK. 138 – 149. l. 100 pld.
25. WEISZ Sándorné: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kezelési és ügyviteli szabályzatainak története. Bp. 1973, FSZEK. 71 – 84. l. 100 pld.

A feldolgozó osztály kiadványai

26. Új külföldi szerzemények. Bp. 1973, FSZEK. 1–3. sz. házi soksz.
27. Újonnan érkezett külföldi szociológiai művek jegyzéke. Bp. 1973, FSZEK. 1–12. sz. házi soksz.

Az olvasószolgálati osztály kiadványai

Periodikák

28. Tájékoztató a külföldi szociológiai folyóiratokról 1972. nov. dec. – 1973. jul. aug. 2 havonként, FSZEK házi soksz. 300 pld.
29. Szociológiai információ sorozat 1972. október – december, az 1972-es évfolyam mutatója, 1973. április – június negyedévenként, FSZEK házi soksz. 600 pld.
30. SCHUSZTER Ilona: Olvasásszociológia. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 16 l. (Tematikus szociológiai kisbibliográfiák 12.)
31. VARGA Judit: Ifjúságszociológia. Bp. 1973, FSZEK. házi soksz. 20 l. (Tematikus szociológiai kisbibliográfiák 13.)

A kerületi könyvtárak osztálya kiadványai

32. Jelentés a kerületi könyvtárak 1972. évi munkájáról. Bp. 1973, FSZEK. 88 l. 250 pld.
33. Tájékoztató az 1973. évi jelentés és az 1974. évi munkaterv készítéséhez. Bp. 1973, FSZEK. 14 l. 150 pld.
34. BARTA Andrásné: Gyermekkönyvtárak a XIII. kerületben. Bp. 1973, FSZEK. 50 l. 8 t. 500 pld.
35. HARGITAI Nándorné – KEREKES Pálné: Javaslat a nyári úttörőtáborok programjához, Bp. 1973. Magyar Úttörők Szövetsége – FSZEK. 60 l. 150 pld.
36. KULI Ágota: Az írás és a könyv. Módszertani útmutató. Bp. 1973, FSZEK. 8 l. 300 pld.
37. CSOMA Mihályné: Novella és egyéb szépirodalmi gyűjteményes kötetek elemző katalógusa. Bp. 1973, FSZEK. 591 l. 1500 pld. ára 27 Ft.
38. CZIBOLY Józsefné – KOPRÉ Judit: A Mozgókönyvtár katalógusa. Bp. 1973, FSZEK. 768 l. 600 pld. ára 10 Ft.
39. Címjegyzék a gyermekkönyvállomány részletesebb bontásához. Szerk. Hajdú Miklósné. Bp. 1973, FSZEK. 222 l. 150 pld.

Propagandamunka

A beszámoló időszakában is a könyvtár anyagának és szolgáltatásainak népszerűsítése állt a propaganda tevékenység középpontjában. Ennek érdekében sikerült rendszeressé tenni és elmélyíteni kapcsolatunkat a sajtóval: 1972-ben 39; 1973-ban pedig 64 különféle közlemény, híranyag és cikk jelent meg a könyvtárról, kiállításainkról, kiadványainkról stb. a hírlapokban és a szakfolyóiratokban.

A könyv- és könyvtárnépszerűsítés szolgálatában rendeztük 1972-ben a Nemzetközi Könyvév alkalmából az IFLA-kongresszus színhelyén a nemzetközi gyermekkönyvkiállítást a müncheni nemzetközi ifjúsági könyvtár anyagából, valamint a Központban „Új szerzeményeink és a könyvtár kiadványai" című kiállításunkat. Ezenkívül mind 1972-ben, mind 1973-ban reprezentatív kiállítás készült a Könyvhét alkalmából. Számos évforduló, esemény és ünnep megemlékezéseihez sokszorosítottunk és küldtünk szét bibliográfiákat és különféle szemléltető anyagot: 1972-ben főként Petőfi születésének 150. évfordulójára, Budapest egyesítésének 100, a Szovjetunió 50 éves jubileumára, valamint a „Kell a jó könyv" olvasómozgalommal kapcsolatosan. 1973-ban fakszimile gyűjteményt adtunk ki a Kopernikusz évfordulóra.

Kiállítási és könyvtárnépszerűsítő propaganda anyaggal plakátokkal, röplapokkal láttuk el a kerületi könyvtárakat és önálló gyermekkönyvtárakat, rendezvényeikhez meghívókat, programokat készítettünk. Ugyanígy népszerűsítettük a mozgókönyvtárat is, röplapokkal, szórócédulákkal, valamint a 35-ös új soroksári könyvtárat.

1972-ben az OSZK KMK-val közösen, majd 1973 óta egyedül szerkesztjük az Eseménynaptárt, ezzel is elősegítjük a könyvtári kiállítások rendezésének munkáját. Az Eseménynaptár jelentőségét mutatta, hogy országosan több mint kétezer előfizetője volt.

A Központi Könyvtárban felállított „Képes Híradó" rendszeresen tájékoztatta a könyvtár látogatóit és dolgozóit a könyvtár rendezvényeiről és legújabb kiadványairól.

Tovább gyarapodott a lemez, dia és magnótár, valamint az arckép és fotó-archívum. A kerületi könyvtárak 1973-ban 47 esetben kölcsönöztek magnetofont, lemezjátszót, lemezeket és diaképeket. Az arcképarchívum a különféle kiadványokat gazdagította illusztrációs anyaggal és kölcsönöztük szerkesztőségeknek, kiadóknak is.

Kiállítások a Központban 1972-ben:

Könyvhét 1972.
Új szerzeményeink és a könyvtár kiadványai
Világváros születik

Kiállítási anyagok a kerületi könyvtáraknak

Fénykép-sorozatok Budapest centenáriumára
Rézkarc-sorozat Petőfiről
Janus Pannoniusról 14 db-ból álló kis kiállítás
Semmelweis Ignácról kis kiállítás
Dózsa György (Derkovits fametszeteiből sorozat)
Petőfiről készült dokumentum-anyag és fakszimile sorozat.

Kiállítások a Központban 1973-ban:

Könyvhét 1973.
500 éves a magyar könyv. (Ebből külön kiállítási rész készült a Nemzeti Múzeumban rendezett nyomdászati és könyvtörténeti kiállítás részére).
A Budapest kiállítást két hónapig a Belügyminisztérium Klubjában mutatták be.

Kiállítási anyagok a kerületi könyvtáraknak

Régi Pest-Budai képek
A Nagy Októberi Szocialista Forradalomról (kirakatkiállítás).

Az osztály leírási és gépelési munkái 1972-ben 6380, 1973-ban 6000 szabványoldalt tettek ki. A sokszorosítás ív terjedelme 1972-ben kb. 780 volt 528 000 példányszámban, 1973-ban 522 féle anyagot sokszorosítottak 500 nyomdai ív terjedelemben 250 000 példányban.

A propaganda osztály leíró, fotó- és xerox felvételeit valamint a kiadványok műszaki szerkesztését, a borítólapok tervezését, illusztrációit, és sokszorosítását egyre magasabb színvonalon végzi.

A kerületi könyvtárak irányítása

Módszertani munka

Mind 1972-ben, mind 1973-ban a könyvtár igazgatósága, a Fővárosi Tanács Művelődési Osztályának képviselői és a kerületi népművelési csoportok vezetőinek részvételével csoportos könyvtárvezetői értekezletek tárgyalták meg a könyvtárak évi terveit és jelentéseit. A megbeszélések hatékonyabbá tételére a beszámoló jelentéseket az illetékesek előre kézhez kapták.

Fokozott gonddal történt az információk továbbítása, valamint a felmerült kérdések megválaszolása.

A KKO a könyvtárakban bevezetésre kerülő új munkaszervezeti rend kialakításának elősegítésére kidolgozta a könyvtári munkák képesítéshez kötött és rutin elemeinek szétválasztásához szükséges sémát. Ezt minden érintett könyvtárba eljuttatta és tapasztalatcsere keretében megvitatta az illetékes könyvtárvezetőkkel. A tapasztalatok nyomán 1973-ban az alapfokú tanfolyam tematikájának módosításával megkezdődött a könyvtártechnikusok felkészítése. Ezzel egyidejűleg megoldásra váró feladatként jelentkezett az olvasószolgálatban az érdemi, főleg tájékoztatási munkára alkalmazott, felsőfokú képesítéssel rendelkező pedagógusok ismereteinek kiegészítése a könyvtári szakismeretekkel.

1972-ben a II. kerületi 37-es könyvtár felnőtt és gyermekrészlegében, valamint két vegyes fiókjában volt szakmai felülvizsgálat. Az erről szóló jelentés megtárgyalásában részt vett a kerületi pártbizottság és a művelődési osztály munkatársa is. Általános felülvizsgálat nyolc könyvtárban volt előre megadott szempontok alapján. Állományellenőrzést a 29-es rákospalotai könyvtárban tartottak. 1973-ban a VIII. kerületi 9-es és 44-es felnőtt és gyermekkönyvtárban folyt szakmai felülvizsgálat és a 4-es, 27-es, 45-ös felnőtt és a 14-es és 17-es gyermekkönyvtárban ellenőrizték az állományt.

A jelentés időszakában foglalkoztunk a kerületi könyvtárak nyitvatartási idejének módosításával és erről jelentést küldtünk a Fővárosi Tanács Művelődésügyi Főosztályának.

Fokozott figyelemmel kísértük a „Kiváló Könyvtár" és a „Petőfi Emlékkönyvtár" címre pályázó könyvtárak munkáját és résztvettünk az e tárgykörben alakult bizottság munkájában.

Irányítottuk az új létesítmények előkészítését mind szervezeti és személyi vonatkozásban, mind az állományuk biztosítása és a katalógusok építése tekintetében.

A könyvkiadókkal jó a kapcsolatunk. 1972-ben megszerveztük a kiadók és könyvtárosok találkozóját, ahol a Szépirodalmi, a Kossuth és a Táncsics kiadók ismertették terveiket és meghallgatták a könyvtárosok véleményét. 1973-ban a Kossuth Kiadó 1974. évi tervéről küldtük be a könyvtárosok észrevételeit a kiadónak és megszerveztük a Gondolat Kiadó és a könyvtárosok találkozóját.

Rendszeres volt a kapcsolat a Könyvtárellátóval és a KKO munkatársai részt vettek a KMK és ÁKV által rendezett „Új Könyvek" kéziratának megbeszélésein.

A felnőtt könyvtárak módszertani irányítása

Az állományfejlesztés irányításában jelentős szerepet töltött be az 1972-ben ebben a tárgykörben tartott szakmai vita. Előtérbe került az állomány fejlődésének elemzése és az állományépítés, ill. a gyűjtőkör alakítás perspektívikus tervének felvázolása. Ennek megfelelően a kerületi könyvtárak osztálya szervezte és segítette a könyvtárakban folyó állományelemzéseket, és a gyarapítás segítésére készült a központi könyvraktár szépirodalmi készlettájékoztatója, a Könyvtári Híradó pedig rendszeresen közli az ismeretterjesztő állomány tájékoztatóját. Tíz könyvtárban vizsgálták meg a kézikönyvtári állomány összetételét és használtságát. A jelentés időszakában a KKO munkatársai szervezték és ellenőrizték a rendszeresen tartott könyvismertetéseket a kerületi könyvtárakban.

A központi könyvraktár 1972-ben 30 kerületi könyvtárból és a létesítendő könyvtárak raktárából több mint 3000 kötetet fogadott, — a hálózatból viszont csupán 8 könyvtár igényelt 826 kötetet. Állományátadás inkább külső intézmények részére történt. Iskolák és szociális intézmények részére 20 352 kötet könyvet adtunk át. A raktár állományából került ki az NDK-ban dolgozó magyar fiatalok részére Coswig-ba letéti könyvtárként kihelyezett 2017 kötet.

1973-ban a központi könyvraktár 38 kerületi könyvtárból 38 207 kötet könyvet vett át. Örvendetesen emelkedett a raktárból könyvet igénylők száma. Az előző évi 8 könyvtárral szemben 18 egészítette ki állományát összesen 2983 kötettel. 23 külső intéz-

ménynek (általános és középiskolák, szakmunkásképző intézetek, szociális intézmények és társadalmi szervezetek) összesen 12 400 kötet könyvet adott a könyvtár a központi könyvraktárból.

A létesítendő könyvtárak raktára vásárlásaival folyamatosan gyarapította állományát. Leltárba vett a Művelődésügyi Minisztériumtól, ÁKV-tól kapott több mint 4000 kötet ajándék könyvet is. Leválasztott, és a központi könyvraktárnak átadott a feladata szempontjából már feleslegessé vált 2225 kötet könyvet. 1972-ben a létesítendő könyvtárak raktára, a Bibliobusz és a 26-os gyermekkönyvtár részére kb. 20 000 kötet könyvet adott át.

A központi címjegyzék dolgozói folyamatosan átvezették a K. C.-ban a kerületi könyvtárak vásárlásait, az ajándékkönyveket, a központi könyvraktárnak átadott, illetve onnan igényelt könyvek áramlását, valamint a selejtezésre került műveket.

1972-ben a kerületi könyvtárak *olvasószolgálati és propagandamunkájának* középpontjában a „Kell a jó könyv" olvasómozgalom propagandájának irányítása állt. Több előadást, irodalmi estet szerveztünk központilag a kerületi könyvtárakban. Szerveztük a „Kell a jó könyv" olvasómozgalom pályázatot és értékeltük a beérkezett 2512 pályamunkát. Segítettük az olvasómozgalomhoz kapcsolódó televíziós vetélkedő 88 budapesti versenyzőjének felkészülését. A pályázat lezárásakor összesítő jelentést készítettünk, amelyet megküldtünk az MSZBT Országos Titkárságának is.

Tovább szerveztük az iskolai és kerületi könyvtárosok találkozóit a Művelődési Főosztály munkatársával közösen. 9 kerületben került sor ilyen megbeszélésre. Több új kapcsolat alakult ki az iskolákkal, pl. szakkörök támogatása keretében. Az iskolai könyvtárosok hasznosnak ítélték a segítséget, kiadványainkat jól hasznosították. Szakoktatásuk keretében központunkkal is megismerkedtek.

Ellenőriztük a szakmunkástanuló intézetekkel kötött szocialista szerződések végrehajtását.

Foglalkoztunk a dolgozók esti iskoláiban tanulók könyvtári ellátásának kérdéseivel.

A portré vizsgálat összegyűjtött anyagából 50 portrét kiválasztottunk és részletes előszóval publikáltuk. A teljes 400 portrét táblázatba foglaltuk és a tanulságokat ismertettük a könyvtárosokkal.

A KMK anyagi támogatásával szaktájékoztatást vezettünk be két kerületi könyvtárban (21-es, 28-as), elsősorban a középiskolások számára. Gondoskodtunk a szükséges propaganda anyagról.

A műszaki tájékoztatás színvonalát kívántuk emelni a részlegekben dolgozók és a tájékoztató könyvtárosok szakmai megbeszélésével.

A felnőtt és gyermekkönyvtárakban egyaránt több olyan könyv forgalmát figyelték, amelyet a TV bemutatott. Brontë: Jane Eyre és Mikszáth: Fekete város c. könyvét tíz könyvtár regisztrálta a sorozatok közvetítése idején. Az összesítés nagy érdeklődésről adott számot és bizonyította, hogy a klasszikusok népszerűsítésében a könyvtár nagy mértékben támaszkodhat a sikeres TV adaptációkra.

Vetélkedőt állítottunk össze Dózsa György születésének 500. évfordulójára, melyet a 25-ös felnőtt és 2-es gyermekkönyvtárban rendezett foglalkozáson mutattunk be a könyvtárosoknak.

Módszertani útmutatót adtunk ki Petőfi születésének 150. évfordulójára – a KISZ Budapesti Bizottságával közösen – munkásfiatalok részére meghirdetett szavalóversenyhez.

Az ifjúsági felelősök továbbképzését szolgálta Maróti Andor egyetemi adjunktus előadása az aktivizálás módszereiről. Két alkalommal tapasztalatcserét szerveztünk a művelődési kör-vezetők részére.

1973-ban összesítettük az évfordulók irodalmának figyelési eredményeit. A Petőfivel kapcsolatos szépirodalom, a monográfiák és összefoglaló művek egyaránt nagy érdeklődést váltottak ki. Ugyancsak sokan kerestek Budapestre vonatkozó műveket.

Értékeltük a kerületi könyvtárakban rendezett Petőfi irodalmi műsorokat, Budapest centenáriuma tiszteletére bemutató foglalkozásokat tartottunk.

Az *olvasók egyes rétegeivel* való foglalkozás segítése keretében kérdőívet készítettünk a *munkásolvasók* könyvtárhasználatának megismerésére. Ennek alapján vizsgálódtak több könyvtárban.

A *szakmunkástanulók* olvasmányainak irányításához a bibliográfiai osztállyal közösen ajánló jegyzéket készítettünk; a Szakoktatási Pedagógiai Intézet felkérésére és a Munkaügyi Minisztériummal közösen tapasztalatcserét szerveztünk a szakmunkástanuló intézetekkel kötött szocialista szerződésekről, amelyen az intézetek könyvtárosai és a kerületi könyvtárak vezetői és ifjúsági felelősei vettek részt.

Tovább szorgalmaztuk az iskolai és kerületi könyvtárosok találkozóit. E megbeszélések új vonása, hogy a kerületi tanácsok maguk is az együttműködés mellett a két intézményrendszer összehangoltabb, tervszerűbb munkáját kívánják.

A gyermekkönyvtárak módszertani irányítása

A gyermekkönyvtárak állományalakító munkájában törekedtünk a helyes arányok megtartására, valamint az évfordulókhoz kapcsolódó művek beszerzésére. (Nemzetközi Könyvév, Petőfi centenárium stb.) Több könyvtárban megvitattuk a helyes arányok kialakításával kapcsolatos feladatokat.

Három könyvtár állományelemzését előkészítettük, a tapasztalatokat helyileg értékeltük. A gyermekkönyvállomány szakozási problémáinak megoldására szakbizottságot hoztunk létre. Elkészítettük a szakcsoportok részletes bontását s az odatartozó művek jegyzékét. Az átszakozás munkáját 1973 folyamán a helyszínen segítettük, ellenőriztük.

A jelentés mindkét évében szerveztük a gyermekkönyvtárakban folyó csoportos könyvismertetéseket.

Az olvasószolgálati és propaganda tevékenység előterében a – felnőttkönyvtárakhoz hasonlóan – az évfordulókkal kapcsolatos munkák álltak. 1972-ben főleg a Dózsa és Petőfi, 1973-ban pedig Pest-Buda-Óbuda egyesítése és az 500 éves magyar könyvnyomtatás.

A Dózsa évforduló alkalmából bemutató foglalkozást szerveztünk a gyermekkönyvtárosok részére, a Petőfi évfordulóra bibliográfiát állítottunk össze; módszertani útmutatót, vetélkedő anyagot készítettünk, bemutatót és több csoportos foglalkozást szerveztünk és tartottunk. Szavalóversenyt hirdettünk az Úttörőszövetséggel közösen, s ehhez korcsoportoknak megfelelő jegyzéket állítottunk össze és részt vettünk a verseny kerületi és budapesti zsűrizésében. A magyar könyvnyomtatás 500. évfordulójára figyelt könyvek olvasását értékeltük, és lektoráltuk „Az írás története" c. forgatókönyvet.

Elkészítettük a kisdobosok és úttörők 6–12. pontjaihoz az ajánló bibliográfiát, A nyári úttörőtáborok programjához c. bibliográfiát és módszertani anyagot a Fővárosi Művelődési Ház felkérésére, a Szűnidei tanácsadót.

Az általános iskolás korú olvasók arányáról (Iskolák szervezettsége) kimutatást készítettünk, amelyet eljuttattunk a Fővárosi Tanács Művelődésügyi Főosztályához is. Több alkalommal összehívtuk a gyermekkönyvtáros szakbizottságot.

A Móra Kiadóval erőteljesen fejlesztettük kapcsolatainkat. 1972-ben tapasztalatcsere keretében értékeltük az olvasónaplóval kapcsolatos észrevételeket, eredményeket. Szerveztük és irányítottuk az olvasónapló pályázatot. Szaklektori véleményt adtunk az új olvasónaplóról, amely 1973-ban került kiadásra. A Kiadói Tanács tagjaként két alkalommal részt vettünk a Kiadó által szervezett vitán, megbeszélésen.

A Nemzetközi Könyvév jegyében a Móra Kiadó munkatársai mutatták be a gyermekkönyvtárosok részére a Könyvhét könyveit. 1973-ban részt vettünk az 1974. évi kiadói terv vitájában. Kérésükre eljuttattuk az olvasók véleményét egy-egy műről.

Egyéni és csoportos foglalkozások formájában 14 könyvtárban vizsgálták egy-egy, 1972-ben megjelent gyermekkönyv hatását. Minden műhöz, irányításunkkal, beszélgetésterveket készítettek. A hatásvizsgálatok eredményeit szakmai vitán beszéltük meg a gyermekkönyvtárosokkal.

A Kincskereső c. filmből több könyvtárban szerveztünk ankétot. A gyermekkönyvtárakban működő könyvbarát körök vezetői részére tapasztalatcserét szerveztünk. Iskolai és gyermekkönyvtárosi találkozókat szerveztünk és azokon részt vettünk több alkalommal.

II. A KERÜLETI KÖNYVTÁRAK TEVÉKENYSÉGE

A könyvtárak működési feltételei az 1972. évben sem javultak. Súlyos létszám gondjaink sem enyhültek. Csak a 23/1-es fiókkönyvtár kapott új kulturáltabb helyiséget, ugyanakkor az épület életveszélyessé válása miatt bezártuk a pestlőrinci 24/2-es fiókkönyvtárat.

Sok év után javulást jelentett, hogy 1973-ban megkezdhette munkáját az 1. sz. mozgókönyvtár, Pesterzsébeten a 27-es könyvtár gyermekrészlege, a II. kerületi Marcibányi téren a 26. sz. gyermekkönyvtár és új 480 m^2-es alapterületű helyiségbe költözhetett a soroksári 35-ös könyvtár.

Az örvendetes hálózat-bővítés ellenére az olvasók, kölcsönzők és kölcsönzött kötetek száma az 1972-es emelkedés után 1973-ban ismét visszaesett. Ennek oka, hogy tatarozás, felújítás miatt hosszabb ideig nem működhetett több nagy könyvtár: pl. a XI. kerületi 6-os felnőtt és gyermekkönyvtár 7 hónapig, a VII. kerületi 2-es könyvtár 8 hónapig, a VI. kerületi 10-es könyvtár 3 hónapig és a XII. kerületi 38-as könyvtár 6 hónapig. E nagy könyvtárak kiesését az újonnan belépő könyvtárak nem pótolhatták teljes egészében.

A munkafeltételek is lényegében változatlanok maradtak. Minimális létszámbővítést csak azokban a könyvtárakban tudtunk elérni, amelyekben legégetőbb volt a létszámhiány. Valamelyes előrelépés történt mind a személyi tényezők biztosításában, mind a szemléletformálásban a képesítéshez kötött és a képesítéshez nem kötött munkaterületek szétválasztásában, de ezt következetesen csak a megfelelő létszám kialakításával lehet megoldani.

Az áttérés a törzslapos állomány-nyilvántartásra egységessé tette a hálózatban a nyilvántartást, egyben csökkentette az adminisztrációt. Jelentős munkát hárított a könyvtárosokra a gyermekkönyv állomány részletes szakbontása.

A központi könyvraktár szerepe erősödött azzal, hogy a nagyobb helyiségre, vagy új funkcióra váró könyvtárak esetében letéti könyvtári feladatokat is ellát.

A HÁLÓZAT ÖSSZEFOGLALÓ SZÁMADATAI

	1971	1972	1973
Kerületi könyvtárak száma	42	42	43
Kerületi gyermekkönyvtárak száma	18	18	20
Fiókkönyvtárak száma	34	35	34
Különálló gyermekrészlegek	19	18	18
Együtt	113	113	115
Könyvtári állomány[1]	1 908 439	1 960 097	2 019 045
Beiratkozott olvasók száma	168 713	171 473	168 993
Kölcsönzők és helyben olvasók száma	2 025 436	2 029 356	1 953 154
Kölcsönzött kötetek és diafilmek száma	5 570 624	5 634 222	5 354 772
Kölcsönzött és helyben olvasott könyvtári egységek száma	6 201 554	6 270 417	6 012 064

[1] Könyvek, diafilmek és folyóirat-évfolyamok együtt.

A KERÜLETI KÖNYVTÁRAK FŐBB ADATAI 1972-BEN

Kerület	Könyvtár sorszáma	Fiókok száma	Könyvállomány	Beiratkozott olvasók	A kölcsönzők	A kölcsönzött kötetek	Kölcsönzési napok
			száma az év végén		száma az év folyamán		
Hálózati duplumraktár							
Létesítendő könyvtárak raktárak			219 076				
I.	11	1	31 566	4 204	39 256	124 950	239
	20	–	22 799	1 963	21 452	82 281	254
	20 gy.	–	11,401	1 100	10 571	29 834	254
	11 gy.	–	10 636	782	7 149	20 709	254
			76 402	8 049	78 428	257 774	
II.	37	2	59 318	7 517	74 230	246 288	255
III.	8	–	30 808	2 470	26 931	104 513	242
	21	1	33 188	2 465	26 734	80 051	294
	8 gy.	–	11 183	1 217	11 103	26 528	250
			75 179	6 152	64 768	211 092	
IV.	28	1	67 544	7 269	75 873	223 527	233
	41	–	20 436	1 536	15 930	54 404	231
			87 980	8 805	91 803	277 931	
V.	1	–	30 629	4 166	41 492	153 994	233
	14	–	21 950	2 773	31 928	118 303	229
	5 gy.	–	12 059	874	7 527	20 024	250
	14 gy.	–	7 667	655	6 567	17 697	253
			72 305	8 468	87 514	310 018	
VI.	10	–	45 688	5 945	53 195	208 145	231
	1 gy.	–	30 462	2 925	22 007	65 298	237
			76 150	8 870	75 202	273 443	
VII.	2	–	67 907	5 934	57 485	185 594	208
	22	–	37 758	5 602	54 708	174 461	228
			105 665	11 536	112 193	360 055	
VIII.	9	–	50 480	5 530	64 517	221 516	253
	44	–	31 204	3 451	35 905	118 445	238
	9 gy.	–	15 018	1 520	15 139	32 700	252
	44 gy.	–	9 907	1 066	10 920	28 163	252
		–	106 609	11 567	126 481	400 824	
IX.	23	1	28 629	1 498	14 614	49 057	189
	26	–	25 092	2 702	29 074	99 731	254
	39	1	45 449	4 910	47 931	164 171	214
	48	–	28 958	2 620	30 022	120 802	294
	7 gy.	–	10 038	1 192	10 356	30 119	230
	15 gy.	–	15 891	1 405	14 359	36 796	294
			154 057	14 327	146 356	500 676	
X.	12	2	49 350	4 331	48 872	139 310	238
	12 gy.	1	11 494	1 365	14 370	32 414	217
			60 844	5 696	63 242	171 724	

Kerület	Könyvtár sorszáma	Fiókok száma	Könyvállomány	Beiratkozott olvasók	A kölcsönzők	A kölcsönzött kötetek	Kölcsönzési napok
			száma az év végén		száma az év folyamán		
XI.	6	2	64 292	7 014	46 441	179 654	110
	6 gy.	1	19 063	2 203	13 803	35 101	113
			83 355	9 217	60 244	214 755	
XII.	38	1	43 214	4 430	39 649	146 818	196
	38 gy.	–	13 518	1 405	13 636	37 448	234
			56 732	5 835	53 285	184 266	
XIII.	4	–	20 505	3 021	30 990	102 686	208
	7	1	31 819	2 407	29 992	108 453	244
	19	–	28 834	2 760	29 710	96 313	264
	2 gy.	–	12 657	1 402	13 468	27 656	247
	3 gy.	–	10 872	907	10 430	26 917	244
	10 gy.	–	9 704	703	6 436	14 825	236
			114 391	11 200	121 026	376 850	
XIV.	5	–	26 040	2 191	18 828	66 042	171
	18	1	37 913	4 700	43 805	148 550	234
	43	1	30 363	3 194	35 329	111 256	252
			94 316	10 085	97 962	325 848	
XV.	29	1	31 864	2 742	27 034	89 803	209
	34	1	29 239	3 006	32 444	100 183	253
			61 103	5 748	59 478	189 986	
XVI.	32	2	36 064	3 185	39 095	127 908	234
	45	–	21 951	2 402	24 842	85 135	121
			58 015	5 587	63 937	213 043	
XVII.	36	2	38 914	3 027	36 321	140 831	239
	40	1	23 034	1 873	21 470	75 294	253
			61 948	4 900	57 791	216 125	
XVIII.	24	2	31 386	4 075	40 994	125 737	244
	31	–	18 757	2 166	21 370	67 491	229
			50 143	6 241	62 364	193 228	
XIX.	25	2	48 963	4 860	50 230	166 937	303
	16	–	13 043	1 833	18 065	58 877	137
			62 006	6 693	68 295	225 814	
XX.	27	3	53 632	5 160	55 813	172 557	225
	35	1	31 173	1 689	15 110	52 567	181
			84 805	6 849	70 923	225 124	
XXI.	30	–	12 955	1 064	10 580	29 896	258
	46	–	21 942	1 443	14 524	51 060	240
	4 gy.	–	11 154	1 268	14 434	42 165	252
	17 gy.	–	15 020	943	6 905	17 630	155
		–	61 071	4 718	46 443	140 751	
XXII.	13	3	33 432	3 413	37 289	118 607	253
Összesen		35	1 914 902	171 473	1 719 254	5 634 222	20 035*

* Felnőttkönyvtárak + gyermekkönyvtárak.

A KERÜLETI KÖNYVTÁRAK FŐBB ADATAI 1973-BAN

Kerület	Könyvtár sorszáma	Fiókok száma	Könyvállomány	Beiratkozott olvasók	A kölcsönzők	A kölcsönzött kötetek	Kölcsönzési napok
			száma az év végén		száma az év folyamán		
Hálózati duplumraktár							
Létesítendő könyvtárak raktára			209 127				
I.	11	1	34 127	4 006	37 215	121 512	228
	20	–	20 065	1 956	19 276	76 021	238
	20 gy.	–	11 415	656	5 277	14 435	240
	11 gy.	–	11 847	1 060	9 973	33 209	252
			77 454	7 678	71 741	245 177	
II.	37	2	57 866	7 334	72 458	247 128	251
	26 gy.	–	8 053	654	6 225	16 460	230
			65 919	7 988	78 683	263 588	
III.	8	–	31 619	2 574	27 690	103 298	243
	21	1	30 036	2 303	23 261	68 731	264
	8 gy.	–	12 076	1 147	11 275	26 194	232
			73 731	6 024	62 226	198 223	
IV.	28	1	64 710	7 088	72 047	202 905	220
	41	–	18 323	1 393	15 648	52 397	231
			83 033	8 481	87 695	255 302	
V.	1	–	30 412	4 080	41 513	152 006	234
	14	–	22 533	2 806	32 289	119 909	238
	5 gy.	–	11 757	878	7 359	19 680	237
	14 gy.	–	7 746	661	6 533	19 088	229
			72 448	8 425	87 694	310 683	
VI.	10	–	48 207	5 100	37 044	149 180	195
	1 gy.	–	30 302	3 050	23 383	70 108	284
			78 509	8 150	60 427	219 288	
VII.	2	–	68 104	4 208	18 326	57 103	73
	22	–	41 722	6 100	60 141	194 839	310
			109 826	10 308	78 467	251 942	
VIII.	9	–	55 198	5 472	59 670	209 094	335
	44	–	32 808	3 232	33 695	111 116	234
	9 gy.	–	15 782	1 422	12 204	32 222	245
	44 gy.	–	10 350	1 040	9 633	24 665	250
			114 138	11 166	115 202	377 097	
IX.	39	1	46 115	4 799	53 204	178 474	268
	26	–	26 196	2 422	23 226	86 645	218
	23	1	27 518	1 546	19 422	59 273	239
	48	–	29 990	2 540	27 440	111 285	291
	7 gy.	–	9 903	961	8 243	22 995	252
	15 gy.	–	15 273	1 220	13 040	33 785	291
			154 995	13 488	144 575	492 457	

Kerület	Könyvtár sorszáma	Fiókok száma	Könyvállomány	Beiratkozott olvasók	A kölcsönzők	A kölcsönzött kötetek	Kölcsönzési napok
			száma az év végén		száma az év folyamán		
X.	12	1	52 120	4 300	47 015	149 928	238
	12 gy.	1	12 299	1 090	9 266	25 197	238
			64 419	5 390	56 281	175 125	
XI.	6	2	61 192	7 936	68 331	241 418	199
	6 gy.	1	19 953	2 471	20 302	50 597	251
			81 145	10 407	88 633	292 015	
XII.	38	2	42 682	3 900	28 026	89 162	152
	38 gy.	–	14 618	1 472	14 600	43 606	295
			57 300	5 372	42 626	132 768	
XIII.	4		21 385	2 789	27 466	90 701	196
	7	1	32 373	2 509	29 947	104 260	238
	19	–	30 285	2 477	16 929	60 332	155
	2 gy.	–	12 211	1 362	12 251	24 968	230
	3 gy.	–	11 048	955	10 134	25 043	243
	10 gy.	–	10 037	602	6 052	14 145	242
			117 339	10 694	102 779	319 449	
XIV.	5	–	27 272	2 506	26 701	98 629	253
	18	1	48 111	4 612	39 569	133 401	230
	43	1	19 650	2 222	21 589	72 715	221
	43 gy.	–	9 908	888	9 507	28 017	253
			104 941	10 228	97 366	332 762	
XV.	29	1	33 171	2 660	27 535	92 449	230
	34	1	30 941	3 045	32 756	98 388	253
			64 112	5 705	60 291	190 837	
XVI.	32	2	36 437	3 276	34 899	121 403	254
	45	–	21 846	2 424	23 132	77 059	212
			58 283	5 700	58 031	198 462	
XVII.	36	2	40 807	3 060	36 404	142 490	238
	40	1	23 026	1 893	18 742	64 146	241
			63 833	4 953	55 146	206 636	
XVIII.	24	1	32 687	4 124	20 867	125 801	252
	31	–	18 998	2 084	40 730	67 467	238
			51 685	6 208	61 597	193 268	
XIX.	25	2	50 804	4 571	43 499	150 286	273
	16	–	13 300	1 800	18 742	59 118	227
			64 104	6 371	62 241	209 404	
XX.	27	3	53 407	4 981	50 379	163 248	200
	35	1	32 795	1 807	11 372	37 786	148
			86 202	6 788	61 751	201 034	

Kerület	Könyvtár sorszáma	Fiókok száma	Könyvállomány	Beiratkozott olvasók	A kölcsönzők	A kölcsönzött kötetek	Kölcsönzési napok
			száma az év végén		száma az év folyamán		
XXI.	30	–	14 159	1 131	10 115	33 075	256
	46	–	21 013	1 460	13 394	47 697	231
	4 gy.	–	11 023	998	11 432	34 265	252
	17 gy.	–	14 690	622	2 567	6 602	63
			60 885	4 211	37 508	121 639	
XXII.	13	3	35 640	3 402	35 388	109 132	226
Összesen		34	1 739 941	167 137	1 606 348	5 296 288	20 477*
Bibliobusz		–	17 512	1 856	16 916	58 484	220
Összesen		34	1 966 580	168 993	1 623 264	5 354 772	20 697

* Felnőtt könyvtárak + gyermekkönyvtárak és részlegek.

A KÖNYVTÁRAK MEGOSZLÁSA TEVÉKENYSÉGÜK ÉS JELLEGÜK ALAPJÁN

	1972				1973			
	Felnőtt	Vegyes	Gyermek	Össz.	Felnőtt	Vegyes	Gyermek	Össz.
	könyvtár				könyvtár			
Kerületi könyvtár	20	4	18	42	20	5	20	45
Különálló részlegek vegyes könyvtárakban	18	–	18	36	18	–	18	36
Fiókok	2	29	4	35	2	28	4	34
Együtt: év végén	40	33	40	113	40	33	42	115
1971. év végén	38	34	41	113				

FIÓKKÖNYVTÁRAK

	1972				1973			
	Számuk	Könyvállomány	Beiratkozott olvasók	Kötetforgalma	Számuk	Könyvállomány	Beiratkozott olvasók	Kötetforgalma
Fiókkönyvtárak	35	202 064	18 626	662 869	34	210 183	17 940	616 770

A HÁLÓZAT FŐBB KÖNYVTÁRHASZNÁLATI MUTATÓSZÁMAI

	1971	1972	1973
Olvasási intenzitás	10,1	10,0	9,6
Olvasási átlag	33,0	32,9	31,7
A könyvek forgási sebessége	3,3	3,3	3,0
Egy alkalommal kölcsönzött kötetek száma	3,26	3,28	3,29

A fenti adatok is bizonyítják, hogy 1973-ban a nagy könyvtárak hosszú zárva tartása nagy mértékben akadályozta, hogy a beiratkozott olvasók valóban használhassák a könyvtárat.

Hálózati könyvállomány és szerzeményezés

A KÖNYVTÁRI ÁLLOMÁNY ALAKULÁSA

	Év	Állomány december 31-én	
		kötet	index
A) Kerületi könyvtárak könyvállománya	1971	1 637 411	100,0
	1972	1 695 826	103,6
	1973	1 757 453	107,3
B) Összes hálózati könyvállomány	1971	1 854 619	100,0
	1972	1 914 902	103,2
	1973	1 966 580	106,0
C) Teljes könyvtári állomány	1971	1 908 439	100,0
(dia és folyóirat állománnyal)	1972	1 960 097	102,7
	1973	2 019 045	105,8

A FELNŐTT KÖNYVÁLLOMÁNY SZAKOK SZERINTI MEGOSZLÁSA

Szakszám	Megnevezés	1971	1972	1973	1971	1972	1973
		darabban			százalékban		
1, 2, 3, 9 3K	Társadalom tudomány (filozófia, történelem) Marxizmus-leninizmus	163 200	179 184	185 312	13,7	14,6	14,7
5	Természettudomány	41 515	57 399	46 355	3,5	4,7	3,6
61	Orvostudomány	15 772	–	16 063	1,3	–	1,3
62 – 64 – 69	Alkalmazott tudomány	57 288	58 755	61 044	4,8	4,8	4,8
63	Mezőgazdaság	8 597	9 302	10 266	0,7	0,7	0,8
7	Művészet	87 425	–	97 853	7,4	–	7,7
4, 8	Nyelv- és irodalomtudomány	71 799	–	81 529	6,1	–	6,4
0, 91	Általános művek, Földrajz	81 271	248 139	84 962	6,8	20,2	6,7
	Szépirodalom	682 008	675 363	684 603	55,7	55,0	54,0
	Összesen	1 188 875	1 228 142	1 267 987	100,0	100,0	100,0

* A hálózati raktárak könyvállománya nélkül.

A GYERMEKKÖNYVÁLLOMÁNY SZAKOK SZERINTI MEGOSZLÁSA

	1972	1973	1972	1973
	darabban		százalékban	
Társadalomtudomány	28 396	30 688	6,2	6,3
Természettudomány	34 474	36 421	7,5	7,5
Technika	33 906	35 705	7,3	7,3
Művészet	33 054	34 679	7,2	7,1
Egyéb	73 576	79 690	15,9	16,4
Szépirodalom	258 083	269 889	55,9	55,4
Összesen	461 489	487 072	100,0	100,0

A gyermekkönyvállomány részletes bontása lehetővé tette, hogy a jelentés éveiben mind a felnőtt, mind a gyermekállományt szakonkénti bontásban is feltárjuk. A fenti táblák azt mutatják, hogy az előző évekhez hasonlóan tovább szűkült a szépirodalmi választék, így ha minimális mértékben is, az állományban és a gyarapodásban egyre nagyobb az ismeretterjesztő művek aránya.

A KÖNYVGYARAPODÁS MEGOSZLÁSA SZAKOK SZERINT*

Szakszám	Megnevezés	1971	1972**	1973	1971	1972**	1973
		darabban			százalékban		
1, 2, 3, 9 3K	Társadalomtudomány Marxizmus-leninizmus	15 451		18 841	9,6		11,6
5	Természettudomány	3 368		5 068	2,1		3,1
61	Orvostudomány	913		1 141	0,6		0,7
62 – 64/ 69	Alkalmazott tudomány	5 109		5 490	3,2		3,4
63	Mezőgazdaság	934		1 406	0,6		0,9
7	Művészet	8 412		8 755	5,2		5,4
4 – 8	Nyelv- és Irodalomtudomány	6 495		7 673	4,0		4,7
91, 0	Földrajz, Általános művek	7 831		6 768	4,9		4,2
	Szépirodalom	65 379		56 050	40,8		34,5
	Gyermekirodalom	46 532		51 141	29,0		31,5
	Összesen	160 424	164 169	162 333	100,0	100,0	100,0

* A hálózati raktárak gyarapodása nélkül.
** Az 1972. évi gyarapodásra nem kértünk adatokat.

A KERÜLETI KÖNYVTÁRAK ÁLLOMÁNYA ÉS A BESZERZETT ÚJ KÖNYVEK ÖSSZETÉTELE %-BAN

	Össz. Ismeretterj.		Össz. Szépirodalom	
	Áll.	Szerz.	Áll.	Szerz.
1972*	32,6	—*	67,4	—*
1973	45,6	49,6	54,4	50,4

* 1972. évi szerzeményezésre vonatkozólag nem kértünk adatokat.

A KERÜLETI KÖNYVTÁRAK ÁLLOMÁNYA ÉS A BESZERZETT ÚJ KÖNYVEK ÖSSZETÉTELE %-BAN

	Társ. tud.		Term. tud., Orvostud.		Műszaki		Egyéb ism.	
	Áll.	Szerz.	Áll.	Szerz.	Áll.	Szerz.	Áll.	Szerz.
1972	10,6	–	3,4	–	3,5	–	15,1	–
1973	12,3	16,9	5,6	5,6	5,5	4,9	22,2	22,2

* 1972. évi szerzeményezésre nem kértünk adatokat.

ÖSSZHÁLÓZATI ÁLLOMÁNYCSÖKKENÉS

1971	1972	1973
darabban		
123 589	151 380	161 171

A krónikus raktári helyhiány miatt a könyvtárak zöme kénytelen olyan könyveket is átadni a központi duplumraktárnak, amelyekre még szükség lenne.

Mivel a könyvtárközi kölcsönzés elemi feltételeit a jelentés éveiben sem sikerült biztosítani, így az állományépítésben a legkisebb könyvtárak sem mondhattak le a „teljesség" igényéről, ez pedig szemben áll az elemi ésszerűségi és gazdaságossági szempontokkal.

A kézikönyvtári állomány tovább csak új olvasótermek létrehozásával lenne bővíthető. 1973-ban a soroksári 35-ös könyvtár új helyiségbe költözésével lehetővé vált, hogy mind a gyerekek, mind a felnőttek számára új, jól felszerelt olvasótermet nyissanak. Ugyancsak ebben a könyvtárban nyílt első zenei részlegünk is, ez utóbbi csak 1974-ben fogja megkezdeni működését.

A folyóiratokkal való ellátás is tovább javult, ezt elsősorban a 35-ös könyvtár új lehetőségei indokolták. Néhány helyen helyszűke miatt kölcsönözték is a folyóiratokat, ezért több példányban vásárolták őket.

Több könyvtár, elsősorban a műszaki részleggel rendelkezők, idegen nyelvű folyóiratokat is rendeltek: pl. az újpesti 28-as könyvtár a Radio Fernsehen Elektronik c. lapot. Más könyvtárak előfizették az NDK-ban megjelenő Kultur im Heim c. folyóiratot és szinte valamennyi gyermekkönyvtárba és részlegbe jár a Frösi.

Beiratkozott olvasók

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK SZÁMA AZ ÉV VÉGÉN

	1971		1972		1973	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Felnőtt	123 096	73,0	124 859	72,8	122 443	72,4
14 éven aluli	45 437	27,0	46 614	27,2	46 550	27,6
Összesen	168 533	100,0	171 473	100,0	168 993	100,0

1973. december 31-én a hálózatba beiratkozott felnőttek száma 122 443, 2416 fővel kevesebb volt, mint 1972-ben. Ennek egyik oka a nagy könyvtárak hosszas zárva tartásában keresendő. Néhány kerületben ez a szanálások következménye lehet (VIII., XIX. stb.), de feltétlenül összefügg a 15—19 éves korosztály lakosságon belüli számának csökkenésével, minthogy ez a réteg olvasótáborunk jelentős részét alkotja. Ezt a megállapítást támasztja alá mind a korosztály, mind a foglalkozási megoszlást bemutató tábla.

A középiskolai tanulók száma a fővárosban 1971—72-es tanévben 60 833, 1972—73-ban 55 795 fő volt.

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK FOGLALKOZÁSA

	1972	1973	1972	1973
	számban		százalékban	
Munkás	28 994	28 860	16,9	17,1
Szellemi dolgozó	27 620	28 098	16,1	16,6
Középiskolai tanuló	22 929	20 649	13,4	12,2
Főiskolai tanuló	4 242	4 599	2,4	2,7
Szakmunkás tanuló	6 702	5 450	3,9	3,2
Ált. isk. tanuló	46 614	46 550	27,3	27,6
Egyéb foglalkozású	34 372	34 787	20,0	20,6
Összesen	171 473	168 993	100,0	100,0

A FELNŐTT KÖNYVTÁRI OLVASÓK FOGLALKOZÁS SZERINTI %-OS MEGOSZLÁSA

	1972	1973	1972	1973
	számban		százalékban	
Munkás	28 994	28 860	23,2	23,6
Szellemi dolgozó	27 620	28 098	22,1	22,9
Középiskolai tanuló	22 929	20 649	18,3	16,9
Főiskolai tanuló	4 242	4 599	3,4	3,8
Szakmunkástanuló	6 702	5 450	5,4	4,4
Egyéb foglalkozású	34 372	34 787	27,6	28,4
Összesen	124 859	122 443	100,0	100,0

AZ OLVASÓK MEGOSZLÁSA KOR SZERINT

	1972	1973
10 évig	19 886	19 092
10 – 14 év között	26 728	27 458
15 – 19 év között	36,631	32,498
20 – 24 év között	18 041	19 578
25 éves és idősebb	70 187	70 367
Összesen	171 473	168 993

AZ OLVASÓK MEGOSZLÁSÁNAK %-OS ARÁNYA

	1972	1973
10 évig	11,6	11,3
10 – 14 év között	15,6	16,2
15 – 19 év között	21,4	19,2
20 – 24 év között	10,5	11,6
25 év és idősebb	40,9	41,7
Összesen	100,0	100,0

EGYES KORCSOPORTOK MEGOSZLÁSA AZ AZONOS KATEGÓRIÁKON BELÜL

	1972	1973
	százalék	
Felnőtt korcsoportok		
15 – 19 év között	29,3	26,5
20 – 24 év között	14,4	16,0
25 éves és idősebb	56,3	57,5
Együtt	100,0	100,0
Gyermek korcsoportok		
10 éves alatt	42,6	41,1
10 – 14 év között	57,4	58,9
Együtt	100,0	100,0

AZ OLVASÓK SZÁMA, A BUDAPESTI ÁLTALÁNOS ISKOLÁK TANULÓLÉTSZÁMÁHOZ VISZONYÍTVA

	Tanuló	Könyvtári olvasó		Arány
1971/72	125 941	1 972	42 860	34,0
1972/73	125 577	1 973	42 233	33,6

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓKHOZ VISZONYÍTOTT OLVASÓK ARÁNYA %-BAN

Év	10 évesig		10 éven felüli		Egyéb olvasó, óvodás, koron felül
	tanuló %	olvasó %	tanuló %	olvasó %	
1972	48,9	26,2	51,1	41,5	8,1
1973	51,3	26,2	48,7	41,4	9,2

Az általános iskolákba beiratkozott gyerekek száma közel 3 ezerrel tovább csökkent. Az alsó tagozatos gyerekek aránya lényegesen emelkedett az iskolákban. A gyermekolvasók aránya minimálisan csökkent. Ezt befolyásolta az 1. sz. mozgókönyvtár (gyermekolvasóinak száma 890) és a 27-es könyvtár gyermekrészlegének (olvasói száma 286) megnyitása, de elsősorban az, hogy egyre több könyvtárban tartják fontosnak az alsó tagozatos tanulók megnyerését. Ennek érdekében is szorgalmazzák a III. osztályosok könyvtárlátogatását, a napközikkel tartott rendszeres kapcsolatot.

Az átlagnál jobb szervezettséget azok a kerületek értek el, ahol a könyvtártelepítés jó, a gyermekkönyvtárak közel vannak az iskolákhoz, vagy megfelelő körülményeket tudnak biztosítani a gyerekeknek. Pl. I., VI., IX. és a XVII. kerület gyermekkönyvtárai és részlegei.

A hosszú zárvatartás miatt, és mivel az egyetlen gyermekrészleg a kerületben, átlag alatt maradt a VII. kerület. Örvendetes, hogy az iskolák egyre nagyobb segítséget nyújtanak az olvasóvá neveléshez, igénylik a könyvtár szolgáltatásait.

Kölcsönzők (kölcsönzések) száma

A KÖLCSÖNZŐK SZÁMA

	1971		1972		1973	
	szám	%	szám	%	szám	%
Felnőtt kölcsönzők	1 281 169	75,1	1 276 554	74,3	1 200 184	73,9
Gyermek kölcsönzők	424 102	24,9	442 700	25,7	423 080	26,1
Összesen	1 705 271	100,0	1 719 254	100,0	1 623 264	100,0

A KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK SZÁMA

	1971		1972		1973	
	szám	%	szám	%	szám	%
Felnőtteknek kölcsönzött kötetek	4 453 987	79,9	4 450 957	78,9	4 193 298	78,3
Gyermekeknek kölcsönzött kötetek	1 115 528	20,1	1 183 265	21,1	1 161 474	21,7
Összes kölcsönzött kötet	5 569 515	100,0	5 634 222	100,0	5 354 772	100,0

A nagy könyvtárak hosszú zárva tartása és a felnőtt olvasók számának minimális visszaesése 1973-ban elsősorban a kölcsönzött kötetek számában tükröződött. 1973-ban közel 81 ezerrel kevesebb felnőtt kölcsönző volt, mint 1971-ben, és a gyermekkölcsönzők aránya növekedett.

A jelentés időszakában mind a kölcsönzők, mind a kölcsönzött kötetek számában tükröződik a gyermekolvasók arányának emelkedése.

1972-től nem kérünk adatokat a kikölcsönzött szépirodalom összetételéről.

A KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK SZAK SZERINTI MEGOSZLÁSA

(Reprezentatív adatok)

	1971	1972	1973	1971	1972	1973
	számban			százalékban		
Felnőtt irodalom összesen	1 071 800	1 022 170	974 989	79,0	79,2	78,4
Szépirodalom	715 003	676 972	652 476	52,7	52,4	52,5
Ismeretterjesztő	356 797	345 198	322 513	26,3	26,8	25,9
Ebből: ideol. pol.	85 923	87 452	87 565	6,3	6,8	7,0
műsz. irod.	47 231	43 162	39 403	3,5	3,3	3,2
mezőgazd. irod.	8 461	7 518	7 563	0,6	0,6	0,6
természettud.	50 488	48 666	43 774	3,7	3,8	3,5
egyéb ism. terj.	164 694	158 400	144 208	12,2	12,3	11,6
Gyermekirodalom összesen	283 166	268 332	268 487	21,0	20,8	21,6
Ebből: gyermek szépirodalom	163 441	175 362	176 805	12,1	13,6	14,2
szépirodalom	20 129	–	–	1,5	–	–
ismeretterjesztő	99 596	92 970	91 682	7,4	7,2	7,4
Összesen	1 354 966	1 290 502	1 243 476	100,0	100,0	100,0

A felnőtteknek kölcsönzött kötetek a politikai művek iránti megnövekedett érdeklődést mutatják. Az ismeretterjesztő irodalom csökkenésében elsősorban a műszaki irodalom évről-évre fokozatosan történő visszaesésére és a természettudományos irodalom ingadozására kell felfigyelnünk. Minthogy minden reprezentatív vizsgálat tanusága szerint a 15–19 éves korosztály kölcsönöz magasabb arányban ismeretterjesztő könyveket, az olvasótábor összetételének változásával összefüggésbe hozható az ismeretterjesztő művek forgalmának csökkenése.

A KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK %-OS ARÁNYA

	1971	1972	1973
Szépirodalom	66,7	66,2	66,9
Ismeretterjesztő	33,3	33,8	33,1
Ebből: ideológiai-politikai	8,0	8,6	8,9
műszaki irodalom	4,4	4,2	4,0
mezőgazdasági irodalom	0,8	0,7	0,8
természettud. művek	4,7	4,8	4,6
egyéb ismeretterjesztő irodalom	15,4	15,5	14,8
Összesen	100,0	100,0	100,0

A KÖLCSÖNZÖTT GYERMEK-KÖNYVEK %-OS MEGOSZLÁSA

	1971	1972	1973
Gyermek szépirodalom	57,7	65,3	65,9
Szépirodalom	7,1	—	—
Gyermek ismeretterjesztő	35,2	34,7	34,1
Összesen	100,0	100,0	100,0

A gyermekek számára kölcsönzött ismeretterjesztő művek arányának csökkenését indokolja, hogy az olvasók nagy százaléka alsó tagozatos, akik elsősorban a mese- és képeskönyvek iránt érdeklődnek.

OLVASÓTERMI LÁTOGATÓK

	1971		1972		1973	
	szám	%	szám	%	szám	%
Felnőtt látogatók	185 114	57,8	171 730	55,4	188 516	57,1
Gyermek látogatók	134 031	42,2	138,372	44,6	141 374	42,9
Összes látogatók	319 745	100,0	310 102	100,0	329 890	100,0

Miközben a beiratkozott olvasók és a kölcsönzők száma visszaesett, a helyben olvasóké növekedett, annak ellenére, hogy a helyben olvasás feltételei csak minimális mértékben javultak. (35-ös könyvtár olvasóterme, a II. kerületi 37-es könyvtárban kialakított olvasósarok.) Ez is növeli a tájékoztató könyvtárosok szerepét és megköveteli, hogy teljes munkaidejüket az érdemi feladatokra fordítsák.

A KERÜLETI KÖNYVTÁRAK TELJES OLVASÓFORGALMA

	1971	1972	1973
Kölcsönzők száma	1 705 271	1 719 254	1 623 264
Olvasótermi látogatók száma	319 745	310 102	329 890
Összesen	2 025 016	2 029 356	1 953 154

Olvasószolgálati figyelések, rétegmunka

Mind 1972-ben, mind pedig 1973-ban könyvtárainkban igen sokszínű felmérő munka folyt. Több intézmény kért segítséget, hogy bizonyos könyvtípusok és olvasói rétegek tanulmányozásához olvasóink körében gyűjtsünk adatokat, illetve végezzünk kísérleteket.

1972-ben a K.M.K. olvasás-kutatási osztályának felkérésére a lektür olvasmányokról és olvasóikról kérdőíves vizsgálatot folytattunk. A Párttörténeti Intézet kiadványainak hatását kutatta tíz könyvtár. 1972—73-ra kiható vizsgálat folyt a Petőfi-évforduló alkalmából kiválasztott 13 mű forgalmának rögzítésével. A K.M.K.-val közösen indított országos vállalkozás része a 12 könyvtárban megkezdett vizsgálat, a társadalomtudományi művek olvasottságáról.

Kiemelt feladat volt továbbra is a könyvtárosok számára a fizikai munkások továbbtanuló gyermekeinek segítése tanulmányaikban, általános műveltségük szélesítésében és mélyítésében.

A rétegvizsgálatok között jelentős a munkás olvasók körében végzett felmérés, amelynek célja volt azoknak az olvasóknak a megtalálása, akiknek leginkább szükségük van a könyvtáros rendszeres segítésére, eligazítására.

A pénzügyi gazdálkodás egyes kiemelt tételeinek elemzése:

Tájékoztatás

Továbbra is nő a tájékoztatást kérők száma, különösen az évfordulók tárgykörében. A könyvtárak zöme a referensz kérdések alapján elkezdte az új tájékoztató eszköz, a referensz-katalógus szerkesztését.

Az I. kerületi könyvtárak irodalomkutatást végeztek a középiskolai tanulmányi versenyek tematikájához. Jól használták a Hajdú Bihar Megyei Könyvtár segédanyagát. Az újpesti 28-as könyvtár a Berzsenyi Könyvtár országos referensz szolgálatát vette igénybe az óvodák számára végzett irodalomgyűjtéshez.

Kiállítások és rendezvények

A KÖNYVKIÁLLÍTÁSOK SZÁMA

	1971	1972	1973
Felnőttek számára	2089	1819	2144
Gyermekek számára	970	1028	1022
Együtt	3059	2847	3166

Az 1972-es visszaesés után 1973-ban ismét emelkedett a kiállítások száma. Jelentős hányaduk aktuális politikai eseményekhez, évfordulókhoz kapcsolódott. Hasznosnak bizonyultak a gyermekkönyvtárakban a könyvtárhasználatot elősegítő, a kézikönyvtárak anyagát, a folyóiratokat népszerűsítő kiállítások.

Mind a felnőtt, mind a gyermekkönyvtárak készítettek a TV és a rádió műsoraihoz kapcsolódó kiállításokat, amelyek hatását vizsgálták.

RENDEZVÉNYEK A KERÜLETI KÖNYVTÁRAKBAN

	1971			1972			1973		
	Felnőtt	Gyermek	Összesen	Felnőtt	Gyermek	Összesen	Felnőtt	Gyermek	Összesen
Rendezvények	518	1583	2101	488	1680	2068	524	1867	2391

1972-ben folytatódott és befejeződött az 1971-ben meghirdetett „Kell a jó könyv" olvasómozgalom és pályázat, amelyre 2512 olvasónk küldött be pályázati füzetet. Jelentős eredmény, hogy az olvasómozgalom ideje alatt az elolvasott pályázati könyvek száma meghaladta a 30 ezer kötetet. Különösen nagy számban vettek részt a mozgalomban a szakmunkástanulók, szakmunkások, középiskolások és értelmiségiek. A pályázatban szereplő könyvekből a TV vetélkedő sorozatot indított. A budapesti csapatok versenyzőinek felkészítését minden kerületben egy-egy Szabó Ervin Könyvtár vállalta. Az elért eredmények a könyvtárosok áldozatkész, lelkiismeretes munkáját tükrözik.

1973-ban az év munkáját a Petőfi-évforduló, Pest-Buda-Óbuda egyesítésének századik évfordulója és az 500 éves magyar könyv méltó megünneplése hatotta át. Az évfordulók alkalmából színvonalas rendezvények, szavalóversenyek, vetélkedők voltak szinte valamennyi könyvtárban.

14 gyermekkönyvtárban egyéni és csoportos foglalkozások formájában vizsgálták egy-egy 1972-ben megjelent gyermekkönyv hatását. Minden egyes műhöz beszélgetésterveket készítettek a könyvtárosok. Ez a hatásvizsgálat rendkívül munkaigényes volt, a könyvek alapos elemzését, pedagógiai felkészültséget igényelt.

III. A KÖNYVTÁR GAZDASÁGI TEVÉKENYSÉGE

PÉNZÜGYI GAZDÁLKODÁS

1971 = 100%

	1971 Ft	1972 Ft	1973 Ft	1972 %	1973 %
1. Költségvetési kiadási előirányzat A könyvtár eredeti költségvetési előirányzata	28 217 000	30 940 000	32 654 000	109,6	115,7
Évközi engedélyezett hitelátcsop. (Póthitelek)	2 593 000	4 243 377	3 817 720	163,6	147,2
Előző évi jóváhagyott pénzmaradvány	1 678 843	2 341 545	3 008 288	139,5	179,1
Módosított előirányzat összesen	32 491 143	37 524 922	39 480 008	115,5	121,5
Tényleges pénzügyi kiadások	29 939 956	35 702 395	36 405 661	119,2	121,6
Ebből: Béralap	12 906 177	14 193 694	15 085 000	109,9	116,9
Karbantartás	2 388 091	2 868 141	3 667 000	120,1	153,6
Könyvbeszerzés	5 020 054	5 622 076	5 136 000	111,9	102,3
2. Felújítás (Tényleges pénzügyi kiadás)					
– Központ tölgyfa terem	86 179	1 030 868	561 000	–	–
– Barkas teherkocsi felújítás	68 783	–	–	–	–
– Bibliobusz tápraktár (garage)	–	114 668	128 000	–	–
– Központi vészvilágítás	19 000	42 564	47 000	–	–
– Személygépkocsi vásárlás	–	–	110 000	–	–
– 17 gy. kvt. fűtés korszerűsítése	–	–	352 000	–	–
– Biztonságtechnikai felújítás	–	–	41 160	–	–
Összesen	173 962	1 188 100	1 239 160	682,9	712,3
3. Fejlesztési alap (Tényleges pénzügyi kiadás)					
– Baross u. 18.	127 785	–	–	–	–
– Telefonközpont	360 000	–	–	–	–
– 1. sz. Bibliobusz	997 300	455 400	–	–	–
– Tervezési díj	–	–.	40 000	–	–
– 35. sz. ker. könyvtár (Soroksár)	–	3 000 000	1 742 900	–	–
– Egyesült Izzó lakótelep, új könyvtár	–	–	156 000	–	–
– 2. sz. ker. könyvtár fűtésrendszer átalakítása	–	–	557 800	–	–
Összesen	1 485 085	3 455 400	2 496 700	232,6	168,1

BEVÉTELEK

(tényszámok)

1971 = 100%

	1971 Ft	1972 Ft	1973 Ft	1972 %	1973 %
Működési bevétel	908 165	854 959	866 138	94,1	95,4
Egyéb bevételek	174 959	264 331	187 700	151 0	107,3
Összesen	1 083 124	1 119 290	1 053 838	103,3	97,3

1. Bérgazdálkodás

– 1972-ben 204 főfoglalkozású, 19 részfoglalkozású és 59 nyugdíjas dolgozónk részesült a 3%-os soronkívüli bérfejlesztésből. – 16 fő létszámot kaptunk új létesítményeink és az új feladatok ellátására. (1. sz. Bibliobusz, erzsébeti könyvtár, Gubacsi úti fiókkönyvtár, Marcibányi téri önálló gyermekkönyvtár.)

– 1973-ban 304 főfoglalkozású, 16 részfoglalkozású és 14 nyugdíjas dolgozó kapott béremelést a rendelkezésünkre álló 2,7%-os bérfejlesztésből.

2. Könyvbeszerzés

– *Könyvállományunk alakulása*

	1972		1973	
	db	Ft	db	Ft
Nyitó állomány	2 556 801	60 072 148	2 662 125	63 631 369
Évközi növekedés	258 133	7 007 957	223 111	8 158 709
Évközi csökkenés	– 152 809	– 3 448 737	– 162 020	3 649 188
Évvégi záró állomány	2 662 125	63 631 368	2 723 216	68 140 890
– Évközi növekedés részletezése				
Költségvetésből vásárolt	195 285	5 622 076	146 748	4 977 877
Kerületi Tanácsok Fejlesztési alapjából vásárolt	22 697	634 244	21 988	646 738
Ajándék	40 151	751 637	54 375	2 534 094
Növekedés összesen	258 133	7 007 957	223 111	8 158 709

– *Évközi csökkenés részletezése*

Kötészeti selejt	63 329	1 417 802	81 409	2 088 164
Duplumosítás	28 574	651 359	37 000	816 407
Egyéb leírás	60 906	1 379 576	43 611	824 617
Csökkenés összesen	152 809	3 448 737	162 020	3 649 188

3. Karbantartás

– 1972-ben a fenntartási előirányzatunk 16 könyvtári egység, valamint a központi könyvtár részleges karbantartását, tatarozását tette lehetővé. Ezen kívül 35 könyvtári egységben tudtuk a biztonságtechnikai elektromos felülvizsgálást elvégeztetni.

– 1973-ban 13 kerületi könyvtárban végeztünk el nagyobb karbantartási munkát. Mintegy 20 könyvtári egységünkben történt meg az elektromos berendezések felülvizsgálata és szükség szerinti javítása. A központi könyvtárban a két új olvasóterem létesítése miatt szükségessé vált új munkahelyek kialakítása. is. Ezek anyagi fedezetét ebből a keretből biztosítottuk.

4. Felújítás

– A Központ Tölgyfa termének (Rendelő) felújítása 1973. év végén befejeződött. A munkálatok 3 évig tartottak, anyagi ráfordítás 1,678 ezer Ft volt.

A bibliobusz mozgókönyvtár és tápraktárának elhelyezésére, valamint egyéb raktározási célokra felújítottuk a XIII. ker. Katona József u. 3. sz. alatti ideiglenesen kiutalt bérleményt. Anyagi ráfordítása 243 000,– Ft.

A vészvilágítás vezeték felfektetése 1973-ban elkészült. A világítótestek gyártási nehézségei miatt a teljes befejezés 1974. évre húzódik át.

5. Fejlesztés

– Az 1. sz. bibliobusz belső berendezése 1972. májusában elkészült. 1973. II. 6-án kezdte meg szolgáltatását, kilenc kerületben 13 állomáshellyel. A mozgókönyvtár teljes beruházási összege 1,453 ezer Ft.

– 1973-ban fejeződött be az új Soroksár-i 35. sz. ker. könyvtár építkezése, s ezt követően 1973. év őszén a könyvtárat az olvasók számára megnyitották. Az építkezés összesen 4,743 ezer Ft-ba került.

– Az Egyesült Izzó lakótelepén új könyvtár kialakítása folyamatban van. A teljes befejezés 1974. évre várható.

Szerződéses munkavállalás

A 201/1971. (M. K. 5.) MM–PM. sz. együttes utasítás értelmében a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár feladatkörével kapcsolatban álló külső szerződéses munkákat vállalhat. Ennek a munkavállalásnak pénzügyi elszámolását az alábbi táblázat tükrözi:

	1971 Ft	1972 Ft	1973 Ft
1. Árbevétel	636 594	295 010	491 675
2. Összes ráfordítási költség	442 353	122 812	297 296
3. Eredmény	194 241	172 198	194 379
Az eredményből képzett alapok:			
a) Fejlesztési alap	67 983	60 271	68 033
b) Jutalmazási alap	116 547	103 316	116 627
c) Kulturális és szoc. alap	9 711	8 611	9 719
Alapok összesen	194 241	172 198	194 379

PERLÉSEK

	1972		1973	
	db	Ft	db	Ft
Perlések száma	3952	–	4364	–
Elintézett esetek	2804	–	3103	–
Visszahozott könyvek	3012	206 909,–	4144	312 831,–
Elveszett könyvekért befizetett kártérítés	4743	358 283,–	5769	406 687,–

Könyvkötészeti munka

A HÁZI KÖNYVKÖTÉSZET FŐBB MUNKÁI

(db)

	1971			1972			1973		
	Központ	Hálózat	Összes	Központ	Hálózat	Összes	Központ	Hálózat	Összes
Új kötés	324	1 357	1 681	523	1 714	2 237	677	2 098	2 775
Kartonkötés	20 165	5	20 170	15 199	1 071	16 270	20 382	1 669	22 051
Javítás, újrakötés	2 302	44 321	46 623	1 823	45 046	46 869	2 341	46 024	48 365
Helyszíni javítás	–	21 261	21 261	–	14 444	14 444		20 235	20 235
Aranyozás (Helyszám)	23 544	–	23 544	21 514	–	21 514	22 635	–	22 635
Táskázás	4 999	–	4 999	3 809	1 828	5 637	4 782	717	5 499
Védőfólia borítás	187	17 529	17 716	3 891	40 088	43 979	138	12 280	12 418

A házi könyvkötészet – a munkamenet egyre jobb megszervezése eredményeként – a jelentés időszakában túlteljesítette tervét: 1973-ban 1500 kötetet javított terven felül. A tervfeladatokon kívül, 1972-ben 6506, 1973-ban 7040 kötet javítását, újrakötését végezte el céljutalom ellenében – ugyanis csak így volt lehetséges és főként gazdaságos a külső kötészeti munka teljes felszámolása.

A könyvtár kiadói tevékenységének örvendetes emelkedése, a kiadványok terjedelmének (pl. Petőfi bibliográfia, a Társadalmi Szemle repertóriuma, a Novellakatalógus, a Bibliobusz kötetkatalógusa stb.), példányszámának növekedése, borítólapjuk és formátumuk változatossága egyre nagyobb feladatokat ró a kötési munkákat végző házi üzemre. Ezek elkészítése kartonkötésben vagy egyéb formában lényegesen több munkaidőt igényelt mint eddig, s a tényszámokban is tükröződik. Kapcsolataink bővülésével a kiadványok egyre több helyre jutnak el, s postázásukhoz szükséges csomagolási, címkeragasztási és szalagozási munkák is alaposan igénybe vették a kötészet kapacitását.

Felelősségteljes feladat annak eldöntése, hogy a kerületi könyvtárak által beküldött könyvek javítása megéri-e a ráfordított munkát és időt. A kötészet 1972-ben a kerületi könyvtáraktól javítás céljából átvett 47 969 kötetből 347 darabot, 1973-ban pedig a 48 413 kötetből 291-et utalt selejtezésre. A kerületi könyvtárak által selejtezésre átadott hiányos vagy rongált kötetek (1972-ben 85 994 db, 1973-ban 79 493 db) nyilvántartását, jegyzőkönyvi leírását – könyvtáranként és tételenként – szintén a házi kötészet végezte.

A gyermekkönyvtárakban bevezetett új szakrend nagy mennyiségű (1972-ben 15 503, 1973-ban 18 527) őrjegy gyártását tette szükségessé. A katalógus választólapok készítése is nagy volumenű munka volt ebben az időszakban.

1972–73-ban is tovább folyt a könyvek helyszínen történő javítása és fóliázása. Ebbe a munkába hét nyugdíjast is bevontak, akik havi 65 órában dolgoztak a kerületi könyvtárakban.

1972-ben a fóliaborítás száma erős emelkedést mutatott, mert az újonnan megnyíló könyvtárak (23-as felnőtt, 26-os gyermekkönyvtár és a bibliobusz) valamennyi kötetét védőfóliával látták el. 1973-ban a fólia beszerzés akadozása miatt csökkent a fóliaborítások száma.

A fent vázolt feladatok mellett a házi kötészet segíti a kiállítások rendezését a tablók borításával, a képek és szövegek felragasztásával. Gondoskodik az ünnepi alkalmakkor szükséges dekorációk elkészítéséről is.

IV. A KÖNYVTÁR SZERVEZETI ÉS SZEMÉLYZETI ÜGYEI

A FŐFOGLALKOZÁSÚ DOLGOZÓK MEGOSZLÁSA

	Központ	Hálózat	Központ	Hálózat	Összesen		
	1972		1973		1971	1972	1973
Könyvtárosi munkakörben	83	233	89	261	315	316	350
Egyéb	105	44	100	41	134	149	141
Összesen	188	277	189	302	449	465	491

A RÉSZFOGLALKOZÁSÚ DOLGOZÓK MEGOSZLÁSA

	Központ	Hálózat	Központ	Hálózat	Összesen		
	1972		1973		1971	1972	1973
Könyvtárosi munkakörben	6	87	2	81	81	93	83
Egyéb	33	86	38	75	100	119	113
Összesen	39	173	40	156	181	212	196

A FSZEK FŐFOGLALKOZÁSÚ DOLGOZÓINAK MUNKAKÖRI BESOROLÁSA

Munkakör	Kulcsszám	Közp.	Hál.	Közp.	Hál.	Együtt		
		1972		1973		1971	1972	1973
Igazgató	7001	1	–	1	–	1	1	1
Igazgatóhelyettes	7002	2	–	2	–	2	2	2
Gazdasági igazgató	7402	1	–	1	–	–	1	1
Gazdasági ig. h.	7403	1	–	1	–	1	1	1
Osztályvezető	7005	8	–	8	–	7	8	8
Osztályvezető h.	7006	6	–	6	–	6	6	6
Csoportvezető	7021	5	–	5	–	4	5	5
Kerületi kvt. vezető I.	7008	1	47	1	47	49	48	48
Kerületi kvt. vezető II.	7009	1	16	1	16	14	17	17
Tud. főmunkatárs	7022	4	–	4	–	4	4	4
Tud. munkatárs	7023	21	–	21	–	19	21	21
Főkönyvtáros	7024	1	8	–	9	11	9	9
Könyvtáros I.	7025	20	36	22	34	54	56	56
Könyvtáros II.	7026	11	78	12	81	89	89	93
Könyvtáros III.	7027	6	58	2	72	58	64	74
Gazd. oszt. vezető	7404	3	–	3	–	1	3	3
Gazdasági csop. vezető	7421	7	–	7	–	7	7	7
Főelőadó	7422–23	5	–	5	–	2	5	5
Előadó	7424	20	–	22	–	16	20	22
Műsz. ügyint. I.	7425	1	–	2	–	3	1	2
Műsz. ügyint II.	7426	–	–	–	–	–	–	–
Műsz. ügyint. III.	7427	3	–	3	–	3	3	3
Műsz. ügyint. IV.	7428	–	–	–	–	–	–	–
Adm. dolg. I.	7441	6	–	6	–	4	6	6
Adm. dolg. II–III.	7442	1	–	1	–	1	1	1
	7443	–	–	–	–	–	–	–
Könyvtári raktárv.	7461	1	–	1	–	1	1	1
Könyvtári raktáros	7462	8	22	8	30	39	30	38
Kiemelt term. szakm.	7468	16	–	16	–	18	16	16
Szakmunkás	7469	9	–	9	–	4	9	9
Kisegítő I.	7471	6	–	6	–	5	6	6
Kisegítő II.	7472	8	8	7	9	21	16	16
Kisegítő III.	7473	–	4	–	4	2	4	4
Házfelügyelő, portás	7475	3	–	3	–	1	3	3
Gépkocsivezető	722	2	–	3	–	2	2	3
Összesen		188	277	189	302	449	465	491

1973-ban súlyos létszámgondjaink enyhítésére felügyeleti szervünk 400 000 Ft-ot fordított. Ez a létszámnövelésre kapott bérösszeg tette lehetővé, hogy néhány új létszám-, illetve órabővítéssel némileg könnyítsünk gondjainkon. A főfoglalkozású könyvtárosok száma 34 fővel emelkedett, közülük 14 fő az új felvétel, a többiek eddig részfoglalkozású dolgozóink voltak, akik óraszámnöveléssel váltak főfoglalkozású munkatársakká.

KILÉPETTEK

Év	Főfoglalkozású	Részfoglalkozású	Az összes dolgozó %-ában
1971	12,3%	34,5%	17,1%
1972	14,9%	29,2%	19,3%
1973	14,5%	45,9%	23,4%

1973-ban a kilépett dolgozók száma összesen: 161 fő.

Ebből:

	Könyvtáros	Egyéb	Összesen
Főfoglalkozású	47	24	71
Részfoglalkozású	49	41	90
	96	65	161 fő

Főfoglalkozású könyvtárosok az alábbi munkahelyekre távoztak:

	1972	1973
Budapesti nagy könyvtárakba	9	5
Szakszervezeti, üzemi, iskolai könyvtárakba	7	9
Oktatási, kulturális jellegű területre	5	8
Nem kulturális területre	1	9
Nyugdíjazás	5	6
Egyéb (felmondás, továbbtanulás stb.)	18	10
Összesen	45	47

Létszám-, személyzeti gondjaink 1973-ban sem enyhültek. Szakképzett munkatársainkat zömmel szakképzetlen munkaerők beállításával kényszerültünk pótolni. A tanintézmények még csekély mértékben sem tudják kielégíteni a szakemberszükségletet, hisz a könyvtári, dokumentátori tevékenység iránt megnövekedett a társadalmi igény. Ezért pl. iparvállalatoknál, ipari tanintézetekben, középiskolákban stb. új könyvtárosi státuszokat létesítettek. Ezeken a munkaterületeken lényegesen több bérért, jobb munkaidőbeosztással stb. helyezkedtek el a tőlünk távozók.

Szakalkalmazottaink 94%-a nődolgozó. A kisgyermekes édesanyák, gyermekgondozási segélyről visszatérve gyakran azért válnak meg intézményünktől, mert nem tudják vállalni a hetenként háromszori esti elfoglaltságot. Mindezek a gondok fokozott erőkifejtést, megterhelést követelnek törzsgárdatagjainktól.

TÖRZSGÁRDATAGJAINK

	1972	1973
30 éves munkaviszonyt betöltött	5 fő	– fő
25 éves munkaviszonyt betöltött	12 fő	3 fő
20 éves munkaviszonyt betöltött	11 fő	6 fő
15 éves munkaviszonyt betöltött	18 fő	16 fő
10 éves munkaviszonyt betöltött	26 fő	18 fő
Összesen	72 fő	43 fő

1972-ben összesen 209, 1973-ban 226 dolgozónk törzsgárda jelvény és igazolvány tulajdonosa.

1973. évben a törzsgárdatagok, akik 10 éve vagy annál régebben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozói, egyszeri rendkívüli pénzjutalomban részesültek. Összesen 210 főnek 195 000,– Ft került kifizetésre.

Kitüntetett munkatársaink 1972-ben

Munka Vörös Zászló Érdemrend	Révész Ferenc
Munka Érdemrend ezüst fokozata	Uray Béla
Szabó Ervin Emlékérem	Dr. Remete László
Kiváló Népművelő	Jellinek Lászlóné
Szocialista Kultúráért	Farkas Józsefné Harmat Ferencné Jancsovics Klára Sándor Ottóné
Miniszteri dícsérő oklevél	Fancsali Petronella Dr. Hiripi Lajosné Pender Ferenc Szakmári Istvánné
„Kiváló Dolgozó" kitüntetés	Rieth Györgyné Simon Andrásné
A FSZEK „Kiváló Dolgozója"	Bihari Béláné Csanádi Károlyné Dr. Geréb Lászlóné Hornyánszky Károlyné Máthé Imréné Mezőfi Mihályné Németh Mária Tyroler Gyula Vukán Viktória Zachár Zoltánné
Kiváló Kulturális Munkáért Emlékplakett KISZ Budapesti Bizottság	Klein Judit

Kitüntetett munkatársaink 1973-ban

Az Elnöki Tanács Elnökének Emlékplakettje	Révész Ferenc
A Művelődésügyi Minisztérium Emléklapja	Révész Ferenc
Munka Érdemrend ezüst fokozata	Tyroler Gyula
Szocialista Kultúráért	Bacsa Andrásné Horváth Györgyné Mitru Ibolya Tompek Lászlóné

Miniszteri dícsérő oklevél	Godányi Ákosné Szekeres Lászlóné Vigh Lajosné
„Kiváló Dolgozó" kitüntetés	Halenár Ferencné Mészáros Pálné Zsolnai Tiborné
A FSZEK „Kiváló Dolgozója"	Bárány Lajos Deák Lászlóné Gál Györgyné Kerékgyártó Ferencné Kovács Lajosné Lőcsey Imre Lukács Györgyné Dr. Nagy Emilné Nitsch Lászlóné Radnai Mártonné Szalai Ágnes Tongori Imréné Tóth Dezsőné
Kiváló Kulturális Munkáért Emlékplakett KISZ Budapesti Bizottság	Maruszki József
Szakszervezeti munkáért elismerő oklevél SZOT	Csomor Tibor

Külföldi tanulmányutak

1972	*Szovjetunió*	Bezsák Lászlóné Klein Judit Pongor Pálné
	Csehszlovákia	Kovács Jánosné Mitru Ibolya Samu Gizella
	Német Demokratikus Köztársaság	Cziboly Józsefné Sándor Ottóné
	Jugoszlávia	Hont Péterné Révész Ferenc
	Olaszország	Dr. Remete László Szalai Ágnes
	Német Szövetségi Köztársaság	Kepes Ágnes
1973	*Csehszlovákia*	Dr. Debreczeny Csabáné Zengő Gáborné

OKTATÁS – TOVÁBBKÉPZÉS

Az oktatási forma	1972/73	1973/74
	hallgatók száma	
ELTE könyvtár-történelem v. magyar szak	5	5
ELTE pedagógiai szak	2	2
ELTE 2 éves kiegészítő	3	4
ELTE felsőfokú könyvtáros tanfolyam	–	4
Felsőfokú Tanítóképző népműv.-könyvtár szak	3	6
Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem	24	25
Középfokú könyvtárosképző 2 1/2 éves szaktanfolyam	44	32
KMK Olvasószolgálati továbbképző tanfolyam	–	7
ÉTK Könyvtári osztályozó tanfolyam	–	1
Közgazdasági szakközépiskola	1	1
Gimnázium	2	3
Mérlegképes könyvelői tanfolyam	–	1
PM Középfokú államháztartási tanfolyam	–	2

1973-ban két alkalommal szerveztünk könyvtárosi tanfolyamot képesítés nélküli dolgozóinknak. Összesen 66-an vizsgáztak alapfokú könyvtárosi ismeretekből.

TOVÁBBKÉPZÉS

Előadássorozat	1972		1973	
	szám	hallgatók száma	szám	hallgatók száma
Közös művelődési előadások	1	260	1	260
Könyv- és irodalomismeret	3	140	2	140
Gyermekpszichológia	1	80	–	–

Szakmai viták és tapasztalatcserék stb.

1972-ben

Felnőtt és gyermekkönyvtárosok számára

Az állománynyilvántartás új rendje (Bemutatók 3 csoportban)
Vetélkedő bemutató foglalkozás Dózsa György születésének 500. évfordulójára

Felnőtt könyvtárosok számára

Az állományösszetétel alakulásának problémái
Tájékoztató 400 olvasói portré feldolgozásáról
Koczkás Sándor irodalmi ankétja könyvek ismertetésével
Aktivizáló módszerek az ismeretterjesztésben (az ifjúsági felelősök számára)
Találkozó a Szépirodalmi és a Táncsics Kiadó vezetőivel

Gyermekkönyvtárosok számára

Olvasásvizsgálatok a gyermekolvasók körében
Az 1971-ben megjelent gyermekirodalom kritikai áttekintése a Móra Kiadó munkatársaival
A Móra Kiadó olvasónapló pályázatának értékelése
Vetélkedő-bemutató foglalkozás Petőfi: János vitéz c. elbeszélő költeményéből

1973-ban

Felnőtt és gyermekkönyvtárosok számára

A vezetés gyakorlati kérdései (könyvtárvezetők tapasztalatcseréje)
A törzslapos állománynyilvántartásról (konzultáció könyvtárvezetőknek)
Beszámoló külföldi tanulmányutakról
Vetélkedő bemutató foglalkozás Pest-Buda-Óbuda egyesítésének 100. évfordulójára.

Felnőtt könyvtárosok számára

A „Tapasztalataink a felnőtt könyvtárakban" című sorozat 13., 14. és az olvasáselemző vizsgálatok 7. számának megvitatása
Az ifjúságszociológiai vizsgálatok legújabb eredményei és irodalma
Tájékoztató az ifjúsági munka tapasztalatairól. A szakmunkástanuló intézetekkel kötött szerződésekről
Találkozó a Gondolat Kiadó vezetőivel

Gyermekkönyvtárosok számára

Tanácskozás a gyermekkönyvtárak 1973/74. évi feladatairól. Tájékoztatás az iskolák és a könyvtárak együttműködéséről
Tájékoztatás az új állománynyilvántartással és átszakozással kapcsolatosan
Az irodalmi és vizuális eszközök együttes alkalmazása a gyermek esztétikai nevelésében.

RÉVÉSZ FERENC
igazgató

HALOTTAINK

HÉRINCS MIHÁLYNÉ
HORVÁTH IRÉN
1905 – 1972

Nehéz élete volt. Korán árvaságra jutott, mezőgazdasági munkás, majd gyári segédmunkás lett. Két gyermeket nevelt. Könyvtárunkban 1955 – 1965 között dolgozott. Először a rákoskeresztúri 36-os, majd a 40-es könyvtárban volt raktárkezelő. Szerény és csendes, munkáját végtelen odaadással végző ember volt, aki munkakörén túl mindent megtett, hogy a könyvtár zavartalan működését biztosítsa. Munkatársaihoz mindig kedves, barátságos és figyelmes volt. Segítőkészségéért szerették és megbecsülték.

Emlékét szeretettel megőrizzük.

DR. JAJCZAY JÁNOSNÉ
DR. KANYÓ ERZSÉBET
1895 – 1972

1924 márciusától 1949 októberéig dolgozott könyvtárunkban. Munkatársaink közül csak a régiek ismerték és nagyra becsülték. E hosszú idő alatt sokféle könyvtári munkát végzett, de tevékenységét főként mint a fiókközpont helyettes vezetője és a katalógizáló osztály volt vezetőjeként értékelték nagyra.

Egyszerű és szerény egyéniségű, a feladatának élő, munkaszerető ember volt, akinek munkája pontos és megbízható, akinek munkája – hivatás. Nem ismerte, hogy mikor van a munkaidőnek vége, mindennapi feladatát egyszerűen és természetesen csak akkor fejezte be – ha elkészült. Mint osztályvezető szigorú, de megértő, mindenkor és mindenkihez feltétlenül igazságos. Tudós nő, akit tudományos munkássága nem kábított el, hanem még szorgalmasabbá, elmélyültebbé tett.

Nemcsak a katalógizálás és könyvészet titkaira tanította meg munkatársait, hanem nevelt is. Sokunkban él ez a mondása: tanuld meg, tessék vagy nem tessék, első a kötelesség.

RAUSNITZ JENŐNÉ
WEIL IRÉN
1903 – 1972

Haladó szellemű körorvos családjában született Dombegyházán. Bátyja Weil Emil, a nagyszerű kommunista orvos volt. Ő maga grafikus pályára készült, de már korán elkezdődő szemromlása megakadályozta tehetsége kibontakozását. Megpróbálkozott más művészeti ágakkal is, végül azonban gyorsíró és francia nyelvtanári vizsgát tett, hogy megélhessen.

A munkásmozgalomhoz nagyon nehéz időben, 1932-ben csatlakozott, s mint Vörös Segély szervező fejtett ki jelentős munkát. 1942-ben lépett be a Kommunista Pártba, harcolt, s 1944-ben illegalitásba kényszerült.

A felszabadulás után néhány évig a 19-es könyvtárban dolgozott, majd félállásban, mint a 4-es könyvtár vezetője foglalkozott munkásolvasóival, akik nagyon szerették. 1953-ban megvakult, s rövidesen nyugdíjba ment. Megromlott egészsége sem akadályozta abban, hogy aktív társadalmi munkásként tevékenykedjék. A ,,Szocialista Hazáért" kitüntetés egy kulturált, bölcs, minden áldozatra kész kommunista tetteit ismerte el.

Így él ma is ittdolgozó régi munkatársai, mindnyájunk emlékezetében.

DR. VARJÚ GÉZÁNÉ
VIGH ILONA
1909 – 1972

Varjú elvtársnő, a képzett népművelő, 1955-től dolgozott könyvtárunkban, s mint a pestimrei 31-es kerületi könyvtár szervezőképességéről, tartalmas munkájáról ismert, megbecsült vezetője vonult nyugdíjba 1967-ben. 1966-ban kiváló munkáját Miniszteri Dicsérő Oklevél ismerte el. Nyugdíjba vonulása után mint a 25-ös könyvtár olvasótermi felügyelője dolgozott, a tőle megszokott precizitással és előzékenységgel.

Szegény család gyermekeként sok nehézséget élt át, önerejéből képezte magát, sokat dolgozott, s korán elözvegyült.

A társadalmi feladatok mindig vonzották, 1947-től párttag volt, élete utolsó éveiben pártbizalmi. Sokat dolgozott a kerületi nőmozgalomban is.

Emlékét tisztelettel őrizzük.

VASVÁRI ISTVÁN
1916 – 1972

Vasvári István nehéz és küzdelmes, alkotómunkában gazdag életének korán vetett véget a halál.

1916-ban született Budapesten; gyermekéveit Dunapentelén töltötte. A középiskola elvégzése után egy ideig tisztviselőként dolgozott. Tizenkilencéves, amikor első verseskötete megjelenik, élet- és költői pályáját azonban beárnyékolják a háború és a fasizmus okozta szenvedések. Ezek kitörülhetetlen nyomot hagynak lelkivilágában és visszatükröződnek költészetében is. 1944-ben sikerül megszöknie a munkaszolgálatból és 1947-ig Romániában marad, ott vesz részt a politikai és az irodalmi életben. Hazatérése után a Nemzeti Segély, majd a Vöröskereszt sajtóosztályán dolgozott mint osztályvezető, a későbbiek során szerkesztő volt az Ifjúsági Könyvkiadónál és a Néphadsereg c. lapnál, Az évek során számos verseskötete látott napvilágot: ,,Ifjúkori lángok" (1935), ,,A szépség zsoldjában" (1937), ,,Tizenkét lépés hosszú bolt" (1939), ,,Férfizsoltár" (1942), ,,Fegyvertelenül" (1945), ,,Torlódó nyár" (1947), ,,Tizediziglen" (1957), ,,Izzó őszben" (1963). ,,Végső áron" (1964), ,,A lélek naplójából" (1966), ,,Fedezék nélkül" (1969).

Írt karcolatokat: ,,Levelek egy szovjet katonának" (1946), egy regényt: ,,A dolgozó népet szolgálom" (1951) és gyermekverseket is: ,,Tíz kicsi ló" (1964) és ,,Három fűzfa, három nyírfa" (1971).

Költészetét több külföldi irodalmi díj, a Munka Érdemrend ezüst fokozata, a munkások közt kifejtett kultúrmunkáért kapott 1967-es Szocialista Kultúráért Vándordíj és az 1971-es SZOT-díj ismerte el. Tagja volt az Írószövetségnek és az Irodalmi Alapnak.

Könyvtárunkban 1960 óta dolgozott. Először a Propaganda Osztály munkatársaként több ajánló albumot készített. Ezek között volt a „Szállj költemény" a mai magyar költőkről, amely mintegy megvetette alapját későbbi, – már a Bibliográfiai Osztályon készült – tíz kötetre tervezett „Mai magyar költők" c. bibliográfiai sorozatának, a legjelentősebb élő magyar költők életművét összegezendő. Sajnos csak nyolc készült el. Életében a Fodor József, Simon István, Garai Gábor, Benjámin László, Juhász Ferenc műveiről szólók jelentek meg, kéziratban várja a kiadást a Nagy Lászlót, Vas Istvánt, és Illyés Gyulát bemutató kötet. Több irodalomtörténeti értékű bibliográfiát szerkesztett a hazai és a külföldi szocialista és antifasiszta irodalom köréből (Andersen Nexő, Illés Béla, Nagy Lajos, Radnóti Miklós, 8 magyar mártírköltő.) Mindemellett ő volt a Könyvtári Híradó, könyvtárunk kéthavonta megjelenő lapjának a szerkesztője is és ezt a munkát ugyanolyan ügyszeretettel végezte, mint a bibliográfiák összeállítását. Tevékenységét a pontosság, körültekintés és nagy műgond jellemezte.

1944-ben még Romániában belépett a Kommunista Pártba, majd itthon az MKP, az MDP, illetve az MSZMP tagja volt, s írói eszközeivel a szocializmus ügyét szolgálta.

Emlékét megőrizzük.

VÉKONY ISTVÁNNÉ
LÓRÁNT MARGIT
1909 – 1972

1938-ban került a 9-es könyvtárba, mint takarítónő, raktárkezelő, még első férje, Simon Imre révén, aki fűtő volt ugyanitt. (Elesett a második világháború elején.) Ő maga 1964-ig nyugdíjba vonulásáig dolgozott ott, kollégái csupa szív, becsületes embernek, szorgalmas munkaerőnek ismerték.

Tisztelettel őrizzük emlékét.

WIENER JÓZSEFNÉ
LICHTMANN ILMA
1909 – 1972

Azok közé tartozott, akiknek a felszabadulás valóban „sorsfordulót" jelentett. 1945-ben belépett a pártba, s két gyermeke nevelése mellett minden szabadidejét társadalmi munkára fordította. Különféle kulturális szakiskolákba járt, ezek elvégzése után maga is bekapcsolódott az oktatói munkába.

1949 – 1950-ig a Fővárosi Tanács Népművelési Osztályának óradíjas oktatási munkatársa volt. 1951-ben került a Szabó Ervin Könyvtárba, és mint a rákospalotai könyvtár vezetője dolgozott. Törekvése az volt, hogy a könyvtár a peremkerület kultúrcentruma legyen.

Eredményes munkájának jutalmaként 1954-ben megkapta a „Szocialista kultúráért" kitüntetést. Ezekben az években végezte el levelező hallgatóként a Pedagógiai Főiskola könyvtáros szakát.

1959-től nyugdíjazásáig, 1965-ig a 20-as könyvtár vezetője volt, örök fiatal, minden újért lelkesedő, munkaszerető ember.

Rajongott a zenéért, a könyvért, a szépért. Ezt a szeretetet akarta átadni környezetének. Végtelen szeretettel ragaszkodott családjához, rajongással szerette lányait, unokáit, édesanyját. De munkatársai életét, életútját is saját ügyének tekintette.

Szellemi frissességét mutatta, hogy nyugdíjas évei alatt is rendszeresen visszajárt a könyvismertetésekre, aggódva, szeretettel érdeklődött mindenről, ami a könyvtárban történt.

Szerette az életet minden szépségével, szomorúságával együtt. Fájdalmas, hogy ilyen hamar búcsúzni kellett Tőle.

Emlékét tisztelettel őrizzük.

BREINER SÁNDORNÉ
NÁDASLAKI MARGIT
1934 – 1973

Talán senki nem tudta, hogy Margit volt a neve, munkatársai Bambinak hívták. Kecses alakja, csendje, zárkózottsága tényleg emlékeztetett a mesebeli őzikére. Pedig törékeny testében erős, önérzetes lélek lakozott, és fiatal éveiben sokáig űzte a „legbátrabbak sportját", az ejtőernyős ugrást is. A hivatali és a mozgalmi munkában következetes, kezdeményező, vezetői egyéniség volt.

1958-ban fejezte be tanulmányait a Lenin Intézetben, történelmet és marxizmust tanult, ezt egészítette ki később a könyvtárosi szakkal. Mint a katalogizáló, majd az osztályozó részleg munkatársa, elsőrendű könyvtári szakemberré vált. Több mint tíz évig dolgozott könyvtárunkban.

Kiváló KISZ titkár volt, később pedig mint pártvezetőségi tag instruálta a KISZ szervezetet. Kommunista elvi szilárdsága, kiváló elméleti felkészültsége elismeréseként hívták meg 1969-ben az MSZMP KB apparátusába dolgozni, az archívum vezetőjének. Itt tevékenykedett haláláig.

Kis gyermek maradt utána és űr barátai szívében, akik nagyon sokan voltak és nagyon szerették. Korai halálával nagyon nehéz, lehetetlen megbékülnünk.

BUKOVÁCZ JENŐNÉ
MIHALIK MARGIT
1899 – 1973

BUKI NÉNI – így hívták munkatársai a Lehel úti raktárkezelőt, akiről József Attila „Mamá"-ja jut eszünkbe, az önfeláldozó, gondoskodó proletárasszony. 1954 óta dolgozott a 4-es könyvtárban és 20 éven keresztül javította, ragasztotta, radírozta a könyveket. Tisztogatta „őket", olyan dohogó szeretettel, ahogyan anya próbálja tisztára mosdatni gyerekeit. Megvarrogatta a könyvek gerinceit, párszori kölcsönzésre még meghosszabbítva az életüket.

Keveseknek sikerült annyira és olyan hőfokon azonosulni a munkával, otthonnak érezni a munkahelyet, ahogyan Neki. Vasárnapok és késő esték sokszor találták a könyvtárban, a világos ablakok mögött mintha a régenvolt bakterek elnyújtott kántálását várta volna:

„Tűzre, vízre vigyázzatok" – hogy még utoljára elhárítson minden „veszedelmet", s amikor már biztonságban tudja a könyvtárát, csak azután térjen pihenőre.

Mindenki örömére 1969-ben „Kiváló dolgozó"-kitüntetéssel jutalmazták.

Amikor róla írunk, nem a nekrológ műfaja diktálja a felsőfokot. Minden munkanapja, s a belőlük összeállt sok-sok év a „szolgálat" szeretetében telt el. Ha ezt hallaná, zavarba jönne, talán haragudna is érte, vagy fejcsóválva csodálkozna: „Hát nem í g y a természetes?"

Szépfényű szavak kívánkoznának búcsúzóul. Szerénysége ezt is visszautasítaná. Egész életében dolgozott, „pontosan, szépen".

Amíg dolgozni tudott, addig élt.

RAJOS LAJOSNÉ
SZÉCHY SAROLTA
1888 – 1973

Férje mérnök volt, aki az első világháborúban szerzett betegségébe halt bele. Saci néni – munkatársai így nevezték – korán özvegyen maradt és óraadásból, varrásból tartotta fenn magát és nevelte leányát. 1948-ban került könyvtárunkba és 1958-ig dolgozott a katalogizáló csoportban. Már nem volt fiatal, amikor munkatársunk lett, de korát meghazudtoló rendkívüli buzgalommal sajátította el a katalogizálás, a cédulagépelés minden csinját-binját, s nem restellt utánajárni a legkomplikáltabb problémának sem. Az ő érdeme, hogy az 1956-os ellenforradalom alatt súlyosan megsérült szolgálati katalógus több ezer megrongálódott céduláját csak rövid ideig kellett nélkülöznünk, ezeket több hónapos munkával ő pótolta az olvasói katalógus alapján.

Szorgalmával, lelkiismeretességével és hallatlan munkabírásával mindenkor példát adott a fiataloknak.

Nyugodjék békében!

ELFELEDETT KÉZIRATOS FORRÁSOK SZABÓ ERVIN MOZGALMI ÉS KÖNYVTÁROSI TEVÉKENYSÉGÉHEZ

A közelmúltban nagy értékű kéziratos anyagot talált Urayné Kőhalmi Katalin 1969-ben elhúnyt édesapja, Kőhalmi Béla professzor kiterjedt hagyatékában. A kereken 80 féle dokumentumot, köztük Szabó Ervin kiadatlan cikke és egy beszédvázlata töredéke lapjait és 1903-as (fénymásolatokból már régóta ismert) önéletrajza eredetijét, 28 Szabó Ervinnek címzett levelet, Szabó Ervin egy jegyzetfüzetét, néhány jegyzetlapját, útlevelét, eredeti fotókat, továbbá fényképlenyomatokat, újságkivágatokat, meghívókat stb. a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjának ajándékozta.

Ismeretes, hogy Kőhalmi Béla, Szabó Ervin legkitűnőbb munkatársainak egyike, aki 1909-től 1919-ig, majd 1945-től 1950-ig dolgozott a Fővárosi Könyvtárban. Kőhalmi az 1918-ban elhunyt Szabó Ervin a századelő története szempontjából felbecsülhetetlen forrásértéket jelentő levelezésének és egyéb személyes iratainak megőrzője, a történelmi viharokon átmentője volt. 1955-ben mintegy 2500 levelet és egyéb dokumentumot juttatott a Munkásmozgalmi (ma Párttörténeti) Intézet Archivumának majd röviddel később Szabó Ervin jogászdoktori diplomáját a Fővárosi Könyvtárnak ajándékozta. A most előkerült különös figyelmet érdemlő darabokat azonban haláláig magánál tartotta, de ezekről, mint leánya közölte, úgy végrendelkezett, hogy szintén a Könyvtárra kívánja hagyni. Így kerültek a most felszínre bukkant Szabó Ervin dokumentumok Kőhalmi Béla könyvtárosi pályafutásának első színhelyére.

Ez az újabb Szabó Ervin anyag jó helyre jutott, hiszen e téren a Könyvtár már eddig is gazdag forrásgyűjteménnyel rendelkezett. Az intézmény századeleji irattárában nagy tömegben találhatók 1904–1918 közötti Szabó Ervin kéziratok, köztük levelezése néhány darabja is. 1918–1919 fordulóján Szabó Ervin 5000 kötetes szocialista bibliofil magángyűjteménye szállt a központra a könyvtár névadójának végrendelete értelmében. A könyvek között nagy számmal találhatók magyar és külföldi szerzők Szabó Ervinhez címzett dedikációi és magának Szabó Ervinnek kéziratos bejegyzései. A központ megőrizte a Szabó Ervin 1918 október 2-i temetésén elhelyezett 49 koszorú nagyrészt munkásszervezetek feliratait rögzítő szalagját. A közelmúltban Szabó Ervin utolsó nagy művéhez, a „Társadalmi és pártharcok a 48–49-es forradalomban" c. munkájához korabeli lapokból másolt kéziratos forrásjegyzeteivel is gyarapodott ez az állományrész, majd 1968-ban rokonaitól vásárolt az intézmény első igazgatója által édesanyjának címzett 31 levelet, illetve lapot, továbbá két kisformátumú noteszt egyetemista korában beírt Nietzsche, Lassalle és Emerson idézeteivel. A most Kőhalmi Béla hagyatékából átadott darabok kiegészítik a korábbiakat, így pl. egy harmadik jegyzetfüzet, amelybe „1848" cím alatt a fentiekhez hasonlóan poszthumusz művéhez használt forrásidézeteket gyűjtött, emellett könyvtári vonatkozású iratai is gyarapítják az ugyanilyen tárgyú már meglevő nagy anyagot.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár annál is inkább igyekszik az elhunyt igazgatójára vonatkozó emlékek gazdagítására, mert egy korábban hozott igazgatósági döntése

szerint a központ helyviszonyainak javulásával önálló Szabó Ervin-emlékszobát fog létesiteni és ennek berendezéséhez minél több eredeti dokumentumból kíván majd válogatni.

A most átvett új szerzemények közül egyesek hézagpótló jelentőségűek, eddig homályos összefüggések és részint a kutatók előtt ismeretlen tények megértéséhez, feltárásához segíthetnek, ezért az alábbiakban kivonatosan, a legfontosabbakat teljes szövegükben mutatjuk be, tematikusan csoportosítva őket.

1. Mozgalmi tartalmú írások

A hagyatékban összesen nyolc mozgalmi tartalmú kézirat maradt meg. Közülük időrendben egy ,,A párizsi diákkongresszuson el nem mondott beszéd" című befejezetlen munka áll az első helyen. A németül készült írás 9 negyedrét nagyságú lapot tölt be.

A dokumentum keletkezési időpontját nem nehéz azonosítani, ugyanis 1898-ban Torinóban megalakult ,,Corda Fratres" nevű nemzetközi diákszövetség 1900 augusztus 5–13 között tartotta (II.) párizsi kongresszusát, tehát Szabó Ervin ezidőtájt vetette papírra a ,,Beszéd"-et, amelyet feltehetően a kongresszus mintegy 1500 küldötte között névtelenül, röpirat formájában akart terjeszteni. Az ekkor 23 esztendős Szabó Ervin a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Könyvtárának vezetőjeként tartotta fenn magát, ugyanakkor a Népszava egyik legtermékenyebb cikkírója és mint szigorló jogász a szociáldemokrata párt égisze alatt szervezkedő szocialista diákok csoportjának vezetője. A röpiratot e csoport képviselőjeként írhatta és mint az alábbi szövegből kiderül, alapos oka volt, hogy névtelenül szerepeljen, ugyanis rendkívüli szenvedéllyel támadta benne a hivatalos magyar diákküldöttséget.

A párizsi diákkongresszuson népes magyar küldöttség vett részt, mint arról Szemennyei Kornél, a küldöttség vezetője 1900-ban az Athenaeumnál kiadott 16 lapos ,,Hivatalos jelentés..."-ében beszámolt.

Szemennyei megírta, hogy a kongresszust a nemzetiségi viták uralták és ennek gyújtópontjában a magyar és a román csoport viszálya állt. A romániai román diákok szóvá tették magyarországi testvéreik üldöztetését, egyszersmind a magyar állampolgár román nemzetiségű Scurtu Jánost akarták csoportjuk alelnökévé választani. A magyar küldöttség, amely kormánya nemzetiségeket elnyomó politikáját védelmezte, ügyes taktikával az ugyancsak nacionalista szellemű románok ellen fordította a kongresszus résztvevői többségének hangulatát. Kihasználta, hogy a románok az ott jelenlevő zsidó vallású román állampolgár egyetemistáktól alkotmányukra hivatkozva megtagadták a részvételi, illetve képviseleti jogot. Emellett, mint Szemennyei büszkélkedett vele, a magyar küldöttség a kongresszus tiszteletére rendezett ünnepélyeken és felvonulásokon ,,pompás díszruhájával" is nagy népszerűségre tett szert, ami hozzájárult maradéktalan győzelmükhöz: a következő, 1902-es nemzetközi diákkongresszus színhelyéül Budapestet jelölték ki.

Ebbe a párharcba kívánt beleszólni Szabó Ervin kéziratban és befejezetlenül maradt ,,beszédével". Azoknak a szavát akarta a kongresszuson hallatni, akiktől a magyar kormány minden támogatást megtagadott, sőt figyeltette, üldözte őket: a magyar szocialista diákokét. Fiatalos hévvel és szenvedélyes igazságkereséssel leplezte le a tarka ruhákba öltöztetett magyar küldöttek valóságos arculatát. Alapos oka volt, hogy inkognitóban maradjon, névtelenül foglaljon állást, hiszen nyilvánvaló, hogy fellépéséért súlyos retorzióval kellett számolnia a magyar hatóságok részéről.

Ime az ,,el nem mondott" beszéd szövege:

,,Egy a párizsi nemzetközi diákkongresszuson el nem mondott beszéd. Amióta nemzetközi diákkongresszusokat tartanak, ezek minduntalan izgatott politikai viták szín-

helyei. Ti kollégák tudjátok, hogy kik vonják be a politikai vitákba a diákkongresszusokat. A román diákok azon csoportja teszi ezt, amely esztendők óta fáradhatatlanul minden alkalommal előhozakodik a román nép elnyomására vonatkozó panaszaival, hogy a nyugat civilizált népeitől védelmet kérjen nemzeti fennmaradásának fenyegetettsége miatt.

Önmagában ez a körülmény még nem késztetett volna bennünket arra, hogy tőletek, kollégáink, szót kérjünk. Még akkor sem tennénk, ha bármilyen jogosak is a románok panaszai, megindítóak magyarországi szenvedéseik, ha üldöztetésük által általában is csorbát szenved a szabadság és méltányosság eszméje. Véleményünk szerint ugyanis diákkongresszusok, így tehát a nemzetközi diákkongresszusok sem megfelelő színterei a nemzeti-politikai harcoknak. Ha mégis felkeressük kongresszusotokat, ezt nem azért tesszük, hogy a magunk részéről is politikai harcok színterévé alakítsuk ezt. A mi lépésünk csak elhárító aktus, egy leküzdhetetlen ellenszenv kifejezése, amelytől szabadulni akarunk, útálaté, amelyet a románok ellen hadakozó hazug és képmutató diákcsoporttal, a mi kedves magyar honfitársainkkal szemben érzünk. Ezeknek az uraknak a képéről akarjuk letépni az álarcot, ezeket az urakat akarjuk igazi mivoltukban megmutatni, hogy lássátok, kiket ünnepeltek az eddigi kongresszusokon, kik azok, akik szavainak és tetteinek hitelt adtatok. Mi tehát az ellenkezőjét akarjuk annak, amit a magyar és román diáktársak tesznek. Világosságot akarunk teremteni, hogy a nemzetközi diákkongresszusnak lehetőséget adjunk a nem ide való örökös rendbontókkal, a magyarok és románok harcával való végleges leszámolásra.

Nézzetek körül a teremben kollégák, és okotok lesz, hogy nevetőizmaitokat megmozgassátok! Ha még nem vettétek volna észre — amit természetesen a szóban forgó uraságok tolakodó és feltűnő viselkedése miatt fel sem tudunk tételezni — szemetek egy különös csoporton fog megakadni. Piros és kék, zöld és sárga kabátokat, rövid és hosszú tollakat, keményített pantallókat, pengő sarkantyúkat, csillogó fényű hosszúszárú csizmákat fogtok látni. Ha közelebbről megnézitek, észreveszitek, hogy a forró nyárban borzadást keltő öltözék embereket rejt, élő, hús-vér embereket: nem tetovált vadakat, indián varázslókat, vagy Párizs északi hideg éghajlata ellen védekező kongó-négereket. Szó sincs róla, diákok ezek, igazi egyetemi hallgatók, kollégáitok, a mi szeretett honfitársaink, a magyar diákok.

Ha megkérdezitek tőlük mit jelent ez a viselet, el fogják mondani, hogy ez a magyarok ezer éves, még Ázsiából hozott nemzeti viselete; ha csodálkoztok a nemzetiség e különös dokumentálásán, azt válaszolják, hogy az ősnemzeti-népi sajátosságok és nyugateurópai kultúra egy ragyogóan sikerült ötvözetéről van náluk szó: ha kifejezitek örömötöket (!), hogy ilyen élénken és ilyen számosan vesznek részt a nyugateurópai kultúrmozgalomban — amelynek kétségkívül a nemzetközi diákkongresszus is hordozója — csak szerénységük fogja tiltani, hogy ne utaljanak a magyar diákságnak ezért a kultúráért hozott számtalan áldozatára.

Mi azonban azt mondjuk Nektek kollégák: ez a színpadias piros-fehér-zöld külsőség csak arra szolgál, hogy a viselőik belső egyhangúságát és fakóságát eltakarja: a magyar nép sokat dícsért csatlakozása a nyugateurópai kultúrához bizonyosan kimutatható a nemzet némely elemén, de legkevésbé ezeken az uraságokon és ami az áldozatkészségüket illeti, eláruljuk nektek, hogy mindnyájan, egyenként és együttesen a magyar állam költségén, a magyar kormány támogatásával utaztak Párizsba, hogy a szembe porhintés régi magyar politikáját vídáman tovább űzzék. Kik vagyunk azonban mi, akik megengedjük magunknak, hogy saját honfitársainknak szemrehányást tegyünk ? Kik vagyunk, akik nem szégyellünk diákokat, kollégáitokat és vendégeiteket a legsúlyosabb vádakkal illetni ? Kik vagyunk akik arra törekszünk, hogy a megvetés érzése váltsa fel nálatok a tiszteletet és hódolatot, amellyel — nem egy népnek, mert azt nem ismeritek — hanem tanulótársaitok egy csoportjának esetleg adóztok.

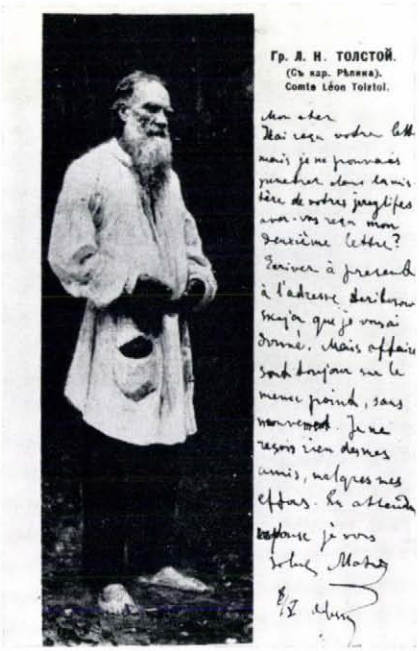

Szabó Ervin orosz barátaitól kapott levelezőlapjaiból

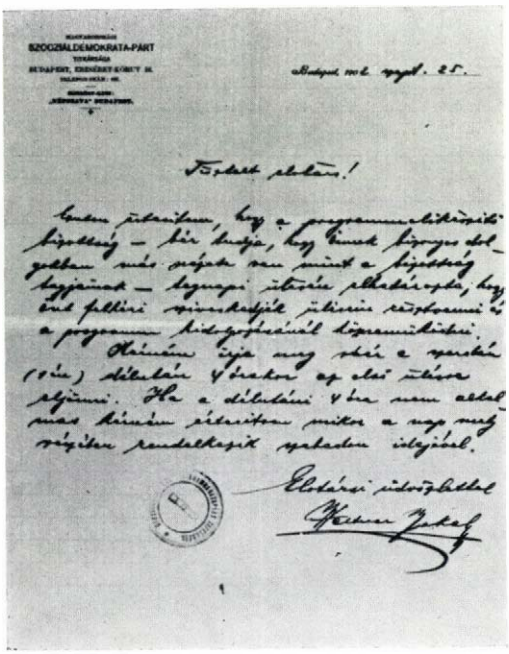

Weltner Jakab felkéri, vegyen részt az MSZDP programelőkészítő bizottságában

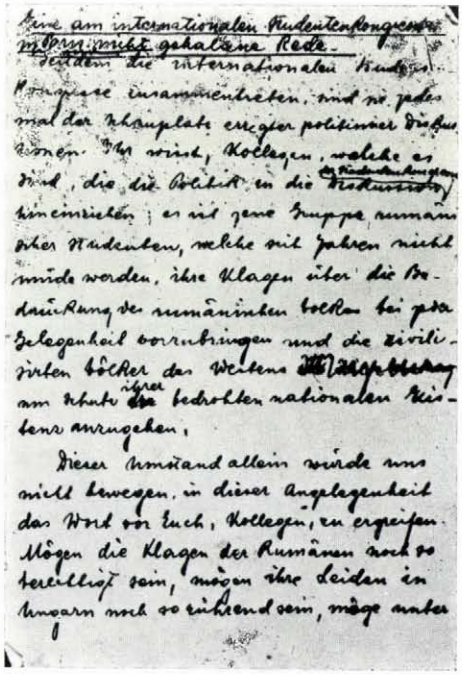

1900-as kiadatlan röpirattöredékének első oldala

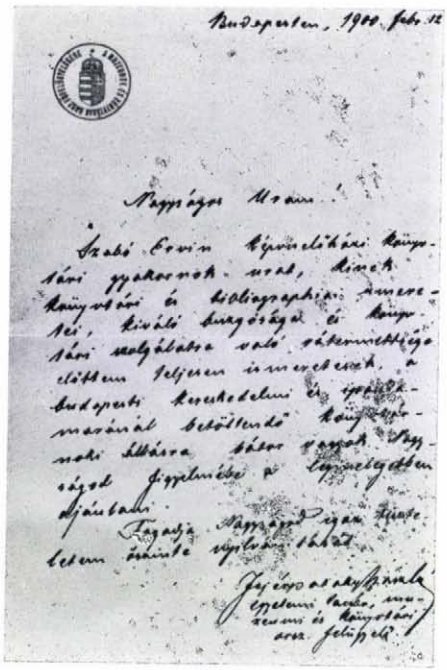

Budapesten, 1904. febr. 12.

Nagyságos Uram!

Szabó Ervin képviselőházi könyvtári gyakornok-nak, kinek könyvtári és bibliographiai ismeretei, kiváló buzgósága és könyvtári szolgálatra való tökéletes alkalmassága előttem teljesen ismeretesek, a budapesti kereskedelmi és iparkamaránál betöltendő könyvtárnoki állásra tán-torok Nagyságod figyelmébe a legmelegebben ajánlani.

Fogadja Nagyságod igaz tisztelettel

Fejérpataky László

Fejérpataky László Szabó Ervint ajánlja
a kamarai könyvtár vezetésére

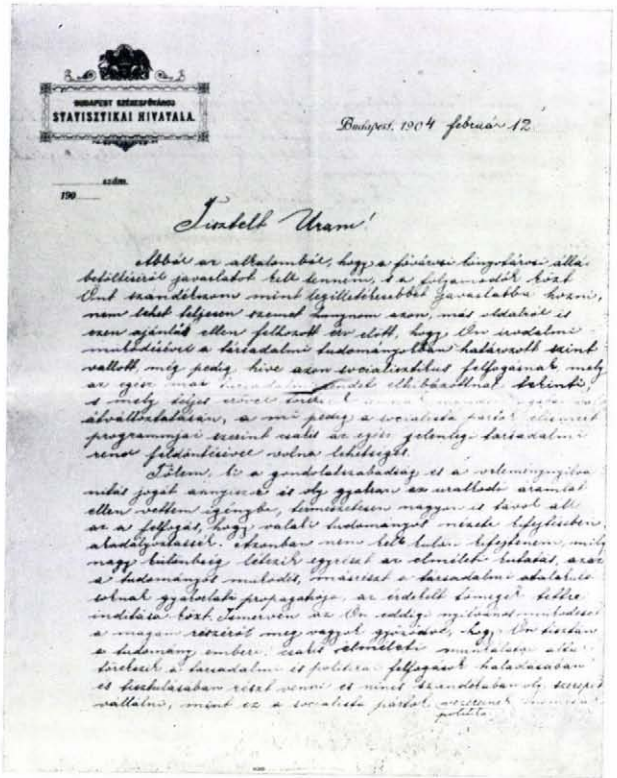

MAGYAR KIRÁLYI
STATISZTIKAI HIVATALA

Budapest, 1904 február 12

szám.
190

Tisztelt Uram!

Kőrösy József feltételhez köti a szocialista Szabó Ervin
könyvtári alkalmazását

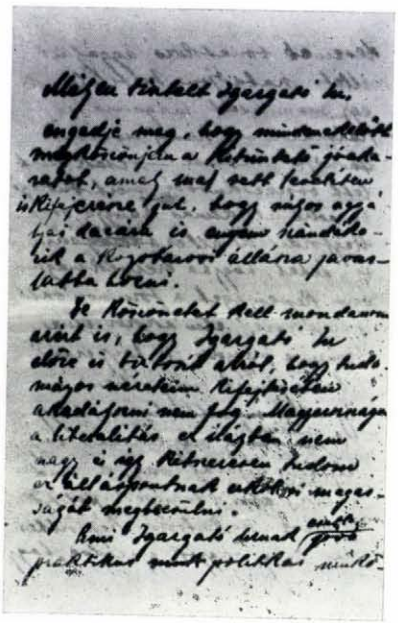

Szabó Ervin válaszából

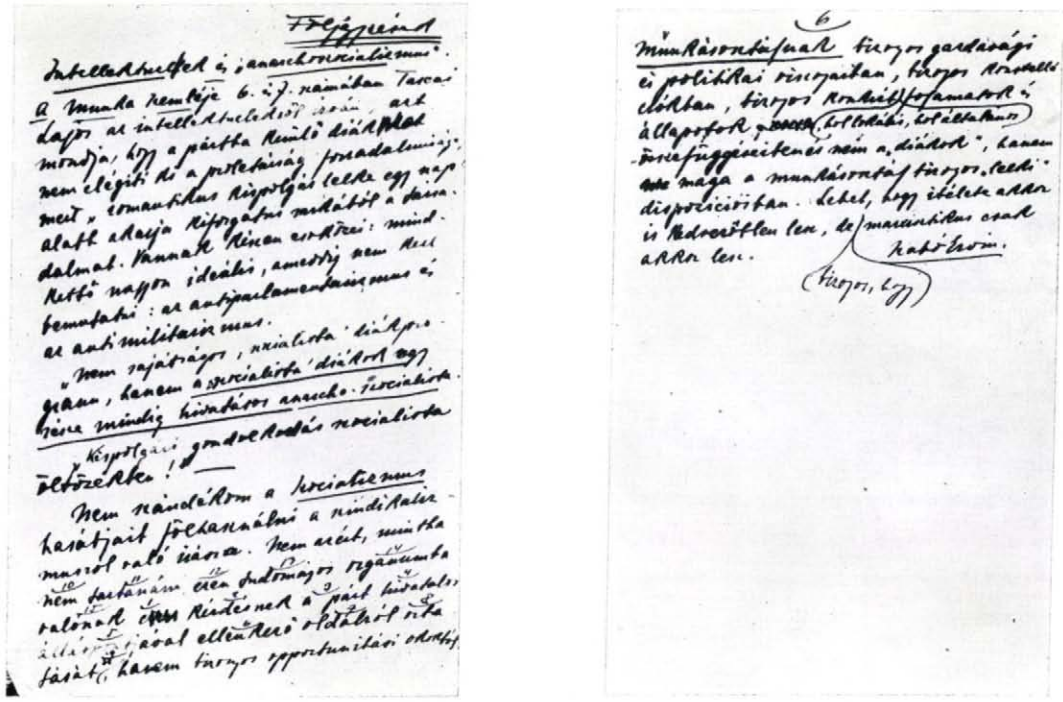

Részletek Szabó Ervin kiadatlan cikkéből

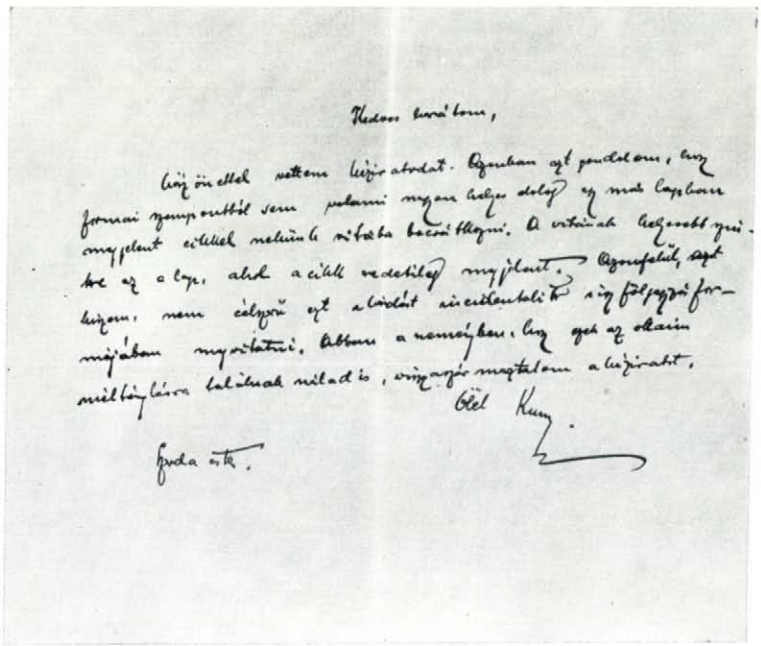

Kunfi Zsigmond a „Szocializmus" szerkesztője nem vállalja a közlést

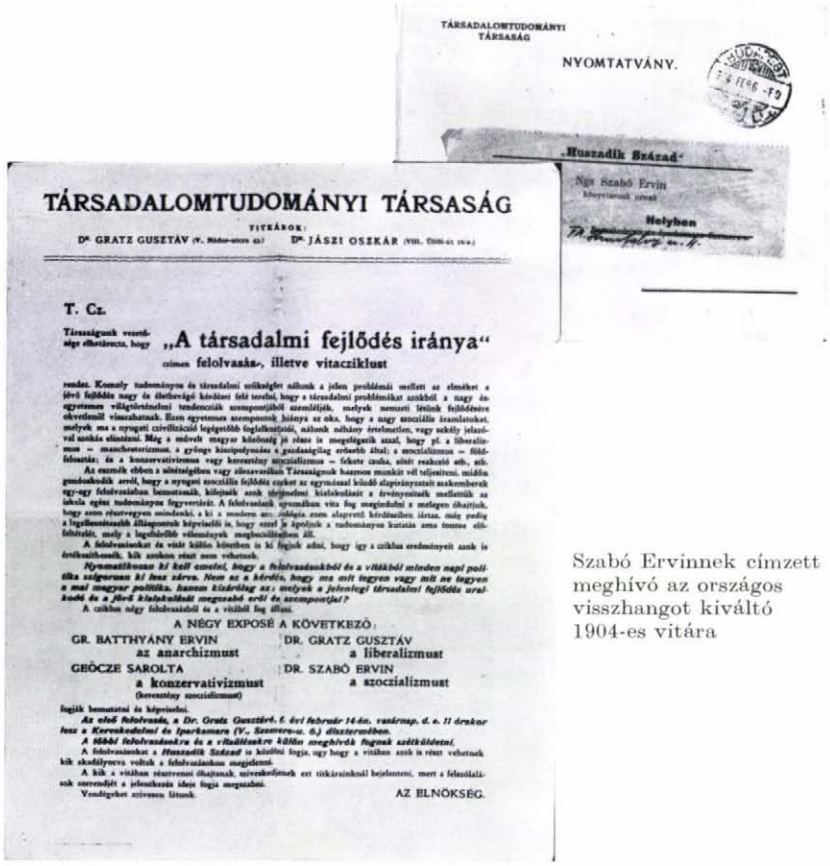

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TÁRSASÁG

NYOMTATVÁNY.

„Huszadik Század"

Nga Szabó Ervin

Helyben

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TÁRSASÁG

TITKÁROK:

Dr. GRATZ GUSZTÁV (V., Báthory-utca 22.) Dr. JÁSZI OSZKÁR (VIII., Üllői-út 10/a.)

T. Cz.

Társaságunk vezetősége ellhatározta, hogy **„A társadalmi fejlődés iránya"** címen **felolvasás-, illetve vitaciklust**

rendez. Komoly tudományos és társadalmi szükséglet szólunk a jelen problémái mellett az elmúlást a jövő fejlődés nagy és életbevágó kérdései felé terelni, hogy a társadalmi problémákat azokból a nagy és egyetemes világtörténelmi tendenciák szempontjából szemléljük, melyek nemzeti létünk fejlődésére okvetlenül visszahatnak. Ezen egyetemes szempontok hiányos az oka, hogy a nagy szociális áramlatokat, melyek ma a nyugati civilizáció legégetőbb foglalkoztatói, sokunk zsákuy értelmetlen, vagy sekély jelszóval szokás elintézni. Még a művelt magyar közönség jó része is meggyőződik arról, hogy pl. a liberalizmus – manchesterizmus, a gyönge kiscipelyességa a gazdaságilag erősebb által; a szocializmus – földfelosztás; és a konzervativizmus vagy keresztény szocializmus – fekete csuha, sötét reakció stb., stb.

Az ezeknek ebben a sötétségben vagy tévszavaiban Társaságunk hasznos munkát vél teljesíteni, midőn gondoskodik arról, hogy a nyugati szociális fejlődés ezeket az egymással küzdő alapirányzatait szakemberek egy-egy felolvasásban bemutassák, kiteljesek azok tárgyalásai a tévinyezések mellettük az iskola egész tudományos fegyverzetét. A felolvasások nyomában vita fog megindulni a melegen óhajtjuk, hogy azon résztvegyen mindenki, a ki a modern az. zológia ezen alapvető kérdéseiben látszat, más pedig a legellentétesebb álláspontok képviselői is, hogy ezzel is épüljek a tudományos kutatás ama tömése előfeltételei, mely a legalkalmasabb reformjavaslatok megfogalmazásában áll.

A felolvasásokat és vitát külön körében is ki fogjuk adni, hogy így a ciklus eredményeit azok is értékesíthessék, kik azokon részt nem vehetnek.

Nyomatékosan kí kell emelni, hogy a felolvasásokból és a vitákból minden napi politika szándékosan ki lesz zárva. Nem az a kérdés, hogy ma ott ügyes vagy más ne ügyes a mai magyar politika, hanem kizárólag az: melyek a jelenlegi társadalmi fejlődés irányadó és a jövő kialakulását megszabó erői és szempontjai?

A ciklus négy felolvasásából és a vitából így állnak:

A NÉGY EXPOSÉ A KÖVETKEZŐ:

GR. BATTHYÁNY ERVIN az anarchizmust	DR. GRATZ GUSZTÁV a liberalizmust
GEŐCZE SAROLTA a konzervativizmust (keresztény szocializmust)	DR. SZABÓ ERVIN a szocializmust

fogják bemutatni és képviselni.

Az első felolvasás, a Dr. Gratz Gusztávé, f. évi február 14-én, vasárnap, d. e. 11 órakor lesz a Kereskedelmi és Iparkamara (V., Szemere-u. 6.) díszcsarnokában.

A többi felolvasásokra és a vitaülésekre külön meghívók fognak szétküldetni.

A felolvasásokat a *Huszadik Század* is közölni fogja, úgy hogy a vitában azok is részt vehetnek kik akadályozva voltak a felolvasásokon megjelenni.

A kik a vitában részt venni óhajtanak, szíveskedjenek ezt titkárainknál bejelenteni, mert a felosztások sorrendjét a jelentkezés ideje fogja megszabni.

Vendégeket szívesen látunk.

AZ ELNÖKSÉG.

Szabó Ervinnek címzett meghívó az országos visszhangot kiváltó 1904-es vitára

VILÁG

A TÁRCAROVAT SZERKESZTŐSÉGE: BUDAPEST, I. MÉNESI-ÚT 19.

Budapest, 19 8 junius elején.

MÉLTÓN TISZTELT URAM!

A háboru négy esztendeje bebizonyította, hogy az igazi és megsemmisithetetlen emberi értékek azok, amelyeket a kutató ész, egyedül a tudomány önzetlen szeretetétől vezetve, saját kielégítésére, de sokszor közvetve az emberiség javára alkot. Nem intsei oki, hogy ennek a folytonos változott munkának eredményeit, aktuális kérdésekről szóló cikkek mögött érintse, ahova csak a kiválóságoknak van joguk belépni. Mert a tudomány csak ugy erheti el legnagyobb célját, ha problémái mennél szélesebb rétegben ismertekké válnak, módszerei legalább bizonyos mértékben a művelteb közönség gondolkodásának részei lesznek.

Ezért a VILÁG napilap, olvasó közönségének szinvonalából felbátorítva, elhatározta, hogy tudományos tárcarovatot nyit, melynek az Ön tekintes közreműködését van szerencsénk kérni.

Melyet fognak ott tallalni a legvitatottabb kérdésekről alkotott legellentétesebb vélemények, be amikor az igazság, a becsületes meggyőződés és nem a pártszempont diktálja, amikor, ámára a lap politikai irányzatának, attól a rovattól minden erővel távol fogunk tartani. Alulirott rovatszerkesztőnek minden pártól független egyéniisége biztositéka annak a teljes tudományos objektivitásnak.

Egy nagy és egyetemes érdekü nevelő munkáról van szó, melynek hasznárul, véleményünk szerint, mindenkinek kötelessége. Ez a kötelesség ni most szakszerüen érezzük, amikor az emberi szellem és akaloság a legfajdalmasabb és legszegyenletesebb megalázásokat szenvedi.

Ön Ön, tisztelt Uram, amint azt remélni merjük, kérésünket nem utasitja vissza, — kérjük, hogy szerkesztőnk egy-két tiszteli nkat felkeresni szivesked jék. Netán kivanalmaikat bizonyos temeni illetőleg (pl. az emberiség egy nagyja születésének vagy halálának valamely tudományos fölfedezésének évfordulójara, alapvető könyv megjelenése alkalmából stb.) szetről-szetre javalban is fogjuk szólni; viszont elsőt szerjük, hogy közleményeiben az aktualitás és a közérdekűség érdekeit lehetőleg érvényesiteni szivesked jék.

Szives válaszát kérve

Önimte tisztelettel:

A VILÁG tárcarovatának szerkesztősége:

Három hónappal halála előtt vállalta el, hogy a „Világ" c. napilap tudományos tárcarovatát Ménesi úti lakásán szerkeszti

A túlfeszített szellemi munka mellett módot talált a sportolásra, szórakozásra...

Az IFLA részvevői a könyvtárban

A bibliobusz ünnepélyes átadása és belső tere

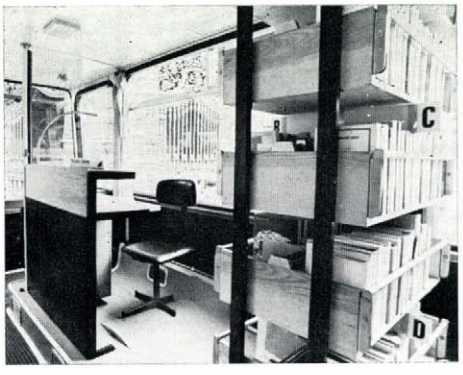

Vendégünk Marija Fortusz

A megyei könyvtárigazgatók tanácskozása könyvtárunkban

A Budapest centenáriumára rendezett kiállítás megnyitása

A könyvhét 1972 c. kiállítás részlete

A 26-os könyvtár jubileumi ünnepsége

Ünnepi megemlékezés az 50 éves 8-as könyvtárban

Könyvismertetés a 11-es gyermekkönyvtárban

A Szépirodalmi Kiadó tervének vitája a 39-es könyvtárban

Budapest centenáriumi vetélkedő a 25-ös könyvtárban

Szakmunkástanulók vetélkedője az újpesti könyvtárban

Szabó Magda írónő gyermekolvasói körében

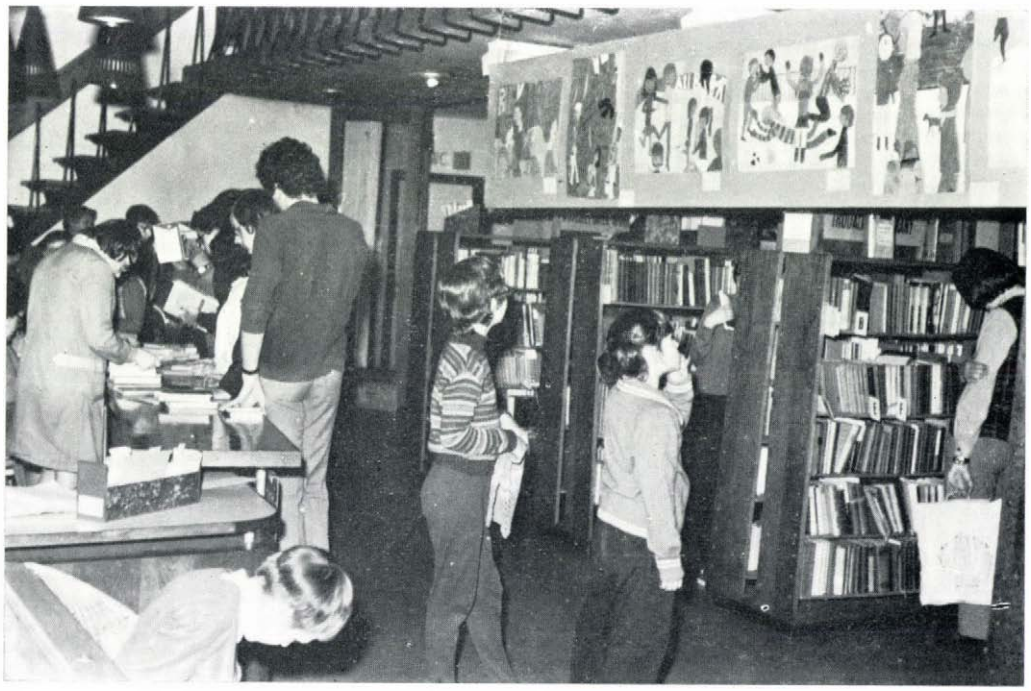

Gyermekrajz-kiállítás az 1. sz. gyermekkönyvtárban

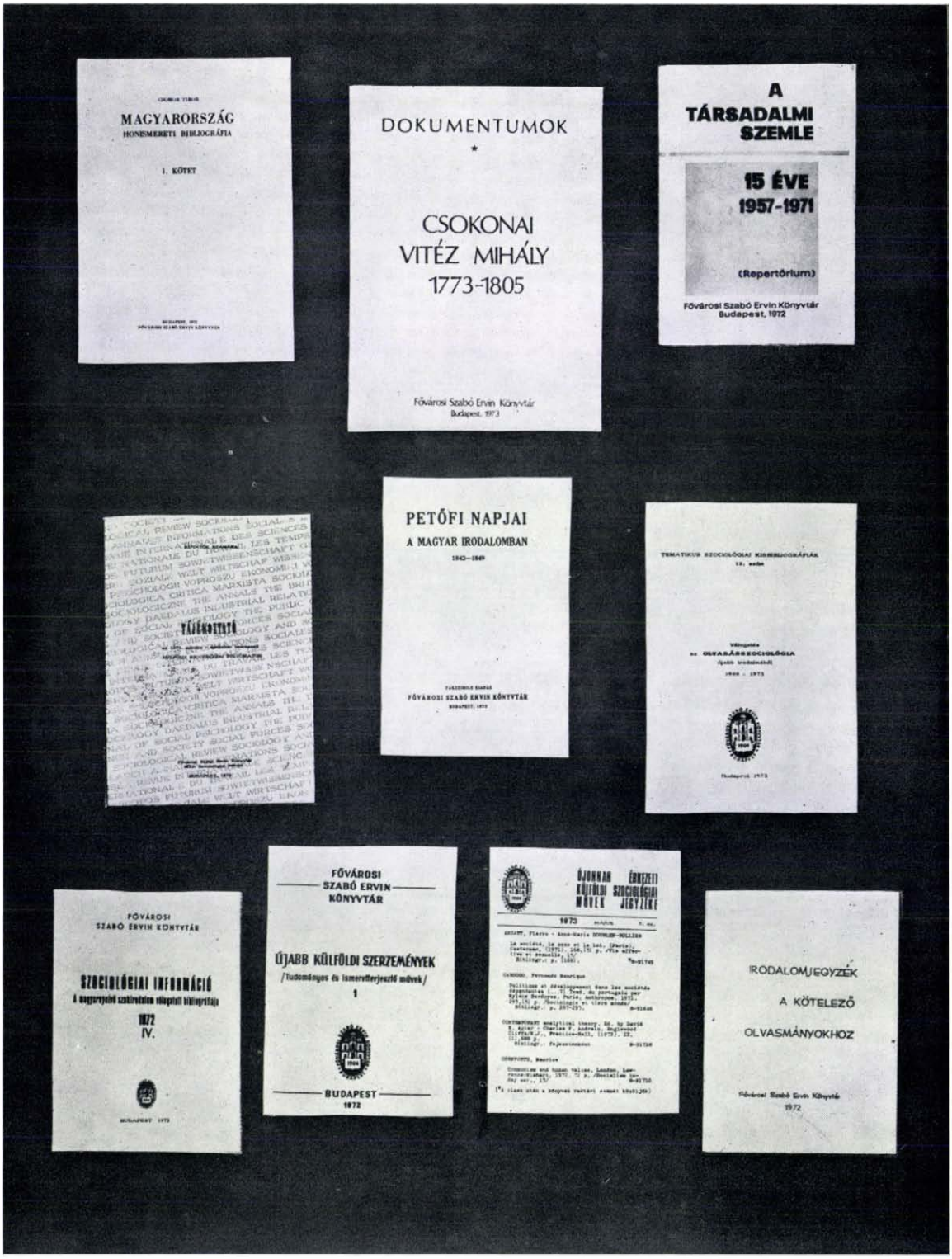

Kiadványaink

Kiadványaink

KISZ esküvő és névadó ünnepség a könyvtárban

Ne vegyétek zokon kollégák, hogy nem nevezzük meg magunkat. Az alább következő fejtegetések elfogadhatóvá fogják tenni eljárásunkat, ti magatok fogtok névtelenségünkre mentséget találni. Ha rövid idővel, kb. egy évvel ezelőtt egy kiérdemesült magyar államférfi úgy érezte, hogy egy külföldi folyóiratban kell nyilatkoznia, mert a magyar kormány politikai türelmetlensége és brutalitása arra kényszeríti őt, hogy politikai cikkeit névmegjelölés nélkül jelentesse meg, mit várhatunk mi, fiatal diákok, akik sem a kor tiszteletét, sem hatalmas pártfogók támogatását nem tudjuk igénybe venni. Könnyű fegyverzetben állunk csatába, egyetlen fegyverünk az igazság, az igazságosság a pajzsunk. Ha megneveznénk magunkat, ezek a fegyverek kevésnek bizonyulnának, hogy az uralkodó körök kilátásba helyezett ítéletét: az üldöztetést, börtönt, szegénységet és társadalmi megbélyegzést elhárítsák rólunk.

Mindezek után nem fogjátok kérdezni többé, hogy tulajdonképpen miért kérünk szót! Meg fogjátok érteni azt a fizikai és erkölcsi undort amit érzünk, amikor tudjuk, hogy éppen azok az urak képviselnek bennünket! Meg fogjátok érteni: az igazság utáni leküzdhetetlen vágy hajt bennünket, hogy világgá kiáltsuk: ezeknek az uraknak nincs joguk a magyar diákság, még kevésbé a magyar nép, vagy Magyarország és lakossága nevében beszélni! Igazságszeretetünk nem tűri, hogy a hazugság és képmutatás a végtelenségig fokozódjék. A tisztelet és szeretet, amellyel valamennyi más országból érkezett kollégánknak adózunk késztet bennünket arra, hogy távol tartsuk tőletek az erkölcsi szennyet, amivel honfitársaink évek óta fejeteket és sziveteket meg akarják tölteni. Ezeket az urakat végre egyszer alaposan meg kell ismernetek, hogy abban a bánásmódban legyen részük, amit már régóta megérdemeltek.

Hogy akarjuk ezt megvalósítani? Be fogjuk nektek cáfolhatatlan dátumokkal, tényekkel bizonyítani, hogy..."

A „beszéd" szövege a 9. jegyzetlapon mondat közepén maradt abba. Ugyanezen lap verzóján Szabó Ervin néhány osztási, illetve arányműveletet készített. A számok egy részét viszontlátjuk két évvel később nyomtatásban is kiadott azonos tárgyú és az 1902-ben Budapestre tervezett, de az utolsó pillanatban a magyar hatóságok által betiltott diákkongresszusnak szánt „Die ungarische Freiheit" (A magyar szabadság) c. röpirat 20. oldalán: az 1848-as forradalommal kapcsolatosan állította szembe itt a papírlapon már szerepelt 11 000 000-t, Magyarország akkori lakosságának számát a mellé írt 700 000-rel, azzal a töredékkel, amely 1848-ban az alkotmányos jogokban ténylegesen részesült. Feltehető, hogy az 1900-as kézirat utolsó, megszakadt mondatában ígért tények elemzését és kidolgozását akkor nem végezte el, tehát írása eredetileg is befejezetlen volt, abból az idők folyamán nem kallódott el semmi, az elkészült részt pedig felhasználta az 1902-es röpirat kidolgozásához.

Ez utóbbi kidolgozott művét, a „Die ungarische Freiheit" című csaknem 20 oldalas névtelen röpiratát már régóta számon tartja történetírásunk. Elsőként Tömöry Márta ismertette részletesen a Századok c. folyóirat 1958-as évfolyamában „Szabó Ervin röpirata a nemzetiségi kérdésről (1902)" címen. Az 1902-es röpirat teljes magyar fordítását a Litván György szerkesztette „Szabó Ervin válogatott írásai" (Kossuth Kiadó 1958.) című kötet hozta „A magyar szabadság" címen és azóta több más történeti munkában idézték. Az anonim szerző kilétét legelőször Szabó Ervin 1918 szeptember 30-i halálának másnapján az osztrák szociáldemokrata párt napilapja, az Arbeiterzeitung tárta fel, amikor az elhúnyt Szabó Ervin érdemeit méltatva külön kiemelte a „Die ungarische Freiheit" című 1902-es művét, mint amely nemzetközi feltűnést keltett a maga idején.

A fent bemutatott 1900-as töredéket az 1902-es kiadvány magjának, első befejezetlen konceptusának is tekinthetjük az alapgondolat azonossága folytán.

*

A Kőhalmi hagyatékban megőrzött politikai vonatkozású dokumentumok között Weltner Jakab itt következő Szabó Ervinhez címzett levele áll időrendben a második helyen:

Magyarországi Szocziáldemokrata-Párt
Titkársága
Budapest, Erzsébet-körút 16.

Budapest, 1902. szeptember 25.

Tisztelt elvtárs!

Ezúton értesítem, hogy a programmelőkészítő bizottság – bár tudja, hogy Önnek bizonyos dolgokban más nézete van mint a bizottság tagjainak – tegnapi ülésén elhatározta. hogy Önt felkéri szíveskedjék ülésein résztvenni és a programm kidolgozásánál közreműködni.

Kérném írja meg ráér e szerdán (1-én) délután 4 órakor az első ülésre eljönni. Ha a délutáni 4 óra nem alkalmas kérem értesítsen, mikor, a nap mely részében rendelkezik szabadon idejével.

Elvtársi üdvözlettel

Weltner Jakab"

Weltner 1895-től 1905-ig töltötte be a Magyarországi Szociáldemokrata Párt központi titkári funkcióját, fenti levele több szempontból is hézagpótló adalékokat tartalmaz. Igy például újólag megerősíti azt a tényt, hogy Szabó Ervinnek különleges szerepe volt a párt 1903-as programjának kidolgozásában. Új momentum: Weltner úgy szólítja fel Szabó Ervint a részvételre, hogy tisztában van ennek a vezetőségétől eltérő nézeteivel. Korábban 1905-re, majd 1904-re, egyesek pedig ennél is régebbre, így 1903-ra tették Szabó Ervinnek a szociáldemokrata vonallal való szembefordulása kezdőpontját. Az imént idézett levélből kiderül, hogy még egy esztendővel kell visszahaladni és hogy Szabó Ervin ellenzéki nézetei ismeretesek voltak már ekkor a vezetőség előtt is. E háttérben csak tovább növekszik Szabó Ervin mozgalmi tevékenységének jelentősége, hiszen a nézeteltérések dacára sem tudtak lemondani egy olyan elvi szempontból nagy horderejű munkánál az ekkor 25 éves Szabó Ervin közreműködéséről, mint amelyet a program kidolgozása képviselt.

*

Az iméntinél nem egészen hat esztendővel későbbi keletű a Kőhalmi hagyatékból előkerült egymással összefüggő három további kézirat. Közülük az első Szabó Ervin egy 1908 februárjának utolsó hetében papírra vetett kiadatlan cikke, a második Kunfi Zsigmond e kéziratra reagáló levele, a harmadik Tarczai Lajos szintén Szabó Ervinhez írott levele.

A cikk és a levelek előzménye: a Diner Dénes József szerkesztette és a szociáldemokrata párt vonalát követő (1908 áprilisában megszűnt) A Munka Szemléje c. lap 1908 február 15-i és 22-i számában Tarczai (Tarcai) Lajos két részes cikket publikált „Az intellektuellek és a szociáldemokrácia" cím alatt. A kép teljessége végett emlékeztetni kell arra, hogy Tarczai Szabó Ervin 1904–1905-ben nyíltan fellépő szociáldemokrata ellenzéki csoportjának egyik legaktívabb tagja volt, aki fontos szerepet játszott a csoport 1905 tavaszán végrehajtott akciójában, amellyel a szociáldemokrata pártkongresszuson sikertelenül kísérelték meg a diktatórikus eszközökkel dolgozó bürokrata pártvezetőség kibuktatását, illetve a Szabó Ervin által szövegezett új pártszervezeti szabályzat elfogadtatását. Való igaz, hogy az ideológiailag jobban felkészült ellenzékieket, amint arra Szabó Ervin alábbi ismeretlen cikke utal, a Garami Ernő által irányított pártvezetőség gyakran bélyegezte meg a párt közvéleménye előtt, mint a mozgalmat egyéni érvényesülésük eszközének tekintő lateinereket. Viszont az is tény, hogy az 1905-ös vereségét követően egyértelműen a forradalmi szindikalizmus hazai propagandistájává lett Szabó Ervint ezen az útján ellenzéki

híveinek többsége, közöttük Tarczai Lajos már nem követte. Szabó Ervin ennek dacára, érthetően, neheztelt volt feltétlen hívére, Tarczaira 1908-as bírálatáért az anarchoszindikalizmus és annak értelmiségi zászlóvivői felett. Ime a kiadatlan cikk szövege:

»»Följegyzések

Intellektuelek és ,,anarchoszocializmus." *A Munka Szemléje* 6. és 7. számában Tarcai Lajos az intellektuelekről írván, azt mondja, hogy a pártba kerülő diákot nem elégíti ki a proletárság forradalmisága, mert ,,romantikus kispolgár lelke egy nap alatt akarja kiforgatni sarkából a társadalmat. Vannak készen eszközei: mindkettő nagyon ideális, ameddig nem kell bemutatni: az antiparlamentarizmus és az antimilitarizmus."

,,Nem sajátságos, szocialista diákprogram, hanem *a szocialista diákok egy része mindig hivatásos anarcho-szocialista.*"

,,Kispolgári gondolkodás szocialista öltözékben!" –

Nem szándékom a *Szocializmus* hasábjait fölhasználni a szindikalizmusról való írásra. Nem azért, mintha e kérdésnek a párt hivatalos álláspontjával ellenkező oldalról vitatását is nem tartanám ezen tudományos orgánumba valónak, hanem bizonyos opportunitási okokból. Mégis legyen szabad a szindikalizmusnak olyan diszkreditálása ellen, amilyet Tarcai barátom cikke céloz, néhány szót szólni, első sorban *pártérdekben.* Mert nézetem szerint a pártnak érdeke, hogy gyakorlati kérdések – és a szindikalizmus Magyarországon már az – tudományosan legyenek beállítva és ne demagógia irányítása megítélésüket. Tarcai nem demagóg és becsületesen törekszik a dolgok tudományos meglátására: meg fogja engedni, ha öntudatlan lecsúszását a tudományos talajról helyreigazítani megkísérlem.

Magyar pártunkban az intellektuelek bizonyos tekintetben olyan célokra szolgálnak eszközül, mint a reakciósok számára a zsidók: valahányszor kényelmetlen némelyeknek egy kérdés, rögtön azok nyakába sózzák, hogy ezzel diszkreditálják.

Tarcai emlékezni fog a pártszervezeti szabályzat túlzó centralizmusa ellen indított harcunkra. Részt vettek benne Naszódi, Csizmadia és mások, tehát nem öntudatlan bábok. Mivel ütötték a dolgot agyon? Hogy ,,diákhecc"!!

Hát egyéb belső pártakciókra emlékszik-e. Ugyanarra a kaptafára húzták azok is, akárcsak a reakciósok, akik a szocializmust, a darwinizmust, a demokráciát stb. azzal ütik agyon, hogy zsidó.

Most meg Tarcai ugyanazzal az ,,érvvel" akarja agyonütni a szindikalizmust.

De hát miért ,,diákhecc" minden, ami kellemetlen, ellenben a jó, engedelmes intellektuelek sohasem hallják a szemrehányást, hogy ,,diák"? Miért nem ,,kispolgáriak" ezeknek a ,,kész eszközei": a parlamentarizmus vagy a politikai diktatura, ellenben az ,,anarchoszocialisták" kész eszközei ,,kispolgári gondolkodás szocialista öltözékben"?

Jó inkább külföldről hozni a példákat. Miért *nem akadémikusok* Kautsky, Dr. Mehring, Dr. Parvus, Dr. Luxemburg, Dr. Stadthagen stb., stb., ellenben Bernstein, Dr. Heine, Dr. Schippel, Dr. Liebknecht *akadémikusok?*

Miért nem intellektuelek Guesde, Dr. Lafargue, Dr. Ferri, Dr. Antonio Labriola stb., stb. ellenben Sorel, Dr. Lagardelle, Dr. Arturo Labriola stb. intellektuelek?

Jó lesz hát sutba dobni ezt az érvet. *A dolog természetében rejlik,* hogy a szocializmus theoretikusai intellektuelek legyenek, akármilyen árnyalatot, vagy irányt képviseljenek. Marx és Engels és Lassalle is intellektuelek voltak, és elenyészően kevés a munkássorból nőtt nagyobbszabású theoretikus, mint például Proudhon.

Ugyanígy jó lett volna, ha Tarcai előbb tájékozódik a szindikalista mozgalom eredetéről és állásáról azokban az országokban, amelyekben hatalom, mielőtt a diákok ,,romantikus kispolgári lelkéből" születte volna.

Jóval azelőtt, hogy bármiféle szocialista intellektuel csak tudomást szerzett volna róla, Franciaországban a *Confédération Générale du Travail* kongresszusain végig vitatták és a konfederációhoz tartozó százezernyi szervezett munkás harcaiban gyakorlatilag bemu-

tatták az ,,anarchoszocializmust". Mellesleg valamit az anarchoszocializmus szóról. Ez a kifejezés — mint minden szellemi tulajdonunk — Németországból származott hozzánk, ahol tudvalevőleg nem létezik, vagy úgyszólván nem létezik szindikalizmus, hanem van anarchizmusba oltott lokalizmus; azért ez az elnevezés talán illik német mozgalmakra, de egyáltalán nem illik a forradalmi szindikalizmusra, amint az ma Franciaországban és Olaszországban kifejlődött, amely nem anarchista, nem lokalista, sőt nem is antiparlamentalista, hanem — *bizonyos értelemben* — autoritás, [autoritär?] centralista és pártonkívüli, aparlamentarista, persze emellett más sajátos tulajdonságai is vannak.

És most is, amikor a *Mouvement Socialiste* elméleti szóvivője lett a forradalmi szindikalizmusnak, a *körülötte csoportosulók* közt levő néhány intellektuelnek része a konfederáció gyakorlati vezetésében semmi, már csak azért is, mert elvi okból óvatosan tartózkodnak minden beavatkozástól (és nem is beszélnek és írnak per ,,mi proletárok", ,,mi munkások", mint nálunk állandóan némely szocialista ,,intellektuelek.")

Már Olaszországban egyidős az elméleti és a gyakorlati szindikalizmus, de a gyakorlati mozgalomban ott is kézimunkások a vezetők. Ellenben a párt parlamenti frakciójában *nincs egyetlen egy kézimunkás* vagy csak valaha is volt kézimunkás: csupa orvos, ügyvéd, tanár és író.

Magyarországon pedig, amelyről Tarcai cikke szól, a diákok és egyéb intellektuelek tudtommal — két-három kivétellel — oly stramm parlamenti szociáldemokraták, hogy... hogy a ,,hivatásos" jelző számára illőbb volna más főnevet választani.

Szóval: ha Tarcai jó marxista akar maradni, akkor ne keresse tömegmozgalmak okát néhány — mert hiszen nagy tömeghez képest igazán csak néhány — ,,intellektuel" romanticizmusában, hanem próbálja megtalálni ugyanannak a tömegnek, vagyis *magának* a *munkásosztálynak* bizonyos gazdasági és politikai viszonyaiban, bizonyos konstellációkban, bizonyos konkrét, hol lokális, hol általános folyamatok és állapotok összefüggéseiben és nem a ,,diákok", hanem maga a munkásosztály bizonyos ,,lelki" dispozícióiban. Lehet, hogy ítélete akkor is kedvezőtlen lesz, de bizonyos, hogy marxisztikus csak akkor lesz.

Szabó Ervin.«

Első impresszión ennek a kiadatlan írásnak az olvasásakor, hogy Szabó Ervint nagyon érzékenyen érintette a Magyarországon általa elindított és féltő szeretettel ápolt szindikalizmus feletti bírálat. Feltehetően első indulatában ragadott tollat és gondolatilag túlzsufolt, nála szokatlan stilusban kelt az ,,anarcho-szocializmus" védelmére. Ismerve a szociáldemokrata párt bürokrata vezetősége iránti ellenszenvét, különös, hogy az erőviszonyokat rendszerint helyesen felmérő Szabó Ervin éppen a párt elméleti fórumának, a Szocializmusnak szánta ezt a kívülállók előtt talán nem minden homályos célzásával világos, de éppen az érdekelt pártvezetők számára nagyon is egyértelmű célzásokkal teli cikkét. ,,Diákhecc", ,,kispolgári gondolkodás", ,,mi proletárok" — ilyen a baloldali szociáldemokrata ellenzéket megbélyegző kifejezésekkel éppen azok a pártvezetők éltek, ha már az észérvekből kifogytak, akiknek irányvonalát, nézeteit a Szocializmus propagálta és védelmezte. Ez utóbbiaknak nagyon is élénk emlékezetében volt Szabó Ervinnek és ellenzéki csoportjának kevesebb mint három évvel korábbi fellépése az 1905-ös szociáldemokrata kongresszuson, ahol éppen e bürokrata vezetők kibuktatását kísérelték meg sikertelenül a cikkben említett Naszódi Zsigmonddal, Csizmadia Sándorral és másokkal együtt.

A kiadatlan írásból azt is látni, hogy az adott pillanatban, 1908 február—márciusa táján az anarcho-szindikalizmus akkori nyugati előretörésének nyomán a mozgalom feltétlen győzelmébe vetett hittel remélte Szabó Ervin, hogy a Szocializmusban szót kaphat. Erre az optimizmusára vallanak a sorok, amelyekben vitapartneréhez, egyszersmind az olvasókhoz is szólva emlékeztet azokra az országokra, nyilván Francia- és Olaszországra célzott, ,,amelyekben hatalom" lett — szerinte — a szindikalizmus, sőt úgy látta, hogy ez az irányzat

„már Magyarországon" is „gyakorlati kérdés"-sé vált. Tudjuk, hogy Szabó Ervin optimizmusa túlzott volt, a szindikalista mozgalom még a latin országokban is csak átmenetileg tudott túlsúlyra jutni, Magyarországon pedig egyáltalán nem emelkedett komoly tényezővé.

Az értelmiségieknek a munkásmozgalomban való szerepét nem egészen következetes módon értékelte ebben az írásban. Egyfelől emlékeztetett rá, hogy a mozgalom legjelentősebb teoretikusai értelmiségiek voltak, másfelől azt igyekezett bizonyítani, hogy a szindikalista mozgalom „gyakorlati vezetésében" semmi része sincs az értelmiségieknek, akiket egyébként két csoportra osztott, „a jó, engedelmes intellektuelekre" – azaz olyanokra, akik kritikátlanul követik a párt vonalát és azokra akik önálló utat járnak. A magyarországi munkásmozgalomra célzott, de bizonyításul külföldi példákkal operált – történeti távlatból mérlegelve nem mindig jól megválasztott nevekkel. A reformista bürokrata pártvezetőség szíve szerinti értelmiségiek között nemcsak Karl Kautskyt, Parvust említette, akikről tudjuk, hogy utóbb valóban a szocialista forradalom ellenségei lettek, hanem olyan forradalmárrá fejlődött baloldali szociáldemokratákat, mint Luxemburg és Franz Mehring. Ezzel szemben a hivatalos pártvezetés ellenfeleit, tehát a számára rokonszenves, mert kritikai álláspontot elfoglaló értelmiségieket megnevezve egy kalap alá vette a marxizmus jobboldali revíziójának ideológusát, Eduard Bernsteint a baloldali szociáldemokratával, a forradalmárral, Karl Liebknechttel. A francia és olasz mozgalomból kiragadott példái sem egészen szerencsések: a következetes marxista Antonio Labriolát, Lafargue-ot, mert a politikai párt építői voltak, elítélően említette, ezzel szemben a pozitív hősök közé sorolta azt a Sorelt, aki nemzeti nihilizmusát csakhamar (1914 után) a sovinizmus propagandájával váltotta fel, hasonlóan Arturo Labriolához, aki utóbb Mussolini Olaszországában is megtalálta helyét és Lagardelle-hez, aki a forradalmi szindikalizmus egykori vezéri posztjától 1941-ben Hitler francia bábkormánya, a Vichy-kormány miniszteri székéig jutott el.

A hazai viszonyokra vonatkozó nem is túlságosan burkolt utalásai azonban nagyon is helytállóak, találóak voltak. – Tény az, hogy a Magyarországi Szociáldemokrata Párt Garami Ernő irányítása alatti jobboldali vezetősége, ha kritikusaival vitatkozva érveiből kifogyott, a munkásmozgalomtól idegen, romantikus, vagy éppen karrierista értelmiségieknek minősítette saját bírálóit. Éppen ezért volt valószínűtlen, hogy a párt hivatalos orgánuma Szabó Ervin cikkét közölje. Szabó Ervinnek mégis lehetett valamilyen esélye, hiszen a Szocializmus szerkesztőjét Kunfi Zsigmondot, amint azt Kunfinak 1908-ig Szabó Ervinhez írt levelei jelzik (l. Köves Rózsa – Erényi Tibor: Kunfi Zsigmond életútja. Kossuth Kiadó 1974. Függelék.) feltétlen hívei közé sorolhatta. Kunfi azonban végső soron mégis a szociáldemokrata párt vezetőségétől függött, és helyzetének megfelelően küldte vissza a Szocializmusban való közlésre hozzá juttatott fenti kéziratot Szabó Ervinnek az alábbi levél kíséretében:

„Kedves barátom,

köszönettel vettem kéziratodat. Azonban azt gondolom, hogy formai szempontból sem valami nagyon helyes dolog egy másik lapban megjelent cikkel nekünk vitába bocsátkozni. A vitának helyesebb szintere az a lap, ahol a cikk eredetileg megjelent. Azonfelül, azt hiszem, nem célszerű ezt a kérdést incidentaliter s így följegyzés formájában megvitatni. Abban a reményben, hogy ezek az okaim méltánylásra találnak nálad is, visszaszármaztatom a kéziratot.

Szerda este. Ölel Kunfi"

Szabó Ervin az udvarias elutasító választ cikke kéziratával együtt ezek után már minden kommentár nélkül másik hívéhez, tegnapi fegyvertársához a szociáldemokrata ellenzéki szervezkedésben, Tarczai Lajoshoz küldte el. Lehet, hogy arra gondolt: Tarczai, akinek cikkével vitatkozott a kézirat, talán Kunfi tanácsának megfelelően gondoskodik

róla, hogy valóban A Munka Szemléje adjon helyet az ugyanott publikált íráshoz kapcsolódó reflexiónak. Szabó Ervin eljárásából mindenesetre azt következtethetjük, hogy a Szemle szerkesztőjét, Diner Dénes Józsefet valamilyen okból nem akarta igénybe venni, noha elsősorban hozzá kellett volna fordulnia ilyen ügyben. De az sem lehetetlen, hogy Szabó Ervin lemondott cikke publikálásáról és végül csupán a címzettnek, Tarczainak kívánta kommentár nélkül tudomására hozni ellenvéleményét.

Tény az, hogy Tarczai a következő levél kíséretében juttatta vissza Szabó Ervinnek a kéziratot:

„Kedves Ervin!

Mikor megláttam írásod a borítékon, meglehetős izgalom fogott el. Mi indíthat téged arra, aki tartózkodol az írástól, hogy nekem levelet írj.

Legnagyobb meglepetésemre egy le nem közölt cikket találok benne. És pláne a cikk megírására én adtam okot. Én – aki csekély tudásomnak legnagyobb részét neked köszönöm, aki a te tanácsaid és útbaigazításaid alatt tanultam meg a magam lábán járni – mindig félek, ha veled szembe kerülök, mert aggódom a benső, elvtársi és baráti viszony miatt, amelybe hozzád jutottam. Nem szeretném, ha az elvi és taktikai differenciák érezhetővé válnának közöttünk nemcsak a fórumon, hanem másutt is.

Mindenesetre kellemesebb és megnyugtatóbb volna, ha együtt haladhatnék, viszont senki mástól nem követelheti meggyőződésének feladását.

Cikkem tendenciáját, amelyre válaszolsz, nem kell ismertetnem. Olvastad – tehát tudod. Mégis csak félreértések kikerülése végett kénytelen vagyok megemlíteni, hogy az anarcho-szocializmust csak mellékesen érintettem és érdemben nem írtam róla. Az intellektuellekről meg azért írtam, hogy p. v.-nek [pártvezetőségnek] odadörgöljem az intellektuellek megbízhatatlanságát, amelyet normális viszonyok között, amikor nem használják fel az ellenzéki mozgalom letörésére – azt hiszem – magad is vallasz. Szükségesnek tartottam ezt azért, mert most ismételten nagy intellektuell járás van. A p. v. (pártvezetőség) K. Marcell féle alakokat szerződtet párttagoknak, akik kész veszedelmei a pártnak. Ezt a nézetet ki is fejtettem cikkemben. Mérséklettel írtam, nehogy személyi veszekedést idézzen elő.

Nem írtam a diákokról, hogy anarchisták, hanem csak egy *részük* az. És ez valóban igy is van.

Egy szóval sem állítom cikkemben, hogy az anarcho-szocializmust diákok csinálták vagy csinálják.

Én az anarcho-szocializmust, mindamellett, hogy magam is hajlottam felé, nem tartom másnak, mint kispolgári törekvésnek.

Módosult kiadása – ne vedd rossz néven – Bakunin forradalmiságának.

Kérlek add le írásod a M. [unka] Szemléjében és adj ezzel nekem alkalmat, hogy ezt bővebben kifejthessem. Ne gondold azonban azt, hogy mivel ellentétben állok az anarcho-szocializmusnak, [sic!] lelkesedni tudok a párt taktikájáért. Valóban nem izlik sehogysem az én szocialista felfogásomnak az, hogy a Burg bevétele a legfőbb pártprogram és párttevékenység. Nem tudok én szociáldemokrata létemre se belenyugodni abba az autokratizmusba, ami a pártban uralkodik. Nálad a kettő egybe esik, én anarcho-szocializmus nélkül tartom szükségesnek a párt megtisztítását, mert lehetségesnek is tartom.

Meg vagyok győződve – ha évekkel előbb, vagy akár most belekerülnél a pártmozgalom vezetésébe, feltétlen módosulna sok tekintetben a nézeted.

Cikked mellőzése rosszul esik. Nem tartom helyesnek, ha szindikalista cikkek jelennek meg – de a jelen esetben abból a szempontból bírálom el a dolgot, hogy *egyénileg* kerestél annyi érdemet a pártban, hogy még elméleti ellenvetéseid is megjelenhessenek a párt lapban. És azért esik rosszul – mert ezáltal folyton nagyobb lesz az űr közted és a párt között.

De értem Kunfi helyzetét, aki ugyane szempontból szívesen leadta volna, de ...
Cikked mellékelve küldöm vissza.

Most meg arra kérlek, hogy a Balkán államok közgazdasági, politikai viszonyairól, Ausztria – Magyarország Balkán politikájának bibliográfiáját – írd meg – hol szerezhetném meg.

Irtam Vágónak – tudakolja meg tőled, mert nem akartalak írással terhelni, de mivel ő nem felelt, kénytelen vagyok téged felkérni.

Ölel

a sértetlen szeretettel

Tarczai"

Tarczai válasza egyfelől azt tükrözi, hogy az 1900-as évek első felében Szabó Ervin által benne is kifejlesztett kritikai szellem nem hamvadt el, e tekintetben változatlanul Szabó Ervin fegyverbarátjának tartotta magát, másfelől, hogy egyértelműen elhatárolta saját szociáldemokrata ellenzékiségét Szabó Ervin szindikalizmusától. Első mesterének minősítette ugyan Szabó Ervint, mégis kategorikusan elutasította, hogy e téren hozzá csatlakozzon. Mai szemmel nézve akkori ideológiai vitájukban Tarczainak kell igazat adnunk. Ugyanakkor jellemző, hogy a szociáldemokrata pártban aktív Tarczai taktikai okokból helytelenítette, hogy Szabó Ervinnel, akinek a párt feletti bírálatával egyetértett, nyílt fórumon vitatkozzanak, de teljes bizalommal tárta fel nézeteit e magánlevelében. Elítélőleg szólva arról, hogy a párt „a Burg bevételét" tekinti a legjobb programnak, lényegében a szociáldemokrata vezetőség választójogi taktikájáról mondott bírálatot. A pártvezetőség, mint ismeretes, az uralkodó 1905-ös választójogi reform-igéretében bízva még 1908-ban is a bécsi udvar megnyerésében reménykedett. Még mindig bízott benne, hogy legfőbb célkitűzését, a választójog kiterjesztését így is elérheti, noha a dinasztia és az 1906-ban kormányrúdhoz engedett magyar függetlenségiek közötti háborúság már végetért, Bécsnek a függetlenségiekkel folytatott párharcához már nem volt szüksége a szociáldemokrata pártra. – A cikkben a pártra „veszedelmes" értelmiségiként jelzett K. Marcell bizonyára a Vázsonyi Vilmos féle kispolgári demokrata párt és a szociáldemokrata párt vizein egyformán evező Kadosa Marcell ügyvéd, a Népszava egyik tárcaírója volt.

2. Könyvtári vonatkozású levelek

A dokumentumok egy része, szám szerint 15 levél, illetve üdvözlő kártya Szabó Ervin könyvtárosi pályafutása és a Fővárosi Könyvtár múltja eddig ismeretlen mozzanatainak megismeréséhez segít.

Sorrendben az első Fejérpataky László következő levele Lánczy Leóhoz, a századvégszázadelő egyik legismertebb pénzmágnásához, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara elnökéhez:

Budapesten, 1900. febr. 12.

„Nagyságos Uram!

Szabó Ervin képviselőházi könyvtári gyakornok urat, kinek könyvtári és bibliográfiai ismeretei, kiváló búzgósága és könyvtári szolgálatra való rátermettsége előttem teljesen ismeretesek, a budapesti kereskedelmi és iparkamaránál betöltendő könyvtárnoki állásra bátor vagyok Nagyságod figyelmébe a legmelegebben ajánlani.

Fogadja Nagyságod igaz tiszteleten őszinte nyilvánítását.

Fejérpataky László
egyetemi tanár, múzeumi és
könyvtári orsz. felügyelő"

Ez a levél új oldalról világítja meg Szabó Ervin könyvtárosi pályakezdését. Tudjuk, hogy tevékenységének első állomása az Országgyűlési Könyvtár volt, ahol 1899 októberétől 1900 februárjáig gyakornoskodott. Erről Csendes Katalin írt részletesebben „Szabó Ervin a képviselőház könyvtárában" címen a Könyvtáros c. folyóirat 1968 szeptemberi számában. Szabó Ervin a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Könyvtárához való alkalmazásával Varró István foglalkozott igen részletesen Kanadából küldött és a Magyar Könyvszemle 1960-as évfolyamában megjelent terjedelmes emlékezésében. Szerinte Szabó Ervint Pulszky Ágost jogászprofesszor ajánlotta be a Kamara Könyvtárába. Pulszky mint képviselő gyakran találkozott a szabadelvű körben Lánczyval, aki ugyancsak képviselő volt. Lánczy ekkoriban vette programba a Kamara gyökeres modernizálását, nagy áldozattal az Alkotmány u. 12. alatt ma is álló fényes palota építését szervezte meg. Varró szerint Pulszky fokozatosan barátkoztatta meg Lánczyt az elavult kamarai könyvtár reformjának gondolatával is, ezután hozakodott elő egyik legkedvesebb, kitűnő tanítványa, Szabó Ervin alkalmaztatásával.

Fejérpataky fenti levelének ismeretében némileg módosul a kép. Fejérpataky könyvtári szakkérdésekben nagyobb tekintély lehetett a gyakorlatias gondolkodású bank-ember előtt, mint a jogtudósnak és szociológusnak kiváló Pulszky. Nincs kizárva, hogy Fejérpataky értesült Szabó Ervinnek az Országgyűlési Könyvtárban folytatott gyakornokoskodása eredményeiről. Csendes Katalin említett cikkéből tudjuk, hogy az Országgyűlési Könyvtár igazgatója Küffler Béla kiválóan minősítette Szabó Ervint, megállapítva róla, hogy „szorgalommal és kiváló hozzáértéssel tesz a könyvtárban szolgálatot". Ezen túlmenően Szabó Ervinnek 1900-ban készült ez első elmélyült könyvtártudományi dolgozata „A Porosz könyvtárak lajstromozási rendszere" címen, amely a Magyar Könyvszemlében és különlenyomatban is megjelent. Valószínűleg az iménti tények ismeretében ajánlhatta Fejérpataky jó lelkiismerettel Szabó Ervint Lánczynak.

A hagyaték dokumentumai között Wildner Ödönnek, 1903-ban még fővárosi fogalmazónak, ez év szeptember 22-én kelt nyomtatott értesítése vonja magára a figyelmet. A Szabó Ervinnek címzett nyomtatványban eljegyzéséről értesítette őt, amiből arra következtethetünk, hogy már ekkor baráti viszony állt fenn közöttük. Nincs kizárva hogy Wildnernek, mint fontos városi tisztséget betöltő hivatalnoknak része volt Szabó Ervin alkalmaztatásában a főváros első könyvtárosi állására.

Említésre érdemes e helyen, hogy e sorok írója nem sokkal az 1969-ben elhunyt Harrer Ferenc halála előtt Szabó Ervinre vonatkozó emlékeiről kérdezősködött tőle. Harrer akkor elmondotta, hogy őt, Óbuda utolsó polgármesterének fiát, valamint Wildner Ödönt, a magasrangú katonatiszt, tábornok fiát Szabó Ervinnel fenntartott barátságuk vonta ki a szélsőséges konzervatív körök befolyása és hasonló szellemű neveltetésük hatása alól és nyerte meg őket a Társadalomtudományi Társaság és a Húszadik Század köré csoportosuló haladó értelmiségi mozgalomnak.

A főváros törvényhatósága 1903. jan. 21-i határozatával hívta életre a Fővárosi Könyvtárat és azt egyelőre a Fővárosi Statisztikai Hivatal igazgatója alá rendelte. A Statisztikai Hivatal igazgatója Körösy József a Fővárosi Közlöny 1903. márc. 1-i számában adta közre a könyvtárhoz szervezett két új státusz pályázati hirdetményét. Ebben egy nagyonis Szabó Ervinre illő jellemzést írt: a leendő könyvtárosnak széles körű nyelvismeretekkel, szakmai gyakorlattal kell rendelkeznie és megfelelő terjedelmű irodalmi működést kell felmutatnia, továbbá „a társadalomtudományokban is járatosnak kell lennie". Körösynek a hírdetmény megjelenése után 10 nappal, 1903. márc. 10-én keltezett és a Párttörténeti Intézet archivumában őrzött leveléből tudjuk, hogy ekkor már eldöntötte: Szabó Ervint kívánja alkalmazni, ugyanis arra bíztatta, hogy nemsokára megtörténik kinevezése.

1903. december 14-én írta meg Szabó Ervin a városi könyvtári állásához szükséges és különböző kiadványokból ismert terjedelmes önéletrajzát, melynek eredetije most a

Kőhalmi hagyatékból előkerült. Curriculum vitae-jében Szabó Ervin kimerítően ismertette addigi könyvtárosi és bibliográfusi tevékenységét, annak igen pozitív nemzetközi visszhangját, felemlítette német, francia, angol és olasz nyelvtudását és azt is, hogy intenzíven foglalkozik a társadalomtudományokkal. De itt sem állt meg, és noha teljesen tisztában volt, amint ezt a Népszavában előzőleg megjelent számos névtelen cikke bizonyítja, hogy a szociáldemokrata pártban kifejtett tevékenysége a legkevésbé sem lehet inyére az akkori városvezetőségnek, mégis felemlítette a történelmi materializmusról publikált írását, valamint az osztályharcok elméletéről programba vett nagyobb munkáját.

Nehezen hihető, hogy a gyakorlatias Körösy, noha politikával nem, legfeljebb tudománypolitikával foglalkozott élete során, ne tudta volna, hogy Szabó Ervin meggyőződéses és igen aktív szocialista. Alábbi Szabó Ervinhez intézett leveléből inkább az derül ki, hogy eredetileg ennek tudatában kívánta Szabó Ervint mint kitűnő szakembert alkalmaztatni, azonban valahonnan, feltehetően a főváros reakciós politikusai részéről nyomatékos figyelmeztetést kapott: vigyázzon mert egy szélsőséges agitátort akar a várossal felvétetni. Ilyen előzmények játszhattak szerepet a következő levél megírásánál:

Budapest, 1904. február 12.

„Tisztelt Uram!

Abból az alkalomból, hogy a fővárosi könyvtárosi állás betöltéséről javaslatot kell tennem, s a folyamodók közt Önt szándékozom mint legilletékesebbet javaslatba hozni, nem lehet teljesen szemet hunynom azon, más oldalról is ezen ajánlás ellen felhozott érv előtt, hogy Ön irodalmi működésével a társadalmi tudományokban határozott szint vallott, még pedig híve azon szocialisztikus felfogásnak, mely az egész mai társadalmi rendet elhibázottnak tekinti, s mely teljes erővel törekszik annak minden ágában való átváltoztatásán, a mi pedig a szocialista pártok elismert programmjai szerint csakis az egész jelenlegi társadalmi rend feldöntésével volna lehetséges.

Tőlem, ki a gondolatszabadság és a véleménynyilvánítás jogát annyiszor és oly gyakran az uralkodó áramlat ellen vettem igénybe, természetesen nagyon is távol áll az a felfogás, hogy valaki tudományos nézete kifejtésében akadályoztassék. Azonban nem kell külön kifejtenem, mily nagy különbség létezik egyrészt az elméleti kutatás, azaz a tudományos működés, másrészt a társadalmi átalakulásoknak gyakorlati propagatiója az érdekelt tömegek tettre indítása közt. Ismervén az Ön eddigi nyilvános működését, a magam részéről meg vagyok győződve, hogy Ön tisztán a tudomány embere, csakis elméleti munkálatai által törekszik a társadalmi és politikai felfogások haladásában és tisztulásában részt venni és nincs szándékában oly szerepet vállalni, mint ez a szocialista pártok politikai vezéreinek nemcsak joga, hanem kötelessége is. Nehogy azonban engem az a vád érhessen, mintha egy kiváló fővárosi hivatal betöltésénél kellő körültekintést nem gyakoroltam volna, szívesen venném, ha ebbeli feltevéseimet személyes nyilatkozatával megerősítené.

Kiváló tisztelettel

Dr. Körösy József
igazgató."

A levélből első olvasásra is kivehető, hogy Körösy szinte szájába rágta Szabó Ervinnek, a maga részéről feltétlenül alkalmazni akarja, de mivel intették őt valamilyen formában, nyilatkozatot kell kérnie, melyben Szabó Ervin kijelenti, hogy szocialista nézetei terjesztésére a könyvtárat nem fogja felhasználni.

Szabó Ervin hasonló virágnyelven adta meg válaszát, amelynek a Kőhalmi hagyatékban csak az eredeti fogalmazványa maradt meg a befejező formalitások nélkül:

[Dátum nélkül, 1904 febr.]

„Mélyen tisztelt Igazgató Úr,

engedje meg, hogy mindenekelőtt megköszönjem a kitüntető jóakaratot, amely ma vett levelében is kifejezésre jut, hogy súlyos aggályai dacára is engem szándékozik a könyvtárosi állásra javaslatba hozni.

De köszönetet kell mondanom azért is, hogy Igazgató Úr előre is biztosít arról, hogy tudományos nézeteim kifejtésében akadályozni nem fog. Magyarországon a liberalitás ez irányban nem nagy és így kétszeresen tudom ez álláspontnak erkölcsi magasságát megbecsülni.

Ami Igazgató Úrnak esetleges jövő praktikus politikai működésemre vonatkozó aggályait illeti, szabadjon Nietzschenek egy mondását magamra alkalmaznom. Némely ember – mondja Nietzsche – csak azért lett összeesküvővé, mert suttogó beszédre alkalmas hangja volt. Megfordítva áll ez a mondás rám is. Lehet, hogyha éreznék magamban képességet a fórumon való szereplésre, akkor élne bennem a vágy is, hogy ezen tehetségemet érvényesítsem. De mivel úgy érzem, hogy teljesen híjával vagyok mindannak, ami a tömegek politikai vezérévé, agitátorrá képesíthetne, meg vagyok győződve, hogy mélyen tisztelt Igazgató Úr nem fog abba a helyzetbe kerülni, hogy e tekintetben mulasztást vethessenek szemére. A szocializmus szolgálatára irányuló vágyaim egyelőre kimerülnek abban a munkában, amelyet ezen mozgalom tudományos vizsgálatának szentelek.

Ezért pedig, azt hiszem, helyt állhatok és helyt állhat mindenki, aki nem egyenesen reakciós, még akkor is, ha közhivatalnok.

Remélem, hogy mélyen tisztelt Igazgató Urat ezen kijelentésem teljesen megnyugtatja és vagyok..."

Érdemes emlékeztetni arra, hogy Szabó Ervin teljes őszinteséggel hivatkozhatott a nyilvános szónoki szereplésre való alkalmatlanságáról. Több kortárs jellemzése szerint hangja valóban erőtlen, rekedtes volt. A valóságnak megfelelően írhatta le azt is, hogy „a szocializmus szolgálatára irányuló vágyai egyelőre kimerülnek" a mozgalom tudományos vizsgálatában. Hogy az ekkor programba vett és a magyarországi munkásmozgalom fejlődése szempontjából mérföldkövet jelentő Marx – Engels válogatás I. kötetének anyaggyűjtése, szerkesztése, kommentárjainak írása nemcsak elvont elméleti tevékenység volt, erről nem volt köteles nyilatkozni. Arról sem, hogy elméleti munkásságát olyan, a széles munkástömegekhez szóló kiadványokban hasznosítja, mint a szociáldemokrata párt által szerkesztett márciusi, májusi emléklapjai, Népszava-naptárai, emellett forradalmi hangvételű, mozgósító erejű röpiratokat is ír, mint ezt a budapesti villamosvasúti alkalmazottak sztrájkja alkalmából tette, vagy a fentebb már említett 1902-es nemzetközi diákkongresszus előkészítése idején.

A lovagiasság szabályainak tehát mindkét fél eleget tett, Körösy ezek után írásos dokumentumra hivatkozva utasíthatta vissza azon jobboldali városi politikusok kifogásait, akik ellenezték Szabó Ervin alkalmazását.

Körösy magatartásának megértéséhez talán hozzásegít, ha utalunk pályafutására. Korán elárvult, önerejéből az érettségi megszerzéséig juthatott el. Bár anyagiak híján az egyetemre csak önkéntes hallgatóként járt be, professzorai felfigyeltek ragyogó tehetségére, egyengették tudományos pályafutását és 1869 végén a városi statisztikai hivatalhoz való kinevezését. 1870-ben ő alapította a Fővárosi Statisztikai Hivatalt, amelyet 1906-ban bekövetkezett haláláig vezetett. A statisztika és a demográfia területén elért világraszóló tudományos felfedezéseivel csakhamar nemzetközi elismerésre tett szert. Philadelphiától, Nizsnij Novgorodig seregnyi egyetem, akadémia, tudományos társaság választotta őt tiszteleti tagjává, a legmagasabb külföldi kitüntetésekkel halmozták el, míg végre Magyarországon is elismerték, az Akadémia tagja, egyetemi tanár lett. Anyagilag is „a tehetős polgárok" sorába emelkedett. Addig azonban kemény harcot kellett folytatnia nem utolsó

sorban a magyar kormánnyal, amely igen rossz néven vette, hogy Körösy statisztikái feltárták többek között a lakosság többsége embertelen lakásviszonyait és egészségügyi helyzetét. A Szabó Ervinhez intézett levélből arra következtethetünk, hogy Körösy „beérkezése" után sem feledkezett meg mostoha gyermekkora tapasztalatairól és hosszan tartó mellőzöttségéről, az ellene időként megújuló hajszákról.

Szabó Ervin fővárosi könyvtárossá és mellette Gárdonyi Albert könyvtártisztté való kinevezését a főváros törvényhatósága 1903 márc. 28-i határozata hagyta jóvá. Wildner Ödön mint „bennfentes" tisztviselő már hetekkel előbb informálódott a dolgok kedvező állásáról, ezt tanúsítja 1903 márc. 7-én kelt üdvözlő lapja: „Kedves Ervinem! Mindenünnen hallom ... míly nagy és megérdemelt sikered volt, elhiheted, hogy ez a legigazibb örömmel tölt el, nemcsak irántad érzett őszinte megbecsülésem és szeretetem miatt, hanem, mert ezzel ügyünknek, amelynek Te oly derék istápolója vagy a pigra massaban [tunya tömegben] is szép előremenetelét látom. — Gratulál és ölel Ödön." A törvényhatósági döntés másnapján Harrer Ferenc is gratulált: „Kedves Ervin! Fogadd megválasztásod alkalmával igaz szívből (és nem kevesebb önzésből)fakadó gratulációmat. Bp. 904. III. 29. Ölel Harrer Ferenc". Ezek szerint két fiatal rangos városi hivatalnok, (Harrer is fogalmazó volt) tekintette a maga szempontjából nyereségnek Szabó Ervin kinevezését.

*

A hagyatékból előkerült további 10 levél tartalmaz még könyvtártörténetileg érdekes, új adalékokat. Hármat Pikler J. Gyula, aki orvosból lett a Statisztikai Hivatal aligazgatója, e minőségében 1911-ig Szabó Ervin felettese, küldött 1906 – 1907-ben barátjának tekintett munkatársához. Ezekben többek között Szabó Ervin szembetegségének diagnózisát állapította meg neves professzor barátai segítségével. Két levél Gárdonyi Alberttől, kettő Thirring Gusztávtól Körösy halála után a statisztikai hivatal igazgatójától származik az 1904 – 1907-es évekből. A tanulmányi, illetve tartósan gyógykezeltetési okokból külföldön tartózkodó Szabó Ervint a könyvtár folyó ügyeiről tájékoztatták. Külön figyelmet érdemel az időrendben utolsó, Basch Imre által Amerikából írt, ezért nyilvánvalóan 1909-es keletű terjedelmes írás, amelynek borítéka nem maradt meg. (Bascht a könyvtári dokumentumok szerint 1909-ben küldte ki a főváros az USA könyvtárainak tanulmányozására). Az ugyancsak orvosból lett könyvtáros igyekezett alaposan megszolgálni kiküldetését és rendkívül részletesen számolt be Szabó Ervinnek elsősorban a Washingtoni Congress Libraryben, emellett más gyűjteményekben is folytatott tapasztalatszerzéséről. Tudjuk, hogy „mellesleg", Szabó Ervin szindikalista híveként, az amerikai szakszervezetekkel is kapcsolatokat épített ki (L. erről bővebben Jemnitz János közleményét a Magyar Tudomány 1968-as évfolyama 735 – 746 oldalán).

Remete László

AZ ÓBUDAI 8-AS SZÁMÚ KÖNYVTÁR 50 ÉVES TÖRTÉNETE

I. A könyvtár keletkezése. Az első évtized (1923–1933)

A 8-as számú óbudai könyvtárt 1923 szeptemberében nyitották meg a Kórház utcai iskolában. Az 1920-as évek elejére rányomta bélyegét a gazdasági válság, amely döntő módon befolyásolta a Városháza kultúrpolitikáját és a Városi Könyvtár hálózatfejlesztési lehetőségeit és terveit. A szűkre szabott városházi dotációk következtében egy-egy új kerületi könyvtár létesítése komoly problémát jelentett, megnyitásukat több éves vita és előkészület előzte meg. Ez volt a helyzet az óbudai könyvtár esetében is.

A Városi Könyvtár 1921. évi 15. jelentésében közli, hogy:

> „. . . az egyes, főképpen külső kerületek törvényhatósági bizottsági képviselői a lakosság minden rétegének intenzív vágyát könyvtár után gyakran tolmácsolták előttünk. Főképpen Óbuda az, melyet fiókhálózatunk kiépítésénél elsősorban számításba kell vennünk."

Az óbudai igények felmerülésével egyidőben jelentkezett az I. kerület is, könyvtár felállítására vonatkozó tervével. A Krisztinavárosban, illetve a Szarvas tér környékén szerettek volna könyvtárat létesíteni, miután Budán akkoriban csak egyetlen fiókkönyvtár működött, a II. kerületi, Corvin téri 6-os számú fiók, ez pedig nem elégíthette ki az I. kerületi olvasók igényeit. Évekig tartó vetélkedés indult, bár 1922-ben a könyvtári bizottság, sőt, még Buzáth János alpolgármester is Óbudát pártolta. Hiszen Óbuda egyformán távol esett mind a Városi Nyilvános Könyvtár központjától, mind a II. kerületi fióktól, kultúrintézmények és könyvtárak tekintetében pedig erősen elmaradt Pest és Buda mögött.

Az „Óbuda-pártiak" kitartóan küzdöttek és az I. kerület egyelőre alulmaradt a könyvtárfiókért vívott harcban. (Csak 1927-ben nyílt meg az I. kerületi Döbrentei utcában a 11-es számú fiók.)

Óbudán már 1921-ben megindult a megfelelő könyvtári otthon keresése. Először a Lajos utca 92-ben próbáltak alkalmas helyiséget találni, majd szóba került a Raktár utcai és a Kiscelli utcai iskola, végül a Kórház utcai elemi iskolára esett a választás, mivel 1922 végén az itt ideiglenesen elhelyezett polgári fiúiskola elköltözött a Kiscelli utcába és így néhány tanterem felszabadult. Ezekből kettőt bocsátottak a leendő könyvtár rendelkezésére.

Még ezt megelőzően megnyílt – 1922-ben – az Óbudai Gázgyárban egy ún. „minta-munkáskönyvtár." Ripka Ferenc, a Gázgyár vezérigazgatója megbízta Kremmer Dezsőt, a Városi Nyilvános Könyvtár igazgatóját egy gázgyári munkáskönyvtár megszervezésével. Kremmer örömmel vállalta a megbízatást, annál is inkább, mert számos jel utal arra, hogy szívesebben látta volna a tervbevett közművelődési fiókot az I. kerületben, és így joggal remélhette, hogy a patronálása alatt álló gázgyári munkáskönyvtárral a követelődző óbudai városatyákat is elhallgattathatja. Ünnepélyes külsőségek között nyílt meg 1922 május 25-én az első „minta-munkáskönyvtár", könyvtárosa Bihary Ferenc tanár volt. Számos újság ismertette a megnyitást, Ripka Ferenc és Buzáth beszédeit, valamint Krem-

mer felszólalását, melyben egyértelműen hangsúlyozta, hogy az új típusú munkáskönyvtárt a Városi Könyvtár saját fiókjának tekinti.

A gázgyári könyvtár 2541 kötettel nyílt meg, állománya az év végére 3095 kötetre emelkedett (56 napon kölcsönzött az első évben, heti hat órai nyitvatartással, év végére 248 olvasója volt, forgalma pedig 2229 kötet.) Kremmer olyan komolyan vette patronálási ígéretét, hogy az Értesítőben, a fiókkönyvtárak statisztikai adatainak végén részletesen közölte a gázgyári könyvtár statisztikai adatait. Sőt, 1922-ben közzétett egy, a gázgyári könyvtáros által készített kimutatást is az ottani legolvasottabb írókról és a legkeresettebb tudományszakokról. Két évig szerepelt még a gázgyári munkáskönyvtár a Városi Könyvtár fiók-statisztikájában. 1923-ban 3259 kötete volt, olvasóinak száma: 352, forgalma: 3505 kötet. Az 1924. évi Értesítőben már csak egy hiányos statisztikát találhatunk, 1925-től ez is nyomtalanul eltűnt a Városi Könyvtár nyilvántartásaiból és az Értesítő egy szóval sem magyarázta meg az eltűnés okát. Az ok azonban nyilvánvaló: időközben létrejött az óbudai fiók, melyet 1923 szeptemberében mégiscsak megnyitottak és a Városi Könyvtár ezután már nem tartotta szükségesnek a gázgyári munkáskönyvtár patronálását.

Térjünk azonban vissza a 8-as számú könyvtár keletkezésének előzményeire, illetve a Városházán folyó vitára. Itt ugyanis a gázgyári könyvtár 1922. évi megnyitása után sem szűnt meg a villongás a két rivalizáló kerület között. A pénzügyi bizottság 1923. évi március 23-i ülésén dr. Plátthy György felszólalásából kiderült, hogy a Tabánban is kijelölték a könyvtár helyiségét, sőt, meghatározták az állványok méreteit is. Ugyanakkor Óbudán már készen álltak a Kórház utcai iskola helyiségei a könyvtár megnyitására. 1923 május 16-án Kremmer még bejelentette a könyvtári bizottság ülésén, hogy a személyzeti létszámhiány miatt aggályai vannak az óbudai könyvtár megnyitásával kapcsolatban. Kontra Aladár azonban, az óbudaiak törvényhatósági bizottsági tagja, egyúttal országgyűlési képviselő, latba vetette minden befolyását és ez is hozzájárult, hogy június 5-én a Városi Nyilvános Könyvtár központja határozatot hozott, mely szerint

> „... a 8-as számú fiókkönyvtár[1] berendezési munkálatai befejezést nyertek, megnyitását elrendeli a tanács."

A tanács egyúttal felhívta Kremmer könyvtárigazgatót, hogy a 8-as számú fiókot minden ünnepélyesség mellőzésével haladéktalanul nyissa meg. Igy végül 1923 szeptember 2-án, sok huza-vona után, „minden ünnepélyesség mellőzésével" megnyílt a Kórház utcai iskola két helyiségében az óbudai könyvtárfiók. Ha összevetjük a gázgyári könyvtár nagystílű megnyitásával, valamint figyelembe vesszük, hogy 1923-ban ünnepelték Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 50. évfordulóját, tényleg meglepőnek találjuk, hogy nem használták fel a megnyitást egy látványos ünnepség megrendezésére. Ennek okát kereshetjük a fent leírt villongásokban és az új fiók szegényes elhelyezésében, de valószínű, hogy a nehéz gazdasági viszonyok is közrejátszottak. Az 1923. évi könyvtári jelentés ui. hangsúlyozta, hogy a könyvbeszerzésre szánt összeg 50 százalékkal csökkent, s a könyvhiány miatt súlyos helyzetbe került a Központ, főleg pedig a hálózat. Ilyen körülmények között nagy eredménynek számított, hogy egyáltalában meg lehetett nyitni egy új fiókot.

Az újonnan megnyílt könyvtár egyik helyiségében volt a gyermekkönyvtár, szabadpolcos berendezéssel, a másikban a felnőtt kölcsönző. A fiók vezetője Görgényi (Guckler) Ottó lett, aki azt egészen 1942-ig, tehát közel húsz évig vezette, mellette egy beosztott könyvtáros működött: Vértessy József, az 1928-as olimpiai bajnok vizilabdacsapat tagja.

Említést érdemel, hogy a megnyitás napján az első olvasó egy Gébert nevű, óbudai nyomdász volt.

4389 kötettel indult meg a kölcsönzés (ebből 3902 volt a felnőtteknek és 487 a gyermekeknek szánt könyv).

[1] A jelenlegi kerületi könyvtárakat 1951-ig „fiókoknak", „fiókkönyvtáraknak" nevezték.

Már az első csonka évben 590 olvasója volt a könyvtárnak, kötetforgalma: 6111 kötet. Az induláskor 19 órát volt nyitva hetenként, később 22,5 órán át. Csütörtökön zárva tartottak a belső munkák elvégzésére, szombaton délelőtt azonban kölcsönöztek.

Az óbudai könyvtár megnyitásáról csak néhány újság emlékezett meg szerény hírecskékben, így az Új Nemzedék szeptember 2-i száma, a 8 Órai Újság szeptember 19-i száma és a német nyelvű Pester Lloyd.

Az óbudai könyvtár ezután gyors fejlődésnek indult. Az 1924-es év, amely a stabilizáció kezdetét jelzi, a Városi Könyvtárnak is némi könnyebbséget hozott, az új fiók ezt annyiban élvezhette, hogy ebben az évben közel kétezer új könyvet kapott. A könyvbeszerzést a Központ intézte, az olvasószervezés és a közönségszolgálat terén azonban a fiók könyvtárosaitól függött, hogy milyen eredményeket értek el saját kerületükben. Óbuda kétségtelenül hálás területnek bizonyult és a környék munkássága, értelmisége, kisiparos- és kishivatalnok rétegei, legfőképpen pedig az ifjúság lelkesen és szorgalmasan látogatta az új könyvtárat.

Az akkori fővárosi közművelődési hálózatról tudnunk kell, hogy – bár a fiókok meglehetősen önállóan működhettek – könyvállományuk fejlesztését a Központ tartotta kézben. A 8-as fiók vezetője – elismert könyvtárosi képzettségénél fogva – élvezett ugyan néhány kisebb privilégiumot, pl. feleslegessé vált példányszámait visszaküldhette a központi raktárba, desiderata-jegyzékeket adhatott be és ezeket, a lehetőségekhez képest, figyelembe is vették. Egészében mégis központilag irányított könyvtárpolitika folyt, ez szabta meg a fiókok könyvanyagát és ezzel természetesen a kölcsönzést is. Így történhetett, hogy számos olyan könyv szerepelt nagy példányszámban a fiókokban, amelyeket még a jobb színvonalú best-sellerek közé sem sorolhatunk, voltak fasiszta tendenciájú könyvek is. viszont hiányzott számos olyan könyv, amelyet a Központban nem láttak tanácsosnak beszerezni. A fiókok általában „uniformizált" anyagot kaptak, de bizonyos profilokat tekintetbe vettek, sőt esetenként helytörténeti szempontokat is, így a 8-as fióknak az átlagosnál szebb és gazdagabb gyűjteménye volt művészeti, irodalomtudományi és magyar történelmi művekből.

A Központ 1925 után megjelentette néhány fiók könyvanyagának nyomtatott könyvjegyzékét. Megjelent 1926-ban az óbudai fiók könyvjegyzéke is. A nyomtatott katalógus – mint az előszava is jelzi – főképpen azért készült, mert sok olvasó számára bonyolult feladatot jelentett a fiókos rendszerű katalógusban való keresgélés. A jegyzékben csillag;gal jelölték a nehezebben – csak középiskolai előképzettséggel – megérthető könyveket, a szépirodalmi művek után pedig számok mutatták a könyvhöz kapcsolódó tudományos irodalmat.

A nyomtatott jegyzékben a magyar nyelvű szépirodalom felosztása: magyar irodalom, angol, német, francia, olasz és spanyol irodalom, orosz irodalom, északi írók, németalföldi írók, keleti és ókori írók. Az egyes területeken belül műfaji csoportosításokat láthatunk.

A magyar irodalmon belül – Csathó Kálmán, Dalmady Győző, Drasche-Lázár Alfréd, Erdős René, Herczeg Ferenc, Rákosi Viktor mellett, teljes számban megtalálhatjuk a magyar klasszikusokat, az újabbak közül Adyt, Babitsot, Kosztolányit, Krudyt, bár Bródy Sándor, Balázs Béla, Juhász Gyula, Móra Ferenc, Nagy Lajos, Szép Ernő egyetlen művel sem szerepel. A régi angol klasszikusok mellett megtalálhatjuk Galsworthy, Jack London, Upton Sinclair és Wells könyveit.

A magyar nyelvű német irodalom – óbudai fiókról lévén szó – meglepően szegényes, alighanem azért, mert az sok eredeti német nyelvű könyvvel rendelkezett. A fordítások között legnagyobb számban Kellermann, E. T. A. Hoffmann és G. Hauptmann művei szerepelnek. Sokkal gazdagabb a francia irodalom, Balzac, Dumas, Maupassant és Zola sorozataival. Külön figyelmet érdemel még az orosz irodalom. Itt Csehov, Dosztojevszkij, Gogol, Puskin, Tolsztoj és Turgenyev mellett megtalálhatjuk az akkoriban

igen divatos „Baskircsev Mária vallomásai"-t, valamint Mereskovszkijnak csaknem összes művét."

A fent ismertetett jegyzékben az ismeretterjesztő anyagot a decimális rendszer számainak megfelelően sorolták fel. Mint már jeleztük, igen gazdag volt az irodalomtudományi, művészeti és magyar történelmi anyag, de jelentős számmal voltak képviselve a természettudományok és az alkalmazott tudományok is. Ezzel szemben a társadalomtudományok (filozófia, vallás, politika stb.) válogatásában szembetűnő az egyoldalúság, a korabeli haladó könyvek kirekesztése.

1932–33-ban megjelent az óbudai könyvtár ismeretterjesztő anyagáról egy igen érdekes, témakör szerinti csoportosítású jegyzéksorozat.

Ezek a jegyzékek tulajdonképpen annotált bibliográfiák, helyenként bővebb tartalmi ismertetésekkel. Csak részben követik a könyvtár szakrendszerét és inkább bizonyos témakörök és kérdések több szempontú irodalmát nyújtják. Külön gondot fordítanak a könyvek nehézségi fokának feltüntetésére. Az alkalmazott tudományoknál és a természettudományoknál a nehézségi fokot három csoport jelzi:

1. Szak- és tankönyvek a szakok ismerői számára,
2. ismeretterjesztő szakkönyvek szakemberek és hozzáértőbb laikusok számára és
3. ismeretterjesztő és népszerű ismeretterjesztő könyvek a nagyközönség számára.

A jegyzékek 3–4 havonta jelentek meg a fiók összeállításában és a Központ kiadásában. Összesen tíz füzetet ismerünk (némelyik második kiadásban is megjelent), ezek a következők:

1. Földrajz-útleírások. (A Föld múltja és anyaga. A föld élő és élettelen világa.)
2. A nő világa. (Az otthon és a háztartás, A család egészségügye, A társas élet szabályai.)
3. Magyarország és Erdély története.
4. Történelem és hadügy.
5. Alkalmazott tudományok és közgazdaság.
6. Orvostudomány, sport, játékok, nevelés, oktatás.
7. Természettudományok.
8. Művészetek.
9. Zene, színészet, fotó és film. Nyelvtudomány.
10. Irodalomtudomány.

Legötletesebb a 8. sz. „Művészetek" című kötet. Itt külön csoportosították az általános munkákat és a művészetek történeteit, korok szerint, és a füzet elején lexikon-szerűen megmagyarázták az egyes művészeti irányzatokat és szakkifejezéseket.

A népszerűsítő könyvjegyzékeknek jó hasznát vették azok az olvasók, akik nem voltak tisztában a fiókos katalógusok kezelésével, azok beosztásával, főleg pedig az ismeretterjesztő katalógusok laikusok számára nehezen megjegyezhető felépítésével. Hátrányuk volt azonban, hogy pénzért árulták őket. Az óbudai fiók összevont szépirodalmi és ismeretterjesztő jegyzéke 1,60 pengőbe került 1926-ban. Figyelembevéve a munkásság és a középrétegek nagy részének súlyos anyagi gondjait, valószínű, hogy éppen azok nem jutottak hozzá a jegyzékekhez, akiknek azokra a legnagyobb szükségük lett volna.

Ismeretes, hogy Szabó Ervin még az 1900-as években felfigyelt Walter Hofmann drezdai, majd később lipcsei népkönyvtáros könyvtárszervezési elképzeléseire és rövidesen személyes kapcsolatot, kooperációt alakított ki vele. Hofmann népkönyvtári célkitűzéseit Dienes László ismertette „Walter Hofmann könyvtári törekvései" c. tanulmányában, amely 1916-ban jelent meg a Könyvtári Füzetekben. Hofmann számos könyvet írt, ezenkívül

[2] A harmincas évek végén megtalálhattuk a 8-as fiókban Solohov: Csendes Don-jának akkori magyar kiadását és Egon Erwin Kisch: Ázsia újjászületése c. könyvének 1937. évi magyar kiadását is.

cikkeket jelentetett meg a „Volksbildungsarchiv"-ban, melynek vezető munkatársa volt. Fő célkitűzése ebben az időben a könyvtári munka minőségének megjavítása, elítélte a nagy számokkal operáló, sekélyes, külsőséges, népművelési eredményeket. A könyvtári munka súlypontjának a kölcsönzést tekintette, ennek jól megszervezett lebonyolítását igyekezett elősegíteni saját kölcsönzési elméletének és módszerének kidolgozásával.

Az óbudai könyvtár vezetője — Dienes László tanulmányának alapján — elolvasta Hofmann német nyelvű cikkeit, majd a húszas évek derekán levelező kapcsolatot létesített vele. Végül 1929-ben, lipcsei tanulmányútja során személyesen is megismerkedhettek és alkalma nyílt a helyszínen tanulmányozni Hofmann könyvtári rendszerét és kölcsönzési módszereit.[3]

Így érthető, hogy a fiókok közül elsőként az óbudai könyvtár vezette be Hofmann „indikátor-rendszerének" leegyszerűsített, egykártyás változatát.

Az egyszerűsített formát a 8-as számú fiók viszonylag kisszámú könyvállománya tette lehetővé. (1913 óta mind a mai napig a kétkártyás indikátor-rendszer alapján dolgozik a Szabó Ervin Könyvtár központjának kölcsönző szolgálata.)

A 8-as fiókban a könyvek könyvkártya nélkül sorakoztak a polcokon. A könyvkártyák viszont két dobozban voltak elhelyezve a kölcsönzőpulton. Az egyik doboz, az ún. „jelenléti doboz" (Präsenzkasten) azoknak a könyveknek kártyáit tartalmazta, amelyeket adott pillanatban a könyvtárban megtalálhatott az olvasó. A kölcsönzésnél, ill. az olvasó kérésének bejelentésénél csak meg kellett nézni a jelenléti dobozt és amennyiben a könyv kártyáját megtalálták, a könyvet előrehozták az igénylőnek, a könyvkártya pedig az olvasó tasakjában átkerült a lejárati dobozba. A jelenléti doboz megkönnyítette és meggyorsította a könyvtáros munkáját, több ideje jutott az olvasókkal való egyéni foglalkozásra. Megkönnyítette ez a rendszer a könyvtári előjegyzések lebonyolítását is, mivel a jelenléti dobozban a hiányzó és előjegyzett könyv helyére csak egy jelzőcédulát kellett tenni figyelmeztetésül. Különböző színű könyvkártyák jelezték a szépirodalmi és ismeretterjesztő műveket, és a szépirodalmon belül az egyes műfajokat.

Ugyancsak az óbudai fiók kísérletezett elsőnek a tasakrendszerrel is. Addig a könyvkártyákat általában egymás után rakták számsorrendbe vagy betűrendbe. Az óbudai fiók egy Hamrák József nevű Lajos utcai könyvkötőmester segítségével csináltatta meg az első, könyvkártyák elhelyezésére alkalmas tasakokat, a minták alapján készítette el a Központ könyvkötészete az óbudai könyvtár tasakjait. Ennél a rendszernél egy helyre kerültek az egyazon személynél levő könyvek, a tasakokat pedig — a rajtuk elhelyezett kiemelkedő szám segítségével — könnyen meg lehetett találni. Még egy előnye volt a tasakrendszernek. Jelezték rajta az esetleges könyvrongálásokat. Amennyiben egy olvasót rajtakaptak, hogy több ízben megrongálta vagy hiányos állapotban hozta vissza a könyveket, kétszeri figyelmeztetés után kitiltották a könyvtárból. Az óbudai fiók pontos és precíz belső rendjét a Központban is elismerték. A Fővárosi Könyvtár 1927. évi jelentése külön is kiemelte, hogy a 8-as számú fiók — a fiók-központ kikapcsolásával — egyedül dolgozta fel könyvgyarapodását. Ugyancsak megemlítette a jelentés a fiók vezetőjének „a fiókkönyvtár életének minden mozzanatára kiterjedő, statisztikai táblákkal és grafikonokkal ellátott évi jelentését."

Az óbudai fiók — amennyire ezt szűkreszabott személyzeti létszáma megengedte — igyekezett kerületi kapcsolatait is kiépíteni. Több iskola könyvtárát patronálta, egyebek között a Korona utcai iskolában működő mezőgazdasági szakiskola könyvtárát. Az iskola igazgatójával történt megállapodás értelmében az óbudai fiók látta el a tanulókat szakkönyvekkel és megrendeléseinél is figyelembe vette az iskola kívánságait.

[3] Mint érdekességet megemlítjük, hogy Görgényit, az óbudai könyvtár vezetőjét 1930 decemberében tagjai sorába választotta a „World Association for Adult Education". Ennek a szervezetnek egyik részlege, az „International Library Committee" Lipcsében székelt, elnöke Walter Hofmann volt. A „World Association" felkérte Görgényit egy népkönyvtári felmérés elkészítésére.

Ugyancsak nagy közkedveltségnek örvendtek a könyvtári ingyenes mesedélutánok. Ezeket a felnőttek is látogatták, az érdeklődők száma gyakran a száz főt is meghaladta, ezért az iskola tornatermében tartották őket. Az előadók, ill. a mesélők vagy valamelyik iskolából, vagy pedig a Horváth Mihály téri Pedagógiai Könyvtárból kerültek ki. 1926. évi áprilisi számában a Pester Lloyd is megemlékezett egy ilyen, április 13-án megtartott mesedélutánról. Ugyancsak a könyvtár patronálta a III. kerületi Demokrata Párt klubhelyiségének ezer kötetes könyvtárát, amelyet könyvtári rendbe rakott és katalógussal látott el, könyvtárosát pedig a megfelelő szakmai tanácsokkal támogatta.

Segítette a könyvtár a III. kerületi óbudai iparoskör rendezvényeit is. A vetítéseket, színielőadásokat az esti órákban tartották valamelyik vendéglőben. Az irodalmi támogatáson kívül a könyvtár vetítettképes ismeretterjesztő előadásokat is tartott az iparoskör tagjai számára, rendszerint földrajzi témákból, ezeket gyakran 80–100 főnyi közönség nézte végig.

Az óbudai fióknak kedvezett az a körülmény, hogy keletkezése és működésének első évei egybeestek az 1924–29 közötti, ún. „bethleni konszolidáció" korszakával. Ebben a periódusban ugyanis a Városi Könyvtár költségvetése állandóan emelkedett és ez megmutatkozott a fiókok, így a 8-as számú fiók könyvállományának gyarapodásában is. 1924-ben 11 602 db könyv volt a Városi Könyvtár teljes évi gyarapodása, 1930-ban viszont 37 469 db.

Az óbudai könyvtár adatai ezekben az években:

1923. év 4 389 kötet, kölcsönzők száma: 590, forgalom: 6 111 kötet
1924. év 6 179 kötet, kölcsönzők száma: 1 279, forgalom: 46 350 kötet
1930. év 17 132 kötet, kölcsönzők száma: 2 100, forgalom: 118 939 kötet

Hét év alatt a könyvállomány majdnem négyszeresére emelkedett, a kölcsönzők száma több mint háromszorosára, a kötetforgalom pedig majdnem hússzorosára.

A könyvállomány, az olvasók és a forgalom rohamosan emelkedtek, nem így a könyvtárcsok száma. Mint az 1929. évi jelentés is megállapítja: 1917 óta a fiókok forgalma több, mint 300 százalékkal, a személyzet létszáma csak 30 százalékkal emelkedett. Két-három könyvtáros látta el a fiókokban a hatalmasan megduzzadt forgalmat. A kerületi könyvtárak szaporodásához viszonyítva a személyzet létszáma csökkent. A kölcsönzés mind mechanikusabbá vált, a fiókok lassan elérték teljesítőképességük határát. A Központ a tudományos könyvtárra koncentrált minden erőt, a népművelési hálózatot ebben az időben másodlagos kérdésnek tekintette.

Ilyen körülmények között érte a Fővárosi Könyvtárt a több évig húzódó világgazdasági válság és annak következménye. A könyvbeszerzésekre előirányzott összegek rohamosan csökkentek, bár ebben az időben szerezték meg a Központ részére, rendkívül nagy költségráfordítással, a könyvtári célokra nem is alkalmas Wenckheim palotát. Ugyanakkor a fiókok – főleg a peremkerületiek – szűkös kis helyiségekben szorongtak. A gazdasági helyzet romlása nem apasztotta a fiókok olvasóközönségét, sőt, a szegényebb kerületekben rohamosan növekedett az olvasók létszáma. A Fővárosi Könyvtár az egyre csökkenő dotációk javarészét a központi gyűjtemények fejlesztésére fordította, a harmincas évektől kezdve a kerületi könyvtárak fejlesztése teljesen háttérbe szorult. Az Európa-szerte előretörő fasizmus már nem tartotta szükségesnek, hogy népellenes törekvéseit a munkásoktatásra vonatkozó demokratikus szólamokkal álcázza. A közművelődésre egyre kevesebb pénz jutott. Mint Kabakovits József írta a Városi Újság 1932. november 30-i számában: az 1933. évi városházi költségvetés 350 millió pengő volt, ebből a közművelődésre jutott 1 161 324 pengő, ezen belül is a legkevesebb, szinte nevetséges összeg maradt meg az irodalom és az írók támogatására.

Megérezte a megváltozott viszonyokat az óbudai könyvtár is. Az olvasók száma és a forgalom még egyre növekedett, a könyvbeszerzés azonban csökkent. A legnagyobb

problémát a helyszűke jelentette, a két kis könyvtári helyiség már semmiképpen sem bírta el a megduzzadt könyvanyagot és a megnövekedett olvasóforgalmat. A 8-as számú fiók időközben kapott még egy újabb kis helyiséget az iskolától, de ez sem oldotta meg a gondokat, ezenkívül az iskola kezdte sürgetni az elköltözést, mivel szüksége volt a könyvtár által elfoglalt tantermekre.

II. A válság és a háború időszakában (1934–1944)

A harmincas években megindult a kutatás új helyiség után. Többféle lehetőség merült fel, így egyebek között szóba került az egykori Pacsirtamező utca 48. sz. alatti ház is, ahol a IX. ügyosztály két kétszobás lakást ajánlott fel a könyvtárnak. Míg a tárgyalások folytak, kiderült azonban, hogy ezt a házat az utcarendezés miatt lebontják. Újabb ötletek merültek fel, végül is megállapodtak a Fő tér 2. sz. háznál, amely a III. kerületi Elöljáróság tőszomszédságában állt. Ezután már Zsoldos háztulajdonossal folyt az alkudozás, míg végül létrejött a megegyezés. Az ifjúsági könyvtár külön helyiséget kapott; a felnőtt könyvtár két földszinti lakás helyét foglalta el, részei: az olvasóterem, a kölcsönző, a könyvraktár és egy kis munkaszoba. Maga a helyiség nem volt éppen ideális könyvtár számára. A felnőtt könyvtár bejárata az udvarról nyílt (és nyílik ma is), a férőhely az akkori igényekhez viszonyítva aránylag tágas volt, a helyiség azonban levegőtlen, világítása pedig egyáltalában nem könyvtárhoz méltó. Csak villanyfény mellett lehetett elvégezni a szemet rontó könyvtári munkákat – dehát 1934-ben nem olyan idők jártak a népművelési könyvtárakra, hogy válogatni lehetett volna.

Az óbudai fiók tehát 1934 augusztusában nekilátott a leltározásnak, ez augusztus 17-től 28-ig tartott, majd szeptember 10-től 16-ig költözködött.

A 8-as könyvtár 1934. évvégi statisztikája nem ad reális képet a helyzetről, mivel a fiók a leltározás, csomagolás stb. miatt több hétig zárva tartott és ez lerontotta forgalmát. Megállapíthatjuk azonban, hogy 1934-ben, tizenegy évi működés után a 8-as számú fiók évi 229 napon tartott nyitva, (heti 20,5 óra), 18 031 kötete volt, tizenhét újság és időszaki lap járt a könyvtárba és a költözés évében is 88 884 kötetes forgalmat bonyolított le.

A számok bizonyítják, hogy tizenegy év alatt az óbudai könyvtár hatalmas forgalmú kulturális intézménnyé fejlődött. Az új helyiségben, ha nem is ideális, de mégis kedvezőbb körülmények között lehetett megkezdeni a munkát.

Drescher (Szentkuty) Pál, a fiókhálózat akkori vezetője ezekben az években nagy súlyt fektetett a látványos statisztikák összeállítására, gyakran cikkezett és nyilatkozott közművelődési kérdésekről, főképpen pedig a közkönyvtári hálózatról. Cikket írt a Városi Szemle 1929. évfolyamába „Közművelődési közkönyvtárak a nagyvárosi kultúra szolgálatában" címmel, itt megállapította, hogy

„a fiókkönyvtárak terjedését anyagiak és a fizikai teljesítőképesség gátolják."

Ugyanezzel a problémával foglalkozott Dreschernek a Magyar Szemle 1930. évi májusi számában megjelent írása: „A magyar könyvtermelés és a főváros könyvolvasása a háború utáni években." Ez a cikk statisztikai adatokat tartalmaz a Fővárosi Könyvtár tíz fiókjának három napi forgalmáról. Kissé bővebben kell megemlékeznünk Drescher „főművéről", amely az 1934-es könyvtári évkönyvben (és különlenyomatban) jelent meg s nagy vihart kavart a maga idejében. Címe: „Mit olvas a Fővárosi Könyvtár közművelődési fiókjainak közönsége?" A felmérés szellemi szükségmunkások igénybevételével készített adatfelvétel, tizenegy fiók nyolc napi forgalmáról. A szerzőnek – irodalmi baklövésein és torz irodalmi értékelésein túl – vannak olyan megállapításai is, amelyek a könyvtárfiókok akkori helyzetének szempontjából említést érdemelnek:

„Ha fővárosi közkönyvtáraink használata nem volna bizonyos, bár minimális anyagi cenzushoz kötve – írja Drescher 1934-ben – a bizalmat tekintve bízvást állíthatjuk, hogy művelődési rádiuszunk korlátlan lenne. Az utóbbi években bekövetkezett nagyarányú elszegényedés miatt sajnos sokak számára a könyvtárhasználat csekély díja is áthághatatlan akadály. A tagok számának kismértékű apadása a legnagyobb részben ennek tulajdonítható."

Drescher is megállapította, hogy az általa közölt statisztika csak korlátozott mértékben érvényes, mert „az olvasási kedv spontán megnyilatkozását több körülmény gátolja." Drescher rámutatott arra, hogy az olvasó csak a rendelkezésére álló könyvtári anyagban válogathat, tehát általában nem azt olvashatja, amit szeretne, hanem azt, amit kap. Ezért a fiókok forgalmából összeolvasztott statisztika eléggé ferde képet nyújt, és figyelembevéve az akkori politikai és gazdasági viszonyokat, csak fenntartással fogadhatjuk el Drescher következtetéseit. Sajnos, nem maradtak fenn az egyes fiókok statisztikái, amelyek alapján Drescher összegezett és ezért nem ismerjük az óbudai fiók akkor benyújtott adatait sem. De jogos az a feltevésünk, hogy a 8-as fiók statisztikája egyes részleteiben erősen eltért volna Drescher egyesített táblázataitól.

Drescher 1934 márciusában nyilatkozatot adott a Magyar Hírlap munkatársának: „Mit olvas Budapest?" címen. A cikk írója Ipolyi Magda. A fiókhálózat vezetője – az általános könyvtári helyzet ismertetése után – az óbudai könyvtárnak is szentelt egy bekezdést. Méltatta a Hofmann-féle kölcsönzési technikát, amelyet a fiókok közül elsőként vezetett be és alkalmazott sikerrel a 8-as számú könyvtár.

A 8-as fiók ezidőben nagy fába vágta a fejszéjét. A könyvtár vezetője és alkalmazottai belekezdtek egy annotált katalógus elkészítésébe. Ma már egy annotált katalógus nem látszik különösebben jelentős teljesítménynek, akkoriban azonban – népkönyvtárban – úttörő munkának számított és – bár nem akarunk óbudai soviniszták hírébe keveredni – nyugodtan állíthatjuk, hogy egyik fiókkönyvtárban sem volt hozzá hasonló.

Az ötletet eredetileg a nyomtatott katalógusok adták, amelyekben már találhatunk annotációkat. A nyomtatott katalógusok azonban hamar elavultak, a könyvanyag szaporodott és így célszerűbbnek látszott az eredeti katalóguscédulákat és választólapokat annotálni. Ez természetesen hatalmas munkát jelentett. Az annotációk készítőjének pár rövid mondatba kellett sűrítenie a könyv jellemző adatait és lényeges sajátosságait, felhasználhatta a már meglevő annotációkat és a különböző irodalmi segédforrásokat is. A Fővárosi Könyvtárnak ebben az időben lehetősége nyílt arra, hogy értelmiségieket szellemi szükségmunkásként alkalmazzon. Szomorú intézmény volt ez a szellemi szükségmunka, amellyel a főváros a nyomorgó értelmiségiek, írók, diplomások elégedetlenségét próbálta csillapítani. Közülük egyeseket alkalomszerűen, minden szerződéses kötelezettség írásbeli elutasításával, havi 30–40 pengőért foglalkoztattak.

Az óbudai könyvtár is szellemi szükségmunkások segítségével készítette el új, annotált katalógusait. Fodor József, a kiváló költő mellett Kőrös Andor író és Marconnay Tibor költő (Garai Gábor apja) dolgozott a 8-as könyvtárban. Részben már kész annotációkat rendeztek, stilizáltak és helyesbítettek, részben maguk készítettek annotációkat.

A katalógusban külön választólap ismertette az egyes írók általános tevékenységét, majd a katalóguscédulák következtek, a művek ismertetésével és az olvasmányi szint megjelölésével. Kezdetben csak a szépirodalom annotálása készült el, nyelvterületek szerinti tagolással, ezen belül műfajok szerint csoportosítva. A műfajokon belül volt még tárgykör szerinti bontás is, a sokak által keresett könyveknek megfelelően (pl. állatregények, szatirikus regények, kalandregények stb.). Külön falitábla könnyítette meg a katalógusokban való eligazodást. A szépirodalom feldolgozása után láttak hozzá az ismeretterjesztő anyag annotálásához. Külön katalógusa volt az irodalomkritikai gyűjteményes műveknek, amelyeket cikkek szerint bontottak fel, főképpen oly célból, hogy az ifjúság

tanulmányait elősegítsék. Egy akkoriban már közel 20 000 kötetes könyvtár annotált katalógusainak elkészítése nagy vállalkozást, több évre szóló munkát jelentett.

A harmincas évek derekán a Fővárosi Könyvtár fokozatosan hanyatlásnak indult, az 1934-es Évkönyv szerint „létalapjai vannak megtámadva." Szerencse volt az óbudai könyvtárra nézve, hogy költözését még ebben az évben lebonyolíthatta, mert ezután a helyzet egyre romlott. A takarékossági intézkedések következtében a dotációk egyre csökkentek.

A súlyos anyagi helyzet a fiókkönyvtárak állományának utánpótlását és fejlesztését is mindjobban akadályozta. Az 1935-ös Évkönyv szerint

> „új megjelenésű, keresett szépirodalmi művekből, melyekből jobb időkben 30—40 példányt szereztünk be, ma átlag csak 5—10 példányt vásárolhatunk. A közönség sorba áll egy-egy híressé vált új regényért, hónapokig vár, amíg megkapja..."

Három év alatt 60 százalékkal csökkent a Fővárosi Könyvtár költségvetése, és ezt elsősorban a fiókhálózat érezte meg.

A viszonyok rosszabbodásával nem csökkent azonban ennek arányában a fiókok látogatottsága. A 8-as számú fiók esetében ugyan — az 1930. évi adatokhoz viszonyítva — némi visszaesést tapasztalhatunk, de az olvasói létszám ezekben az években is 1600 körül mozgott, a kötetforgalom pedig meghaladta a százezret.

A második világháború kitörésének évében, 1939-ben az óbudai könyvtár adatai a következők:

Olvasók száma: 2088 (ebből 1875 felnőtt és 213 gyermek)
Kötetszám: 20 778 kötet.
Évi forgalom: 107 401 kötet.

A könyvtárosok katonai behívásának kihatása a kölcsönzésben is mutatkozott. A létszámhiány, majd a szénhiány miatt időnként korlátozni kellett a Központ és egyes fiókok kölcsönzési idejét. A háborús években — a helyenként csökkentett nyitvatartás és a csökkenő könyvállomány ellenére — a fiókok forgalma egyre emelkedett. Ez vonatkozott az óbudai fiókra is, annál inkább, mert itt be tudták tartani az előírt kölcsönzési időket.

A 8-as számú könyvtár adatai az 1942-es évben:
Olvasók száma: 2403 (ebből 2028 felnőtt és 375 gyermek).
Kötetszám: 21 168 kötet.
Évi forgalom: 118 868 kötet.

A következő két évről csak gyér és eléggé pontatlan adataink vannak. A Fővárosi Könyvtár Évkönyve összevonva jelent meg 1946-ban az 1943—1945. évekről, a fiókok zömének feljegyzései, naplói, jelentései — így az óbudai könyvtáré is — elpusztultak az ostrom során.

Az óbudai könyvtár munkája 1943-ban és 1944-ben a könyvtárosok áldozatkészségét dícséri. A katonai behivások ellenére a fiók 1943-ban 221 napon, 1944-ben pedig 235 napon tartott nyitva, a heti nyitvatartás 1944-ben is 30 óra volt. A könyvállomány gyakorlatilag már csökkent, az olvasói létszám azonban még mindig emelkedett. Görgényi Ottó fiókvezető katonai behívása után 1942-ben Csöppüs Béla vette át a könyvtár vezetését, de rövidesen őt is behívták. A 8-as számú fiók a létszámhiány ellenére a legvégső időpontig az olvasók rendelkezésére állt, közvetlenül 1944 karácsonya előtt csukták be. Hogy mindaddig működhetett, azt elsősorban Pender Ferenc óbudai könyvtáros munkájának köszönhette.

1944 decemberével lezárult az óbudai könyvtár működésének első 20 esztendeje. A könyvtár újranyitása már egy szabad országban, teljesen megváltozott körülmények között következett be.

III. A felszabadulás utáni első évek (1945–1950)

Az 1945. év eleje viszonylag ép állapotban találta az óbudai könyvtárat. A „viszonylag" szó ebben az esetben persze csak azt jelenti, hogy az épület még állt, nem sérült meg súlyosan. A könyvtár siralmas állapotban volt. Március 9-én nehéz körülmények között fogtak munkához a könyvtár alkalmazottai: Oszoly Kálmánné ideiglenes könyvtárvezető, (véglegesen 1946-ban nevezte ki Solti Andrásné), Görgényi Ottóné és Pender Ferenc könyvtárosok. Ajtók, ablakok hiányoztak, a falakat belövések éktelenítették, a mennyezetről csorgott a víz. A polcokra hulló nedvesség és vakolat már a könyveket és a könyvállványokat fenyegette. A III. kerületi előljáróság készségesen sietett a könyvtár segítségére. Altisztek hordták ki a szemetet, vakolatot és a tizennégy ablak törmelékeit. Ugyancsak az előljáróság küldött iparosokat, akik igyekeztek a könyvtárt legalább valamennyire használható állapotba hozni. Gondoskodtak zárakról, az ajtókat és az ablakokat falemezekkel borították. Ezekből a munkákból derekasan kivették részüket a könyvtár alkalmazottai is. Április 27-én tiszta, vízmentes – bár még sokáig fűtetlen – helyiségben megnyílt a könyvtár. A nyitást megelőző leltározás nem adott pontos képet a hiányokról, utólag derült ki, hogy ez jóval meghaladta az ezer kötetet.

A fűtés és az ablakok beüvegezése még sokáig probléma maradt. Ennek ellenére a 8-as fiók 1945-ben 2361 olvasót számlált, évi forgalma 50 670 kötet volt.

Az 1946. év is a helyreállítás jegyében telt el. A fiókok továbbra is fűtőberendezés és ablak nélkül működtek. A főváros nehéz pénzügyi helyzete, az infláció, háttérbe szorította a kulturális intézmények szükségleteit. Fejlesztésről szó sem lehetett, eredmény volt az is, hogy a könyvtári hálózat nagyjából el tudta látni a kölcsönzési szolgálatot. A fűtetlen helyiségek miatt sok volt a beteg, ez még nehezítette a nyitvatartási idő betartását. E nehéz körülmények között a kerületi fiókokra hárult a fasiszta sajtó- és nyomdatermékek összegyűjtése. A három címjegyzéken szereplő könyveket mindenütt a lakóhelyhez legközelebb eső kerületi fiókban kelett beszolgáltatni. A fiókok összegyűjtötték és nyilvántartásba vették a könyveket, majd átadták őket az illetékes hatóságoknak. A könyvtári munka kibővítésére és elmélyítésére egyelőre csak tervek készültek, megvalósításukhoz több könyvtárosra és több könyvre lett volna szükség.

Az óbudai fiókban a falakat és a vízvezetéki hálózatot a háztulajdonos helyreállíttatta. Az ifjúsági könyvtár május 30-án nyílt meg, mikor a megsérült falakat sikerült helyrehozatni. A fiókban továbbra is csak hárman dolgoztak: Oszoly Kálmánné fiókvezető, Lenz Rózsa és Pender Ferenc könyvtárosok. Lassan sínre került a könyvtári munka, a fiók felvette a kapcsolatot az általános iskolákkal, szerény keretek között ugyan – de irodalmi- és mesedélutánokat rendeztek.

A 8-as számú fiók mind a taglétszám, mind a nyitvatartási napok szempontjából élenjárt (évi 257 nap, heti 24 óra, 2545 olvasó). A fiókok közül a 8-as könyvtárban volt a legmagasabb a munkásolvasók száma (36 százalék), az évi forgalom: 121 033 kötet. A könyvforgalom terén csak a József körúti és az Andrássy úti fiókok előzték meg az óbudai fiókot.

Az óbudai könyvtárban gyakran 250 felnőtt olvasó és 100 gyermek fordult meg egyetlen kölcsönzési napon.

Óbuda 1947–1948. évi kultúréletéről érdekes képet nyújt az Óbudai Szemle[4], a III. kerületi Nemzeti Bizottság városfejlesztési, ujjáépítési és társadalmi folyóirata. Az Óbudai Szemle, számos kulturális jellegű beszámoló mellett 1948 áprilisi, 3-as számában részletesen ismertette a kerületi Szabó Ervin fiók munkáját. Megtudjuk e cikkből, hogy a 3500 olvasó közül 913 a gyári munkások száma, az ifjúsági könyvtárban pedig a kölcsönzési napokon száznál több gyermek is megfordult, 500 állandó cserélőt tartottak nyilván.

[4] Rövid életű folyóirat, 1947 augusztus 15-től 1948 július 1-ig jelent meg, összesen 11 számmal. Óbuda sajátos érdekeit és páratlan értékű történelmi nevezetességeit népszerűsítette.

1949—50-ben a fejlődés újabb fázisához ért az ország. Az ismert politikai torzulások ellenére megkezdődött a szocializmus építése és a kulturális forradalom időszaka. Erre a periódusra esett a hároméves terv befejezése és az ötéves terv kezdeti szakasza. A könyvtárakban a kulturális forradalom a szocialista könyvtárügy kialakításának területén egyúttal a kísérletezés éveit is jelentette. A könyvtárak hatósugara kiszélesedett, olvasótáboruk és könyvforgalmuk megnőtt és ez ebben az esetben nemcsak mennyiségi, hanem minőségi változást is jelentett: megváltozott az olvasók összetétele és a könyvanyag. Rohamos ütemben létesültek új fiókok a peremkerületekben (1949-ben három, 1950-ben és 1951-ben hét-hét). A III. kerületben 1951-ben nyílt meg a békásmegyeri, 1953-ban a csillaghegyi könyvtár.

Ezt a munkát akkor tudjuk igazán értékelni, ha figyelembe vesszük, hogy az óbudai könyvtárban évenként a három könyvtáros mindegyikére 841 olvasó és 40 344 kötet jutott. Miután akkoriban a felnőtt könyvtárban nem volt szabadpolc, és — a kirakatba kitett könyvektől eltekintve — a köteteket sokszor egyenként kellett a raktárból kicipelni, meg sem kísérelhetjük kiszámítani, hogy ez hány kilométernyi gyaloglást jelentett.

1946 elejétől már Dienes László és Kőhalmi Béla irányították a Szabó Ervin Könyvtárat, a fiókközpont vezetője Braun Róbertné, a fiókhálózat központi irányítója Solti Andrásné lett. 1947-ben a fiókokban normális körülmények között folyt a kölcsönzés, az óbudai fiókot beüvegezték és a fűtés is kielégítő volt. Így lassan nekikezdhettek az új kulturális program megvalósításához, bár az ostrom alatt elveszett könyvek felkutatása, a selejtezés és a könyvanyag számbavétele még mindig sok gondot okozott. Új olvasóréteg tódult a könyvtárakba és a könyvtárosok feladata egyelőre nem is annyira az igények kielégítése, mint az igények felkeltése volt.

Folytatódott az iskolai kapcsolatok kiépítése, a 8-as fiók könyvekkel látta el a Szél utcai Fiúotthon tanulóit.

Csak mint érdekességet említjük meg, hogy a 8-as számú fiók munkanaplója az 1947. év végén komoly eredményként számolt be arról, hogy sikerült a belső kirakat fölé és a munkaszoba íróasztalára világítótesteket szereltetni. Ma már ez mit sem jelentene, akkor komoly „luxus"-nak számított.

1948-ban a bővülő költségvetéssel együtt a forgalom is tovább növekedett. A Központ megindította a fiókkönyvtárosok oktatását, rendszeres irodalompolitikai előadásokat és vita-délelőttöket rendezett a számukra. Megkezdődött a fiókok közötti verseny, ennek pontjai: olvasótoborzás, olvasói közvélemény-kutatás, kölcsönzési színvonal verseny, ötletverseny, faliújság- és kirakat készítés. A belső munka és a selejtezés továbbra is sok időt vett igénybe. Ehhez járult a nagy forgalom.

A kerületi könyvtárak saját hatósugarukon belül számos könyvállomást létesítettek. 1950-ben 74 könyvállomás működött iskolákban, tömegszervezetekben, üzemekben, mezőgazdasági termelőszövetkezetekben.

Az új módszerek és az új tartalom megmutatkozott a könyvtári munkában is, amely színessé, sokoldalúvá vált.[5] A fiókok körül kialakultak az olvasók baráti körei, a kirakatok, faliújságok, kiállítások készítése mellett a kerületi könyvtárak sűrűn rendeztek ankétokat, író-olvasó találkozókat, könyvismertető előadásokat, és olvasóértekezleteket, amelyeken a könyvtár munkáját is megvitatták. Ezeknek a rendezvényeknek a száma és jellege — a kerülettől függően — igen eltérő volt, éppen ezért a fiókok tapasztalatcseréje jó tanulságokkal szolgált. A Központ figyelmet fordított arra, hogy a könyvtárosok egyéni tanulás formájában továbbképezzék magukat. Az óbudai fiókban meghatározott napokon a tanulókörön belül ismertették a bel- és külföldi folyóiratok érdekes cikkeit.

[5] A könyvtárosok megbecsülését jelentette, hogy 1950-ben rendezték a könyvtári státuszokat. 1949-ben a könyvtár dolgozóinak kb. fele még ideiglenes alkalmazott volt. 1950-ben gondoskodtak rendszeresített könyvtárosi állásokról, a könyvtár a tudományos intézetekkel egy sorba került és ennek megfelelt a státusz-besorolása is.

Fellendült az óbudai ifjúsági könyvtár munkája is, ezt előmozdították a Központ által az ifjúsági könyvtárosok részére tartott havi tapasztalatcsere-értekezletek. A könyvtár körül kialakult az ifjúsági aktívahálózat, amely segédkezett a könyvtári munkákban és a könyvvédelmet is feladatának tekintette. Kibővült az iskolai könyvtári propaganda, ezt elősegítették a könyvtár által rendezett mesedélutánok, irodalmi fejtörők és műsoros rendezvények.

Ezekben a mozgalmas években alakult ki az óbudai fiók területi munkája. 1950 végére a 8-as számú könyvtárnak 6 könyvállomása volt:

Úttörő könyvállomás	120 olvasóval
III. kerületi MNDSZ	110 olvasóval
Margit Kórház könyvállomása	–
Csillaghegyi MNDSZ	62 olvasóval
Tömbtestület	26 olvasóval
Drasche téglagyár	51 olvasóval

Az állomásoknak nemcsak könyveket adott a könyvtár, hanem rendszeresen ellenőrizte az ott társadalmi munkában dolgozó könyvtárosokat is, akik havonta behozták statisztikáikat az óbudai fiókba. A 8-as könyvtár dolgozói pedig személyesen ellenőrizték az állomások működését.[6]

A legtöbb előkészítést és szervezési munkát az ankétok igényelték. A kiszemelt olvasóknak már hetekkel előbb jelezték az ankét, illetve irodalmi előadás időpontját, kikölcsönözték nekik a megtárgyalandó könyveket. Így biztosíthatta a könyvtár, hogy az olvasók hozzá tudjanak szólni az előadáshoz. Minden ankétot kiterjedt propagandamunka előzött meg. Az előadón kívül rendszerint még kultúrprogramról is gondoskodott a fiók. A Budapesti Pártbizottság által szervezett olvasómozgalom keretében az óbudai könyvtár számos jól sikerült ankétot rendezett, ezek közül az egyikről 1950 májusában a Szabad Nép is megemlékezett. Az 1950 május 17-i ankéton Zádor Pál volt az előadó, ő ismertette Asztalos István: Szél fúvatlan nem indul c. könyvét. Utána kultúrműsor következett. A rendezvénynek 75 résztvevője volt és 11 hozzászólója.

A sokféle és elágazó szervezési munka, a növekvő olvasóforgalom, valamint az egyre szaporodó könyvszállítmányok bedolgozása mellett a 8-as fiókban fontos belső feladatokat is elvégeztek. Ezekben az években számolták fel a már ismertetett egykártyás indikátorrendszert, amely jól bevált egy kisebb könyvállomány esetében. Ezidőtájt azonban a 8-as könyvtár állománya már meghaladta a húszezer kötetet, és az addig sikerrel alkalmazott kölcsönzési módszer már nem bizonyult megfelelőnek. Ugyancsak megbomlott – a selejtezés és a kiemelt katalóguslapok következtében – az annotált katalógus-rendszer is, bár egyes részei, illetve azok átdolgozott változatai (főleg az irodalom szakban) még sokáig fennmaradtak.

A megnövekedett feladatokat tekintetbe véve a könyvtárosok létszáma nem sokkal növekedett, 1950-ben négy könyvtáros látta el a 8-as fiók erősen felduzzadt belső és külső munkáit. Ennek ellenére az óbudai könyvtár mindig nagy súlyt fektetett az olvasókkal való jó kapcsolatok kiépítésére, a magas színvonalú egyéni foglalkozásra.

1950 végén a fiókban változás következett be: Winter Pálné vette át ekkor az óbudai könyvtár vezetését. Az 1950. évi jelentés adataiból megállapíthatjuk, hogy a 8-as fiók ebben az évben 293 napon kölcsönzött a felnőtteknek és 143 napon a gyermekeknek, a heti nyitvatartási órák száma: 34 (28+6). A kötetek száma az év végére elérte a 21 669-es számot, ebből 19 655 volt a felnőtt, 2014 az ifjúsági könyv, 49 kurrens felnőtt folyóirat, 6 újság és 5 ifjúsági újság járt ekkor a fiókba.

[6] Az óbudai fióknak voltak még kapcsolatai a Hajógyárral, a Mérleggyárral, a Hegesztőüzemmel, a kerületi DISZ szervezettel, az Árpád gimnáziummal, az Óvónőképzővel és számos általános iskolával is. A könyvtár feladatát képezte a magán kölcsönkönyvtárak és magán-könyvkereskedések selejtezésének ellenőrzése.

Figyelemreméltó, hogy a 3652 olvasó közül:
Felnőtt munkás: 578, Tanonc: 196. Összesen: 774.
Értelmiségi összesen: 842. Ebből: tanszemélyzet:257, közigazgatási: 147, alkalmazott: 122, egyéb tisztviselő: 97, műszaki értelmiségi: 90,
egyéb: 129.
Tanuló: 1206.
Iparos: 405, kereskedő: 135, katona: 34, rendőr: 70.
1950 december 31-én a kölcsönzőknél levő kötetek száma:
92 128 felnőtt könyv + 31 739 ifjúsági könyv = 123 867 kötet.

A tanácsok megalakulásával a közművelődési könyvtári hálózat fokozatosan az egyes kerületi tanácsok felügyelete alá került.

A 161/278/1950. számú, 1950 december 7-i keltezésű tanácsi rendelkezés a kerületi tanácsok hatáskörébe utalta a fiókkönyvtárakat, személyzeti és gazdasági költségvetésük 1951-ben a tanácsok költségvetésében szerepelt. Ilyen módon a fiókok politikai irányítása mellett a személyzeti- és pénzügyek intézése is a népművelési osztályok feladatává vált.

A személyzet alkalmazása ill. és elbocsátásakor azonban meg kellett hallgatniok a központi módszertani osztály véleményét.

1950 végéig a Központ és a kerületi fiókhálózat egy igazgatási egységet képezett. Központilag történt a szerzeményezés, a könyvellátás és a személyzeti és gazdasági ügyek intézése. A Központ irányította a fiókok propagandamunkáját, a könyvtárosok oktatását, az új fiókok létesítését. 1950 végén a hálózatot decentralizálták. A kulturális és politikai irányítás mellett először a személyzeti és gazdasági ügyek kerültek át a tanácsokhoz. A következő szakaszban a fiókkönyvtárak önállóan szerezték be a könyveket, de a módszertani és szakmai irányítás a központi módszertani osztály feladata maradt. Ugyancsak a Központ hatáskörébe tartozott egy kis létszámú ún. „repülős" brigád, ennek tagjai betegség, szabadság stb. esetében helyettesítettek a fiókokban.

Az 1950 december 7-i decentralizáló rendelkezéssel egy fontos időszak végére értünk, a fiókok ekkor kettős irányítás alá kerültek.

Az 1945—50-es periódust áttekintve megállapíthatjuk, hogy a kerületi közművelődési könyvtárak ebben az időszakban — szoros kapcsolatba kerülve a mindennapi élettel — rengeteg értékes tapasztalatot szereztek és könyvet adtak olyan rétegek kezébe, amelyek addig teljesen kívül állottak a kultúra és a könyvtárak hatósugarán.

IV. Írók a könyvtárban

Az óbudai könyvtár történetének első huszonegy évéről szólva érdemes külön megemlékeznünk két nagynevű író-olvasójáról: Krúdy Gyuláról és Gelléri Andor Endréről.

Krúdy Gyula — mint tudjuk — 1930 május 28-án költözött át családjával a Margitszigetről Óbudára, a Templom utca 15. sz. alatti szerény kis lakásba. Életének utolsó éveit töltötte itt a Szindbád-mesék nagy álmodója, a könyv és az írás szerelmese. Járta a régi utcákat, amelyek „összehúzzák magukat, mint a kegyetlen országúti szélben a vándorlegény", figyelte „a félig földbesüllyedt kapukat, a talajhoz közelgő kéménylyukakat, a szélragadta kalap módjára földreszállott háztetőket" és talán eszébe jutott nyírségi ifjúsága, első könyvtári élményei a Nyírségi Kaszinó könyvtárában, ahol hetente kétszer cseréltek könyvet, este 6—7 óra között, egy kézi gyertyatartó világossága mellett. Így vezetett el útja a Templom utca közelében levő óbudai könyvtárba, melynek a halála előtti években beiratkozott olvasója volt. Fennmaradt olvasójegye és könyvtári olvasófüzete, melybe sajátkezűleg jegyezte be a kért könyveket. Ezeket leggyakrabban kislánya, Zsuzsika hozta-vitte számára. 1933 május 12-én halt meg sok testi-lelki nyomorúság után Krúdy Gyula, aki „egy korban, mikor a betű teljesen megbukott, tántoríthatatlan tisztaságú művész tudott maradni."

Az övénél tragikusabb életsors jutott osztályrészül a könyvtár másik nagy írójának, Gelléri Andor Endrének. Gelléri Óbudán született 1907-ben, egész életét itt töltötte. Könyvtári tagsága a huszas évek vége felé kezdődött, az akkori fiókvezető, Görgényi Ottó, valamint Pender Ferenc könyvtáros jól emlékeznek a lelkes olvasóra. Korai műveiből (Nagymosóda, 1931, Szomjas inasok, 1933.) dedikált példányokat is adott a könyvtár vezetőjének. Ezek a példányok 1946-ban a Könyvtár központjába kerültek. Idézzünk itt pár sort Gelléri önéletrajzi művéből:

> „. . .Milyen régi, milyen szomjas vágyam, hogy otthoni könyvtáram legyen! Hogy dúskálhassak a könyvekben, és hangulatom szerint kóstolgatva őket, azt választhassam ki, amire éppen kedvem van. Ne a városi könyvtár zsarnoki szeszélyeire legyek bízva, hogy mikor, mihez juthatok hozzá: kelljen kivárnom a két napot egyik kölcsönzéstől a másikig. S csak akkor cserélhessek!"

Gellérit 1945-ben pusztította el a fasizmus Németországban, a könyvek szeretete sírjáig elkísérte.

Kutatásaink során nem sikerült tényszerű adatokat szereznünk, de alig kételkedhetünk benne, hogy Hollós Korvin Lajos is a könyvtár olvasóinak sorába tartozott. Hollós Korvin 1905-ben született Óbudán és a harmincas évek derekáig élt itt. Óbudai szülőházáját nemcsak az „Óbudai búcsú"-ban örökítette meg, hanem számos szállal kötődött hozzá még elköltözése után is. Tudjuk, hogy szoros kapcsolatot tartott fenn a Selmeci utcai Munkásotthonnal, ahol számos előadást tartott. Nehéz elképzelni, hogy fiatal éveiben ne találta volna meg az utat az óbudai könyvtárhoz.

A felszabadulás után 1946 nyarán az óbudai könyvtárban dolgozott Bárány Tamás is. Bár csak rövid időt töltött itt, 1969-ben megjelent novelláskötetében (Téves kapcsolás) külön kis elbeszélésben foglalkozott az óbudai könyvtárral és az ott szerzett könyvtárosi tapasztalatokkal. Írása nyomán megismerkedünk az öreg nénivel, aki egy rekkenő augusztus végi napon beállít a könyvtárba és csak tologatja vissza a jobbnál jobb klasszikus könyveket, mert „egyik sem elég vastag és egyik sem elég szerelmes."

A felszabadulás utáni években az irodalmi előadások és író-olvasó találkozók keretében az óbudai könyvtár még számos írónkkal került közelebbi kapcsolatba.

V. A kerületi tanács hatáskörében (1951 – 1956)

Ebben a hatéves időszakban a könyvtár tevékenységét, körülményeit túlnyomórészt a kerületi Tanács szervezetében elfoglalt helye határozta meg. Az 1951. január 1-én hatályba lépő rendelkezés szerint a működés személyi és anyagi feltételeit a Tanácsnak kellett biztosítania, amely felelős volt a könyvtári munka politikai irányításáért is, különös tekintettel annak a kerületben betöltött szerepére. A fiókkönyvtárak szakmai – könyvbeszerzésük elvi – irányítása továbbra is a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjának hatáskörében maradt. A kettős irányítási rendszeren alapuló jogviszony számos problémát, ellentmondást hozott felszínre, amit csak a könyvtárosok és tanácsi dolgozók között kialakuló elvtársi, baráti kapcsolat volt képes feloldani. Ez jellemző a 8-as könyvtár akkori helyzetére is.

1951 első felében a Tanács Népművelési Csoportja mellett Könyvtári Albizottság alakult. Tagjai a társadalmi szervezetek képviselői, pedagógusok, könyvtárosok voltak. A 8-as könyvtárból az akkori vezető, Oszoly Kálmánné vett részt a bizottság munkájában. Az egyetlen fennmaradt – 1951. december 7-én kelt – jegyzőkönyv tanúsága szerint az albizottság tagjai a következőkről tárgyaltak: könyvállomások létesítése, az olvasó-aktívák munkájának értékelése, olvasószervezés a lemorzsolódás csökkentésére, új olvasók megnyerésére. Jellemző az akkori viszonyokra, hogy a könyvtárvezető az albizottság tagjainak segítségével próbált egy kölcsönzőasztalt szervezni az ifjúsági részleg számára, amit végül

az MNDSZ bocsátott rendelkezésre, s a köszönetet jegyzőkönyvbe is foglalták. Ezekben az években a könyvtár a Tanács által megszavazott – átlag 60–70 ezer forintos – költségvetéssel működött, amiből a 4–5 könyvtáros illetményét, irodaszereket, munkaruhát, karbantartást, propaganda- és rezsiköltségeket kellett kigazdálkodnia. Így érthető, hogy a felszerelések egy részét társadalmi összefogással kellett előteremteni. A könyvbeszerzésre fordítható évi előirányzatot ebben az időszakban is a Módszertani Osztály határozta meg a rendelkezésére bocsátott hálózati szerzeményezési keretből.

A könyvtárosok munkája az egész kerületre kiterjedt azzal a céllal, hogy a politikai propagandatevékenységet az olvasószervezéssel, a könyvtár hatókörének kiszélesítésével kapcsolják egybe. Könyvtáros agitátoroknak is nevezhetnénk azokat az elődöket, akik minden politikai akcióból kivették részüket. Az 1953-as választások idején a könyvtár egész propagandatevékenysége a népnevelés különböző formáiban jutott kifejezésre. A politikai irányítást közvetlenül a Tanács pártszervezete végezte. A választás napján Becski Andorné, Dobrava Jánosné instruktorként, Szorger Károlyné és Pender Ferenc szavazóbizottsági tagként vettek részt a munkában.

A népnevelő sarok, választási polc, faliújság stb. ismert módszerein túl ekkor indult meg az üzemek, munkásszállások látogatása, ahol értekezleteket, előadásokat tartottak, műsorokat, vitákat szerveztek, könyvkiállításokat rendeztek. Pl. az Óbudai Textilfestő Gyárban Molnár Lajosné és Pender Ferenc, a Pamutkikészítő Gyárban Oszolyné és Hernádiné segítették az üzemi könyvtárosok munkáját. A munkatársak 1951–1957. között 43 alkalommal látogatták meg az üzemi könyvtárakat, ahol részt vettek a szakrend kialakításában, szerzeményezésben, leltározásban, selejtezésben és átadták olvasószolgálati tapasztalataikat.

A könyvtár kifelé irányuló tevékenységének körébe tartozott a kölcsönző állomások sorozatos felállítása is. 1953-ban már 13–15 helyen kölcsönöztek, részben a tömegszervezetek helyiségében (Hazafias Népfront, Magyar Szovjet Társaság, MNDSZ), részben munkásszállásokon, iskolákban, s a Fő téri épülettől távol eső hegyvidéken (Táborhegy, Ürömhegy). A társadalmi kezelésű kölcsönző állomások kezdetben igen hatékonyak voltak a lakosság könyvvel való ellátása szempontjából, de többségük a személyi változások és a megfelelő helyiségek hiánya miatt vegetálásra kényszerült, s nagy megterhelést jelentett a könyvtár dolgozói számára (rendszeres csere, ellenőrzés, leltározás stb.). Ezért az állomások száma rövidesen csökkenni kezdett, s 1956 végén már csak 4 működött.

Ezalatt a Fő téri könyvtár körülményei mind kedvezőtlenebbé váltak, s akadályozták a színvonalas szakmai munkát, pedig a Központ módszertani irányítása erre helyezte volna a fősúlyt. A könyvtár akkor már 20 éve ugyanabban a sötét nedves udvari helyiségben működött. A Fő téren megszűnt a villamos- és autóbuszforgalom, a régi mozgalmas közlekedési csomópont csendes műemlékterecskévé vált. A Tanácsba hivatalos ügyben eljárókon, s a hajógyári munkásokon kívül nem igen mentek arra az emberek. Télen a könyvtárat 12–14 foknál nem lehetett melegebbre fűteni, s így az üvegfallal leválasztott olvasóterem is használhatatlanná vált.

A gyermekrészleg 1954-ben a Fő tér másik oldalára, az 5. számú ház szűk üzlethelyiségébe költözött. Hosszú évekig húzódó problémát okozott a két részleg közötti távolság, a rendszeres segítség és ellenőrzés szempontjából.

1953-tól a kerületi könyvtárak önállóan végezték a könyvbeszerzést, amely nagyobb lehetőséget adott a helyi olvasóközönség igényeinek megfelelő állomány fejlesztésére.[7] 1954-ben még szinte megoldhatatlan problémát okozott a felszabadulás óta összegyűlt, elavult, kihasználatlan brosúra- és könyvanyag raktározása, ami az állomány 30 százalékát jelentette. A leginkább forgalmazott állományrészek ekkor: a magyar és külföldi klasszikusok, az ismeretterjesztő irodalomból az útleírások és a természettudományos művek.

[7] Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve, 1949–54. 37. p.

Évenként átlag 1000 kötettel gyarapodott a könyvtár. Az 1951-ben nyilvántartott 26 071 kötetes állomány 1956 végére 33 095 kötetre növekedett. Selejtezés, duplumosítás nem történt ezekben az években. A könyvtár 40—45 féle napilapot, folyóiratot fizetett elő, de ezeket csak az olvasók 3 százaléka forgatta rendszeresen. A gyermekrészleg 1956 végén 4006 kötettel rendelkezett.

Az ötvenes években Óbuda 70 000 lakosának átlagosan 5—6 százaléka volt a 8-as könyvtár beiratkozott olvasója, számuk 3200—3700 között változott. Egy olvasóra az állományból átlag 8 kötet jutott, s évenként egy olvasó átlag 30 kötetet kölcsönzött. A legaktívabb olvasók a fiatalok voltak, részben gyermekolvasók (1954-ben 1038 általános iskolást tartottak nyilván), részben a közép- és főiskolások, akiknek száma 800—1000 között változott. Hasonló aktivitás, s talán még nagyobb érdeklődés jellemezte az ipari tanulókat, a fiatal szakmunkásokat, akiket a könyvtár indított el az ismeretszerzés, önművelés útján. A könyvtár több olvasót is képes lett volna kielégíteni, hiszen gazdag és folyamatosan fejlesztett állománnyal rendelkezett. A munkatársak is egyre nagyobb igyekezettel foglalkoztak az olvasókkal a könyvtár falain belül, s újabb tagok szervezésével a lakóterületeken.

1955-ben a tömegkönyvtárak „Felszabadulási versenyében" a kollektíva egy olvasószervezéssel egybekötött felméréssel vett részt. A Raktár utcai 8 házból álló lakótömbben (városi házak) a könyvtár hatósugarát, a könyvvel való ellátottságot, az üzemi könyvtárak igénybevételét, a nem olvasók számát vizsgálták. A 631 lakóra kiterjedő felmérésből nagyrészt kirajzolódtak a kerület összetételének, rétegeződésének akkori körvonalai; munkás: 35% — alkalmazott: 24% — értelmiségi: 7% — főiskolás: 2% — háztartásbeli: 20% — kisiparos 2% — nyugdíjas: 8% — egyéb: 2%. (Ez az arány lényegében megfelelt a 18 éven felüli beiratkozott olvasók összetételének.) A felmért igények ismeretében még ebben az évben könyvállomás létesült a lakótömbben levő Ingatlankezelő Vállalat irodahelyiségében, s a régi olvasók, tanácstagok is segítették a további szervezést.

Nemcsak a felnőttek körében végzett a könyvtár ilyen széles körű olvasószervezést. Ebben az időben indult meg az általános és középiskolákkal való kapcsolatok megalapozott és következetes kialakítása. Az 1954/55-ös tanév fordulópontot jelentett ebben a munkában és hosszú évekre meghatározta az ifjúság olvasóvá nevelésének irányát. Iskolai összekötőkön keresztül biztosították pl. a kötelező olvasmányokat, a rendszeres könyvtárlátogatásokat. Tanulók és pedagógusok egyaránt segítették e közös akciót, amit a tanév végén értékeltek.

A szűk elhelyezési körülmények között a könyvtárnak nagy megterhelést okozott a rendezvények szervezése, 20—30 főnél többet képtelen volt befogadni. Az írók, előadóművészek és a könyvtár között mégis ebben az időben tartós kapcsolatok szövődtek, a ritkán, de annál jobban megszervezett író-olvasó találkozók alkalmával. A József Attila Olvasómozgalom keretében szervezett rendezvények alkalmából Dobozy Imre, Oravecz Paula, Erdős László, Máté György[8] írók, Bodor Tibor, Palotai Erzsi előadóművészek szívesen jöttek az óbudai olvasók közé.

Évek óta súlyos problémát okozott a belső feldolgozómunkák elmaradása, s ezek közül is a katalógusszerkesztési hiányosságok, amelyek hátráltatták a színvonalas olvasószolgálati tevékenységet. A „Felszabadulási verseny" felajánlásai között ezek megoldására is sor került. Átdolgozták a 3 K szakot, megkezdték az irodalmi tanulmánykötetek analitikus feltárását, külön katalógust állítottak fel a kézikönyvtári- és a folyóiratállomány számára. A könyvtárosok minden lehetőséget felhasználtak arra, hogy az olvasókat a katalógusok használatára szoktassák. 1955. június 14—szeptember 15 között naponta jegyezték a katalógust használók nevét, s az új beiratkozók figyelmét felhívták e segédeszközök használatára.

[8] Máté György: Gondolatok a könyvtárban. = M. Gy.: Úton — útfélen. Riportok. Bp. 1955. Magvető.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjának akkori Módszertani Osztálya mind több anyagot bocsátott ehhez rendelkezésre és a szakmai színvonal emelését egyre fontosabbnak tartotta. Becski Andorné, a könyvtár vezetője felismerte a katalógusok, bibliográfiák jelentőségét, s a könyvtár „külterjes" tevékenysége mellett az energiák nagy részét a belső rend kialakítására, az állomány feltárására, az olvasókkal való egyéni foglalkozásra összpontosította.

Az olvasó-centrikus, hivatásszerűen végzett munka igazi próbája az ellenforradalmi események alatt és után következett be. A könyvtár még 1956. október 25-én, november 1-én és 3-án is kölcsönzött, november 10-től pedig rendszeresen ellátta az olvasószolgálati munkát. Anyagi kár nem keletkezett, de az olvasók hangulatában, viselkedésében bekövetkezett változás, a belpolitikai válság súlyos következményei áttételesebb, árnyaltabb könyvtárosi munkát követeltek. Idézet az 1956. évi jelentésből: „Az ellenforradalom hatása nem csak az ideológiai művek elhanyagolásában és a szovjet könyvek visszautasításában mutatkozott meg, de észrevehető volt az irodalmi színvonal alatti művek hangos követelésében is. Megállapítható, hogy ez a rövid, de kínos periódus az általános konszolidáció megindulásával, a párt és kormány megerősödésével és talán a könyvtárosok tapintatával – felszámolódott."

VI. Válság – Konszolidáció (1957–1962)

1957 áprilisában a kerületi könyvtárakat szervezetileg újra a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjához csatolták. A hat évig tartó kettős irányítás tapasztalataival gazdagabban új időszak kezdődött a 8-as könyvtár életében is. A központosítás nagy előnye kétségtelenül az egységes *szakmai vezetés érvényesítése* volt, ami új alapokra helyezte a Tanáccsal való kapcsolatokat is. Az átszervezés folyamata nem volt zökkenőmentes. A Tanács osztályaival való korábbi szoros együttműködés egy időre teljesen megszűnt. Egyes tanácsi vezetők hatáskör-csökkenésnek tekintették a három óbudai könyvtár központi irányítását, s csak átmenetinek vélték ezt az állapotot. Pedig a 8-as könyvtár nem kívánt elszakadni a Tanácstól, munkájának célját továbbra is abban látta, hogy könyvtári eszközökkel segítse a kerület kulturális fejlődését, s a szakigazgatási osztályokkal együttműködjék.

Ez a törekvés abban a jelentésben is kifejezésre jutott, amelyet Becski Andorné az 1957. december 10-én az óbudai könyvtárak helyzetét tárgyaló végrehajtóbizottsági ülésre készített. „Meggyőződésünk – írja a könyvtárvezető – hogy valóban jó munkát a központi szakmai irányítás mellett csakis a Tanáccsal való jó együttműködéssel lehet biztosítani." Ez a határozott kijelentés és a könyvtári problémákat őszintén feltáró beszámoló hozzájárult a kapcsolatokat ujjászervező, segítő szándékú határozat megszületéséhez: A Végrehajtóbizottság utasította a Népművelési Osztály vezetőjét, hogy terjesszen javaslatot a VB elé a községfejlesztési alapból történő állományfejlesztés összegére, a könyvtári bevételek könyvvásárlásra való felhasználására. A határozat elrendelte a 8-as könyvtárral közös kölcsönzőállomás létesítését a József Attila Művelődési Házban, továbbá mindhárom Szabó Ervin könyvtárral való együttműködést a lakosság érdekében.

Ezen a VB ülésen a kerületi Pártbizottság képviselője igen elismerően nyilatkozott a könyvtár munkájáról. 1957-ben termékeny munkakapcsolat alakult ki a könyvtárosok és az Agitációs és Propaganda osztály között. A könyvtár két dolgozója – külső munkatársként – rendszeresen részt vett az aktívaértekezleteken és biztosította a kölcsönös tájékozódást a lakosság körében felmerülő problémákról. A könyvtárvezető tagja lett a Pártbizottság mellett működő Kulturális Bizottságnak, amely a kerületi tömegszervezetek, intézmények művelődéspolitikai tevékenységét koordinálta.

Az 1957-es év a könyvtár történetének egyik legválságosabb időszaka volt. Idézünk az évi jelentésből: „Az ellenforradalom utáni helyzet más, újszerű könyvtári módszerek alkalmazását tette szükségessé. . . . Minden erőnket igénybe vette az olvasókkal folytatott

egyéni beszélgetés, a megbolydult lelki egyensúly helyreállítása. Azt hisszük, hogy ebben az időben az volt a helyes könyvtári propaganda, hogy az olvasók kiegyensúlyozott biztonságot találtak a könyvtárban." Ez a nagyon humánus, s az akkori feszültség feloldására egyedül alkalmas könyvtárosi magatartás kettős következménnyel járt: egyrészt emelkedett a belső könyvtári tevékenység színvonala, másrészt csökkent a nem mindig könyvtári eszközökkel végzett külső propagandamunka.

Az 1958–59-es évektől differenciáltabbá, változatosabbá váló könyvkiadásunk elősegítette az állomány minőségi fejlesztését, s ezzel összefüggésben az olvasók növekvő igényeinek kielégítését, ízlésük alakítását. Fokozatosan indult meg a tartalmilag elavult és a megrongálódott, „agyonolvasott" brosúrák, könyvek kivonása, hogy az amúgyis szűk raktári polcokra a nagyon keresett új könyvek kerülhessenek. Ezekben az években a könyvtár évi 50–60 ezer forintot költött könyvvásárlásra, ami átlagosan évi 2000 kötetes gyarapodást jelentett. A Tanács évenként 10 000 Ft-tal járult az állomány fejlesztéséhez. Az ifjúsági irodalom területén is megújuló könyvkiadás végre lehetővé tette a gyermekkönyvtár állományának gazdagítását is. 1957 és 1962 között a teljes állomány 32 392 kötetről 40 815 kötetre növekedett. Egy beiratkozott olvasóra a korábbi 8 kötettel szemben már 15 jutott az állományból. A kölcsönzött kötetek száma 100–130 ezer között változott, egy olvasó átlag 52 kötetet kölcsönzött évenként ebben az időszakban.

Az 1960-as évektől jellemzővé vált az egyes állományrészek, szakok olvasottságának elemzése és az egyes olvasórétegekkel való elmélyült, rendszeres foglalkozás. A munkatársak között képzettségük, érdeklődésük szerint oszlottak meg ezek a feladatok, ami az egyre sürgetőbb szakosodás felé vezetett. Így mindenki kialakíthatta a saját szakterületét, megismerkedhetett az egyéniségéhez közelebb álló emberekkel, problémákkal. Ebből következett, hogy nagy forgalmú napokon, amikor minden munkatárs a „fedélzeten", a kölcsönzésben dolgozott, minden olvasónak jutott személyre szabott jó könyv, olykor egyéni gondokra jó tanács. A napi munkában megfáradt emberek, érettségiző diákok, törődött nyugdíjasok, gyerekekkel bajlódó asszonyok számára tágult ki a világ, amint átlépték a könyvtár küszöbét. Érezték, hogy itt most minden értük van: a sok könyv, a segítőkész gondoskodás.

A 15–18 éves fiatalok olvasmányairól végzett felmérés során Gálné Ballagi Ágnes a serdülő korosztállyal foglalkozott, tapasztalatairól tanulmányt készített.[9] Ezzel egyidőben folyt a József Attila olvasómozgalom 60 résztvevővel. Számukra Makay Gusztáv irodalomtörténész tartott előadást a Martos Flóra gimnáziumban. A felszabadulás évében született 15 éveseknek Bárány Tamás, Máté György, Botond Bolics György „Múlt, jelen, jövő" címmel tartott vetélkedőt. 1961-től rendszeresen, minden évben előadást szervezett a könyvtár az érettségire készülő középiskolásoknak az új magyar irodalomból. Osváth Béla, Bélády Miklós, Diószegi András, Sükösd Mihály, Koczkás Sándor előadásain 200–400 fős közönség szorongott hol az Árpád gimnázium aulájában, hol a Hazafias Népfront helyiségében. Az érettségi előtti hetekben a könyvtárosok, hogy az e célra kiemelt segédkönyvekkel körülbástyázott fiatalok felkészülését segítsék, reggeltől késő estig ügyeletet tartottak.[10]

A felszabadulás utáni magyar irodalom olvasottságának problémája ebben az időben nemcsak az esztétikai, de a politikai nevelés szempontjából is előtérbe került. A magyar történelem sorsfordulóit (1919, 1945, 1956), az átmeneti korszak társadalmi, egyéni konfliktusait ábrázoló művek ajánlását a könyvtárosok egyik legfontosabb feladatuknak tartották, s felmérést végeztek a kötetforgalom alakulásáról.[11] Ebben az időben kezdődött

[9] Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve, 1960.

[10] G. Ballagi Ágnes – H. Varsányi Livia: A középiskolai irodalomtanítás és a közművelődési könyvtárak. = A könyvtáros, 1961. 12. sz.

[11] Horváthné Varsányi Livia: Az új magyar szépirodalom forgalma a 8. sz. Szabó Ervin Könyvtárban = A könyvtáros, 1960. 10. sz.

az olvasóknak adott tájékoztatások rögzítése referensz-kartonokon, amelyek feldolgozása és elemzése később tanulmány formájában is megjelent.[12]

Az elemző munkák sorában helyet kapott 21 üzemi könyvtár vizsgálata és külön az Óbudai Hajógyár 100 munkásának fél évi olvasmányairól készített felmérés a kerületi Pártbizottság felkérésére. Közös előadások szervezése indult meg a József Attila (ma Frankel Leó) Művelődési Házzal és a Hazafias Népfront Óbudai Irodalombarátok Körével közösen. A Munkásakadémiai sorozatokhoz, esztétikai, helytörténeti előadásokhoz bibliográfiákat készített a könyvtár, és az olvasók körében aktív propagandatevékenységet fejtett ki.

Minden nehézség ellenére, a könyvtárban folyó tartalmi munkák, belső adminisztráció mellett újra működtek letéti könyvtárak, kölcsönző állomások. A Martos Flóra és a Kőrösi Csoma Sándor gimnáziumban a kötelező olvasmányokat helyezték ki, a Nőtanács tagjai a Hazafias Népfrontban kölcsönöztek. A Viharhegyen rendszeres kölcsönzés folyt két aktíva közreműködésével. A könyvtár olvasóiból szerveződött lelkes segítőgárda pl. 1962 első félévében 124 munkaórát dolgozott, részben a hegyvidéki kölcsönzésben, részben a belső adminisztratív munkában. A gyermekrészlegben ennél is többet, 310 órát töltöttek hasznos munkával a kis aktívák, amint azt a 8-as könyvtár jelentései bizonyítják.

1962 januárjában a gyermekrészleg helyisége életveszélyessé vált, s födémcsere miatt át kellett költöztetni a felnőtt könyvtár olvasótermébe, ahol 1963 márciusáig működött, rendkívül nyomasztó szűkös körülmények között.

A hátrányos munkafeltételek ellenére a könyvtár mind hálózati, mind kerületi szinten egyaránt elismert eredményeket ért el. A kopott bútorok, sokszor füstölő kályhák, a naponta számtalanszor megmászott létrák lehangoló látványát a túlzsúfolt polcok között, a régi olvasóteremben tömörülő gyerekek zsivaját a könyvtárosok szervező, irányító munkája ellensúlyozta: még ilyen helyzetben is képesek voltak vonzó, kulturált légkört „varázsolni" az olvasók számára.

A munkában, örömben és gondban összekovácsolódott közösség 1962 január elsejétől a „szocialista munkakollektíva" cím elnyerését tűzte ki célul. Felajánlásaikat a szocialista brigádmozgalom hármas követelményének jegyében fogalmazták meg, elsőként alkalmazva azokat a könyvtári munka területére: szocialista módon dolgozni, tanulni, élni. A brigádnapló bevezető mottójául a munka közben gyakran idézett verssorokat választották:

„. . . dolgozni csak pontosan, szépen,
ahogy a csillag megy az égen
úgy érdemes."
(József Attila: Töredékek)

E vállalást kezdeményező kollektíva első tagjai Becski Andorné, Gaál Zsuzsa, Gálné Ballagi Ágnes, Pármai Éva, Pender Ferenc, Szorger Károlyné és H. Varsányi Lívia voltak. 1962 őszén Funtha Judit és Kerekes Pálné, 1963-ban Molnár Istvánné és Rostás Jenőné, 1964-ben Bosnyák Sándor vett részt a kollektíva munkájában.

A vállalkozás újszerűsége igen nagy érdeklődést váltott ki a budapesti és a vidéki könyvtárosok körében egyaránt. Foglalkozott a témával a napi sajtó és a szakirodalom is (Népszava, A könyvtáros). 1964 nyarán a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár értékelte a felajánlások teljesítését és a kollektívát dícséretben részesítette.

Részlet a brigádnapló záradékából: „. . . a vállalkozás munkaverseny volt, s egyben versengés az emberségben, az oly sokoldalú helytállásban is. Ez sarkallt új meg új társadalmilag szükséges célok megvalósítására, s ez adott erőt a legnehezebb időszakokban."

A szabadpolc kialakítása volt ezután a következő lépés. A régi raktározási rendszer (ami a belső raktárban változatlan maradt) módosításra szorult a szabadpolc bevezetésé-

[12] H. Varsányi Livia – Funtha Judit: Tájékoztató munka egy kerületi könyvtárban. = FSZEK évkönyve, 1964–65.

vel. Az volt a fontos, hogy az olvasók ne csak a tudományok rendszerében, de a saját asszociációs képességük szerint is eligazodhassanak a számos polc között, s kedvükre válogassanak. Meg kellett bontani ehhez az ETO merev szabályait, s a tájékozódás érdekében kellett kialakítani a szabadpolc új szakbeosztását.

1963. augusztus 31-én nyílt meg a korszerűsített Fő téri könyvtár, egybekapcsolva ezt az alkalmat a 40 éves évforduló ünneplésével. Számos régi olvasó kapott ajándékot ezen a napon, köztük is a legrégebbiek, akik még 1923-ban iratkoztak be a könyvtárba, mint pl.: Hollós István tanító, aki azóta meghalt és Krén Alajosné, aki éppen egyidős a 100 éves Budapesttel, Pender Ferenc könyvtáros is 40 évvel ezelőtt, mint olvasó került kapcsolatba a könyvtárral. Eljöttek az egykori munkatársak, a kerület vezetői, aktívák, a könyvtár régi barátai. Az udvarra szorult érdeklődőkkel és a műsorban szereplőkkel együtt közel 200-an vettek részt az ünnepségen. A műsort a József Attila Művelődési Ház és a HVDSZ Ady Endre Kultúrotthon közösen rendezte. Ebből az alkalomból helyezték el a könyvtárban az „Óbuda az irodalomban" c. kiállítás anyagát, amely májusban a Hazafias Népfrontban nyílt meg, majd júliusban a kerületi Pártbizottság előcsarnokában került kiállításra. A 40. évfordulóra Ugray György óbudai szobrászművész nagyméretű József, Attila domborművet ajándékozott a könyvtárnak, amit a bejárattal szemben levő falon helyeztek el.

A megnyitáskor a szép, megfiatalodott könyvtárat ünneplő olvasóknak a hétköznapokban sem kellett csalódniok. Többségük örömmel böngészett a polcokon — különösen a fiatalok — de időbe telt, míg az új rendszert valamennyi korosztály elfogadta. Egy 1964-ben végzett felmérés szerint az olvasók

5,5 százaléka a katalógusból
7,4 százaléka a bibliográfiák alapján
22,5 százaléka a könyvtáros ajánlására
50,8 százaléka a szabadpolcról önállóan
13,8 százaléka a szabadpolcról a könyvtáros segítségével választott könyvet.

1965-ben már az olvasók 63%-a választott önállóan a szabadpolcról. Az ismeretterjesztő irodalom forgalma 1962-höz képest 1964-ben 17 százalékkal emelkedett. Különösen a politikai, műszaki, természettudományos művek iránt növekedett az érdeklődés, de emelkedett a szovjet és népi demokratikus országok szépirodalmának keresettsége is.

A különféle témák, sorozatok kiemelése is segítette a választást. A kötelező olvasmányok, versek (polcba épített analitikus katalógussal) a Modern és Olcsó Könyvtár sorozatai stb. Sok érdeklődőt vonzott a helytörténeti anyag felállítása is, amelynek gyűjtése még az ötvenes évek közepére nyúlik vissza. Külön katalógus is készült az állományban és a Budapest Gyűjteményben meglevő óbudai vonatkozású önálló művekről, tanulmányokról.

1964-ben újra megindult az olvasószervezés, mert a hosszú zárvatartás alatt 631-en lemorzsolódtak, s a beiratkozottak száma 2261 főre csökkent. A társadalmi szervezetek, iskolák segítségével 245 új olvasó iratkozott be, de 1965-ben már csak 79 volt a nettó növekedés, s 2500—2600-nál nem emelkedett tovább a könyvtári tagok száma. Pedig a korszerűsített könyvtár szélesebb körben is kifejthette volna tevékenységét, s nem rajta múlt, hogy ez nem sikerült. A hatvanas évek közepére nyilvánvalóvá váltak a remélt tömeges beiratkozás akadályai: a könyvtár viszonylagos távolsága a forgalmi gócpontoktól, a kerületi rekonstrukciót megelőző bontás, az elköltözők egyre növekvő száma, s nem utolsó sorban a 60 éven felüliek létszámának emelkedése, akik leginkább idegenkedtek a szabadpolctól, s a TV nyújtotta új, kényelmesebb szórakozás felé fordultak. Ezek az objektív körülmények, — ha nem is mindegyik azonos súllyal, de összefüggésükben végigkísérik a könyvtár működését a továbbiakban is.

Az olvasószervezésnek egy áttételesebb formájával is próbálkoztak a könyvtárosok. Észrevették, hogy a kihelyezett könyvanyagból a korábbi évekhez képest sokkal többet

kölcsönöznek (15 000 fölé emelkedett akkoriban a kötetforgalom). A kísérleti felmérés során derült ki, hogy a beiratkozottak száma hárommal szorozható, hiszen a családtagokat is ellátják olvasnivalóval. A beszélgetések eredményeképpen több családtag, szomszéd, ismerős iratkozott be, akikkel a könyvtárosok közvetlenül foglalkozhattak. Éppen abban az időben folyt pl. a szervezett oktatásban résztvevő dolgozók segítése, akik elfoglaltságuk miatt másokkal hozatták a könyveket, s nem mindig megfelelőt. A személyes könyvtárhasználat számos munkásolvasó tanulását könnyítette meg.

Több kísérlet történt a hatvanas évek közepétől a differenciáltabb olvasószolgálati módszerek kidolgozására, a hatékonyság vizsgálatára. Egyik ilyen érdekes próbálkozás volt az ún. hatásvizsgáló beszélgetések (mélyinterjúk) lebonyolítása néhány kiemelt művel kapcsolatban. Többek között Sánta Ferenc: Húsz óra c. regényéről fiatal olvasókkal, Somogyi Tót: Próféta voltál szivem c. kisregényéről 16 éves ipari tanulóval, Darvas József: Részeg esőjéről középkorú munkással folytak beszélgetések, amelyeket részben magnetofonszalagon, részben írásban rögzítettek a könyvtárosok. Az olvasók szívesen vállalkoztak pl. olvasónaplók vezetésére, különféle pályázatokon való részvételekre is. (Pl. szovjet irodalmi pályázat 1965-ben. Az ,,Aurórától a holdrakétáig" c. pályázat 1967-ben.)

De nemcsak a szépirodalom, hanem az ismeretterjesztő művek hatásával, forgalmával is számos felmérés, elemzés foglalkozott.

Történelmi, politikai eseményekhez kapcsolódó művek ajánlása fellendítette a társadalomtudomány forgalmát. (Pl. 1965-ben a felszabadulás 20. évfordulójára, 1966-ban az MSZMP IX. és az SZKP XXIII. kongresszusa, 1967-ben a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója stb.), de emelkedett a műszaki, természettudományos és az új gazdaságirányítási rendszer előkészítése jegyében a közgazdasági művek olvasottsága is. A számos vizsgálat közül a Fővárosi Tanács felkérésére végzett három felmérés jelzi a munka sokoldalúságát: 1967-ben készült el a szocialista eszmeiségű szépirodalom, a materialista világnézetre és a hazafiságra, internacionalizmusra nevelő művek forgalmának, hatásának elemzése.

Ezekben az években — részben folytatva a korábban kialakult módszerek alkalmazását, részben újakat keresve — sikerült viszonylag aktív olvasógárdát nevelni szinte valamennyi réteg vonatkozásában. Egyre többen igényelték a vitákat, író-olvasó találkozókat. Különösen a közép- és felsőiskolások, ipari tanulók számára kellett erre lehetőséget teremteni a könyvtár szűk keretei között. 1965-ben ,,Folyóirat – fórum" alakult, amelynek foglalkozásain a fiatalok aktuális társadalomtudományi, irodalmi cikkeket vitattak meg a könyvtáros vezetésével. Pl. Gyurkó László: Gyengébb nem (Kortárs), Sükösd Mihály: Értelmiség a küszöbön (Valóság), Dokumentumok és visszaemlékezések az új Magyarország megszületéséről (Társadalmi Szemle) Litván-Tellér: Gimnazisták etikai nézetei és a valláserkölcs (Világosság). Ez utóbbi cikk különösen élénk vitája adta az ötletet a ,,Világosság Klub" megszervezéséhez 1967-ben, amelyhez a szerkesztőség folyóiratpéldányokat, és előadókat is biztosított. Pl. Tóth Tamás: egyetemi tanársegéd, a könyvtár egykori diákolvasója ,,Lelkiismeret és felelősség" címmel tartott előadást. Egy-egy alkalommal — megtöltve a helyiséget — 15–20 fiatal vett részt a vitákon.

Nagyobb létszámú rendezvényekre a könyvtár a korszerűsítés után sem volt alkalmas, hiszen a régi olvasóterem helyét is polcok foglalták el. A propagandatevékenység tehát utat keresett a művelődési intézmények, társadalmi szervezetek felé, ahol viszont a közönség szervezése okozott problémát. A könyvtár és a kerület azonos érdekeinek felismerése újból egy erősen extenzív folyamatot indított el, de az ötvenes évekhez képest tudatosabb, összehangoltabb formában.

A József Attila (1965-től Frankel Leó) Művelődési Házzal közösen előadássorozatok szervezése indult meg. 1964-ben ,,Keresem a szépet" címmel irodalomelméleti, esztétikai sorozat kezdődött (Szalay Károly: A humor mesterei, Osváth Béla: Játék és valóság, Téglás Tivadar: Kaland és történelem stb.) 1965-ben ,,Mai írók arcképe" címmel a mai magyar, szovjet, népi demokratikus, haladó nyugati irodalom ismertetése hangzott el egy-egy

alkalommal. 1966–67-ben új – kísérleti – programmal próbálkoztak. „Mi dolgunk a világon?" címmel. Ez a sorozat okozta a legbonyolultabb szervezési problémát, mert a Művelődési Ház által kiadott bérleteket a könyvtár árusította. Az elméleti előadásokat a következő héten neves előadóművészek illusztrálták, s ennek komoly anyagi kihatása volt. (Pl. Czine Mihály: Az egyén társadalmi felelőssége című előadást – Ilosfalvi Katalin: Költők a hazáról c. műsorával.) A Művelődési Házban rendezték meg a Költészet Napja, s az Ünnepi Könyvhét programjait is. Dersi Tamás, Baranyi Ferenc, Soós Zoltán, Sánta Ferenc, Simon István, Nagy László, Szécsi Margit, Juhász Ferenc és még sokan mások találkoztak itt olvasóikkal, s dedikálták műveiket a kihelyezett könyvvásáron. Sok látogatót vonzottak az 1967-től szervezett Óbudai Irodalmi Presszó műsorai is, amelyhez képzőművészeti kiállítást is rendeztek.

A Hazafias Népfronttal közösen „Óbudai Akadémia" címmel kezdődött 1964-ben helytörténeti előadássorozat, ami inkább a középkorú és az idősebb olvasókat érdekelte. Az itt kialakult együttes már részt vett az „Óbuda az irodalomban" című, 1963 májusi kiállítás anyagának összegyűjtésében oly módon is, hogy olvasmányaik során feljegyezték az e célra készült nyomtatványokra az óbudai vonatkozású részeket a bibliográfiai adatok megjelölésével. Ez volt az alapja a felszabadulás 20. évfordulójára elkészített azonos című irodalmi szöveggyűjtemény anyagának is, amelyet a 8-as könyvtár munkatársainak közreműködésével Polonyi Péter és Tasi József szerkesztett. Neves szakemberek is részt vettek a munkában: Kaba Melinda és Szilágyi János régészek, Móra Gábor múzeológus, Horváth Árpád mérnök-író, és számos tevékeny patrióta, mint Nemere József, Gombó Iván, Réder Béla, valamennyi az óbudai könyvtár régi olvasói. Bekapcsolódtak a munkába a kerületben született vagy ott lakó írók, pl. Kassák Lajos, Demény Ottó, Szakonyi Károly, Hollós Korvin Lajos, Tóth Eszter, Balázs Anna, Várnai Zseni, Gárdos Mariska, Bárány Tamás, a könyvtár egykori munkatársa és az elhúnyt írók hozzátartozói: Gelléri Andor Endréné, Krudy Mária és Zsuzsa.

Helyet kaptak a Népfronttal közös programokban aktuális politikai, műszaki, természettudományos és a szomszéd népek életét bemutató előadások, filmvetítések is, amelyek közül többet a könyvtár olvasói tartottak.

Ez az egész kerületre kiterjedő propagandatevékenység végeredményben a könyvtár falain belül gyümölcsözött, hiszen minden sorozathoz jóval előre, az egyes előadásokhoz alkalmanként – bibliográfia is készült, amely felhívta a figyelmet a témákhoz kapcsolódó könyvekre, s a könyvtár valamennyi szolgáltatására. A rendezvények alkalmával két helyen is készült könyvkiállítás: a könyvtárban és az előadás helyén. Az így ajánlott könyvek forgalma, az olvasók elégedett vagy akár bíráló megjegyzése, javaslata jelezte, hogy a gondos előkészítéssel járó erőfeszítés mégsem volt hiábavaló.

Ezekben az években új alapokra helyeződött az iskolai és az üzemi könyvtárakkal való kapcsolat. A 8-as könyvtár szinte módszertani bázisa lett ezeknek az intézményeknek, rendszeres felülvizsgálatokat, statisztikai elemzéseket végezve a Fővárosi, ill. a kerületi Tanács felkérésére. Jó munkatársi kapcsolat szövődött az iskolai és üzemi függetlenített könyvtárosokkal, akik könyvismertetésre, szakmai beszélgetésre szívesen látogattak el a Fő téri kollégákhoz. Ezeket, a szinte már hagyományossá váló kapcsolatokat a Pártbizottság mellett működő Kulturális Bizottság és a Népművelési Tanács hangolta össze . A Tanács épülete mellett megszokott régi könyvtár gyakran adott helyet a közös programokat megvitató szakigazgatási dolgozóknak, könyvtárosoknak, üzemi népművelőknek.

A könyvtár ezekben az években kapcsolatba került a nagyvilággal is – az éter hullámain keresztül. 1966 tavaszán az országszerte megindult helytörténeti kutatásokkal összefüggésben rövidhullámú rádióadás hangzott el az „Óbuda az irodalomban" című gyűjteményről a „Szülőföldünk" műsorában a külföldön élő magyarok számára. A „Mű és közönsége" sorozat keretében – Milyen szerepet tölt be a könyvtár Óbuda kulturális életében? – címmel készült riportműsor.

VIII. Az ötvenéves évforduló küszöbén (1968–1972)

1968-ban megkezdődött az észak-budai lakásépítési program végrehajtása Óbuda központjának rekonstrukciójával, és 1969 végéig 2000 lakás szanálása már megtörtént. Az előzetes tervekben fővárosi beruházásként a kerületben kultúrpalota és könyvtár építése is szerepelt. Az időközi tervmódosítások miatt ezek a beruházások, csak az V. ötéves terv befejező időszakában kerülnek megvalósításra.

A kerületben az itt tárgyalt időszak alatt végbemenő változások természetesen hatottak a könyvtár munkájára is. A bontások miatt sokan elköltöztek és ez volt az oka annak, hogy 1969-től csökkent a könyvtárban az olvasók száma. A másik ok a könyvtár tatarozás miatti bezárása volt. (1969. okt. 1-től 1970. szept. 1-ig tartott a felújítás.)

Az előzetes tervek szerint erre a munkára 3 hónapot szántak. A munkálatok miatt a könyvtárhelyiséget ki kellett üríteni. A több mint 30 000 kötet könyvet és a felszerelési tárgyakat (bútorok, polcok stb.) ideiglenesen a békásmegyeri volt Maxim Gorkij Kultúrotthon nagytermében helyezték el. A felújítás során korszerű fűtőberendezéssel, új padlózattal, melegvízszolgáltató berendezéssel látták el a könyvtárat. A visszaköltözés után a bútorok jobb elhelyezésével lehetőség nyílt egy viszonylag szeparált kézikönyvtári olvasó kialakítására. A 78 méternyi polcfelületre került, a most már jól feltárt kézikönyvtári anyag és a helytörténeti gyűjtemény. A belső átalakítással a könyvtár összképe is megváltozott. A polcokon elhelyezett anyag áttekinthetőbbé vált és így az olvasók válogatási lehetősége is kényelmesebb lett az előző „boxrendszerhez" képest.

A raktározási gondokon enyhített az is, hogy az irodahelyiséget és a belső raktár még szabad falfelületét bepolcozták, s ide kb. 2600 kötet könyv helyezhető. A szociális berendezések korszerűsítésével kultúráltabb munkakörülményeket biztosítottak az itt dolgozóknak.

Óbuda 1968-ban kezdődött rekonstrukciója és a gyűjtemény majdnem egyidőben való 11 hónapos zárva tartása egy ideig megakasztotta a könyvtár fejlődését. Tapasztalható volt ez elsősorban az olvasói létszám átmeneti, de szembetűnő csökkenésében.

Az olvasók száma:

1968-ban	1969-ben	1970-ben
2636 fő	2255 fő	1757 fő

Az olvasók számának megfogyatkozásából adódott a kölcsönzött kötetek számának csökkenése is.

A kölcsönzött kötetek száma:

1968-ban	1969-ben	1970-ben
100 850 kötet	88 993 kötet	31 882 kötet

Az állomány fejlesztését az említett körülmények nem hátráltatták, sőt a költségvetési keret szerény emelkedése lehetőséget adott a könyvanyag minőségi összetételének javítására, mindenekelőtt a kézikönyvtári állomány kiegészítésére.

Az állomány gyarapítására felhasznált összeg:

1968-ban	1969-ben	1970-ben
55 664,– Ft	57 312,– Ft	64 140,– Ft

Gyarapodás könyvekben

1968-ban	1969-ben	1970-ben
1360 kötet	2016 kötet	2184 kötet

A következő évben az e téren való előrehaladás még észrevehetőbb lett.

1972-ben az évi gyarapodás 2857 kötet volt 81 620,– Ft értékben.

Az összállomány növekedését vizsgálva az ismeretterjesztő irodalmon belül a politikai műszaki és a természettudományi anyag gyarapodása volt számottevő. Az említett állományrészeknek tudatos növelése szükségszerű volt, mert a mindennapi élet változása nyomán jelentkező olvasói igények kielégítését szolgálta.

A könyvtárosok figyelemmel kísérték, hogy miként alakult és milyen tényezők befolyásolták a már említett állományrészek növekedését, illetve kihasználtságát.

A százalék arányok kiszámításánál a gyarapodást a teljes évi beszerzésből, a kihasználtság mértékét a forgalmi statisztikából számították ki.

Év	Társ. tud., Pol. irod.		Termtud. ir.		Műszaki irod.	
	Gyarapodás %	Kihasználtság %	Gyarapodás %	Kihasználtság %	Gyarapodás %	Kihasználtság %
1968-ban	22,9	8,4	4,5	5,7	4,2	4,0
1969-ben	16,2	7,1	5,4	5,3	4,2	3,6
1970-ben	18,1	7,6	4,6	6,7	5,1	5,0
1971-ben	14,2	7,8	3,5	4,6	4,9	3,2
1972-ben	20,3	8,4	5,6	4,6	4,4	3,6

Az összehasonlító táblázatból kitűnik, hogy a társadalomtudományi és politikai irodalom beszerzési aránya magasabb volt a jelzett öt évben az átlagosnál. Ezt a szerzeményezési politikát indokolta egy szűkebb, de számunkra igen jelentős olvasóréteg (tanulók, egyéni oktatásban résztvevők stb.) igényeinek intenzitása. A másik két szakcsoportban mind a beszerzés, mind a kihasználtság mértéke változó képet mutatott, ami azzal magyarázható, hogy a könyvtár dolgozói a szerzeményezésnél az előző évben tapasztalt keresletthez igazodtak, de ezután a szakanyag kihasználtsága csökkent, vagy ingadozott. Befolyásolta még a szerzeményezést a könyvkereskedelem kínálata is

1971-ben elvégezték a fölöspéldányok kiemelését a könyvtárban. E nélkül a túlzsúfolt polcokon és a raktárakban már nem tudták elhelyezni az új könyveket.

Az állomány gondos vizsgálása lehetőséget adott arra is, hogy az elavult könyveket véglegesen kivonják a forgalomból. Összesen 4551 könyvet és 548 elavult brosúrát töröltek az állományból a revízió során. A következő évben a beszerzési lehetőségekhez mérten gondoskodtak a megfogyatkozott állományrészek új művekkel való feltöltéséről.

Az alábbi táblázatok a csökkenés és a gyarapodás ütemét mutatják szakszerinti csoportosításban:

AZ ÁLLOMÁNY CSÖKKENÉSE 1971-BEN

	Pol.	Term. tud.	610-es szak.	Műszaki	Mező-gazd.	Művészet	Irod. nyelv	Ált. 910-es	Szak. összes.	Szép-irodalom	Mind-összesen
Db.	1092	317	194	269	95	239	278	331	2786	2313	5099
%	21,4	6,2	3,8	5,3	1,3	4,7	5,5	6,5	54,6	45,4	100%

AZ ÁLLOMÁNY GYARAPODÁSA 1972-BEN

	Pol.	Term. tud.	610-es szak.	Műszaki	Mező-gazd.	Művészet	Irod. nyelv	Ált. 910-es	Szak. összesen	Szép-irodalom	Mind-összesen
Db	580	125	34	127	32	234	198	211	1541	1316	2857
%	20,3	4,4	1,2	4,4	1,1	8,2	6,9	7,4	53,9	46,1	100%

A számok azt a törekvést tükrözik, hogy a csökkenéseket korszerűbb anyag tudatos beszerzésével igyekeztek az év folyamán pótolni, s így megóvni az állomány helyes arányait.

Az itt tárgyalt öt év alatt jelentősen, pontosan 50%-kal emelkedett a könyvtár kurrens folyóiratainak a száma.

1968-ban 44 féle folyóirat,

1972-ben 88 féle folyóirat járt a könyvtárba.

Az olvasók számának alakulása – 1968–1972.

1968-ban a könyvtár olvasói telítettsége 350%-os volt. Óbuda belterületének szanálása miatt 4000 ember költözött új lakásba, főleg a kelenföldi lakótelepre. Az elköltözött régi olvasók közül azonban sokan továbbra is rendszeresen látogatják a könyvtárat. A telítettség mértéke, amely eddig jellemezte a könyvtárat 1968 után természetesen észrevehetően csökkent a fenti okok miatt. Korábban alig változott az olvasók foglalkozás szerinti megoszlása, ám a lakosság fokozatos kicserélődésével a könyvtárlátogatók, kor és foglalkozás szerinti összetételében is erős átalakulás következett be.

Az alábbi táblázatok jól mutatják az olvasók foglalkozási és életkorok szerinti csoportosításában bekövetkezett változásokat.

FOGLALKOZÁSI CSOPORTOK %-OS MEGOSZLÁSA

Év	Munkás	Ip. tan.	Értelmiség	Közép-főisk.	Házt. nyugd.	%
1968	19,3	9,0	8,7	25,5	37,5	100
1969	24,8	8,1	14,3	25,5	27,3	100
1970	27,4	5,4	17,9	21,5	27,8	100
1971	23,5	4,9	22,0	23,4	26,2	100
1972	21,7	5,3	25,2	23,0	24,5	100

ÉLETKOR SZERINTI CSOPORTOK %-OS MEGOSZLÁSA

Év	15–19 éves %	20–26 éves %	27 év felett %	Ebből nyugd. %	Összesen %
1968	32	16	52	33,1	100
1972	29,5	20,5	50	23,1	100

Az összehasonlításból észrevehető az értelmiségiek arányának az olvasótáboron belüli növekedése, ami persze a kerületen belüli létszámuk emelkedésével függ össze. Ezzel jár együtt, hogy kevesebb az olyan családok száma, ahol a fiatal ipari tanulónak megy. Csökkenőben van a 15–18 évesek száma is a betelepültek között, mert több a kisgyermekes család. A kerület lakossága tehát megfiatalodott, ez derül ki a foglalkozási csoportok alakulásából és az életkori csoportok összehasonlításából. Szembetűnő például a nyugdíjasok arányának csökkenése is.

Olvasószolgálat

A könyvtárosok munkájuk érdemi részét az olvasószolgálatban látják. AZ MSZMP X. Kongresszusának a közművelődésre vonatkozó irányelveit és az 1970. május 14–16-án tartott II. Országos Népművelési Konferencián hozott határozatokat igyekeztek a lehetőség szerint mindennapos munkájukban érvényesíteni. Az olvasószolgálat egyik lényeges része volt a fizikai dolgozók középiskolába járó gyermekei állandó segítése, ami megnyil-

vánult abban, hogy huzamosabb időn keresztül figyelték a fiatalok érdeklődési körét és az így nyert tapasztalatok után hívták fel a figyelmet azokra a könyvekre, amelyek a nehezebb tantárgyakban eligazodást, segítséget nyújthattak nekik. Szorgalmazták ezeknél a fiataloknál a kézikönyvtári könyvek és a folyóiratok rendszeres használatát, olvasását is. A diákok iskolai felkészüléséhez adtak segítséget azok a rendezvények, amelyek közvetlen a tananyaghoz kapcsolódtak. Íme néhány példa: az érettségizőknek nyújtott segítséget az évenként megtartott irodalmi előadás, amely témájában mindig a várható kérdésekre koncentrált. Az ideológiai és honvédelmi nevelést szolgálták a Tanácsköztársaság 50. évfordulójáról és a Kőrösi Csoma Sándor gimnáziumban „Honvédelmi ismeretek" címen megtartott előadások.

A munkásszármazású középiskolások támogatását a kerületben az 1968. október 24-én a 8-as számú gyermekkönyvtárban tartott igazgatói értekezleten fogalmazták meg először konkrét formában, hangsúlyozva, hogy az iskoláknak és a könyvtáraknak egyaránt a legmesszebbmenőkig figyelemmel kell kísérniök és támogatniuk kell a munkáscsaládok hátrányos helyzetben levő gyermekeit a tanulásban.

A könyvtárosok a munkásszármazású középiskolás fiatalok előrehaladásán kívül figyelemmel kísérték azoknak a fiataloknak fejlődését, akik már a napi munka mellett esti iskolákban tanultak tovább. (A tananyaghoz bibliográfiát állítottak össze, olvasmányvázlatot készítettek, verselemzések elkészítéséhez nyújtottak segítséget.)

Izgalmas esemény színhelye volt 1969. január 10-én este a Pamutnyomó Ipari Vállalat Goldberger gyári klubkönyvtára. Óbuda lakossága és az egész ország TV-nézői kísérhették figyelemmel a Fővárosi Tanács és a Magyar Televízió által Budapest felszabadulásának 25. évfordulója tiszteletére rendezett televíziós vetélkedő sorozat nyilvános közvetítését, amikor Óbuda és a XV. kerület adott számot arról, hogy mennyire ismerik szűkebb hazájuk múltját és jelenét. A vetélkedőre való felkészülésben sokaknak adott segítséget a könyvtár helytörténeti gyűjteménye. A helytörténeti anyag Óbudára vonatkozó könyveiről, cikkeiről bibliográfiát készített Dr. Varsányi Lívia és Viczián János.

A vetélkedőt a kerület elvesztette ugyan, de ez a veszteség a könyvtárosok számára mégsem volt egyértelműen negatív, mert a felkészülés időszakában sok hiányzó munkával egészítették ki a helytörténeti gyűjteményt, amely 1973-ban a Pest–Buda–Óbuda egyesítésének centenáriuma időszakában megélénkült érdeklődés kielégítéséhez a mindennapi referensz kérdések megválaszolásánál nélkülözhetetlen segédeszköz. A kerületben egyedülállóan gazdag forrásanyagért sok helytörténész látogatja a könyvtárat. A diákok egy része ennek felhasználásával írja meg a dolgozatokat. A tanulókon kívül számos esetben tanárok és egyéni érdeklődők is merítenek a gyűjteményből.

Az olvasószolgálati munka hatékonyságáról adtak képet a különböző felmérések. 1968-ban a politikai társadalomtudományi irodalom forgalmáról készítettek felmérést, feltárva azt is, hogy kik olvassák az ilyen jellegű műveket. 1972-ben a „Kell a jó könyv" mozgalom könyveinek forgalmát figyelték; az adatgyűjtést nemcsak a mozgalomban résztvevő olvasókra, hanem minden érdeklődőre kiterjesztették.

1971-ben a TV Tömegkommunikációs Kutató Csoportjának felkérésére három ízben végeztek könyvfigyeléseket kettő, illetve hat hónapon keresztül: Galsworthy: A Forsyte Saga, Molnár Zoltán: Búcsú a Jóistentől és Móricz Zsigmond: Rózsa Sándor című művek TV-feldolgozásainak adása idején az azonos című könyvek forgalmáról gyűjtöttek adatokat

Rendezvények, kiállítások

A könyvtár oktató és irodalmi előadások, emlékünnepélyek, aktuális kérdésekhez, évfordulókhoz kapcsolódó kiállítások rendezése útján is igyekezett a III. kerület egyik aktív szellemi centrumává fejlődni. Úgy hisszük, hogy az előadások, kiállítások száma, cím szerinti felsorolása is bizonyos fokig érzékelteti a propaganda e területén kifejtett erőfeszítéseket. 1968–1972 között összesen 21 előadást tartottak a könyvtárban s ezeknek

1375 hallgatója volt. Ugyanebben a periódusban a kiállítások száma 125 volt. A rendezvények közül említést érdemelnek a következők: *1968-ban* a „Világosság" klub filozófiai és irodalmi előadásai, a Frankel Leó Művelődési Házzal közösen rendezett Kassák emlékműsor, Kelen Jolán visszaemlékezései Krúdy Gyula és Gelléri Andor Endre Óbudájára, a „Költészet Napja" alkalmából rendezett Jankovich Ferenc est, és a művelődési házban tartott Mensáros László előadóest.

1969-ben az érettségizők számára rendezett irodalmi előadás az Árpád gimnáziumban, Földes Péter előadása a Tanácsköztársaság irodalmáról.

1970-ben könyvtárbemutató a dolgozók esti iskolájába járók részére.

1971-ben a Körösi Csoma Sándor gimnáziumban rendezett előadássorozat „Honvédelmi ismeretek" címmel, a Frankel Leó Művelődési Házzal közösen tartott Ünnepi Könyvhét.

1972-ben a gyermekkönyvtárból átiratkozó ifjú olvasók fogadása a könyvtárban, valamint Ünnepi Könyvhét és a Költészet Napja alkalmából rendezvények.

Végül ismét csak cím szerinti felsorolásban említjük meg a könyvtár által rendezett, elkészített reprezentatív kiállításokat. Ime a fontosabbak:

1968-ban a Tanácsköztársaság 50. évfordulójára a kerületi pártbizottságon rendezett kiállítás,

1969-ben a Szovjetunió és a baráti országok, „Költészet Napja", honismereti, pályaválasztási tanácsadó című kiállítások.

1970-ben Engels születésének 150. évfordulójára rendezett kiállítás a kerületi pártbizottságon,

1971-ben a Párizsi Kommün 100 éves évfordulójára, választási propaganda, „Kell a jó könyv" mozgalom beindítása alkalmából rendezett, majd a Lukács György emlékkiállítás, végül a Picasso 95 éves című kiállítás.

1972-ben Janus Pannonius halálának 500. évfordulójára, Dózsa György születésének 500. évfordulójára, majd az 1972-es müncheni Olimpia tematikájából, ezután „90 évvel ezelőtt született Kodály Zoltán", továbbá „50 éves a Szovjetunió" címen, végül Petőfi Sándor születésének 150. évfordulójára jelentkezett kiállítással a könyvtár munkaközössége.

Az MSZMP X. kongresszusának határozata nyomatékosan hangsúlyozta a kultúra fontosságának szerepét a szocialista tudat, a közgondolkodás, a közízlés alakításában és fejlesztésében. A felsorolt tények és adatok alapján aligha lehet vitatni, hogy a könyvtár valamennyi dolgozója felelősséggel vállalta ezt a feladatot. A gyűjtemény fejlődéstörténetét, különösen az utolsó években kialakult helyzetét mérlegelve mégis el kell mondani, hogy éppen a főváros egyik legdinamikusabban fejlődő részén, Óbudán szembetűnő az ellentmondás a szocialista tudatformálás oly fontos eszköze, mint a közművelődési könyvtár és környezetének helyzete között. Tőszomszédságában egészségtelen, elöregedett viskók százait tették a földdel egyenlővé, hogy a helyükbe emelt eget ostromló modern, a civilizáció minden vívmányával felszerelt lakóházak egészséges, kényelmes otthonaiba a régi népesség többszörösét helyezzék el. A lakosság jelentős része átrétegeződött, a kulturális igények is rohamosan növekedtek, a könyvtár fejlődése előtt óriási perspektívák állnak. Ám e gyűjtemény ma is ugyanabban az elavult, már semmiféle rekonstrukcióval nem korszerűsíthető otthonában szorong, amelyben már a régebbi, a városnegyed újjászületését megelőző időszakban sem tudott eleget tenni a keresletnek. Helyzete ezért végképp tarthatatlanná vált.

Köztudomású, hogy a könyvtárosok többsége optimista és ez a könyvtárosi munkában szükséges, jó dolog. A 8-as számú Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 50 éves történetének végére pontot teszünk, munkatársai és olvasói azt remélik, hogy a következő 50 esztendő nagyobb részét már korszerű, minden igényt kielégítő új könyvtárban tölthetik le.

IX. Az önálló gyermekkönyvtár (1963 – 1972)

1973-ban önálló működése tizedik évfordulóját éri meg az első óbudai gyermekkönyvtár, amely azonban „anyaintézete" fennállása 50 éves jubileumának ünneplésében is méltán vesz részt. A gyermekkönyvtár ugyanis az 1923-ban megnyitott 8-as számú vegyes könyvtár gyermekrészlegének egyenes utóda és az egykori gyermekrészleg önállósításával kezdte meg életét 1963-ban, előélete tehát e könyvtár históriájába tartozik.

A 8-as könyvtár 1962-ig fennállott gyermekrészlegéről az előző fejezetekben már többször is szó esett, mégis szükségesnek érezzük, hogy az előd fejlődésének az önállósítást megelőző utolsó évtizedét legalábbis néhány mondattal és számszerű adatokkal részletesebben felidézzük. E visszapillantás nyomán ugyanis szemléletesebben érzékeltethetjük az 1963-as fordulat, vagyis önálló gyermekkönyvtár felállítása hatását a kis gyűjtemény fejlődésére.

A gyermekrészleget, mint erről már az előző lapokon szó esett, eredetileg helyhiány miatt telepítették át a vegyes könyvtár Fő tér 5-ben levő otthonából az onnan néhány lépésnyire levő Fő tér 2. számú ház egyik helyiségébe, amelynek területét utóbb egy újabb szoba átengedésével növelték meg, majd egy harmadik szobát is adtak, amelyet gyermek olvasóteremmé rendeztek be.

A különböző jelentések, jegyzőkönyvek tanúsága szerint az önálló otthon állapota még sok kívánnivalót hagyott maga után, sőt 1962-re a födém olyan mértékben rosszabbodott, hogy már aládúcolására került sor. 1963-ra azoban teljesen felújították a gyermekkönyvtárat, megjavították a roskadozó födémet, festettek és új padlózatot is készíttettek.

A különálló gyermekrészlegként működő, de még a vegyes könyvtárhoz tartozó gyűjtemény fokozatos fejlődését érzékeltetik az állomány számadatai:

A gyermekrészleg állománya 1953 – 1962-ig

Év	*Könyvállomány*
1953	3227
1954	3732
1955	3805
1956	4003
1957	4071
1958	3563
1959	3990
1960	4574
1961	4039
1962	3967

A kerületi könyvtár 1959. évi jelentésében található adat arról, hogy a teljes állomány 11,4 százaléka volt ifjúsági könyv. Az arány 1959-ig 12 százalékra emelkedett. A növekedés azonban csak viszonylagos volt, ugyanis a könyvállomány mennyisége az évek során lényegileg nem változott; a könyvbeszerzés és az évenkénti selejtezés a 3000 – 4000 kötetes átlagot általában egyensúlyban tartotta.

Érdemes egy pillantást vetni a gyermekrészlegbe iratkozottak létszámának alakulására is:

Év	*Olvasólétszám*
1953	1032
1954	1038
1955	903
1956	674
1957	664
1958	766
1959	863
1960	494
1961	657
1962	704

A jelzett időszakban tehát kereken 30 százalékos csökkenést látunk az olvasólétszámban. Ennek a visszaesésnek okairól a még vegyes 8-as könyvtár életének ismertetése során számot adtunk (a külső okok miatti hosszú zárvatartás, a dotáció gyengesége).

Ha a tíz év átlagát vesszük, könyvállományban és olvasólétszámban egy főre 5,09 könyv jutott, az arány elég alacsonynak mondható. A viszonylag kedvezőtlen forgalmi tényezők alakulásában szerepet játszott, hogy az olvasólétszámhoz képest a könyvállomány mennyisége nem volt kielégítő, de az ifjúsági könyvkiadás tartalmi egyhangúsága is csökkenthette az olvasói érdeklődést.

Szót kell ejtenünk az olvasószolgálatról is. A könyvtár sokat tett az olvasószervezés érdekében, azonban a rendkívül szűkre szabott kölcsönzési idő miatt olvasószolgálati lehetőségei igen korlátozottak voltak.

„Ez a helyiség (a gyermek-részleg) nincs kellően kihasználva, miután csak a napi 2, 2 és fél órás kölcsönzési idő alatt van nyitva" — olvassuk a kerületi könyvtár 1954. évi jelentésében. Ime egy részlet az 1955. évi jelentésből: „Érintkezésbe léptünk az Oktatási Osztállyal az ifjúsági könyvtár nyitvatartási idejére vonatkozólag. Változtatásra nincs szükség" — válaszolták.

1954—57 között a gyermekkönyvtáros úgy keresett kapcsolatot olvasóival, hogy a környékbeli iskolákban tartott a tanulók számára mesedélutánokat, könyvvitákat.

Rendszeresen visszatérő foglalkozás volt az ifjúsági aktívaértekezlet, amit 30—40 fő részvételével tartottak. Az iskolák viszonya a gyermekkönyvtári munkához ekkor még kialakulatlan volt. Nem található adat arra, hogy az oktatásban igényelték volna a gyermekkönyvtár segítségét. A cél inkább az olvasók szervezése volt, de ez sem lehetett zökkenőmentes. „Jan. 19-én kint voltunk a Kórház és Fényes Adolf utcai iskolában. Beszélgettünk az igazgatókkal a pajtások lemorzsolódásáról. Meglepetéssel hallottuk, hogy a Kórház utcai iskolából csak a jeles és jó rendű tanulókat engedik a könyvtárba..." — erről tudósít az 1956. évi jelentés.

1958 után élénkült meg a gyermekkönyvtár tevékenysége: aktíva-hálózatot építettek ki, bábszakkört, meseszakkört alakítottak. Kirándulni vitték a gyermekeket, felkészítésükhöz felhasználták a könyvtárban található túrakönyveket.

1959-ben a pedagógusok számára is tartottak előadást. Ezen az általános iskola alsó tagozatosainak való könyveket ismertettek.

Részt vettek a Szovjetunió XXII. kongresszusára hirdetett gyermekrajzpályázaton. Ugyanebben az időszakban már rendszeresen szerveztek kiállításokat, amelyekhez a könyvtár kirakatát használták fel. Segédeszközök tekintetében elég szegényes volt az ellátottság, mindössze egy papírdobozban elhelyezett katalógussal rendelkezett a részleg, emellett néhány természettudományos bibliográfiával. Szükség lett volna egy olvasószobára is, de ennek létesítésére már csak az önálló gyermekkönyvtár megnyitása után nyílt lehetőség.

A 8-as számú kerületi könyvtár már jóval az 1963-as fordulat, a gyermekkönyvtár önállósítása előtt felkészült arra, hogy a belőle kiváló gyermekrészleg minél gazdagabb

könyvanyaggal kezdje munkáját. A nyitás előtti hosszabb kényszerű zárvatartás végső soron igen kedvezőtlen volt a könyvtár számára, mégis annyi haszon származott belőle, hogy megvédte a használaton kívül helyezett új könyvek eredeti állapotát; így az önállósulás útjára lépett könyvtár már az anyagi lehetőségekhez képest gazdag állományt vehetett át. Elkészültek a könyvtár berendezésének tervrajzai is. Ez nagymértékben megkönnyítette az igen sok munkát igénylő előkészületeket.

A könyvtárban kölcsönzőt, olvasótermet, és raktár-, illetve irodahelyiséget rendeztek be.

A kölcsönzőben 48 fm szabadpolcról válogathattak az olvasók. Itt volt a helye az ekkorra kiépített 12 fiókos katalógusszekrénynek is. Az olvasóteremben 20 ülőhely volt, ide került a kézikönyvtár és a folyóirat-tároló, ezt az állapotot 1970-ig sikerült fenntartani, az 1969/70-es felújításnál a két szobát a szabadpolc bővítése érdekében egybe kellett olvasztani, tehát le kellett mondani a külön olvasóteremről, de megfelelő berendezéssel legalább a kézikönyvtári könyvek zavartalan tanulmányozásához lehetett helyet szorítani.

A könyvtárosok gondot fordítottak arra, hogy otthont nyújtsanak a környékbeli gyerekeknek, lehetővé váljon, hogy kulturált körülmények között tölthessék el szabadidejüket, tanulhassanak, művelődhessenek, sőt játszhassanak is. Ez kerületi viszonylatban annál is fontosabb volt, mivel a környék lakásviszonyai igen rosszak voltak, és sok olvasó a gyermekkönyvtárban kellemesebb környezetet talált, mint otthonában.

1963. szeptember 1-én került sor az önálló gyermekkönyvtár megnyitására, ezt együtt ünnepelte a 8-as számú kerületi könyvtár 40 éves évfordulójával. Az új gyermekkönyvtárra sok feladat várt, de ezek megoldását részben megkönnyítette az önállósulással járó megnövekedett anyagi juttatás, az önálló pénzügyi gazdálkodás, a kölcsönzési idő bővülése heti 17 óráról 23 órára, és az a körülmény is, hogy a gyermekkönyvtár 3 dolgozója most már egész idejét a reá bízott kis gyűjteményre összpontosíthatta.

A kerületi könyvtárból 4661 kötet könyvet vettek át. A megnövekedett anyagi lehetőségekkel arányosan szaporodott és differenciáltabbá vált a könyvállomány.

Íme a könyvbeszerzési keret és a könyvállomány növekedésének mutatói: a könyvbeszerzési keret kerek számokban kifejezve:

Év	*Könyvbeszerzésre ford. összeg*	*Könyváll. év végén*
1963	11 500	5 226
1964	35 800	7 244
1965	36 000	8 484
1966	31 000	9 558
1967	34 000	10 911
1968	27 000	11 531
1969	25 000	12 178
1970	36 000	13 488
1971	27 000	12 475
1972	40 000	11 124

A beszerzési keret igen lényeges növekedése vitathatatlan, még akkor is, ha figyelembe vesszük a könyvárak időközben bekövetkezett nagyméretű emelését. Ezt a kedvező tendenciát jelzik egyébként a kötetszám növekedéséről valló adatok: 1963-tól 1972-ig több mint 100 százalékkal gyarapodott a gyűjtemény állománya.

A könyvállomány gyarapításánál a következő fontossági sorrendet alkalmazták:

– A kézikönyvtár kötetszámának emelése, a meglevő anyag (sorozatok) továbbfejlesztése
– Az ismeretterjesztő állomány nagymértékű és minél változatosabb művekkel való feltöltése

– A szépirodalmi anyag különböző szerzők, művek szerinti gyarapítása mellett egy-egy erősen keresett munkának nagyobb példányszámban való beszerzése (pl. kötelező olvasmányok, klasszikus ifjúsági regények).

Kilenc évvel a gyermekkönyvtár megnyitása után került sor az állomány első nagyobb arányú megtisztítására: 2502 kötet könyvet vontak ki a forgalomból, ebből 1517 szépirodalmit, 985 db ismeretterjesztőt. Az erőteljes selejtezés ellenére ezt a gyűjteményt is gyorsan utólérte az örök könyvtári probléma, a túlzsúfoltság. Ennek megoldására csak a duplumpéldányok leválasztása és eltávolítása bizonyult egyetlen megoldásnak.

Kedvezően alakult az egy főre jutó könyvmennyiség tíz év alatt:

Év	*Egy főre jutó könyv*
1963	6,4
1964	5,8
1965	5,8
1966	6,7
1967	7,0
1968	7,8
1969	9,9
1970	– –*
1971	14,6
1972	9,1

(* Az 1970. évi adat a könyvtár zárvatartása miatt nem értékelhető.)

Meg kell jegyezni, hogy az ifjúsági könyvkiadás mennyiségi és minőségi fellendülése jelentős mértékben megkönnyítette az állomány gyarapítását.

Röviden értékelnünk kell a gyermekkönyvtár olvasólétszámának alakulását is. A gyermekkönyvtári propagandának fő bázisa az általános iskola. A könyvtár körzetéhez tizenegy iskola tartozik, és ezeknek a könyvtártól való távolsága természetesen nagymértékben befolyásolja a belőlük toborozható olvasók számát. A munkatársak az olvasószervezésnek sokféle módját vették igénybe az írásos propagandától a könyvtárlátogatások rendezéséig, az olvasószervezési versenytől az örsi foglalkozások felhasználásáig. Az erőfeszítések nem voltak haszontalanok, mert a beiratkozott olvasók és a kölcsönzött könyvek száma, a tíz esztendő alatt a következőképpen alakult:

Év	*Beiratkozott olvasók*	*Kölcsönzött könyvek száma*
1963	813	13 264*
1964	1315	42 800
1965	1444	43 206
1966	1422	43 650
1967	1551	41 012
1968	1460	35 516
1969	1227*	27 768*
1970	–	–
1971	820*	18 703*
1972	1230	26 528

(*1969, 1971 csonka év; 1970-ben a könyvtár egész évben zárva volt.)

A számadatok tanúsítják, hogy indokolt volt a könyvtár önállósítása, hiszen azt évről-évre több környékbeli gyermek vette igénybe.

A könyvtári munka színvonalának emelkedését többek között jól mutatja a kölcsönzött könyvek között az ismeretterjesztő művek növekedő aránya:

	Ism. terj. %-ban
1963	28,5
1964	32,9
1965	33,2
1966	33,1
1967	34,2
1968	33,6
1969	37,2
1970	—
1971	37,8
1972	33,9

Az 1969-től 1972-ig tartó visszaesésnek két oka volt. Az egyik, a leginkább kézenfekvő hogy a könyvtár 1969. szeptemberétől 1971 májusáig zárva tartott, az esedékessé vált felújítási munkák miatt.

A másik tényező: megindult a kerület rekonstrukciója, ami a környékbeli lakóházak lebontásával, s a lakosság nagyarányú fluktuációjával járt. Az olvasóközönség csaknem 60 százaléka kicserélődött, kinőtt a könyvtárból, vagy elköltözött, helyettük az új lakótelepre költözöttekkel töltődött fel a könyvtár. Ez a lassú folyamat jelenleg is tart.

Befejezésül néhány bekezdés erejéig jellemezzük a gyermekkönyvtár olvasószolgálatát. E munkában a következő szempontok vezették a gyűjtemény gondozóit:

– *Az olvasók irányítása a könyvanyag minél gazdagabb, differenciáltabb feltárásával.* A szabadpolcról való válogatás, a könyvtár rendszeres kiállításai, egyéni foglalkozás az olvasókkal – mindezek fontos tényezői voltak az olvasószolgálati munkának. A könyvanyag feltárását, az elmélyültebb olvasás megtanítását nagymértékben elősegítette az író-olvasó találkozások rendezése. Az ifjúsági írók közül Kertész Erzsébet, Szalay Lenke, Szombathy Viktor látogatott el a könyvtárba. A szakírók közül saját területükön nyújtottak érdekes tájékoztatást: Nagy Ernő, Ráday Ödön, Schalk Gyula, Korányi Tamás. Ezeknek a találkozóknak a hatása a kölcsönzésben sokszor hónapokon keresztül érezhető volt.

– A könyvtár feladatának tekintette, hogy a *gyerekeket fokozatosan megtanítsa a könyvtári tájékoztató eszközök használatára* egyénenként vagy csoportosan. Felhasználták ehhez a környezetismereti órákat, könyvtárlátogatásokat, fejtörőrendezvényeket. A cél elérésének másik formája olyan pályázatok, versenyek szervezése, amelyek a katalógus, kézikönyvtár, bibliográfia használatával összekötve játékos formában vezették a fiatal olvasókat a könyvtári segédeszközök megismeréséhez.

– *Ugyancsak fontos feladatnak minősült az iskolai oktatás, és az úttörőmozgalom könyvtári eszközökkel való segítése.* Itt nagymértékben megkönnyítette a munkát, hogy a kerületi iskolákkal igen szoros együttműködés alakult ki. Több alkalommal tartott közös értekezletek iskolaigazgatókkal, tanárokkal, csapatvezetőkkel, szülői munkaközösséggel. Ezeknek a közös összejöveteleknek a hatása sok konkrét feladatban volt lemérhető, a tananyaghoz kapcsolódó könyvajánlástól a tananyaghoz ugyancsak szorosan kapcsolódó rendezvényekig.

A hátrányos helyzetű gyermekek segítése érdekében a könyvtár együttműködött a velük foglalkozó szakkörökkel.

– *Különös gondot fordítottak a könyvtárba iratkozott gyerekekre, igyekeztek az olvasóközönség egy részéből a könyvtár köré tömörülő közösséget formálni.* Ezt a célt szolgálta az 1963–1966-ig működő irodalmi klub, majd a tervbe vett, de a könyvtár felújítása miatt már csak rövidéletű honismereti szakkör. Ez utóbbinak első foglalkozása volt a „Turista" c. folyóirat szerkesztőségével rendezett közös találkozó. Ugyancsak a könyvtárhoz kötötte olvasóikat a gyermekmunkatársak szervezése, ezek foglalkoztatása.

– *A könyvtárban olyan foglalkoztatásokat igyekeztek biztosítani a gyermekeknek, hogy a kölcsönzésen túl ott töltött idejüket hasznosan és szórakoztatóan töltsék el.* Ezeket a célokat szolgálták a csoportos foglalkozások, mesedélutánok, diafilmvetítések, bábelőadások, irodalmi és játékdélutánok.
A különféle pályázatok is igen hasznosaknak bizonyultak, ugyancsak a különféle társasjátékok (térképjáték, helytörténeti verseny, pontversenyek stb.).

– *A könyvtári eszközök felhasználásával rendezték meg az elmúlt tíz esztendő évfordulós megemlékezéseit.* Ezeknél nem a mutatós eredmények elérése volt a cél, hanem, hogy az olvasók valamilyen formában foglalkozzanak az évforduló eseményeivel vagy az ahhoz kapcsolódó személyek jelentőségével. Közülük a legemlékezetesebb: a Felszabadulás 20, a Tanácsköztársaság 50 éves évfordulója, a Forradalmi Ifjúsági Napok, a Budapest centenáriumával kapcsolatos akciók. Ezeken játékos vagy komolyabb eszközökkel, pályázattal, vetélkedővel emlékeztek meg történelmünk döntő eseményeiről.

Utoljára, de nem utolsósorban kell szólni arról, hogy a könyvtári kollektíva olyan nevelést kívánt nyújtani, amelynek eredményeként a kereteiből kinőtt, a nyolcadik általánost elvégző fiatalok nem fordítanak hátat a könyvtárnak. A helyi sajátosságok folytán a gyermekkönyvtár volt olvasói közül a legtöbben a 8-as számú kerületi könyvtárba iratkoznak át. Ezt az alkalmat igyekeztek minél ünnepélyesebbé tenni. Az átiratkozás előkészítése rendszerint egész évben folyt, ugyanis a könyvtárosok arra törekedtek, hogy ezek az olvasók már az alapvető gyermekirodalom ismeretében, s a könyvtári tájékoztató eszközök használatának a módját elsajátítva kerüljenek ki a gyermekkönyvtárból. Az átmenet megkönnyítését szolgálta az állomány „S" (Válogatás a felnőttek irodalmából) jelzetű szakcsoportjának bővítése és fokozott ajánlása is. E munkában szerzett tapasztalatokat ismertették a munkatársak a Tapasztalataink c. sorozat 8-as számában megjelent tanulmányban, 1969-ben.

M. Vásárhelyi Edit – Varsányi Lívia – Bakó Jánosné – Jancsovics Klára.

A TIZEDIK ÉVFORDULÓJÁRA KÉSZÜLŐ ZENEI KÖNYVTÁRRÓL

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Könyvtára 1964. május 30-án kezdte meg működését. Az előkészítő, szervező munka már 1963-ban megindult. A tervekről, a könyvtár felállítását megelőző feladatokról és megoldásokról már közöltünk cikket.[1]

Nyilvános, közművelődési célokat szolgáló zenei könyvtár nem volt az országban. Zenei életünk, kultúránk magas színvonala, a zeneművészet iránti érdeklődés és igény ugrásszerű növekedése létszükségletté tette egy olyan gyűjtemény létrehozását, mely egyrészt a muzsikusokat látja el szakirodalommal és kottákkal, másrészt szolgáltatásait kiterjeszti a zenével nem hivatásosan foglalkozó lakosságra is.

A könyvtár működését e kettős cél határozza meg.

A gyűjtés és feltárás

Első feladatunk a várható igények kutatása, felmérése volt. Állománygyarapítási munkánk során sok kiváló zenetudós, muzsikus és könyvtáros tanácsát, tapasztalatát hasznosítottuk. A könyvtár célkitűzéseinek pontos meghatározása és az igénykutatás eredményeinek összegezése után kialakítottuk és körülhatároltuk a gyűjtőkört. Elsődleges cél tehát a nem zenei foglalkozású olvasók számára biztosítani a zenei önképzés, művelődés és házimuzsikálás lehetőségeit. Másik fontos feladat, hogy kiegészítsük és tehermentesítsük a budapesti tudományos és oktatási célokat szolgáló zenei könyvtárak szolgáltatásait, segítsük az előadóművészek, kutatók, zenét tanulók és tanítók munkáját.

A könyvtár mindezeket a szempontokat szem előtt tartva gyűjti a zeneirodalom időtálló, értékes alkotásait az európai zene kibontakozásától napjainkig.

A kottaállomány főbb részei:

Operák, balettek
Dalok, kórusok
Zenekari művek
Kamaraművek
Szóló hangszerekre írt művek.

A könyvállomány főbb csoportjai:

Zeneelmélet
Zenetörténet
Életrajzi tanulmányok
Népzene
Hangszertörténet, hangszerkészítés.

Könyvtárunkba minden magyar és 16 külföldi zenei folyóirat jár.

[1] Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. 1964–65.

A szerzeményezést hosszú hónapok desideráló munkája előzi meg. A desideráta katalógusba sok forrás alapján gyűjtjük be az anyagot. 1. Kijelöljük a nemzeti bibliográfiákban és a külföldi nagykönyvtárak nyomtatott katalógusaiban közölt műveket. 2. Figyelemmel kísérjük a zenei folyóiratok recenzióit. 3 A világ minden részéből meghozatjuk a zeneműkiadók katalógusait. 4. Felhasználjuk a lexikonok, szakkönyvek forrásjegyzékeit. 5. Rendszeresen figyeljük a budapesti tudományos zenei könyvtárak gyarapodását, illetve a hozzájuk érkező folyóiratokat is. Arra törekszünk, hogy a szerzeményezési segédeszközöket a lehető legnagyobb számban szerezzük be, hogy tájékozódásunk a világ kotta- és zenei könyvtermésében sokirányú és naprakész legyen.

Rendszeresen gyűjtjük az olvasók kívánságait. A nyitás évében 13 000 kotta és könyv volt a könyvtár állományában. 9 év alatt az olvasók sok javaslattal segítették szélesíteni az állománygyarapítás szempontjait, a kidolgozott szerzeményezési elveket élő, konkrét kérésekkel gazdagítani, formálni.

Minden évben egy meghatározott szempont szerint állományelemzést végzünk. Kijelölünk egy-egy *műfajt*, egy szakcsoportot, egy-egy *zenetörténeti korszakot*, vagy két-három *zeneszerző* oeuvre-jét és segédkönyvek, műjegyzékek segítségével megvizsgáljuk, melyek azok az alapvető művek, amelyek hiányoznak könyvtárunkból.

Így szeretnénk biztosítani, hogy állományunk minden része egyenletesen és sokirányúan fejlődjék.

Az erősen megszabott anyagi keretek megnehezítik a szerzeményezés tervszerűségét. Sok alapvetően fontos művet nem tudunk megrendelni, magas ára miatt. Különösen vonatkozik ez a francia, olasz kiadású kottákra, ezért hiányoznak állományunkból pl. a XVII. század francia operái.

Az utóbbi években az érdeklődés erőteljesen a renaissance és barokk zene felé fordult. Arra törekszünk, hogy az európai zene két hatalmas korszakának alkotásait hozzáférhetővé tegyük mindenki számára.

A zeneműkiadók, helyesen reagálva az igényekre, a legkiválóbb kutatókat kérték fel arra, hogy a renaissance és barokk mesterek műveit kiadásra előkészítsék.

Így született meg a Machaut, Ockeghem, Josquin des Près, Obrecht, Lassus, Sweelinck, Schütz, J. S. Bach, Händel összkiadás. Gyűjteményünk értéke nagymértékben emelkedett, amikor ezeknek a mestereknek összegyűjtött műveit – a Mozart, Beethoven, Schubert és Liszt összkiadások mellé – polcainkra tehettük.

Fokozott figyelmet fordítunk a XX. századi alkotások gyűjtésére is. Bartók és Kodály műveit természetesen teljességre törekvően gyűjtjük. Célunk, hogy a magyar zeneszerzők életműve mellett a legkiválóbb modern külföldi komponisták oeuvre-jét is megtalálják könyvtárunkban. Ezeknek a kottáknak az ára hallatlanul magas, egy műből csak egy-egy példányt tudunk beszerezni. Az olvasók nagyon hálásak azért, hogy a könyvtár lehetővé teszi, hogy hozzájussanak a modern külföldi szerzők kottáihoz, tanulmányozhatják, illetve előadhatják műveiket és türelmesen várják, hogy az előjegyzések sorrendjében rájuk kerüljön a sor.

Kilenc év alatt a különböző zenei intézményektől sok ajándékot is kapott a könyvtár. Jelenleg 22 500 kotta és 6700 zenei szakkönyv van állományunkban.
A közel 30 000 művet 9 katalógusban tárjuk fel.

I. Zeneművek

1. Zeneszerzők betűrendes katalógusa
   a teljes kottaanyag, *szerzőn belül a művek címeinek betűrendjében.*
   Utalók, beépítve a betűrendbe:
   a) szövegírókra
   b) átdolgozókra,
   c) feldolgozókra,

d) sorozatokra,
e) történelmi személyekre, akikről zeneművek készültek,
f) zeneszerzőkre, akiknek nevére zeneműveket komponáltak,
g) költőkre, írókra, akiknek műveit megzenésítették.

2. Zeneszerzők betűrendes katalógusa
a teljes kottaanyag, *szerzőn belül a művek műfaj szerinti csoportosításban.*

3. Zeneművek szakkatalógusa
az ETO rendszere alapján.

4. Speciálkatalógusok: (szakrendi csoportosításban)
a) partitúrák katalógusa,
b) zongorakivonatok katalógusa,
c) gyűjteményes művek, antológiák katalógusa.

5. Címkatalógus:
a) utalók a zeneművek eredeti címére,
b) utalók a zeneművek más nyelvű címeire,
c) utalók a zeneművek alcímeire,
d) utalók a zeneművek köztudatba átment népszerű neveire.

II. Könyvek

1. Betűrendes katalógus
A teljes könyvanyag a szerzők betűrendjében.
Utalók, beépítve a betűrendbe:
a) azokra a zeneszerzőkre, akikről az életrajzok, tanulmányok készültek,
b) sorozatokra,
c) szerkesztőkre, összeállítókra.
Analitikus címfelvételek beépítve a katalógusba
(megkülönböztetésül rózsaszínű cédulán)
a) antológiákból, tanulmánykötetek anyagából,
b) a könyvtárba érkező folyóiratok cikkanyagából.

2. Könyvek szakkatalógusa
az ETO rendszere alapján.

A feldolgozó munka minden fázisát a könyvtár négy munkatársa végzi. A zeneművek címleírási szabványa még nem készült el. Címleíró munkánkhoz a FSZEK központjának címleírási szabályait vettük alapul, tanulmányoztuk a „Code International de Catalogage de la Musique"-t, külföldi zenei könyvtárak módszereit és kialakítottuk a zeneművek speciális katalogizálási szabályait. Az ETO 78-as szakának átdolgozása csak most készül. Mivel a rendszer a 19. század első feléig kialakult klasszikus zenei formák alapján készült, egészében nem alkalmas a modern zeneirodalom műveinek és elméletének rendszerezésére. Így kénytelenek voltunk bővítéseket, módosításokat alkalmazni.[2] A megfelelő szabványok hiánya megnehezítette a munkát. Kísérletezések, szakmai viták, megbeszélések során alakult ki könyvtárunk feldolgozó munkájának rendszere. A katalógusok gyors és könnyű kezelhetőségéről, az állomány sokoldalú feltárásának helyességéről meggyőződhettünk mind az olvasók, mind pedig a szakemberek észrevételezéseiből.

Az a munkaszervezési forma, hogy minden könyvtáros feldolgozó és olvasószolgálati könyvtáros is egyben, lehetővé teszi azt, hogy figyelemmel kísérhessük a katalógushasználatot, közvetlenül kontrollálhassuk feldolgozó módszereink helyességét és a tájékoztató munka során nyert tapasztalatokat felhasználjuk a katalógusszerkesztés, címleírás során.

[2] Ld. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. 1964–65.

A feldolgozás szigorú egységességre törekvést és rendet követelő munka, a következetesség feltétele annak, hogy az olvasó jól, pontosan tájékozódjék és a könyvtáros identifikáló munkája korrekt legyen. A kialakított rendszeren belül mégis szükség van időnkénti finomításra, módosításra. Hiszen a zeneművek feltárásának módszerei most formálódnak, érlelődnek. A könyvtáros számára izgalmas, szép feladatot jelent aktívan részt venni ebben a folyamatban.

A XX. század nemcsak a technika és természettudományok óriási sebességű fejlődését hozta. A zenetudomány is szinte hónapról-hónapra árasztja újabb eredményeit. Hatalmas feltáró munka folyik.

Kiváló tudósok kutatják a primitív népek és az ókor zenei életét, zeneelméletét. Tanulmányok sora jelenik már meg az öt földrész népeinek népzenéjéről. Zenetörténészek, szakemberek százai kutatják az elmúlt századok nagy zeneszerzőinek kéziratait, vizsgálják, rendszerezik munkásságukat. A szakfolyóiratok természetesen rendszeresen közlik az újabb kutatások eredményeit.

A gyors tájékoztatás érdekében kezdtünk hozzá négy évvel ezelőtt a tanulmánykötetek és a folyóiratok analitikus feltárásához. A tanulmánykötetek teljes anyagát feldolgozzuk, a folyóiratok cikkei közül csak válogatunk. Fokozottan figyeljük azokat a cikkeket, melyek az utolsó évtized zenéjével foglalkoznak és önálló monográfia a témáról vagy a zeneszerzőről még nem jelent meg. Így biztosítjuk az olvasók, kutatók számára, hogy egy-egy most feltűnt tehetséges művészről, vagy most születő stílusirányzatról legalább néhány írást kézbe tudjanak venni addig is, míg egy hosszabblélegzetű tanulmány megjelenik a keresett témáról.

Ugyanilyen fontos, szükséges lenne a kották analitikus feldolgozása is. Amint lehetővé válik, megkezdjük a munkát. Rengeteg rejtett érték vár feltárásra. Nagyon sok olyan alapvető fontosságú mű található antológiákban, gyűjteményekben, mely önállóan nem jelent meg. Különösen sürgető volna a renaissance és korabarokk mesterek műveinek analitikus feltárása. A XIV., XV. század alkotásainak nagy részét – a nemzetközi kiadási gyakorlatban is – egyelőre gyűjteményes formában publikálják. Állományunk megsokszorozódna, értéke növekedne, ha a gyűjteményes kötetek anyagát művenként tudnánk katalógizálni.

A Zenei Könyvtár bekapcsolódik a zenei életbe

A gyűjtés és feltárás munkájának megindítása után feladatunk az volt, hogy minél többen megismerjék könyvtárunkat, Budapest zenekedvelő, művelődni vágyó lakossága és a muzsikusok minél nagyobb számban keressék fel a gyűjteményt. Ennek érdekében sokirányú propagandamunkát kezdtünk. Minden zenei folyóirat közölt ismertetést a könyvtárról. A Népszabadságban, Magyar Nemzetben kéthasábos cikkek jelentek meg vezető zenekritikusok tollából. A Rádió többek között az Új Zenei Újság rovata keretében sugárzott tájékoztató riportot. A TV Zenei Figyelő rovata „A Szabó Ervin Könyvtár Zenei Könyvtárában" címmel tizenkétperces adásban mutatta be a gyűjteményt.

A következő hónapban egy másik rovat keretében, ötperces riportban ismét mód nyílt a könyvtár anyagának ismertetésére.

Kis, kottával díszített ismertetőt, „szórólapot" készítettünk és elküldtük minden zenei intézménynek; kérésünkre az Operaház és az Országos Filharmónia a bérletekhez, jegyekhez csatolta, hogy a zenebarátok is tudomást szerezzenek a megnyitásról. A Fővárosi Zeneiskola Szervezet igazgatója vállalta, hogy minden zenetanárnak küld egy szórólapot.

A TIT zenei előadói minden hallgatónak átadtak egy ismertetőt.

Kiadványt szerkesztettünk új szerzeményeink anyagából. 1965 óta 5 kötet jelent meg.

Névjegyzéket állítottunk össze azokról a zenebarátokról és hivatásos muzsikusokról,

akik még nem voltak a könyvtár tagjai. Címükre elküldtünk egy példányt vagy a kiadványból, vagy a szórólapból, hogy megismerjék gyűjteményünk jellegét.

A névjegyzék összeállításában sok segítséget kaptunk a Magyar Zeneművészek Szövetségétől.

A Budapesten működő négy nagy tudományos, illetve tanintézeti zenei könyvtár – az MTA Zenetudományi Intézetének könyvtára, az OSZK Zeneműtára, a Zeneművészeti Főiskola könyvtára és a Zeneművészeti Szakközépiskola könyvtára – sok olvasót irányított hozzánk. Egyik megnyilvánulása ez az öt zenei könyvtár több szakterületre kiterjedő jó együttműködésének.

Az említett példák bizonyítják, hogy minden lehetőséget igyekeztünk igénybe venni azért, hogy a könyvtárról széles körben tudomást szerezzenek. És bizonyítják a példák azt is, hogy zenei életünk minden területén lelkes segítőkészségre találtunk.

Megindult az olvasószolgálati munka.

9 év alatt 5400 olvasó iratkozott be könyvtárunkba.

129-805 kottát, 52 039 könyvet, összesen 181 844 művet kölcsönöztünk.

Jelenleg 1500 aktív olvasónk van. 62%-a nem zenei foglalkozású és 38%-a hivatásos muzsikus. Elsődleges feladatunk a *nem zenei foglalkozású* olvasók ellátása olyan kotta- és könyvanyaggal, mely a zenei önképzést, művelődést, az otthoni muzsikálás lehetőségeit biztosítja. A százalékarány megmutatja, hogy célkitűzésünk megvalósításában eredményt értünk el. Az olvasók összetételét vizsgálva megállapítottuk, hogy magas a nem zenei pályára készülő középiskolások és egyetemi hallgatók száma (23,3%). Technikumot végzők, mérnök-, orvostanhallgatók, ipari tanulók, fiatal szakmunkások iratkoznak be könyvtárunkba és a kikölcsönzött könyvek, kották alapján megfigyeltük, hogy szűkreszabott szabadidejükből milyen sokat fordítanak komoly és rendszeres zenei önképzésre. Olvasószolgálati munkánk egyik legszebb, legtöbb örömet jelentő része, hogy segíthetünk komoly gondolkodású, szorgalmas fiatal olvasóinknak abban, hogy gyarapíthassák zenei ismereteiket, szélesítsék műveltségüket és létrehozhassanak öntevékeny vokális és hangszeres együtteseket.

Olvasószolgálati munkánk fontos része a fiatal zenészek szakmai fejlődésének segítése is. Szívesen és nagyon gyakran kölcsönöznek. A tanárok szívügyüknek tekintik, hogy a hallgatók beiratkozzanak a könyvtárba. A szervezésben sok segítséget kapunk a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola tantestületétől is. Örömmel figyeltük meg, hogy a fiatalok az érettségi és a diploma megszerzése után is aktív tagjai maradnak a könyvtárnak abban az esetben is, ha nem a muzsikus pályát választják. A kizárólag tanulmányi jellegű művek és az oktatáshoz szükséges segédkönyvek gyűjtése a Szakiskola és Főiskola könyvtárának feladata. Az *előadási darabokat* nem tudják megfelelő példányszámban megvásárolni. Mindkét intézet növendékei számára komoly nehézséget jelentett a koncertdarabok megszerzése. Örömmel vették tudomásul, hogy gyűjteményünkben a *szólóhangszerekre* írt előadási darabok gazdag anyagából válogathatnak. Könyvtárunk segíti, kiegészíti a két oktatási intézmény munkáját.

A könyvtár megalakulása óta rendszeresen gyűjti a *zenekari* és *kamarazene művek kispartitúráit*. Nagyon sok olvasó kizárólag kispartitúrát kölcsönöz, részben zenehallgatáshoz, (koncert, rádióműsorok, otthoni lemezhallgatás) részben a művek tanulmányozása céljából.

Az olvasók nagy része az *operák, oratóriumok zongorakivonatát* kéri. Szerkesztettünk két külön katalógust a kispartitúrák és a zongorakivonatok anyagából, hogy a keresés, választás gyorsabbá válhasson.

Sok zenebarát azért iratkozott be a könyvtárba, hogy a *kamarazene művek szólamanyagát* kölcsönözze, otthoni, házimuzsikáláshoz. Örömmel figyeltünk fel arra, hogy ennek a szép, értékes kedvtelésnek milyen sok amatőr művelője van.

Olvasóink egy részének eleinte nehézséget jelentett a külföldi kiadású művek katalóguscéduláinak idegennyelvű címleírása. Ezért hatnyelvű (magyar, angol, francia, német,

olasz, orosz) cédulaszótárt készítettünk azokból a könyvtári és zenei műszavakból, szakkifejezésekből, melyek a címleírásokban rendszeresen előfordulnak. Ez a kis szótár – különösen a diákok számára – nagyon megkönnyíti a katalógus használatát.

Reference munkánk igényességét, színvonalát a katalógusok és az analitikusan feltárt anyag mellett gazdag *kézikönyvtárunk* biztosítja, melyben megtalálható a tájékoztatáshoz és kutatáshoz szükséges zenei szakirodalom, a zenei könyvészet alapvetően fontos lexikonjai, enciklopédiák, műszótárak, műjegyzékek, bibliográfiák.

A Zenei Könyvtár 10 éves évfordulójára kiadványt szerkesztettünk, melyben válogatást adunk könyv- és kottaanyagunkból. Célunk az volt, hogy akik még nem ismerik könyvtárunkat, képet kapjanak közel 30 000 műből álló gyűjteményünk összetételéről, jellegéről. A kiadványokban közöljük kézikönyvtárunk teljes anyagát is, felsoroljuk azokat a fontos kotta- és könyv*sorozatokat*, melyeket folyamatosan gyűjtünk, ismertetjük, hogy milyen összkiadásaink vannak. Központi címjegyzék a zenei könyvtárak anyagáról sajnos még nem készült. Ez a kis válogatás szerény tájékoztatást is igyekszik nyújtani a kutatóknak, zenei könyvtáros kollégáknak arról, hogy mit találhatnak meg könyvtárunkban. Reméljük, hogy az ily módon feltárt anyag újabb olvasókat vonz majd a könyvtárba.

A szakmai képzés lehetőségei

A szerzeményezést, katalogizálást, szakozást, a katalógusok és kiadványok szerkesztését és az olvasószolgálati és tájékoztató munkát a könyvtár négy munkatársa végzi. Egy könyvtárosnak zenei, kettőnek könyvtáros és egynek zenei és könyvtárosi képzettsége van. Tíz év alatt, a munkafolyamatok gyakorlata közben váltak *zenei könyvtáros* szakemberekké.

A zenei könyvtárosság magyar nyelvű tan- vagy szakkönyve nem áll rendelkezésünkre. A zeneművek címleírási szabványának csak vázlatos kísérlete készült el. Az ETO 78-as szaka elavult, módosításra szorul.

Úttörőmunkát végzünk, nagyszerű, de nehéz feladat.

Az utóbbi években az ország minden területén sorra létesülnek a fonotékák. A szakemberek hiánya hamarosan nyilvánvalóvá vált. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1972-ben másfél éves továbbképző tanfolyamot indított a már működő, illetve a létesítendő fonotékák munkatársai számára. A hallgatóknak az előadások mellett különböző írásos segédanyag is rendelkezésére állt. A tudományos zenei könyvtáraknak is komoly problémát jelent a megfelelő szakember utánpótlás. Feltétlenül szükség van arra, hogy a zenei könyvtárosképzés az elkövetkező években is ehhez hasonló, vagy még intenzívebb formában biztosítva legyen. A fonotéka-hálózat fejlődik, szükség van képzett szakemberekre és megfelelő magyar nyelvű segédkönyvekre.

A szakmai fejlődésnek elengedhetetlenül fontos része, hogy a könyvtáros ismerje a könyvtáros-szakirodalmat és tapasztalatokat merítsen más könyvtárak tevékenységéből.

A könyvtáros munkájának legjobb mércéje az olvasótábor. Ha állandó érzékenységgel reagálunk az igényekre, helyesen szerzeményezünk. A katalógushasználat közben felmerülő problémákat hasznosítjuk a feldolgozómunkában. A könyvtáros természetesen nem elégedhet meg a jelenben felmerülő igények kutatásával. A koncepciózus anyaggyűjtéshez és feltáró munkához – különösen a szakkönyvtárakban – nem elegendő a közvetlen környezet vizsgálata. Ezért tartottuk szükségesnek, hogy minden alapvető (angol, német, orosz stb.) zenei könyvtáros szakirodalmat, kézikönyvet, szabványt, másodfokú bibliográfiát megvásároljunk. Ezeknek a segédkönyveknek a tanulmányozása szélesítette szakmai látókörünket, bővítette ismereteinket. Szükségessé vált az elméleti ismerkedés után tapasztalatokat szerezni más könyvtárak gyakorlati tevékenységéből, működésében figyelni más közművelődési, nyilvános zenei könyvtárak munkáját.

Könyvtárunk két munkatársa elsőként a prágai és több más csehszlovák zenei könyvtár munkájával ismerkedett. A könyvtár vezetője 1970-ben bekapcsolódott az AIBM (Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége) munkájába, a Nyilvános Könyvtárak Szekciója tagjaként. Kétszer vett részt az AIBM kongresszusain, 1970-ben Lipcsében és 1972-ben Bolognában. Munkatársa volt (szerkesztőként és anyaggyűjtőként) annak a bizottságnak, mely az „International Basic List of Literature on Music" című kiadványt készítette. A kongresszusokon való részvétel sok értékes tapasztalatot eredményezett. Gyarapodtak szakmai ismereteink, megismerkedhettünk a világ zenei könyvtárainak munkájával, külföldi kollégáink problémáival, eredményeivel, módszereivel. A szerzett tapasztalatokat és az ezekből nyert konklúziókat megfelelő módon igyekezünk saját könyvtárunkban hasznosítani.

A jó szakmai kapcsolatok eredményeként sok külföldi kolléga is felkereste könyvtárunkat, és így többször is mód nyílt arra, hogy hosszabb megbeszéléseket folytassunk a zenei könyvtári munkáról.

Az MKE zenei szekciójának tevékenysége és a KMK fonotéka továbbképző tanfolyama – melyen könyvtárunk vezetője előadóként vett részt – lehetővé tette, hogy az ország zenei könyvtárosai, fonotékásai rendszeresen találkozzanak. A szervezett és kötetlen összejövetelek is tág lehetőséget adtak arra, hogy módszereinket, tapasztalatainkat megbeszéljük, átadjuk, illetve átvegyük.

Mindeddig a megvalósított tervekről, 10 év munkájáról esett szó röviden, vázlatosan.

Néhány mondatban beszélnünk kell a gondokról, nehézségekről is.

Raktárunk befogadóképessége annyira korlátozott volt a könyvtár megnyitásakor, hogy már a harmadik évben elhelyezési gondokkal küzdöttünk. A könyvtárral szomszédos kultúrterem nagy alapterületű helyisége hosszú évekre megoldotta volna helyproblémánkat. A helyiséget nem kaptuk meg. Kénytelenek voltunk meghozni a legnagyobb áldozatot, megszüntettük az olvasótermet és raktárrá alakítottuk át. Az eddig szabadpolcos kézikönyvtár, az olvasóktól elzárva, a kölcsönző-asztal mögé került. A kölcsönzőteremben a kutatómunka lehetetlen, arra sincs megfelelő hely, hogy az olvasók a folyóiratokat átolvassák.

1965-ben két előadássorozatot indítottunk. Az elsőt az európai zene történetéről, Collegium Musicum címmel a tanulóifjúság számára szerveztük. Majd megalakítottuk a Modern Zene Barátainak körét. Tematikája a XX. század zenéjére épült. Az előadásokat nagyon sokan látogatták. A sorozat utolsó részeként a kör zenetörténész vezetője fiatal zeneszerzőkkel beszélgetett munkáikról, művészi elképzeléseikről. A beszélgetéseket magnószalagra rögzítettük. A Zeneműkiadó főszerkesztője felfigyelt sorozatunkra és átdolgozva, kibővítve könyvalakban publikálta az elhangzott anyagot.

Az előadásokhoz ajánló-irodalom jegyzéket állítottunk össze, „A barokk zene", „Bécsi klasszikusok" stb. címmel.

Megfelelő helyiség hiányában nemcsak az előadások szervezését kellett megszüntetni, arra sincs lehetőségünk, hogy felállítsuk a hanglemeztárat.

A könyv- és kottatár mellett minden zenei gyűjtemény harmadik, elengedhetetlenül fontos része a hanglemeztár. Az általános zenei műveltség szélesítését, az ízlésfejlesztést, a zeneművek elmélyült tanulmányozását, a zenekutatást, a zenei, irodalmi és nyelvoktatást és a népművelő munkát segítő fonotékák nélkülözhetetlenek a közművelődési könyvtárakban.

Ma már a könyvtárak nemcsak az írásos dokumentumok tárai.

A hangzóanyagok gyűjtése, feltárása, archiválása, illetve kölcsönzése a modern könyvtár alapvető szolgáltatása.

Reméljük, hogy a 10 éves zenei gyűjtemény ezt a célkitűzését is hamarosan megvalósíthatja.

Szalai Ágnes

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR KIÁLLÍTÁSAI, 1930–1960

A kiállítás mint a könyvtári propaganda egyik eszköze

A tudomány és a technika minden eddiginél fejlettebb korát éljük. Ezzel párhuzamosan fejlődtek és fejlődnek a képi közlési eszközök és módszerek is. A ma emberére zúduló információ mennyisége meghaladja az információszerzésre, a tájékozódásra fordítható időt. Mivel az információk közvetítésében és felfogásában a vizualitás rendkívül fontos szerepet játszik, megnőtt az emberek látvány iránti igénye és érdeklődése. A vizualitás lélektani jelentőségének fokozódását a könyvtári propaganda sem hagyhatja figyelmen kívül. Az irodalom propagálása – ha közvetve is – egyszersmind a könyvtár népszerűsítése, míg a könyvtári propagandának az irodalom propagálása szintén lényeges eleme, velejárója. A könyvtári propagandamunkának olyan ösztönzőket kell nyújtania, amelyekkel eléri a kívánt célt, vagyis a könyvtár felkeresésére, olvasásra, az irodalom szeretetére serkent.

E célok elérése érdekében a propagandának mindig a legelőnyösebb módszereket kell kiválasztania. Az eredményességben elsődlegesen közrejátszó tényezők: a figyelem felkeltése, az érdeklődés biztosítása, a kívánságérzet kialakítása és elmélyítése, a meggyőzés, és végül a cselekvésre ösztönzés.

Közvetlen hatása miatt a könyvpropaganda egyik legjobb és legáltalánosabban alkalmazott eszköze a kiállítás. A kiállításon a könyvtárakban összegyűlt tudásanyag, mely a legkülönfélébb dokumentumokban ölt testet, tervszerű válogatás és rendszerezés alapján tárul fel a szemlélő előtt. Az irodalomnak ez a bemutatása nemcsak száraz ismereteket nyújt, hanem kedvet ébreszthet a kutatáshoz, az elmélyedéshez, rendeltetése az érdeklődési és elhatározási készség érzelmi befolyásolása, ugyanakkor az ízlés fejlesztése is. A kiállítások sikerének titka, hogy a bemutatott tárgykör a könyvek, az illusztrációk és egyéb dokumentumok által mintegy megelevenedjék a szemlélő előtt. A tartalmi és formai motívumok felkeltik a könyvek és a könyvtár iránti érdeklődést, és cselekvésre indítanak.

A legelterjedtebb és legegyszerűbb kiállítási forma az *újonnan beszerzett művek* kiállítása, amely a tájékozódást segíti. Kialakítja a nézőben, hogy milyen elvárásai lehetnek a könyvtárral szemben. Itt elsősorban a bemutatott könyvek újdonságaival ragadja meg a képzeletet.

A *tematikai* kiállítás ismeretközlő jellegű. A művek tartalmát, az élet, a történelem, a tudományok valamelyik vonatkozását érinti. Az ilyen kiállítás tanító célzata rejtve marad a néző előtt, mert úgy tűnik, hogy érdeklődését nem kívülről irányítják, hanem ő maga, önként merül bele a témába.

A kiállítás lehet egy témát nagyszabásúan felölelő, *reprezentatív* kiállítás. Ilyenkor a könyvek mellett egyéb fellelhető dokumentumok, fényképek, metszetek, kéziratok stb. is bőségesen alkalmazhatók.

Az emberek ösztönszerűen felfigyelnek az irodalompropaganda vonatkozásában a művészi, az érdeklődés középpontjába kerülő látványra, az ízléses, dekoratív hatású,

kellő fantáziával megrendezett és aktuális témájú könyvkiállításokra. Egy-egy könyvkiállításon mint alkalmazott művészetek jelen vannak a legkülönbözőbb dokumentumok, pl. feliratok, illusztrációk, grafikák, plakátok, és a díszítő művészet más eszközei. A fotók és fényképezés dokumentatív és művészi lehetőségeivel fokozhatják a kiállítás hatását. Az egyéb kiállítási tárgyak, a szobrok, a reprodukciók stb. a képzőművészet különféle ágazatait képviselik. E művészeti dokumentumok és a kiállított könyvek együttes hatása adja a kiállítás művészi értékét. A művészi értékű kiállításnál az ún. látványelemek természetesen nem öncélúak, hanem a kiállítás alapgondolatát szolgálják. A világos, áttekinthető elhelyezés, az arányosság, a színek ritmusa együtt adja a kiállítás harmóniáját.

A *kis* kiállítások szerepe sem jelentéktelen. Általában: a kiállítások hatása nem a művek sokaságán alapul, hanem az ügyesen kiválasztott könyvek eszmei, logikai kapcsolatán. A tematikus kiállítás rokontárgyú művek egész sorára hívja fel a figyelmet, ismereteket nyújt, válogatásra ad lehetőséget, és ezért a szemléltető propaganda egyik leghatásosabb eszköze.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár egyik fontos feladatának tekintette és tekinti ma is a könyv és a könyvtár népszerűsítését. A könyvtár történetét áttekintve kiderül, hogy a propaganda egyik módját: a szemléltetést már a Wenckheim-palotába költözés után hamarosan alkalmazták, sajnos épületen kívül; a könyvtár vendégként vett részt a fővárosi kiállításokon. 1945 után viszont a propaganda minden formájával találkozunk mind a központi, mind a kerületi könyvtárakban, így kívánják megvalósítani a könyvtár névadójának elképzeléseit. Szabó Ervin, a teoretikus és könyvtárpolitikus ugyanis a fővárosban megvalósítandó központi könyvtárban nemcsak könyvkölcsönző és helybenolvasási lehetőséget nyújtó, hanem sokirányú tevékenységet kifejtő, egyetemes kulturális intézményt is látott. Véleménye szerint minden oldalról meg kell „környékezni" az embereket, hogy a jóért, a szépért, az igazért lelkesedni tudjanak. A sokfajta kulturális ráhatás azt eredményezi, hogy különféle tárgykörök, művészeti, politikai, technikai és egyéb témák iránt érdeklődő emberek megtekintik a kiállításokat vagy részt vesznek a könyvtár rendezvényein, tehát felkeresik az intézményt. Gazdag, változatos programot kell kínálni ahhoz, hogy a könyvtár vonzóerejét állandóan növeljük, és hogy különféle céllal minél több ember lépje át a könyvtár küszöbét.

E tanulmányban azt igyekszem feltárni, hogy Szabó Ervin következetesen haladó tendenciájú és ma is korszerű terveiből mit valósított meg a könyvtár az olvasószervezés és a propaganda területén a kiállítások rendezésében az 1930 – 1960-ig terjedő időszakban.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiállításai 1930 és 1945 között

A 30-as években a könyvtári munkában a hangsúlyt az olvasószolgálati tevékenységre helyezték. A tájékoztató szolgálat munkatársai segítséget nyújtottak bizonyos kiállítások rendezéséhez is. A könyvtár rendezésében, a könyvtár helyiségeiben azonban önálló kiállítás készítésére nem került sor; fel sem merült ez a gondolat, noha az épületnek ugyanazok voltak az adottságai, mint amelyek között jelenleg működik.

A könyvtár évi jelentései szerint az intézmény Budapest-gyűjteménye várostörténeti rendezvényekhez adott segítséget és alkalomszerűen más-más kiállításokon is szerepelt könyvanyagával. Így például 1932-ben a Magyar Nemzeti Múzeum *Garibaldi*-emlékkiállításán hatvan kötetnyi könyvet állított ki a könyvtár, s részt vett a Magyar Nemzeti Múzeumban 1933-ban rendezett *Báthory – Sobieski*-emlékkiállításon is. Az 1935-ben az Országos Magyar Iparművészeti Múzeumban rendezett *A régi Buda és Pest iparművészete* című kiállításon a régi budai és pesti könyvnyomdászok és grafikusok termékeinek a könyvtárban őrzött számos kiemelkedő darabja szerepelt.

Az Országos Levéltár *magyar térképészettörténeti* anyagából 1936-ban kiállítást rendezett, amelyhez a Fővárosi Könyvtár Budapest-gyűjteménye is hozzájárult. Ugyaneb-

ben az évben, *Buda visszafoglalásának 250 éves jubileumára*, Budapest Székesfőváros rendezett az Iparművészeti Múzeum helyiségében kiállítást. Ennek keretében a török korszak tárgyi emlékei közül számos könyv és metszet került bemutatásra. A kiállítás könyvanyagát a könyvtár Budapest-gyűjteménye állította össze.

1936 májusában nyílt meg a Közegészségügyi Múzeumban a balneológusok által rendezett *fürdőügyi* kiállítás. A könyvtár e kiállítás céljára Budapest fürdőügyének történeti anyagát bocsátotta rendelkezésre.

Az 1937. augusztus 15-től szeptember végéig, a Nemzetközi Nyomdászkongresszus alkalmából, a Műcsarnokban rendezett *Nyomdászati kiállítás* szervezésében és anyagának összeállításában is tevékenyen részt vett a könyvtár: a magyar könyv és könyvillusztráció történeti fejlődésének bemutatásához adott értékes szemléltető anyagot.

A könyvtár főfelügyelője, Dr. Drescher [Szentkúty] Pál rendezte 1938-ban a Magyar Bibliofil Társaság utolsó kiállítását, amelynek a tárgya a *rézmetszettel díszített könyv* volt. A könyvtár gyűjteményét ezen a kiállításon is gazdag anyag képviselte.

A Nemzeti Színház 1938 októberében és novemberében az Iparművészeti Múzeum kiállítótermében rendezett kiállításán a könyvtár *színháztörténeti* nyomtatványokkal, az *1838. évi nagy pesti árvíz* emlékkiállításán tekintélyes könyv-, röpirat- és térképanyagával vett részt. Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeumban rendezett *divat és viselettörténeti* kiállítás anyagához pedig kosztümképeivel és divattörténeti anyagot tartalmazó folyóirataival járult hozzá a könyvtár. Kiállítást rendezett továbbá a Pedagógiai Könyvtárban *modern amerikai gyermekkönyvek*-ből, amelyeket Augusta Markowitz, a New-York-i Public Library könyvtárosa ajándékozott a könyvtárnak. A kiállítás után e könyvek a Pedagógiai Könyvtár tulajdonába kerültek.

1940 szeptemberében az Országos Iparegyesület által rendezett *barokk* kiállításon a könyvtár értékes anyagot állított ki.

Az 1940-es években a könyvtár akkori vezetői sajnálatos módon, a fasiszta propagandához nyújtottak hathatós segítséget. A Magyar Országos Véderő Egyesület, a rossz emlékű MOVE azzal a kéréssel fordult a könyvtárhoz 1941-ben, hogy a Vigadóban rendezendő *Antibolsevista kiállítás*-hoz bocsássa rendelkezésre a témához kapcsolódó, a könyvtár birtokában levő anyagot. Enyvvári Jenő igazgató készséggel teljesítette ezt a kérést, így a könyvtár számos röpirattal, plakáttal és könyvvel vett részt a kiállításon. A Vigadóban rendezett kiállításon kívül az anyagot az országban számtalan helyen bemutatták a fasiszta propaganda szolgálatában. A MOVE elnöke 1942. január 20-án kelt levelében e szavakkal mondott köszönetet a könyvtár támogatásáért: „A kiállítást szerte az országban 150 ezer ember tekintette meg, de túlnőtt az ország határain is, hiszen német, olasz, francia, spanyol helyszíni közvetítést vettek fel a kiállításról és sugároztak szét a világűrben. Úgy befelé, mint kifelé tehát jó szolgálatot tett a bolsevizmus elleni küzdelemben a tekintélyes Igazgatóságnak a kiállítás sikere érdekében tanúsított megértő készsége..."

Az első nagy kiállítások korszaka (1945–1948)

Budapest, majd az ország felszabadításával 1945-ben új korszak nyílt a könyvtár életében. Kiállításai is új tartalmat kaptak. (1946-ban ismét Szabó Ervinről nevezték el az intézményt, amely az újjáépítés lendületes korszaka, a forradalmi erők 1948. évi győzelme után addig soha nem tapasztalt fejlődésnek indult.) A könyvtár 1946-ban a Magyar Könyvkereskedők és Könyvkiadók Egyesületével közösen rendezett kiállítást, amelyen a *háború alatti magyar könyvtermés*-t mutatták be. 1946-ban *Orosz–magyar kapcsolatok* címmel több könyvtár együttes rendezésében készült nagyszabású kiállítás, amelyről Tiszay Andor cikke informál a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1949–54-es Évkönyvében.

A megújult szellemű könyvtár fontos feladatának tekintette a könyvanyag alapos felfrissítését, a könyvtár vonzerejének növelését, a széleskörű olvasótoborzást. E cél érde-

kében sok érdemi tett következett: 1947-ben kiállítási anyagot adott a gyűjteményéből a Magyar Partizánok Szövetsége által a Vármegyeházán rendezett *Szabadság* című kiállításhoz. Olvasótermét irodalmi társaságok, a Népművelési Központ és a Várospolitikai Szeminárium előadássorozata számára rendelkezésre bocsájtotta. A könyvtárban rendezték meg a *Magyar Könyvkiadók könyvnapi* kiállítását is. Ezzel a korábbi „kölcsönadott" kiállítások helyett a könyvtár saját épületében először lelt otthonra a kiállítás.

1948-ban folytatódott a könyvtár és szolgáltatásainak kiállítások formájában történő népszerűsítése. Rendszeressé vált többek közt az aktuális könyvkirakatok készítése is. Az 1948-as szabadságharc országos centenáriumi ünnepeihez a könyvtár a *forradalom és szabadságharc* kisnyomtatványainak kiállításával csatlakozott; a kiállított anyagról külön bibliográfiát is kiadott. A kiállításnak nagy sikere volt, s a könyvtár akkori vezetői, Dienes László, Kőhalmi Béla és munkatársaik úgy határoztak, hogy rendszeresítik a kiállítások rendezését a könyvtárban a könyvtár anyagából. A szabadságharc centenáriuma alkalmával a kerületi könyvtárak egy részében — ahol erre alkalmas hely volt — kiállítást rendeztek a 48-as irodalomból. Könyvkirakatot készítettek egyebek közt a Nemzetközi Nőnap, az Októberi Forradalom és az MKP megalakulásának 30. évfordulója alkalmából is.

Még ez év őszén megrendezték a *Tolsztoj-emlékkiállítás*-t, decemberben pedig a *Magyar Kommunista Párt megalapításának 30. évfordulója* alkalmából készítettek a központban kiállítást. Bemutatták egyebek közt az 1919-es *proletárforradalom* plakátjait is.

A fent említett első nagyméretű kiállítások nagy közönségsikert arattak és komoly sajtóvisszhangjuk volt.

Kiállítások a kerületi hálózat nagyarányú fejlesztésének éveiben (1949–1956)

Az 1949–56-ig terjedő időszakban a könyvtári munka sokoldalúvá és színessé vált, új módszerekkel gazdagodott. Az írásos, a szóbeli és a szemléltető propaganda számos eszközét — ankétok, könyvismertető előadások, kiállítások, ajánló bibliográfiák stb. — alkalmazták a könyvtár megismertetésére és az olvasás megkedveltetésére.

A kiállítások rendezése terén mind a tematikát, mind a módszert illetően jelentős eredményeket ért el a könyvtár. A kiállítások témája általában a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom és a történelem egy-egy kiemelkedő egyéniségének életműve, egy-egy aktuális gazdasági és politikai részkérdés volt. Újszerű volt és hasznosnak bizonyult, hogy a pártoktatás segítésére az 1951-es évben vitrineket állítottak fel, s ezekben mutatták be az oktatáshoz szükséges anyagot, elsősorban az SZKP történetét tanulmányozók részére.

A kiállításokat a könyvanyag mellett statisztikákkal, helyi érdekességű dokumentumokkal, grafikonokkal, fotókkal színesítették.

A reprezentatív kiállítások közül az első 1949. január 26-án nyílt meg: ez volt az első magyarországi *Lenin-kiállítás*. Lenin halálának 25 éves jubileumára rendezték. Itt láthatta először a nagyközönség a Tanácsköztársaság idején megjelent Lenin-művek magyar fordításait, és itt olvashatták először Leninnek a Magyar Tanácsköztársaságot üdvözlő táviratát is.

Ezután a *Szovjet karikatúra mesterei* címmel kiállítás következett. A politikai tartalmú, szatírikus kiállítás a maga nemében első volt Budapesten. Mindkét kiállítás nagy közönségsikert aratott.

E két önálló kiállításon kívül a könyvtár részt vett a Magyar–Szovjet Társaság által a költő születésének 150. évfordulója alkalmából a Nemzeti Szalonban rendezett *Puskin* kiállításon is.

1952. június elején a Béke Világtanács találkozója alkalmából *Békeplakát-kiállítást* rendeztek. Mintegy 250 művészi kivitelű plakát és csaknem ugyanannyi könyv, számos fénykép és dokumentum mutatta be a Szovjetunió és a világ dolgozóinak békeharcát.

1953-ban két nagyobb megmozdulást kísért reprezentatív kiállítás: a tanácsválasztásokat és a Béke Világtanács budapesti találkozóját. E kiállítások egyben módszertani segítséget jelentettek a kerületi könyvtárak hasonló tárgyú kiállításainak elkészítéséhez is.

Az 1954-es év legnagyobb kiállítása a *könyvtár történetét* mutatta be az intézet 50 éves jubileuma alkalmából. Emellett még számos kisebb kiállítást is készítettek.

1953-tól kiszélesedett az irodalmi tárgyú kiállítások tematikája. Rendeztek Tolsztoj-, Turgenyev-, Gábor Andor-, Ady-, Pablo Neruda-, Anatole France-, Shakespeare stb. kiállításokat. Emellett rendszeresen bemutatták az új beszerzéseket; tablókon *borítólap-kiállításokat* készítettek és a vitrinekben válogatott könyvanyagot állítottak ki.

A kerületi könyvtárak is kivették részüket a kiállítások készítéséből. Az 1953-as választásokkal kapcsolatban 193 kiállítást készítettek, ebből 93-at a könyvtárakon kívül. Különösen azok a kiállítások érték el a kívánt hatást, amelyek a tanácsválasztás országos gondolatát a helyi eredmények szemléltetésével hozták életközelbe. A könyvek mellett kiállított régi irattári dokumentumok, fényképek, grafikonok egy-egy kerület múltjának és jelenének összehasonlítása által meggyőzően bizonyították az ország és az adott kerület fejlődését. Ugyanígy például a felszabadulás évfordulóival kapcsolatos kerületi kiállítások feleleventették Budapest ostromának egy-egy részletét, továbbá a szóbanforgó kerület fejlődését, az ostrom időszakától a kiállítás idejéig.

Kiállítások készültek nagy írók, művészek, tudósok születési vagy halálozási évfordulója alkalmából is (Mikszáth, Móricz, Leonardo de Vinci stb.).

A kiállítás-készítés segítésére kitűnő módszertani segítségnek bizonyult az ún. *mintakiállítások* rendezése a központi könyvtárban. E módszertani segítésnek az volt a célja, hogy a kisebb könyvtárak a saját, rendelkezésre álló anyagból, a helyi szempontok figyelembevételével a legjobb, leghatásosabb kiállításokat rendezhessék. A mintakiállításokat a központi épület dohányzójában rendezték. A kerületi könyvtárosokon kívül meghívtak a bemutatóra üzemi könyvtárosokat és megyei könyvtári munkatársakat is. A mintakiállítások hatékonyságának növelésére kiállítási útmutatók is készültek. A leghasznosabbnak, a legjobban sikerültnek a Budapest felszabadulásával kapcsolatos mintakiállítást és útmutatót tartották a könyvtárosok. Ezek alapján sok színvonalas kiállítást készítettek. Különösen jól tudták felhasználni az időrendi mutatót és a dokumentum-mellékletet.

A központi könyvtárban a kiállításokat 1955-ig a bibliográfiai osztály rendezte. Az év második felétől ezt a feladatot a tájékoztató szolgálat, a Budapest- és a különgyűjtemények osztálya látta el.

Nagyobb kiállítások a következők voltak:

Budapest felszabadulásának 10 éves évfordulója. A kiállítást a központi könyvtár valamennyi részlegében rendezték.

Kiállítások Budapest múltjából címmel e témákból készültek kiállítások: Aquincum Buda Mátyás alatt, Buda 1686-os visszafoglalása stb.

A *Budapest története* című kiállítást a Pedagógiai Könyvtárban rendezte a központi könyvtár a Budapesti Pedagógus Továbbképző Intézet nevelőinek tartott előadáshoz.

Vidám úttörő-nyár címmel rendeztek az ifjúság nyári foglalkoztatásához könyvkiállítást.

Készültek kiállítások kulturális és politikai évfordulókhoz is, többek közt Bartók Béla, József Attila, Majakovszkij, Solohov stb. születési vagy halálozási évfordulója alkalmából. Ezeken kívül kisebb kiállításokat állítottak össze egy-egy témakör irodalmából. Pl. várostörténeti művek, legújabban beszerzett művészettörténeti könyvek stb.

Évente kétszer-háromszor könyvkiadók, nyomdatechnikai szakemberek, grafikusok számára nyomdatechnikai kiállításokat rendeztek a nyomdatechnikai szempontból érdekes és szép könyvek bemutatására.

1955-ben a hálózatban minden jelentékenyebb évfordulóra rendeztek kiállítást az olvasószervezés érdekében saját helyiségeiken kívül, több helyen a kerületi moziban, művelődési házban. Különösen kiemelkedő és változatos volt a IV. kerületi újpesti, a VIII.

kerületi Szörényi utcai, a VI. kerületi Népköztársaság úti, a IX. kerületi Boráros téri, a XII. kerületi Böszörményi úti, az V. kerületi Királyi Pál utcai és a XVI. kerületi sashalmi könyvtár kiállításai. A VI. kerület Népköztársaság úti könyvtár többek között ilyen címmel rendezett kiállítást: „A magyar sport tíz éve", „Mire tanít a fizika?", „A zene birodalmában" stb.

Itt kell megemlékezni arról a segítségről is, amit a nagy országos könyvtári kiállításokhoz nyújtottak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szakemberei. Különösen a bibliográfiai osztály vezetőjének, Tiszay Andornak közreműködése volt eredményes a magyar könyvtárügyi kiállításkultúra fejlesztésében. Gazdag ismeretei, esztétikai érzéke és sokéves rutinja olyan elismerést szerzett a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak, hogy nemcsak a nagy országos kiállításokhoz (1951. Dunaújváros, 1952., 1954., 1955. Budapest stb.).vették igénybe közreműködését a központi könyvtárügyi szervek, hanem példája nyomán kifejlődött az a fiatalokból álló tehetséges kiállítás-rendező, -szervező gárda, amely nagyszabású feladatok önálló megoldására is képes volt. Tudomásom szerint Tiszay Andor készítette az első jelentős *írás- és könyvtártörténeti* vándorkiállítást is, amelynek szép tablói az ország számos vidéki könyvtárában megfordultak.

1956-ban a központi könyvtárban nagyobb kiállítás készült, mindkettő az első negyedévben. Januárban nyílt meg *Picasso műveinek reprodukciós* kiállítása nagy közönségsikerrel. Hatására észrevehetően emelkedett a képzőművészeti könyvanyag forgalma. A másik kiállítás a *XIX. századi orosz realista festőművészeti alkotások* reprodukcióinak bemutatása volt.

1956 első negyedében ismét nyomdatechnikai bemutatót tartottak kiadóknak, nyomdászoknak és grafikusoknak: ezúttal a külföldi könyvekből és könyvborítókból.

Áprilisban a Képzőművészeti Szövetséggel közös kiállítást rendeztek a legutóbbi években vásárolt *művészeti* könyvekből. Az 1956-os esztendőben még kis kiállításokra került sor az évfordulók alkalmából is; így Dosztojevszkij- és Heine-kiállítás volt az első, Ibsen-kiállítás a második és Rembrandt-emlékkiállítás a harmadik negyedévben.

Az ellenforradalom és a konszolidáció időszaka
A szabadpolc megjelenése (1957–1958)

Az 1957-es esztendő propagandamunkája az ellenforradalom utáni konszolidáció következtében tulajdonképpen az év második felében kezdődött el. Augusztus 18-án nyílt meg a *Szabó Ervin születésének 80. évfordulójára* rendezett kiállítás. Ezt követte szeptember közepén a *Francia impresszionisták* című reprodukció-kiállítás, amelyben a saját anyagon kívül a Francia Intézet és a Szépművészeti Múzeum anyaga is szerepelt. Ennek a kiállításnak napról napra több látogatója volt, közülük sokan újra és újra eljöttek, hogy gyönyörködjenek a francia impresszionista festőművészet remekeinek többszínnyomású reprodukcióiban. A szűk területen kissé zsúfoltnak tűnt a körülbelül 250 színes nyomat. Talán a kevesebb jobb lett volna, bár a rendelkezésre álló anyagból – helyszűke miatt – még így is számos világhírű reprodukció maradt ki.

A kiállítás rendezői önkritikusan mérlegelték, hogy vajon az előző évek objektív gondjai, problémái ellenére érdemes volt-e ennyi energiát és időt fordítani a kiállítás megrendezésére. A sokezernyi látogató és a kiállítási vendégnapló bejegyzései alapján azonban bebizonyosodott, hogy helyesen cselekedtek. Járható ez az út, és a könyvtári munkának hasznára válik, öregbíti a könyvtár hírnevét.

A kiállítással kapcsolatban a könyvtárban 4 előadás volt: szeptemberben Genthon István és Farkas Zoltán, októberben Kampis Antal és Németh Lajos neves művészettörténészeink ismertették a francia impresszionista festőművészetet és irányzatait.

A kiállításnak olyan sikere volt, hogy október végéig meg kellett hosszabbítani, a látogatók száma meghaladta a hétezret. Az anyag egy részét újra kiállították a 22-es

könyvtárban, az Erzsébetvárosi Művelődési Körben, továbbá a Mátyásföldi IKARUS-gyárban.

Az év utolsó nagy kiállítását *A Nagy Októberi Szocialista Forradalom Magyarországi hatása* címmel rendezték. Ezúttal szemléltették a forradalom magyarországi sajtóvisszhangját az egykorú folyóiratok, újságok eredeti példányainak és fényképmásolatainak bemutatásával.

1957-től a kerületi könyvtárakat visszacsatolták a központhoz. A módszertani osztály a visszacsatolás következtében lényegesen megváltozott. Lehetőség adódott a módszertani irányítás megszilárdítására, a szakmai ellenőrzés és segítség hatékony gyakorlására, a hálózat tényleges együttműködésére.

A kerületi könyvtárak ebben az időszakban könyvismertető kiállításaikat nagyrészt a kerület igényei szerint maguk kezdeményezték és rendezték meg. Ezen kívül a központi könyvtár is szervezett számukra kiállításokat. Ilyen volt a Szabó Ervin évfordulóra, november 7-re és a szovjet könyv ünnepi hetére készített kiállítás.

A könyvismertető kiállítások jelentették a kerületi könyvtárakban a propagandatevékenység számbelileg is legnagyobb részét. 1957 második negyedétől az év végéig 709 kiállítást rendeztek. Arany János, Ady Endre, Juhász Gyula, Kodály Zoltán, Goethe, Aragon emlékkiállítást, továbbá Lenin emlék-kiállítást, természettudományos kiállításokat a műholdakról, az emberről, a helyes táplálkozásról stb. Helyenként rendszeresen kiállították az új szerzeményeket is. A könyvkiállítások általában sikeresek voltak. Vagy a könyvtárban, vagy könyvtáron kívüli helyiségekben rendezték őket, de előfordult az is, hogy a nagyobb eredményre törekvés érdekében párhuzamosan mind a két helyen készültek kiállítások. A tapasztalatok szerint a külső kiállítások az olvasótoborzást, a belső az olvasók nevelését, olvasási ízlésük alakítását segítették elő.

Az 1958-as év a könyvtár életében az új fellendülés és fejlődés éve volt. Az 1956-os évi ellenforradalom visszahúzó hatása, amely a könyvtár 1957-es évi tevékenységének súlyos hanyatlásában nyilvánult meg, 1958-ban már a múlté. A könyvtár fennállása óta 1958-ban érte el az addigi legmagasabb olvasói és könyvforgalmi eredményt.

A kerületi könyvtárak átépítése során mindenütt, ahol a tárgyi és személyi feltételek biztosítottak voltak, rátértek a válogatós kölcsönzési rendszerre, amely a szabadpolc bevezetésének első lépcsője volt.

1958-ban létrehozták a tájékoztató és kulturális osztályt, amely a könyvtár megnövekedett tájékoztatási és propaganda feladatát látta el.

Az osztály a kiállítások rendezésében szép eredményeket ért el. Nagyobb és kisebb kiállítások egész sorát készítette a központi könyvtárban és a hálózat számára is több kiállítást rendezett, illetőleg ellátta a könyvtárakat a kiállítások anyagával; utóbbi volt a gyakoribb, és ez vált gyakorlattá.

Az alábbi központi kiállításokat mutatták be:

Az ősember és a természeti népek művészete című reprodukciós kiállítás volt az év első nagyobb kiállítása. Olyan művészeti anyagot igyekezett megismertetni az olvasókkal, az érdeklődőkkel, amely általában nem volt nagyon ismert. Annak a ténynek a tudatában, hogy az elmúlt évtizedekben világszerte megnőtt az érdeklődés az ősi művészetek iránt, a modern művészek – átnyúlva az emberiség évezredein, stíluskorszakain – példaképnek tekintik a természeti ember egyszerű vonalú, de szimbólumokban gazdag kifejezési formáit.

A lépcsőházban – a könyvtár kiállító termében – egymás mellett sorakoztak a freskófestészet, a szobrászat, az iparművészet, a háziipar és a díszítő-művészet legősibb alkotásai.

E kiállítás rendezése során a kiállítási teret – megkímélve a Budapest gyűjtemény olvasótermét – kibővítették a lépcsőház földszinti részével, a dohányzóval. Az elhelyezett anyag így alkotott szerves egységet és felelt meg a kiállítás tárgyának.

Daumier születésének 150. évfordulójára készült a következő nagyszabású kiállítás, amely bemutatta a francia művész ötletes meglátásait, maró gúnyját és remek rajztechnikáját. A sok munkával és hozzáértéssel készült kiállításban azonban csak két hétig gyönyörködhetett az érdeklődő közönség. Utólag megállapították, hogy szükséges lett volna tovább is a látogatók rendelkezésére bocsátani a kiállított anyagot, mert tény, hogy a gyakran változó témák csak felületes szemlélésre adnak lehetőséget és nem hagynak maradandó nyomot az érdeklődőkben.

Marx Károly halálának 75. évfordulóját emlékkiállítással ünnepelte meg a könyvtár.

A *Modern könyvillusztrátorok* című kiállítás pedig úgy került bele a krónikákba, hogy minden addigi reprodukció-kiállítást felülmúlt. Ötletbő anyaga – amely gondos rendezésben, nemzetenkénti csoportosításban mutatta be az elmúlt két év legszebb könyvborítóit és könyvillusztrációit, sőt az elmúlt évtized kiemelkedőbb alkotásait is – hézagpótló minta volt hazai könyvillusztrátorok számára, és egyben nagyszerű propaganda az olvasóknak, akik ebben az ötletes elrendezésben a könyvraktár sokszor rejtett kincseire figyelhettek fel. A siker a kölcsönzőbe érkezett kérelmek alapján lemérhető volt. Jól sikerült a kiállítás reklámtáblája és javult a tárlókba elhelyezett anyag addig kissé kuszált elhelyezése is. A kiállított anyagot kitűnő színérzékkel válogatták.

A modern könyvillusztrátorok kiállítását *A cseh művészet reprodukciós* kiállítása követte. E kiállítás életigenlő, derűs színeivel, témáinak legtöbbnyire markáns megfogalmazásával, az előző reprodukció-kiállításokhoz hasonló, nagy közönségsikert aratott. Az anyagot a XIV. századi oltárképek és metszetek arcképeiből és a XIX. század festőinek bő terméséből válogatták hozzáértően a rendezők. A lépcsőház pihenőjén vitrinekben mutatták be az előbb említett két század összekötő láncszemeit, Bartholomeus Spranger XVI. századi és Karel Skréta XVII. századi mesterek műveivel. Az első emeleten már a jelenkor Nagypola lobogó színű virágcsendéletei és Ludovit Fulla modern átköltésű népies figurái, markáns életigenlő alkotásai voltak láthatók. A dohányzóban figyelemre méltó tárgyi bemutatót rendeztek a kiállítás részeként; itt népművészeti tárgyak, céhjelvények, porcelánok, bútorok fotóit helyezték el és ötletesen szemléltették a cseh népművészet gazdag képzeletű alkotásait.

A mintegy 120 képből álló reprodukció-kiállítást a könyvtár a Csehszlovák Kultúra kívánságára a Soproni Ünnepi Hetekre Sopronba szállította és a Petőfi-téri iskola díszteremében mutatta be.

Ezután időrendben a *Kínai művészetet* bemutató reprodukciós-kiállítás következett, majd a *Budapest szocialista fejlődése* című fényképkiállítás került megrendezésre. Ennek keretében a kiállítás rendezői 220 fotón mutatták be fővárosunk szocialista fejlődését. Lakótelepek, új iskolák, mozik, színházak, sportpályák épültek városszerte, addig soha nem ismert mértékben. A kiállítás rendezői ügyes kézzel nyúltak a témához és a kiállítás kompozíciójával vissza tudták adni azt a gyorsritmusú fejlődést, amely ezt a korszakot jellemezte.

A párt megalakulásának 40. évfordulója alkalmából a tájékoztató és a különgyűjtemények osztálya közösen rendezett kiállítást. A könyvtár állományából bemutatták mindazt a gazdag könyv-, plakát-, röplap- és aprónyomtatvány-anyagot, amellyel méltán ünnepelhették az évfordulót, egyben felhívták a kitűnő gyűjteményre a látogatók figyelmét.

1958-ban kisebb alkalmi kiállítások is készültek az alábbi témákból: Alekszej Tolsztoj, Mátyás király, A Szovjet Hadsereg, Budapest felszabadítása stb.

A kerületi könyvtárak részére a központ tájékoztató- és kulturális osztálya a következő kiállításokat készítette, illetőleg adott hozzájuk dokumentumokat: Az Alkotmány ünnepére az összes kerületi könyvtár részére készült kiállítási anyag. A Daumier-kiállítás egy része a 10-es és a 32-es számú kerületi könyvtárban került bemutatásra. Ugyancsak valamennyi kerületi könyvtár részére készült a Budapest szocialista fejlődése című kiál-

lítás, és a Negyven éves a párt című kiállítás. Hét könyvtárban mutatták be a Népek barátsága című kiállítást.

A fenti kiállítási anyagokból fotókópiákat, illetőleg fakszimiléket sokszorosított az osztály, így tudta biztosítani a hálózat számára ezt a tekintélyes mennyiségű szemléltető anyagot. Ezen kívül készítettek fotókópiákat Juhász Gyuláról, Karinthy Frigyesről és Krúdy Gyuláról összeállított kiállítások megrendezéséhez.

Ez évben sem maradt el a kerületi könyvtárosok aktív, önálló kezdeményezése. Helyi adatokkal és dokumentumokkal szemléltetve még számos (összesen 1355) kiállítást készítettek 1958-ban a kerületi könyvtárakban.

A szabadpolc bevezetése ösztönzőleg hatott a kiállítások fejlesztésére is. A közvetlen könyvhasználat a kiállítások didaktikai szerepének erősítésére késztette a könyvtárosokat a korszerű otthonok lakályosságára törekvő belső térkiképzés a kiállítások formáinak, a tároló bútoroknak az „installációknak" fejlesztésére sarkallta a rendezőket. A könyvtárak tárlóinak segítségével lebonyolított kiállítások mellett sor került a könyveknek saját helyükön, a polcokon történő bemutatására, a könyvgerincekkel az olvasók felé állított könyvek elfordítására, a címlap érvényesülése érdekében. Az ún. „kiemelés a polcon" tulajdonképpen a legegyszerűbb, leggyakrabban alkalmazható formája a polcon rendezett tárgyköri kiállításoknak.

Kiállítások a tanácsköztársasági évforduló és az MSZMP VII. Kongresszusa időszakában (1959–1960)

Az 1959-es év könyvtári munkáját erősen befolyásolták a Magyar Szocialista Munkáspárt VII. Kongresszusával és a Magyar Tanácsköztársaság 40. évfordulójával kapcsolatos feladatok.

Könyvtárunk az MSZMP Budapesti Bizottságával együtt rendezte a *Nemzetközi politikai plakátkiállítás*-t. A kiállítás anyagát 30 ország kommunista pártjaitól gyűjtötték össze. Több mint 1000 plakát érkezett a felhívásra, és a rendelkezésre álló anyagból a 300 legszebbet állították ki. A kiállítást az Ernst Múzeumban rendezték. November 21-én nyílt meg, és sikerét az arról szóló sajtó-, rádió-, televízió- és filmhíradó beszámolók is mutatták. E kiállítással egyidejűleg a könyvtárban rendezték meg a *Nemzetközi brosúrakiállítás*-t, a fenti 30 ország kommunista pártjainak politikai kiadványaiból.

Ugyancsak a kongresszus tiszteletére a budapesti általános iskolás gyerekek körében nagyszabású rajzversenyt hirdettek. A verseny célja az úttörők életéről, a munkásmozgalomról és a mai életünkről szóló gyermekkönyvek fokozott olvastatása volt; ezek tárgyát kellett a versenyzőknek illusztrálniuk. A legsikerültebb rajzokat a kerületi könyvtárak kiállítás keretében mutatták be olvasóiknak. E kiállítások után a gyermekrajzverseny a központban tartott döntővel zárult.

A könyvtár kulturális és propaganda programjának megvalósítása a propaganda osztály feladata lett. 1959-ben ezek a feladatok igen jelentékenyek voltak. Mindenekelőtt egész sor könyvtári kiállítás megrendezéséről kellett gondoskodni az osztálynak.

1959-ben a könyvtár központjában, időrendben a következő nagy kiállításokat rendezték:

Utazás a Szovjetunió térképén címmel kép- és könyvkiállítást készítettek. A lépcsőházban elhelyezett tablók mozaikszerűen összeállított anyaga érdekes bepillantást engedett a Szovjetunió természeti kincsekben gazdag, változatos tájaira és életére. A nagyvárosokat, Moszkvát, Leningrádot, és a Szovjet-Sarkvidéket, Közép-Ázsiát Kazahsztánt kitűnő fényképek mutatták be. Színessé tették a kiállítást festmény-reprodukciók, továbbá Lukács Ágnes grafikus 1958-as moszkvai tusrajzai is. A vitrinekben a témára vonatkozó magyar és idegennyelvű könyvanyagot helyezték el. E kiállítást a Közgazdaságtudományi Egyetem kérésére az egyetemen is bemutatták és nagy közönségsikert aratott.

A *Magyar Tanácsköztársaság 40. évfordulójára* rendezett kiállítás a Budapest gyűjtemény közreműködésével készült. Bemutatta a Tanácsköztársaság csaknem 200 eredeti plakátját, sok röplapot, újságcímlapot, továbbá a tárlókban 190 eredeti dokumentumot. A kiállítás rendezői három csoportba sorolták a rendelkezésükre álló kitűnő anyagot. Az első témakörbe a századeleji munkásmozgalom, békemozgalom, az őszirózsás forradalom plakátjait, az első kommunista plakátokat és dokumentumokat csoportosították. A második témakörbe a forradalom győzelmét dokumentáló anyagot gyűjtötték egybe. Végül a harmadik részben a Tanácsköztársaság szociális és kulturális tevékenységét szemléltették. Ehhez csatlakozott az 52 politikai karikatúrából álló képkiállítás, valamint fényképmásolatok is az 1918—1919-es folyóiratokból.

A könyvtári kiállítással egyidőben a Nemzeti Múzeumban került megrendezésre a központi kiállítás, nagyjából azonos tematika alapján. Felvetődhet a kérdés, hogy vajon mi ad létjogosultságot két azonos témájú nagy kiállításnak egymás tőszomszédságában. A könyvtári kiállítás ugyanis — nagyon helyesen — a fővárosra vonatkozó plakátokra és dokumentumokra helyezte a fő hangsúlyt. Éppen itt találta meg e kiállítás igazi értelmét és ez adta sajátosságát. A kiállítást mintegy 7000 látogató tekintette meg. Több iskola és üzem csoportos látogatásokat szervezett.

A *Földünk szépségei* című kiállítás a természettudományos ismeretek gazdagítására volt hivatott. Dokumentumai (természeti jelenségek, vulkánok, gleccserek, cseppkövek, tengerek) azt a sok érdekességet és szépséget mutatták be, amelyekkel a természet ajándékozta meg az embert. A kiállításon a Föld legszebb tájai voltak láthatók a modern fotótechnika színes ábrázolásaiban. Bemutatták az emberi kéz munkáját is, a piramisoktól a legújabb építkezésekig. A 70 nagy tabló közel 250 képet mutatott be, a könyvek pedig 18 vitrint töltöttek meg.

Sorrendben a már említett nagyszabású *Nemzetközi politikai plakátkiállítás* következett az Ernst Múzeumban.

Vele egyidőben a központban rendezték meg a *Nemzetközi brosúrakiállítás*-t.

Fővárosi vonatkozásban is jelentős esemény volt a *Gyermekrajzkiállítás* bemutatása. E kiállítást a kerületi könyvtárak osztályának segítségével rendezte meg a központi könyvtár.

Kisebb alkalmi kiállításokat ebben az évben is rendeztek, például Ady halálának 40. évfordulójára; 1919. május 1. emlékére; Móricz Zsigmond születésének 80. évfordulójára; a szovjet űrrakéta holdatérésekor, valamint a Kínai Népköztársaság fennállásának 10. évfordulójára.

1959-ben a könyvtáron kívül kiállítást rendeztek a Tanácsköztársaságról a Május 1., a Művész és a Puskin moziban, továbbá a Balázs Béla úti iskolában, a Kiss János altábornagy utcai Tanítóképzőben, a Berzsenyi Gimnáziumban, az Orvostudományi Egyetemen és a Statisztikai Hivatalban is. A tanácsköztársasági évforduló alkalmából a központi könyvtár hathatós segítséget nyújtott a II., a X., a XII., a XVI. és a XVII. kerületi pártbizottságnak és a Honvédelmi Minisztériumnak.

A Félkegyelmű előadásával kapcsolatban a Május 1., a Művész és a Puskin moziban rendeztek Dosztojevszkij kiállítást, az Odysszeus című film bemutatója idején pedig Homérosz kiállítást a Corvin moziban.

A holdrakéta kiállítást és a Nemzetközi plakátkiállítás 60 fényképből álló válogatását az Eötvös Loránd Tudományegyetemnek kölcsönözték.

Ezeknek a könyvtár által házon kívül a könyvtár anyagából rendezett kiállításoknak komoly népművelési hasznát és a bennük rejlő propagatív erőt, a könyvtár és a téma irodalma iránti érdeklődés felkeltésének lehetőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni.

Az MSZMP VII. kongresszusa alkalmából a kerületi könyvtárak számára a központi könyvtár „A szocialista nevelőmunka határozottabb érvényesítése" címmel útmutatót adott ki, amelynek alapján a munkásmozgalomról, eredményeinkről stb. szóló könyvek széles körű ajánlása, kiállítások, előadások tömeges rendezése kezdődött a hálózatban.

A kerületi kiállítások rendezésének támogatására 5–12 képet tartalmazó kiállítási tablókat, továbbá az illegális kommunista brosurák 22 fakszimiléjét készítette el a könyvtár és egyben kiegészítette ezekkel a kerületi könyvtárosok sok értékes helyi kezdeményezését is.

A korábbi évek gyakorlatának megfelelően a központi nagy kiállítások kamaraváltozatát bemutatták azokban a kerületi könyvtárakban, ahol erre alkalmas hely kínálkozott; így az Ady-kiállítást 10 könyvtárban, a Daumier-kiállítást 7 könyvtárban és A Föld szépségei című kiállítást is több könyvtárban láthatták az olvasók.

A helyi kezdeményezéseket mérlegelve leszögezhetjük, hogy a kerületi könyvtárak kiállításai igen széles skálán mozogtak, és igen eredményesen használhatták őket a könyv népszerűsítésére.

A kiállítások sorában kiemelkedő jelentőségű volt a pártkongresszus tiszteletére minden kerületi könyvtárban megrendezett gyermekrajzkiállítás, amely a gyermekek, pedagógusok, szülők tízezreit mozgatta meg.

Az 1959-es év a kiállításokkal kapcsolatban a következő módszertani kísérleteket hozta: több könyvtárban a különféle kiállításokkal kapcsolatos témájú könyveket figyelő kartonnal látták el, hogy ellenőrizhessék a kiállítások és az egyidejű könyvajánlások propaganda hatását. A vizsgálatok alapján a könyvtárak megállapították, hogy a kiállítások fellendítették a témájukhoz tartozó könyvek olvasását. Bebizonyosodott az is, hogy a kiállítások támogatják, illetőleg kiegészítik a könyvtárban tartott azonos témájú rendezvények sikerét és eredményességét.

1959-ben a kerületi könyvtárak 1396 kiállítást rendeztek.

1960-ban a könyvtár munkáját az MSZMP VII. kongresszusának művelődéspolitikai útmutatásai határozták meg. A könyvtár egész hálózatának olvasószolgálatát és propagandatevékenységét a marxista–leninista világnézeti nevelőmunka további megjavításának érdekében fejlesztették. Ebben az évben kiemelkedő politikai feladat volt a felszabadulás 15. évfordulójának könyvtári eszközökkel történő megünneplése és a felszabadulás irodalmának propagálása. A kiállítások is ezt a célt szolgálták, valamint a nacionalizmus ellen a proletár internacionalizmus érdekében, és a természettudományos materialista világnézet elterjesztéséért fejtettek ki propagandát.

A kerületi könyvtárak számára a felszabadulási évforduló megünneplésére módszertani útmutató készült, amely fokozottan felhívta a figyelmet a kiállítások jelentőségére. A kerületi könyvtárak kiállításainak segítésére a központ 26 felszabadulási dokumentum fakszimiléjét adta ki. (Ezekből a nagyobb vidéki könyvtáraknak is juttatott.)

A kerületi könyvtárak mellett a központban is rendeztek kiállítást a felszabadulási évfordulóra.

1960-ban ünnepelték Lenin születésének 90. évfordulóját. Ez alkalommal *Lenin a képzőművészetben* címmel rendeztek vándorkiállítást.

A proletárinternacionalizmus eszméjének fejlesztése érdekében kiállítással népszerűsítették a Szovjetuniót és a baráti országokat. Kiállítást készítettek Moszkváról, a moszkvai Puskin Művészeti Múzeum képeiről, továbbá 15 éves a Román Népköztársaság, Kína művészete, 10 éves a Német Demokratikus Köztársaság stb. címmel.

1959-ben a kommunista pártok plakátjaiból rendezett Nemzetközi politikai plakátkiállítás sikere még ebben az évben is éreztette hatását: magyarországi vándoroltatása után 1960-ban Prágában és Bratislavában is bemutatták a cseh-, illetve a szlovák kommunista párt rendezésében.

Igen eredményesek voltak a könyvtár által rendezett vándorkiállítások is, amelyek a főváros legnagyobb ipari üzemeiben – Csepelen, az IKARUS gyárban, a GANZ-MÁVAG-ban, a MOM-ban, a Gábor Áron Vasöntődében és a Beloiannisz Híradástechnikai Gyárban, sok-sok intézményben és iskolában – sikeres politikai és irodalompropaganda eszközzé váltak.

1960-ban is több nagy kiállítást rendeztek a központban:

A *Nemzetközi Nőnap* alkalmából nőmozgalmi plakátokat, röplapokat és könyveket mutattak be.

A *Hazánk felszabadulásának 15. évfordulójára* készített reprezentatív kiállítás bemutatta a felszabadulás első korszakát az 1945—1948-as évek nagy feladatait, kiemelkedő eseményeit ábrázoló plakátanyagát, összekapcsolva a legújabb beszerzésekkel s kiegészítve a korabeli és a vonatkozó folyóiratokkal is. A tárlókban a következő tematikus rendben csoportosították a kiállított könyveket, folyóiratokat, hírlapokat és röpcédulákat:

A II. világháború és a Szovjetunió felszabadító harcának dokumentumai,
a magyar munkásmozgalom hőseinek és mártírjainak emlékeit idéző könyvek,
a földreform, az ujjáépítés, az államosítás és a stabilizáció irodalma,
a szocializmus építésének, az iparosításnak, a 3 és az 5 éves tervnek a könyvanyaga,
1960 legfrissebb könyvanyaga,
a könyvtár politikai tárgyú bibliográfiái.

A dohányzóban elhelyezett vitrinekben a szocialista kulturális forradalom eredményeit szemléltették.

E kitűnő kiállítás tematikájával, az anyag remek válogatásával és jó szemléltetésével sok-sok érdeklődőt vonzott a könyvtárba.

A *rovarok élete közelről* címmel a Természettudományi Múzeummal közösen rendezett kiállítást a könyvtár.

Indonézia élete és művészete címmel pedig Szukarno elnök budapesti látogatására állított össze kiállítást. Az összeállítóknak úgy kellett a rendelkezésre álló anyagot csoportosítaniuk, hogy a közönség átfogó képet alkothasson az ismeretlen, egzotikus ország életéről. A szemléltető anyagot abból a hétkötetes pekingi kiadású albumból válogatták a rendezők, amely Szukarno elnök magángyűjteményét reprezentálta. Ezt természetesen kiegészítették a könyvtár birtokában levő könyvekkel, ismeretterjesztő művekkel, fényképekkel is.

A vitrinekben a könyveket, brosúrákat és albumokat helyezték el, amelyek az indonézek kulturális és politikai fejlődéséről tájékoztattak. A falakra illusztrációképpen fényképek kerültek. A szemléltető, színes válogatás a szigetország mindennapi életét, a múlttól örökölt, itt-ott még fellelhető elmaradottságát és az új emberi életformát párhuzamosan mutatta be.

A kiállításra a gazdag képzőművészeti anyag volt jellemző. A téma önmagában, egyszerű megjelenésében tartalmazta azt a szín- és formagazdagságot, amellyel tökéletes hatás kiváltására törekedett a könyvtár. A kiállítás valóban elérte célját, megnőtt az Indonézia irodalma iránti érdeklődés.

A *15 éves a Román Népköztársaság* című nagy fénykép- és könyvkiállítás a Román Népköztársaság nagykövetségének támogatásával készült, s a Budapest-gyűjtemény olvasótermében mutatták be. A 22 ízlésesen illusztrált tablón és a 7 tárlóban elhelyezett anyag Románia gazdasági és kulturális életét, irodalmát, a román és a magyar nép történelmi és kulturális kapcsolatait dokumentálta, s az ország ismerős és ismeretlen szép tájait szemléltette.

A világpolitika görbetükre címmel rendezett nemzetközi karikatura-kiállítás a félév legfontosabb politikai eseményeinek gúnyrajzait mutatta be. E kiállítás készítői új területen, új módszerrel próbálkoztak a világpolitika megismertetésével. Szerencsés kézzel tapintottak rá azokra a pontokra, amelyekkel leginkább figyelmet lehet kelteni a nemzetközi politika eseményei iránt.

Hasonló próbálkozás évekkel korábban is volt, amikoris a szovjet karikatura mestereit mutatták be. A mostani kiállítás a baráti országok és tőkés országbeli haladó lapok karikatúratermésére terjedt ki.

A kiállítás szerényen helyezkedett el a lépcsőház falain. A rendezők éppen a téma harsány mivoltára tekintettel — nagyon helyesen — semmiféle díszítést nem alkalmaztak. Ezt az „uniformizált szerénységet" bőven kárpótolta a képek eseményszerűségének fölé-

nyes meglátása, a szatíra görbetükrében. A tárlók könyvanyaga egyidejűleg a világ nagy karikatura-rajzolóit mutatta be, mintegy kitágítva a kiállítás anyagát.

Új Budapest címmel a Népművelési Intézettel közösen rendezett kiállítás zárta a könyvtár által hirdetett fotópályázatot.

Kiállítás ihletője lehet, mint a példa mutatja, egy-egy fotópályázatra beérkező anyag is. Itt az új Budapest témája sok lehetőséget kínált. A különböző egyéniségek látásmódját tükröző fényképekből hiányzott minden kimértség és „hivatalosság". Éppen ezért voltak többek ezek a fotók, mint egyszerű „dokumentumok". A fényképek hatásos könyvtári és történeti távlatot kaptak a mellettük kiállított könyvek jóvoltából. Ezúttal bizonyos „előzékenységgel" a könyvek váltak a képek illusztrálóivá. Válogatásuk, elrendezésük kitűnő és lényegretörő volt.

Eredményesen mutatkozott be a könyvtári propagandának ez az érdekes, újszerű formája, amely nagy tömeget mozgathat és vonzhat a könyvtárba.

Az 1960-as év utolsó nagy kiállítását a Budapesti Állat- és Növénykerttel közösen rendezte a könyvtár, *A fejlődés története* címmel.

E kiállítás a természettudományos ismeretterjesztés kitűnő eszköze volt. A gazdag írásos és képanyagon, valamint rajzokon kívül bő tárgyi anyag tette színessé és érdekessé a témát.

A kerületi könyvtárak a korábbi évekhez hasonlóan részben a központ propaganda osztálya, részben a kerületi könyvtárak osztálya által kijelölt témákból készítettek kiállításokat. Ezek most is főleg a nagyobb munkásmozgalmi és állami ünnepekre, politikai eseményekre, nagyobb jelentőségű kulturális évfordulókra vonatkoztak.

Végül, de nem utolsósorban, saját kezdeményezésből is rendeztek kiállításokat. Ehhez a tevékenységhez jó útmutatásul szolgált a központi könyvtár által kiadott eseménynaptár. Helyenként a kerületek eseményei képezték a kiállítások témáját.

Példaképpen álljon itt néhány kerületi könyvtár kiállítási programja, amely bizonyítja a témaválogatás gazdagságát: Lenin halálának évfordulója, Csehov születésének évfordulója, Sport-kiállítás az olimpia alkalmából, Természettudományos és technikai könyvek tematikus kiállítása.

Más könyvtárak Majakovszkijról, az Új Budapest fotópályázatra beérkezett és az érintett kerület életére vonatkozó képekből, a lengyel irodalomról, – lengyel könyvtárosok látogatásának alkalmából – valamint Hatvany Lajosról és Benedek Marcellről, a szovjet filmről, a József Attila olvasómozgalom könyveiből, a mai modern líráról, a természet és a vallás könyveiből rendeztek kiállítást.

Az 1960-as év propagandamunkáját a *vándorkiállítások* készítése, illetőleg a kiállítások vándoroltatása tette teljessé, és gazdagította a fővárosban. A kerületi könyvtárakban, intézményekben és nagyüzemekben a központ 86 vándorkiállítást rendezett.

E kiállítások tárgyát és a felhasználó fontosabb külső intézményeket, illetve üzemeket az alábbiakban ismertetem:

A világ grafikusai a békéért című kiállítást bemutatták egyebek között a Gábor Áron Vasöntődében és a Bagi Ilona Művelődési Házban is.

Mit adott a 15 év a gyermekeknek? címmel 11 helyen rendeztek kiállítást, köztük 7 kerületi könyvtárban, a Csepeli Vasmű könyvtárában és a pesterzsébeti Erkel Művelődési Házban.

A világpolitika görbetükre című kiállítást a Honvédelmi Minisztériumba és a Gábor Áron Vasöntődébe juttatták el.

A *Daumier-kiállítást* a Magyar Távirati Irodában, a Csepeli Munkásotthonban és több kerületi könyvtárban mutatták be.

A 15 éves a Román Népköztársaság című kiállítást a Keleti pályaudvar várótermében, az IKARUS gyár művelődési házában és a Csepeli Vasműben is megrendezték.

A francia impresszionisták című kiállítást több helyen mutatták be, egyebek közt a Népszámlálási Központban és a VIII. kerületi Művelődési Házban stb.

A *Lenin a képzőművészetben* című kiállításnak a Csepeli SZTK, a Csepeli Vasmű és több kerületi könyvtár adott otthont.

Nagy közönségsikert aratott a *15 éves a DIVSZ* című kiállítás, amelyet a Magyar Rádióban, a Pataky István Művelődési Házban, a Május 1. Ruhagyárban és több kerületi könyvtárban rendeztek meg.

A *Nemzetközi politikai plakátkiállítás*-t a csehszlovákiai bemutatkozáson kívül Budapesten is vándoroltatták, mégpedig a következő helyekre: GANZ-MÁVAG Művelődési Házába, a MOM Művelődési Házába, az IKARUS-ba és a József Attila Művelődési Házba.

A *gyermekrajz-verseny* legszebb képeit bemutatták a Magyar Távirati Irodában, a pesterzsébeti Erkel Művelődési Házban és a Széchényi Könyvtár dísztermében is.

Az *Indonézia élete és művészete* című kiállítás a Népszámlálási Központba, a Csepeli Vasműbe és a Magyar Távirati Irodába jutott el.

A *Budapest szocialista fejlődése* című kiállítást a Közalkalmazottak Szakszervezetének Székházában, a Fővárosi Tanács dísztermében, a Könnyűipari Minisztériumban és a XII. kerületi Tanácsban is megrendezték.

E kiállításokat 1960-ban több mint 200 ezer érdeklődő tekintette meg.

A kerületi könyvtárak kiállításai 1957–1960

(Néhány adat)

Eddig a hangsúlyt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi kiállításaira helyeztem, a kerületi könyvtárak ilyen irányú tevékenységét csak érintettem. A könyvtár hálózata pedig a külföldi nagy közművelődési könyvtárakhoz hasonlóan, egyre inkább élt annak a lehetőségével, hogy a különféle politikai, irodalmi, természettudományos, művészeti stb. ismereteket a könyvkölcsönzés keretein túl a propaganda egyéb eszközeivel is közvetítse az olvasókhoz.

Korábban sok vita folyt akörül, hogy a könyvtári propaganda olyan fontos eszköze, mint a kiállítás, milyen helyet foglal el a könyvtári munkában. Ma már mindenki elismeri, hogy a kiállítás a könyvtárak alapvető feladatainak egyik fontos láncszemét képezi, szervesen kapcsolódik és kiegészíti a könyvkölcsönzést. Az emberek nevelésének, irodalmi ízlésük és műveltségük fejlesztésének sok-sok lehetősége van. Igaz, hogy ennek a mi esetünkben legfőbb eszköze a könyv, de nem egyetlen eszköze. Az irodalmi élményt kiegészíti az a kulturális hatás, amelyet egyebek közt a kiállítások és más szemléltető eszközök nyújtanak.

A dolgozatban tárgyalt időszakon belül csak az 1957–1960. évekre vonatkozóan rendelkezünk a kerületi könyvtárak kiállításaira vonatkozó konkrét számadatokkal. Ezeket az alábbiakban közlöm

1957-ben	709 kiállítást
1958-ban	1355 kiállítást
1959-ben	1396 kiállítást
1960-ban	1109 kiállítást rendeztek kerületi könyvtárainkban.

A számok alapján látható, hogy 1957-hez viszonyítva ugrásszerűen megnőtt a hálózat könyvtáraiban rendezett kiállítások száma. Ez mutatja a műfajban rejlő propagatív erő felismerését.

1959-ben az előző évhez viszonyítva számbelileg alig van eltérés. Itt már tapasztalható az igényességre való törekvés, kerületi könyvtárosaink a minőségi munkára helyezték a súlyt. 1960-ban számszerű visszaesés tapasztalható, de ez semmi esetre sem értékelhető kedvezőtlenül. A dolgozat előző részei, amelyek a szóbanforgó évben témájuk szerint tárgyalják a kiállításokat, egyértelműen tanuskodnak arról a színvonalas munkáról, arról a gazdag átgondolt témaválasztásról, amelyet a könyvtárak ezen a területen végeztek.

Példaként az 1959-es év kiállításainak tartalom szerinti megoszlását is közlöm:

Tárgy	*A kiállítások száma*
Politikai	306
Természettudományi	78
Irodalmi	178
Egyéb felnőttkönyvtári kiállítás	385
A gyermekkönyvtárakban rendezett kiállítás	449

A kiállítások 68%-át felnőtt olvasók számára rendezték. E nagyobb arányt az is magyarázza, hogy a gyermekkönyvtárak szűkös, kicsi helyiségekben működnek, nem nagyon rendelkeznek kiállítások rendezéséhez szükséges hellyel. Fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy a szabadpolcra való áttérés milyen élénkítő hatással volt a kiállítások számának növekedésére és tartalmi gazdagodására, valamint esztétikai színvonalára. A kerületi könyvtárosok szerint a szabadpolc számtalan lehetőséget kínál az érdeklődés felkeltésére. A művek kiemelése a polcról újszerűséget, változatosságot jelent, valósággal kis tematikus kiállítások rendezésére nyújt alkalmat, s bizonyítja, hogy kevés, de jellemző művel is ki lehet fejezni a mondanivalót.

Néhány szót a kerületi könyvtárak kiállítás-rendezési módszereiről. Az elhelyezés szinte ahány könyvtár, annyiféle, ennek részben objektív helyiség okai vannak. A kiállítások elhelyezésében az elrendezésben a szabálytalan, de összefüggő és áttekinthető megoldásokra törekedtek. A kiállítást ötletes segédanyagokkal élénkítették; képekkel, a témához illő, stílusban harmonizáló kiegészítő tárgyakkal, röplapokkal, levelekkel, rajzokkal, sokrétűen világították meg a kérdéses tárgykör ismeretanyagát. Törekedtek továbbá a jó színhatásokra, a kiállítás egységes hangulatának megteremtésére is.

Ez a módszer természetesen többéves gyakorlat alapján alakult ki.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiállításainak jelentősége

Budapesten a múzeumok, képtárak, bemutatótermek kiállításainak tömege várja az érdeklődőket és nyújt számukra változatos ismereteket. A könyvtári kiállítás kereste és megtalálta ebben az információt nyújtó rendszerben a maga helyét és szerepét, noha nem versenyzett és nem is versenyezhetett az eleve kiállítás-rendezésre létrehozott és arra alkalmas intézményekkel.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és hálózata sajátos eszközeivel készítette és készíti kiállításait a maga anyagából, vagy kiegészíti a társ- és rokonintézmények anyagával. Egy-egy téma kapcsán megpróbálja bemutatni mindazt a szellemi értéket, amely a könyvtár polcain egyébként rejtve maradna.

A központi könyvtár helyiségproblémái közismertek. A neobarokk stílusban épült Wenckheim-palota eleve alkalmatlan volt könyvtár céljára és ma már méginkább az. Egyelőre azonban ez az egyedüli lehetőség, itt kell korszerű feladatokat magas színvonalon, korszerűtlen feltételek mellett végezni. A központi könyvtárban minden kiállítás rendezésekor csupán a lépcsőház adta kerettel lehet számolni. Sajnos, a helyiséggondok a hálózat könyvtárainak tetemes részére is vonatkoznak.

A kiállításaink témafelfogása jelentősen különbözik a felszabadulás előtt uralkodó felfogástól. 1945 előtt inkább a demonstratív és dekoratív célokra törekedtek. A könyvritkaságok, bibliofil kiadások bemutatása volt a fő cél, a téma összefüggései, társadalmitörténelmi vonatkozásai nem kaptak megfelelő hangsúlyt.

Könyvtári kiállításokat, saját otthonában a könyvtár nem rendezett. Helyette a budapesti országos jelentőségű kiállításokhoz gyűjtötték össze a könyvtár birtokában levő anyagokat. Tehát kívülről kért – elsősorban, sőt gyakran egyáltalán nem könyvtári célt szolgáló – előre megjelölt téma irodalmával szerepelt a könyvtár a külső kiállításokon.

A felszabadulás után, elismerve a könyvtári munkában a kiállítás nyújtotta lehető-

ségeket, állandó gyakorlattá tették a kiállítások rendezését. A könyvtár épületében, a Budapest Gyűjtemény olvasótermében – mellesleg eredetileg ezt kiállítóteremnek szánták – a titkárság termében, a tájékoztató helyén, a könyvtár lépcsőházában és a földszinti dohányzóban tudtak helyet biztosítani a kiállításoknak.E két utóbbi helyiség vált a kiállítások törzshelyévé. Ez az oka annak, hogy a jelen cikkben a központban rendezett kiállítások megtekintőinek számát még hozzávetőlegesen sem tudjuk közölni; gyakorlatilag ugyanis minden olvasó, aki egy adott kiállítás nyitvatartása idején felkeresi a könyvtárat, kénytelen-kelletlen kiállítási látogatóvá válik. Éppen ebben rejlik a felszabadulás után rendezett kiállítások hatalmas közművelődési szerepe.

Számtalan kis és nagy kiállítás rendezése után alakultak ki a könyvtárban rendezett kiállítások alapvető módszerei. Fontosnak tartották és figyelembe vették az érdeklődők mozgásirányát – mivel itt speciális kiállítási térről van szó – a világítást, az épület architektúráját. Ezek és a kiállítás készítésekor fontos számtalan egyéb tényező figyelembevételével sikeresebbnél-sikeresebb kiállítások készültek.

Gyakorlatilag a felszabadulást követő tíz évben kialakultak a sajátos rendezési elvek, bár – amint az előzőekben írtam – ahány téma, annyiféle rendezői elv alkalmazását kívánja meg.

Az 1948-as év reprezentatív kiállításai voltak az igazi iskolák. Itt történt az első kísérlet a témák elhatárolására, az egymásközötti összefüggések figyelembevételére, a történeti háttér és az anyag közötti kapcsolat szerves egybeépítésére. Ezeken a kiállításokon már számos tárgyi emléket is felsorakoztattak a dokumentumok mellett, megvilágítva a kor történelmi vonatkozásait. Ekkor alakultak ki a komplex rendezés és bemutatás első példái. A kiállítási „kultúra" kialakításában igen nagy érdemeket szerzett Tiszay Andor osztályvezető, akinek nevét a kiállítás-rendezésben játszott országos szerepe miatt külön is meg kell említenem.

Az első nagy próbálkozásokat követő években több képzőművészeti, irodalmi, könyvtártani, dokumentációs és emlékkiállítást készítettek. A változatos témák alkalmat adtak a többsíkú, szemléletes megoldásokra. A könyvtár elsők között volt a néhány tárlóból álló kiállítások módszerének kikísérletezésében, pl. a Lenin, a Tolsztoj kiállítások esetében.

A 10–20 tárlóból álló kiállítások esetében – beleszámítva a falfelületek felhasználását is tablók elhelyezése céljára – már több lehetőség kínálkozott a történelmi háttér, a keletkezési körülmények és a bemutatott művek logikai kapcsolatának megvalósítására.

Az eddig elmondottakból is kiderül, hogy minden kiállítás készítését szisztematikus anyaggyűjtés és bibliográfiai munka előzött meg. Feltérképezték az elhelyezés szempontjából számbajöhető helyet is, elkészítették a kiállítás kompozíciójának vázlatát, és ezután került sor a forgatókönyv végleges elkészítésére. Ezután a technikai munkák következtek és a végső kivitelezés, a formábaöntés.

A kiállításrendezés nem volt mentes a hibáktól sem. Főként az 50-es évek elején előfordult, hogy túl sokat markoltak, havonta 5–6 kis kiállítást is készítettek. Ez a filmszerű gyorsasággal pergő kiállítás-dömping eleve sok hibát rejtett magában, mert nem volt idő a gondos előkészítésre, az átgondolt rendezésre.

A hibák kiküszöbölése után készült kevesebb, de gondos, jól rendezett kiállítások meghozták az eredményt.

„Könyvtárunk lépcsőháza fokról fokra, kiállításról kiállításra egyre magasabb rangra emelkedik, olyan „feljárója" van már olvasóinknak, hogy lift helyett látnivalóval könnyíti útjukat a könyvekkel való találkozásig" – írta a Könyvtári Híradó. Valóban így van. Olvasóink megszerették a kiállításokat, igénylik azokat, és reklamálnak, ha üresek a falak.

A könyvtár nemcsak az épületen belül, hanem azon kívül is számtalan kiállítást készített. Vándorkiállításaink bejárták Budapestet, némelyik még az ország más helyeire is eljutott. Kell-e ennél jobban bizonyítani könyvtári kiállításaink életképességét? Ráadásul a Szabó Ervin Könyvtár iskolát teremtett és országosan is a könyvtári kiállítás-rendezés műhelyévé vált az 1950 és 1960 közötti évtizedben.

Kovács Csilla

IRODALOMJEGYZÉK

I.

A KIÁLLÍTÁSOS PROPAGANDA IRODALMÁBÓL
(Válogatás)

Bevezetés a színdinamikába. Bp. 1966, Táncsics Kiadó. 207 l.

BÜCHLER Róbert: Pszichológiai-pedagógiai ismeretek. Bp. 1964, OSZK-KMK. 110 l. (A könyvtárosképzés füzetei.)

DURKÓ Mátyás: A népművelés pszichológiai és pedagógiai problémái. Bp. 1964, Tankönyvkiadó. 191 l.

(HARANGI László): Televízió és Népművelés. Bp. 1964, NPI. 103 l.

HARSÁNYI István: A könyvtáros nevelőmunkája. Bp. 1961, KMK. 216 l. (A könyvtárosképzés füzetei. Középfok.)

HORVÁTH Győző: A reklámról – reklám nélkül. = Figyelő, 1966. márc. 30. 13. sz.

JAKOBSZON, P. M.: Az érzelmek pszichológiája. Bp. 1968, Gondolat. 418 l., 34 t.

KARSAI Károly: A népművelési munka alapvető pedagógiai problémái. Bp. 1966, NPI. 117 l.

KÓSA Zoltán: A világítás művészete. Bp. 1967, Műszaki Kiadó. 184 l.

LUKÁCS György: Az esztétikum sajátossága. 1–2. köt. Bp. 1965, Akad. Kiadó.

MARÓTI Gyula: Művészet és népművelés. Bp. 1966. NPI. 178 l.

A marxista–leninista esztétika alapjai. Bp. 1961, Kossuth Kiadó. 668 l.

Neveléselmélet. (Szerk.: Nagy Sándor, Horváth Lajos.) Bp. 1965, Tankönyvkiadó. 433 l.

(RADNAI Béla): Alkalmazott lélektan. Bp. 1962, Tankönyvkiadó. 201 l.

Reklám és szervezés. Havi folyóirat. (Szerk.: Gellért Andor.) Bp. 1936–1940.

SZABÓ András Endre: A televízió és az olvasás. = Népszabadság, 1964. nov. 29.

SZÁNTÓ Tibor: Könyvnyomtatás, tipográfia. 2. átd. kiad. Bp. 1963. Műszaki Kiadó. 328 l.

VARGA István: A reklám. Bp. 1960. Közgazd. és Jogi Kiadó. 442 l.

II.

CIKKEK, TANULMÁNYOK A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR ÉS MÁS KÖNYVTÁRAK KIÁLLÍTÁSAIRÓL

ARATÓ Antal: Faliújság helyett könyvnépszerűsítő táblák. = Könyvtáros, 1967. 9. sz. 540–541. l.

ARATÓ Antal: A könyvtáron kívüli propaganda hatása az előjegyzésekre. = Könyvtáros, 1965. nov. 647–649. l.

ARDÓ Mária: A könyv népszerűsítésének néhány időszerű kérdéséről. = A Könyvtáros, 1953. 4. sz. 16–18. l.

B[ARABÁS] R[ezső]: Javítsák meg a könyvek propagandáját. = Könyvbarát, 1951. 7. sz. 38–41. l.

BARABÁS Rezső: A könyv ünnepe elé. = Népművelés, 1960. 5. sz. 7. l.

BARTA Andrásné: A gyermekolvasók ismerkedése Móra Ferenccel. = Könyvtáros, 1963. 4. sz. 208–209. l.

B[ERZA] L[ászló]: Rendezzünk könyvkiállításokat Alkotmányunk ünnepére ! = Könyvtáros, 1952. 8. sz. 45. l.
BIKÁCSI Lászlóné: Rajzverseny az olvasás szolgálatában. = Könyvtáros, 1960. 3. sz. 185–186. l.
B[OZÓKY] É[va]: Három kiállítás. = Könyvtáros, 1963. 1. sz. 38–39. l.
DEBRECENI Imréné: A propagandamunka néhány problémájáról. = A Könyvtáros, 1958. 7. sz. 500–501. l.
DOBOS Piroska: A kirakat és válogató asztal szerepe a könyvajánlásban. Bp. 1958, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár [soksz.] 26. l. Módszertani levél 1958.
DÖMÖTÖR László: Neveli az ifjúságot, segíti az ipari dolgozók munkáját a FSZEK Vág-utcai fiókja. = Könyvtáros, 1952. 11. sz. 13–14. l.
DUKESZ Ágnes: A könyvtár és a film. = Könyvtáros, 1954. 1. sz. 34. l.
ERKI Gyula: Mezőgazdasági könyvkiállítások a Dunántúlon. = Könyvtáros, 1963. 12. sz. 740–741. l.
FODOR Zoltán: A Marx-könyvkiállításhoz. = Könyvtáros, 1953. 3. sz. 24–25. l.
A Fővárosi Könyvtár útmutatója az 1956. évi ünnepi könyvhétre. (Bp.) 1956, Szabó Ervin Könyvtár [soksz.] 6. l.
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyvei [1931-től–1960-ig kiadott kötetek].
GÁL Ágota D[arabos Pálné]: Hazai könyvtári kiállításaink történetéhez. = Magyar Könyvszemle, 1957. 4. sz. 388–398. l.
[GERÉB Lászlóné] Nyilas Márta: Tárgyköri kiállítások a budapesti kerületi könyvtárakban. = A Könyv, 1955. 6. sz. 255–257. l.
[GERŐ] Gy[ula]: Hogyan készül egy nagy kiállítás ? = A Könyv, 1955. 5. sz. 268–269. l.
GERŐ Gyula: Kiállítás a tömegkönyvtárak munkájáról. = A Könyvtáros, 1954. 4. sz. 16–17. l.
GERŐ Gyula: Néhány megjegyzés a kiállításokról. = A könyvtáros, 1954. 11. sz. 24–25. l.
GERŐ Gyula: „A magyar könyv tíz éve kiállítás" – könyvtáros szemmel. = Magyar Könyvszemle, 1955. 3. sz. 229–236. l.
(GERŐ Gyula–ISZLAI Zoltán–PELEJTEI Tibor): A televízió hasznosítása a könyvtári munkában. Módszertani útmutató magyar közművelődési könyvtárakban. Bp. 1967, KMK, 26 l.
GERŐ Zsoltné: A borítólap mint propaganda eszköz. = A Könyvtáros, 1959. 10. évf. 5. sz. 345–346. l.
GÖNCZI Imre: Hogyan foglalkozzunk a természettudományi és műszaki irodalommal? = Könyvtáros, 1959. 1. sz. 7–10. l.
GÖNCZI Imre: Segítség a kiállításokhoz. = Könyvtáros, 1963. 4. sz. 219. l.
GYŐRI Erzsébet: Televizió – rádió – könyv. = Könyvtáros, 1966. 10. sz. 574–576. l.
GY[ŐRI] György: „Indonéz-kiállítás" a Szabó Ervin Könyvtárban. = Könyvtáros, 1960. 6. sz. 426. l.
[HANGYÁL Erzsébet], Gerő Gyuláné: Javaslatok a könyvtárak propaganda munkájára. = Könyvtáros, 1953. 8–9. sz. 9–11. l.
HEGEDÜS Éva: A szemmagasságban elhelyezett könyvek előnyös helyzete a szabadpolcon. = Könyvtáros, 1967. 3. sz. 96 l.
Hogyan szervezzük meg a könyvkiállítást? (M. I.) = Könyvbarát, 1951. 3. sz. 496–499. l.
ISZLAI Zoltán: Néhány berendezési és propaganda ötlet az NDK-tól. = Könyvtáros, 1962. 12. sz. 721. l.
KÁRÁSZNÉ ANDRÁSSY Mária: Hogyan foglalkozzunk a társadalomtudományi-politikai irodalommal? = Könyvtáros, 1959. 11. sz. 815–818. l.
KELLNER [Béla] Bernát: A Kaposvári Megyei Könyvtár propaganda munkája. = Könyvtáros, 1953. 2. sz. 26. l.

(KEPES Ágnes): A Gutenberg-téri Szabó Ervin Könyvtár ifjúsági kölcsönzőhelyének néhány tapasztalata. Bp. 1958. Főv. Szabó Ervin Könyvtár [soksz.] 14. l., 6 t. (Főv. Szabó Ervin Könyvtár Módszertani levél 1958.)
A kerületi könyvtárak feladatai a Tanácsköztársaság 40. évfordulójának megünneplésére. [Összeáll. a] (Kerületi Könyvtárak Osztálya) Bp. 1959. Főv. Szabó Ervin Könyvtár [soksz.] 4[1] lev. = Főv. Szabó Ervin Könyvtár Módszertani útmutató 1959.
KIRÁLY Lászlóné: Propagandamunka a kerületi könyvtárakban. = Bp. 1961. FSZEK Évkönyve, VII. 1958–1959. 146–155. l.
KISS Györgyné: Az elektromos agy és egyéb propaganda eszközök. = Könyvtáros, 1963, 6. sz. 339–340. l.
KORDOS László: Irodalmi propagandamunka a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Könyvtárban. = A Könyvtáros, 1954. 5. sz. 10–11. l.
KÓSI Gyuláné–SZŐKE Tiborné: Hogyan népszerűsítsük a társadalomtudományi-politikai irodalmat. = Könyvtáros, 1958. 11. sz. 811–814. l.
Könyvkiállítások. = Könyvtáros 1962. 7. sz. 419. l.
Könyvpropaganda módszerek. Bp. 1955. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. [2], 17 l.
Könyvtárak a tanácsválasztások sikeréért. = Könyvtáros, 1963, 3. sz. 133 l.
Könyvtári Híradó. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Közleménye. [1957-től 1960-ig megjelent számok].
KŐVÁRI Vali: Egy érdekes ifjúsági pályázat. = Könyvtáros, 1962. 1. sz. 33–34. l.
KRUDY Zsuzsa, Sz.: Írók és úttörők találkozása egy budai könyvtárban. = Könyvtáros, 1953. 11. sz. 25. l.
MAÁR Gyula: A filmek segítsége. Hozzászólás és javaslat az Új olvasómozgalom elé, című cikkhez. = Könyvtáros, 1959, 11. sz. 845–846. l.
MARUSZKI József: A természettudományos irodalom népszerűsítése. = Könyvtáros, 1. sz. 22–26. l.
MÁTYÁS Ferenc: Könyvkiállítások Alkotmányunk tiszteletére. = Könyvtáros, 1951. 4. sz. 41–42. l.
MÉSZÁROS István: Az ünnepi könyvhét és a könyvtári propaganda. = Könyvtáros, 1963. 5. sz. 285. l.
MEZEY Sándor: Hogyan élénkíthetjük a kiállításokat reprodukciókkal. = Könyvtáros, 1958. 3. sz. 180–181. l.
M[IHÁLYI Imre]: Hogyan szervezzük meg a könyvkiállítást? = Könyvtáros, 1951. 3. sz. 59–60. l.
MIKÓ Zoltán: Az állami közművelődési könyvtárak könyvheti propagandájának értékelése. = Könyvtáros, 1953. 11. sz. 1–3. l.
(MIKÓ Zoltán): A kerületi könyvtárak propagandamunkája. Bp. 1961, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Módszertani Osztálya. 42 l.
PAPP Attila: Minden könyv új, amelyet még nem olvastunk. = Könyvtáros, 1963. 3. sz. 139. l.
P[APP] I[stván]: Kiállítás és játék. = Könyvtáros, 1958. 11. sz. 836. l.
PELEJTEI Tibor: Jó úton az ajánló bibliográfia-készítés. Az évfordulók kiadványai. = Könyvtáros, 1963. 4. sz. 210–211. l. és 1965. 8. sz. 466–467. l.
PELEJTEI Tibor: A könyvtár és irodalomnépszerűsítés. A szemléltetés. Bp. 1968. Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 210 l.
PELEJTEI Tibor: Napirenden a korszerű szemléltetés. = Könyvtáros, 1965. 11. sz. 654–655. l.
PELEJTEI Tibor: A tudomány termelőerővé válik – a könyvtárosok közvetítésével. = Könyvtáros, 1962. 12. sz. 706–708. l.
REMETE László: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története. Bp. 1966. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 324 p., 30 t.

ROMÁN József: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kulturális munkájáról. = Könyvtáros, 1958. 4. sz. 249–250. l.
SALLAI István: Az olvasóval való foglalkozás és a könyvtárpropaganda módszerei. [– – előadása az I. Országos Könyvtáros Konferencián.] = Könyvtáros, 1952. 12. sz. 7–10. l.
[SALLAI István]: Új utak a könyvtári propagandában. = Könyvtáros, 1960. 12. sz. 881–884. l.
SALLAI István–SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve. 2. átd. kiad. Bp. 1965, Gondolat.
SALLAI István–VARGHA Balázs: A szabadpolcos közművelődési könyvtár. Bp. 1963, OSZK–KMK. 139 l.
SUGÁR Ágnes: Művek kiemelése a szabadpolcon. = Könyvtáros, 1962, 11. sz. 646–647. l.
SUGÁR Ágnes: Terveink a felszabadulás 15. évfordulójának megünneplésére. = Könyvtáros, 1960. 3. sz. 163. l.
Szabó Ervin magyar nyelven megjelent könyvtártudományi, művelődéspolitikai cikkeinek, tanulmányainak és kritikáinak gyűjteménye. 1900–1918. Kőhalmi Béla tanulmányával. (Összegyűjtötte, jegyz. ellátta és sajtó alá rend.: Tiszay Andor.) Bp. 1959, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 746. l.
SZABÓ Margit: Egy könyvkiállítás eredményei. = Könyvtáros, 1953. 11. sz. 24. l.
SZELESTEY Gyuláné: A tanácsköztársaságról való megemlékezés nem zárul le március 21-én. = Könyvtáros. 1959. 3. sz. 161–163. l.
SZ[EMZŐ] P[iroska], [DEZSÉNYI Béláné]: A könyvtáros és a sajtó. = Könyvtáros, 1952. 7. sz. 23–24. l.
SZILÁGYI János: A könyvkiállítások kérdéséhez. = Könyvbarát, 1952. 11. sz. 14–15. l.
SZILÁGYI János, B.: Könyvkiállítások Marx emlékére. = Könyvtáros, 1953. 2. sz. 3–5. l.
TISZAY Andor: Két tanácsköztársasági kiállítás. Kiállítás a Nemzeti Múzeumban. Kiállítás a Szabó Ervin Könyvtárban. = Könyvtáros, 1959. 4. sz. 243–244. l.
TOMBOR Tibor, dr.: Könyvtári világítástechnika. Bp. 1966. Népműv. Prop. Iroda. 147. l.
Az új Fővárosi Könyvtár palotája. [Ill.] = Képzőművészet. 1931. 5. évf. 108–112. l.
Új utak a könyvtári propagandában. = Könyvtáros, 1960. 12. sz. 881–884. l.
VERSEGHY György: Az építők irodalom-propagandája. = Könyvtáros, 1961. 4. sz. 214–215. l.
VERSEGHY György: A könyvtári propagandáról. = Könyvtáros, 1961. 1. sz. 8. l., 2. sz. 89–92. l., 3. sz. 155–157. l.
ZOLTÁN Józsefné: Német gyermekkönyvtárosok propagandamunkájáról. = Könyvtáros, 1959. 12. sz. 904. l.

III.

ADALÉKOK A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR 1945 ÉS 1960 KÖZÖTT RENDEZETT KIÁLLÍTÁSAIHOZ

Tolsztoj emlékkiállítás a Fővárosi Könyvtár dísztermében. A Magyar–Szovjet Művelődési Társaság és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár rendezésében. 1948. október 23–november 7-ig. Összeáll.: Geréb László, Tiszay Andor, Bp., Független ny., 1948. [4] l.
A Tolsztoj emlékkiállítás vendégkönyve. [Bp.], 1948. [18] f. 2. t. mell. Kézirat.
Emlékkiállítás a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának 30 éves évfordulója alkalmából. 1948. december 1–20-ig. Összeáll.: Kőhalmi Béla, Tiszay Andor. Bp., Szfőv. Házi ny., 1948. [4] l.
A „Forradalmi emlékkiállítás" vendégkönyve, 1948. december 1–20-ig. [Bp.] (1948.) Kézirat.

Lenin emlékkiállítás halálának 25 éves évfordulójára a VIII. ker. Magyar–Szovjet Barátsági Hét alkalmából. 1949. január 26–február 28-ig. Összeáll.: Tiszay Andor. Bp., Szfőv. Házi ny., 1949. [6] l.

A szovjet karikatura mesterei. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiállítása 1949. ápr. 6–25-ig. Összeáll.: Scheiber Mária, Tiszay Andor. Bp. Budapest ny., 1949. [2] l.

„A szovjet karikatura mesterei" című kiállítás vendégkönyve. Bp. [1949.] [10. f. 2. t.] Kézirat.

Puskin emlékkiállítás a nagy orosz költő születésének 150. évfordulójára a Nemzeti Szalonban. A Magyar–Szovjet Társaság és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár rendezésében. 1949. évi június hó 3–30-ig.Összeáll.: Tiszay Andor. Bp., Budapest ny., 1949. [4] l.

Útmutató a Béke világtanács 1953. április 10-i budapesti ülésével kapcsolatos kiállításhoz. [Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya.] Bp., [Házi soksz.] 1953. 2 l.

Kiállításterv 1953. május 1-re. [Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. Bp., Házi soksz.] 1953. [1] l.

Kiállítás-útmutató az ünnepi könyvhétre. 1953. október 4–10. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. Bp., [Házi soksz.] 1953. [3] l.

Útmutató az Októberi Forradalom évfordulóján rendezendő könyvkiállításhoz. 1953. nov. 7. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. [Bp.. Házi soksz.] 1953. 3 l.

Útmutató a Magyar–Szovjet Barátsági Hónap alkalmával rendezendő tematikus könyvkiállításhoz. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. Bp. [Házi soksz.] 1954. [1] l.

Útmutató a Jókai kiállítás és ankét előkészítéséhez. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. [Bp., Házi soksz.] 1954. 4 l.

Kiállítás-útmutató a Magyar Dolgozók Pártja kerületi pártbizottságainak vezetőségválasztó taggyűléseihez. (1954.) Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani Osztálya. Bp., [Hazai soksz.] 1954. 2 l.

„Itt a tavasz" kiállítás-útmutató. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. Bp., [Házi soksz.] 1954. 2 l.

A könyvtárban az egész világ. (Kiállítás.) Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. [Bp., Jegyzetsoksz.] 1954. 9 l.

Útmutató a „Traktoros-nap" alkalmával rendezendő könyvkiállításhoz. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. Bp. [Házi soksz.] 1954. [2] l.

Útmutató Csehov kiállítás készítéséhez. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. Bp., [Házi soksz.] 1954. 2 l.

Kiegészítő kiállítás útmutató Alkotmányunk ünnepére. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. Bp., [Házi soksz.] 1954. 2 l.

Útmutató Balassi emlékkiállítás készítéséhez. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. Bp., [Házi soksz.] 1954. 4 l.

Kiállítás útmutató az Ünnepi Könyvhét megrendezéséhez. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. Bp., [Házi soksz.] 1954. 4 l.

Kiállítási útmutató a tanácsválasztások előkészítéséhez. Az egybeforrott nép legyőzhetetlen. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani osztálya. Bp., [Házi soksz.] 1954. 2 l.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiállítási útmutatója az 1956. évi ünnepi könyvhétre. (Bp.) 1956. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 6 l. [soksz.]

Francia impresszionisták. Reprodukciós kiállítás [vendégkönyve]. 1957. szept. 16. [Bp.] 1957. [Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár]. 28 f. Kézirat.

Útmutató kiállítások rendezéséhez az 1958. november 16-i országgyűlési és tanácsválasztások alkalmából. [Összeáll.: és kiad.] (a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Tájékoztató és Kulturális Osztálya. Bp.) 1958. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 14 lev. [soksz.]

ADATOK A XV. SZÁZADI ÉPÍTÉSZETELMÉLET KUTATÁSÁHOZ A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR „ZICHY-KÓDEXE" ALAPJÁN*

A reneszánsz építészet történetének egyedülállóan érdekes dokumentumát őrzi a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár: egy XV. századból származó építészkéziratot. A kódex a kor művészeinek sokirányú érdeklődését dokumentálva antik építészeti elemek, épületek rajzain kívül egy építészetről szóló „Trattato" kéziratot, antik feliratok rövidítéseinek szótárát, keleti ornamensgyűjteményt és a rajzok kiegészítésével párhuzamosan gyűjtött mintegy 250 XV–XVI. századi olasz költeményt is tartalmaz.

A kódex építészettörténeti értékelésére eddig nem került sor, noha 1861-ben Henszlmann Imre röviden ismertette[1], s említése a modern szakirodalomban is megtalálható.[2]

Az Archaeológiai Közlemények második kötetében jelent meg Henszlmann első tudósítása a kódexről: „Gróf Zichy Ödön egy régi olasz kézirat és kézrajz könyvet közölt velem, amelyet Literati Nemes Samu testvérének, néhai gróf Zichy Jenőnek íly megjegyzéssel adott el: Ezen ritkaság nekem (Literatinak) ajánltatott, mint Corvin királyunk építőmesterének egykori tulajdona."

A könyv Magyarországra 1841-ben kerülhetett. A legújabb szakirodalomban ugyanis feltűnt még két XV. századi kódex, amelyek Literatin keresztül kerültek Magyarországra.[3] Mindkettő eredetileg a velencei S. Andrea del Litore karthauzi kolostorból származott. Ehhez a csoporthoz tartozhatott a budapesti Zichy-kódex is, ugyanis legkésőbbi bejegyzett tulajdonosát, Angelo-t ebben a velencei templomban temették el.

A kódex többi, XVI. századi bejegyzései is erősen kötődnek Velencéhez. A 199. lapon feljegyzett Brenta szabályozási, illetve szintezési rajz is ilyen vonatkozású. A folyó első szintezése 1489-ben történt, résztvevőinek nevét a fenti kódexlap őrizte meg. A második

* 1910-ben került könyvtárunk központja tulajdonába az irodalom- és építészettörténeti szempontból egyaránt értékes, azóta világhírűvé lett „Zichy-kódex". A XV–XVI. századi olasz humanista versekről amelyeket a kódexben találtak, Szabó Ervin felkérésére a Fővárosi Könyvtár Értesítőjében (1914) közölte első tanulmányát Zambra Alajos. A kódexben levő, ugyancsak reneszánszkori építészeti rajzokról és értekezésről most, 60 esztendő múltán közlünk rövid áttekintést dr. Horváth Alice, az Országos Műemléki Felügyelőség tudományos munkatársa tollából. (Szerk. megj.)

[1] Henszlmann Imre: I. Mátyás király állítólagos építészének kézirati munkája az építészetről. Archaeologiai Közlemények 2. köt. Budapest 1861. 165 l.

[2] Balogh Jolán: A művészet Mátyás király udvarában. Budapest 1966. I. köt. 596 l. Ennek alapján tudtam a kódexet azonosítani.

[3] Radó P.: Libri liturgici... Bpest 1973. két kéziratos könyvet említ, amelyek a velencei S. Andrea de Litore kolostorból származnak: Bibl. Nat. Hung. c.l.m.ae. 139 és Bibl. Nat. Hung. c.l.m.ae. 112. Mindkettőt Literati Nemes Sámuel vásárolta 1841-ben. Ezekkel együtt kerülhetett Magyarországra a XVI. században már elpusztult kolostor könyvtárának maradványai közül a Zichy-kódex is, ugyanis ebben is találunk a S. Andrea-ra vonatkozó utalást. Egyébként a templom helyére építette Sanmicheli 1554–1571 között az ugyanilyen elnevezésű erődöt.

szabályozást 1507-ben a lagunák ismételt eliszaposodása tette szükségessé, s ehhez a veronai származású építész és humanista Fra Giocondo „négyféle javaslatot adott a régi és új folyószint pontos szintézise és összehasonlítása alapján."[4] Kódexünk 199. lapján a Brenta régi és új szintjének éppen ilyen összehasonlító felmérése látható. A munkát azonban nem Fra Giocondo, hanem Alessio da Bergamo kapta meg a velenceiektől[5], akiről a kódexlap névfelsorolásából kiderül, hogy már 1489-ben is résztvett e munkálatokban.

A kódex velencei építészeti vonatkozásaihoz tartozik még az a bejegyzés is, amely a Sansovino által épített velencei könyvtár egy részének építés közben történt összeomlását mondja el. „1545 . . .a ore 12 di notte decenbrio chasco la volta et parte dela fazada della fabbricha. . .dela panataria fatto per il Sansovino in piaza de S marcho"[6]

Ez a legkésőbbi évszámos bejegyzés. Megállapíthatjuk tehát, hogy a kódex a XVI. század első évtizedeiben valóban Velencében volt, s a benne említett Brenta szintezési bejegyzés alapján Fra Giocondo da Veronával vagy körével hozható kapcsolatba.

Fra Giocondo korának legjobb Vitruvius ismerője volt, az ő nevéhez fűződik az első olasz Vitruvius kiadás, amely 1511-ben jelent meg Velencében. Önálló építészeti teóriáját nem ismerjük, azonban éppen a budapesti kódex kapcsán is felmerül Francesco di Giorgio Martinivel való kapcsolata, illetve annak a meghatározása, hogy Martini építészeti Trattatojának vitruviánus jellegét milyen mértékben kell Fra Giocondo hatásának tulajdonítanunk.

A budapesti kódex 30. lapján ugyanis a következő bejegyzés olvasható: „Quando andante aurbjno djmandate dj franco dj Giorgio dasjena arhjtetore cha o dj butjegha"[7] azaz: „ha Urbinoba érkezel, keresd fel Francesco di Giorgio da Siena házát vagy műhelyét." A kódex építészeti rajzai valószínűleg két kéztől származnak. A rajzok összehasonlítása alapján arra gondolhatunk, hogy a kódex eredetileg valamilyen, az építészethez társművészként kapcsolódó mester mintakönyve volt, aki valóban eljuthatott Urbinoba. Tőle a könyv Francesco di Giorgio-hoz vagy környezetéhez kerülhetett, aki újabb lapokat kötött hozzá[8], a rajzgyűjteményt antik építészeti részletekkel, antik feliratok gyűjteményével gazdagította. Később építészeti értekezésének egyik korai változatát másolta, vagy másoltatta bele.[9] Ezt a feltételezést főleg az támogatja, hogy a könyvben kétszer kezdődik el az építészeti értekezés. Az első még teljesen kiforratlan formában próbálja az építészet aránytörvényeit az emberi test arányaival párhuzamba állítani, a másodiknál a geometria és a mérés alapjainak ismertetésével indítja bevezetőjét.[10]

Francesco di Giorgio az Itáliában található összes antik emlék feldolgozását tervezte, ennek a tevékenységének számos emléke fennmaradt a torinói Bibl. Saluzziana és a firenzei Uffizi rajzgyűjteményében.[11] A budapesti kódexben is számtalan antik párkány, lábazat, friz, pilaszterdisz, oltár van lerajzolva – nem helyszíni vázlat, hanem gyűjtemény formájában. Néhány emléken megjelölték, hogy hol található, pl. „A roma"[12], „in sto Pietro

[4] Thieme – Becker: Allgemeines Laxikon. XIV. 65 l.

[5] U. ott.

[6] Zichy-kódex f. l. v.: „1545 december. . .éjjel 12 órakor leomlott a boltozat és a homlokzat egy része a könyvtár építkezésén, amelyet Sansovino épített a Sz. Márk téren."

[7] Zichy-kódex f. 30. Az eredeti számozás szerint ez az f. 40 volt.

[8] Ezt a kódex kétféle vízjel-csoportja is valószínűsíti.

[9] Az értekezés korábbi változatára utal az is, hogy erősen Vitruvius hatása alatt készült, néhány pontban mint pl. a templomok elrendezésének ismertetésénél, követi azt, a 128. oldalon megjegyzi: „Qui finisse Vitruvio chesono in fine capitolj 60" Vitruvius hatásának vizsgálatára a kódex szövegének folyamatban levő elemzése, amelyről külön tanulmányban kívánok beszámolni, bizonyára igen érdekes adatokat nyújt.

[10] Zichy-kódex f. l. v., Zichy-kódex f. 89 v. és folytatása.

[11] Zádor A.: i. m. 25 l.

[12] Zichy-kódex f. 61

in Roma"[13]; „pola in Dalmatia"[14]. Számos antik felirat feljegyzése is szerepel, többnyire Rómából, de akad közöttük észak-afrikai is.[15]

Végezetül meg kell említenünk, hogy Literati annakidején a kódexet úgy ajánlotta „mint Corvin királyunk építészének egykori tulajdonát." A további kutatás feladata lesz annak megállapítása, hogy ez csak Literati szokásos üzleti fogása volt-e, vagy valóban kötődött ilyen hagyomány a kódexhez – talán a velencei kolostorban. Mindenesetre az, hogy XV. századi építész-kódexről van szó, Literati előtt nem lehetett teljesen világos, hiszen a lapok nagy részét később beragasztott rajzok és metszetek borították, s ez még Henszlmannt is tévútra vezette a kódex keletkezési idejének és helyének megítélésében.[16]

Ma is érvényesek és időszerűek Henszlmann Imre 110 évvel ezelőtt írott, idézett cikkének befejező sorai: „Mindamellett e könyv a jeles ritkaságok egyike, mert a korából származó építészeti albumok nem mindennapiak... ennélfogva érdemesnek tartom arra, hogy kiadassék, még pedig két külön kötetben, melyeknek egyike a költészeti, másika építészeti részét tárgyalná."

dr. Horváth Alice

[13] Zichy-kódex f. 61

[14] Zichy-kódex f. 85

[15] Zichy-kódex f. 187 v.: „in civitate tugesti in ecclesia santi iusti"

[16] Henszlmann szerint a kódex a XVI. században Velencében keletkezett s közben esetleg „más Francesco nevű építész kezébe jutott", tehát nem ismerte fel, hogy a kódex egyes részei XV. századiak.

KÉPEK A SZÁZADVÉGI BUDAPESTRŐL

Klösz György fényképei a Budapest Gyűjteményben

Adattár

Fővárosunk egyesítésének századik évfordulójára számos kiadvány jelent meg, és több kiállítás készült. A kutatók, a szerzők, a rendezők igen sok esetben keresték fel könyvtárunk Budapest Gyűjteményét, hogy gazdag anyagát munkájukhoz felhasználják. Az érdeklődés előterébe került Klösz György pesti fotográfus fényképanyaga, amely fényképgyűjteményünk legeredetibb és legszebb darabjait tartalmazza.

Az 1870-es évektől a századfordulóig készült „Klösz fotók" a fővárossá alakult Budapest városkép változásainak leghitelesebb képi dokumentumai. A felvételek megörökítették azokat a régi utcákat, tereket, amelyek a századforduló nagyszabású építkezései során megszűntek, beépültek. A régi Belváros hangulatát elevenítik meg a Hal tér, a Sebestyén tér, a Városház tér, a Kígyó tér stb. fényképei. Klösz György éles szemmel kiválasztotta és megörökítette a főváros korabeli építészeti stílusirányzatának jellegzetes épületeit, neves építőművészek legszebb, jórészt eklektikus alkotásait.

A „Klösz fotók" mostani rendezésének és feldolgozásának célja, hogy bemutassa az 1873 után viszonylag gyorsan fejlődő, épülő fővárost, fotótörténeti szempontból pedig további segítséget nyújtson Klösz György teljes munkásságának feldolgozásához.

Magyarországon Klösz György és Divald Károly voltak az elsők, akik a műtermi fényképezésről áttértek a szabadban való fényképezésre. A két mester a fényképezésnek ezt az ágát még az ún. „nedves fotózás" idejében kezdte meg, amely akkoriban hihetetlen nagy munkát és kitartást követelt: a kollodiumos lemezt mindig közvetlenül a felhasználás előtt kellett előkészíteni és a felvétel után azonnal előhívni. A fotográfusok tehát nemcsak készüléküket, hanem egész laboratóriumi felszerelésüket is magukkal vitték. Klösz György, aki elsősorban a főváros utcáit tereit, épületeit fényképezte, „egy szekérre szerelt" sötétkamrával vonult ki a fényképezés színhelyére. Utazásai során vidéki kastélyokról is készített felvételeket.

A szabadban való fényképezés két magyar úttörőjét az 1870-es évektől kezdve a századforduló neves fotósai követik: Koller Károly, Kozmata Ferenc, Ellinger Ede, Erdélyi Mór, Weinwurm Mátyás stb.

Klösz és Divald viszont új technikai módszereket vezettek be: Divald Károly a fénynyomás, Klösz György a kőnyomás hazai kezdeményezője lett.

Klösz György (eredeti nevén Johann Justus Georg Klöss) 1844. november 15-én született Darmstadtban. Eredetileg gyógyszerész volt és Durlachban dolgozott. Az 1860-as évek elején jött Magyarországra, Budapesten telepedett le, és fényképezéssel kezdett kísérletezni. 1867-ben fényképészeti műtermet nyitott a Hatvani u. 1. sz. alatt, a Ferenciek bazárában (ma Kossuth Lajos u.). Kezdetben arcképfényképezéssel foglalkozott, az 1870-es években tért át a város fényképezésére. 1873-ban nagy sikerrel szerepelt városképeivel a bécsi világkiállításon. 1885-ben a Budapesten megrendezett országos kiállításon pedig a Sugárutat (ma Népköztársaság útja) bemutató képeiért kitüntetést kapott.

A fővárosi idegenforgalmi bizottság 1888. május 25-én Klösz György fényképészt bízta meg, hogy a fővárosnak – a bizottság által kijelölt – 22 pontjáról „sztereoszkóp" felvételt készítsen, hogy ezeket az európai nagyvárosokban működő nemzetközi panoráma vállalat rendelkezésére bocsáthassák, a főváros népszerűsítése, idegenforgalmának fellendítése érdekében. Klösz azonban a megrendelt fényképeket a kitűzött határidőre nem küldte el, ezért a bizottság a szerződést felbontotta. Később, 1892-ben Klösz újabb ajánlatot adott be, mely szerint 60 felvételt 3–3 példányban, összesen 180 képet 700 Ft-ért elkészít. A szerződés megkötését meg sem várva 50 felvételt küldött a nemzetközi panoráma vállalatnak. Végül is a fővárosi bizottság a képeket nem rendelte meg, ezért a felvételekért járó összeget nem fizette ki.

Az 1890-es évek elején a Hatvani utcai műterem a megnövekedett forgalom miatt kicsinek bizonyult, ekkor költözött át a Városligeti fasor 49. sz. házba (ma Gorkij fasor 49. sz.). A portréfényképezést lassan kiszorította a műszaki tárgyú fényképezés, és a fotózás segítségével való újabb sokszorosító eljárás, a fotolitográfia. A kézisajtók mellett kőnyomdai gyorssajtókon készültek a nagyobb példányszámú tervrajzok, műszaki rajzok, sokszorosítások. A Klösz Litográfiai Műintézet minőségi munkáival több világkiállításon ért el sikert. Ebben jelentős része volt a fiatal Klösz Pál (1874–1951) munkásságának, aki a bécsi grafikai főiskola elvégzése után édesapja műintézetében dolgozott. 1904. január 1-től társa lett a „Klösz György és Fia Grafikai Műintézetnek", 1906-ban pedig – amikor a céget alapító Klösz György visszavonult – átvette a műintézet vezetését. 1913-ban Klösz György halála után ő lett a cég egyedüli tulajdonosa. 1921-ben új offset nyomógépet állítottak üzembe. A műintézet életében a legjelentősebb változás 1933-ban következett be, amikor Magyarországon elsőként megvalósították a color-offset eljárást. 1947-ben a műintézet családi részvénytársasággá alakult. 1948-ban a Klösz György és Fia Grafikai Műintézet RT és a Magyar Földrajzi Intézet Rt egyesítéséből alakult az Offset nyomda.

A könyvtár tulajdonában levő „Klösz anyag" csak töredékét képezi a teljes fényképgyűjteményünknek, de a századforduló Budapestjének a maga nemében páratlan értékű dokumentuma.

A Klösz György-féle műintézetből származó lemezek legkorábbi darabjai (24×30 cm) az 1870–80-as évekből valók. Az 1894–95-ben készült sorozat 26×36 cm nagyságú üveglemezei ma már történeti értékűek. Az eredeti lemezeket az Offset nyomda a Kiscelli Múzeumnak 1959-ben adta át. A Budapest Gyűjtemény 1964-ben megkezdte a másolatok készítését az eredeti lemezekről.

A centenáriumi évben felmerült igény tette szükségessé a hiányos, eddig teljesen külön kezelt „Klösz képek" rendezését, feltárását, a hiányzó képek beszerzését.

Ez ideig 256 képet azonosítottunk a Kiscelli Múzeumban található eredeti lemezekkel.

Ezeket az alábbi szempontok szerint közöljük: A képleírásokat az 1873-ban elfogadott kerületi beosztás alapján csoportosítottuk.

I. Vár, Tabán, Krisztinaváros
II. Víziváros, Országút,
III. Óbuda, Újlak
IV. Belváros
V. Lipótváros
VI. Terézváros
VII. Erzsébetváros
VIII. Józsefváros
IX. Ferencváros
X. Kőbánya

A kerületen belül a városrész látképei, utcaképek (betűrendben), majd az utcákban található épületek következnek. A régi utcanevek mellett zárójelben feltüntettük a mai

kerületi beosztást és az utcanév változást. Zárójelben közöljük az eredeti üveglemez számát és a kép méretét, a további szám a kép könyvtári hely számára (a tárolásra használt dobozok számára) utal.

A fenti adatokról tárgy- és helymutató készült.

A képek azonosítását Jellinek Lászlónéval, a Budapest Gyűjtemény munkatársával együtt végeztük.

Köszönettel tartozom még a Klösz család leszármazottainak, Küllei Lászlónénak (Klösz Ida) és Küllei Lászlónak, akik munkámhoz sok értékes adatot bocsátottak rendelkezésemre.

Budapest látképei

1. Budapest látképe a Gellérthegyről a Lánchíd felé. 1894.
(Nr. 192; 26×30) 11
2. Buda látképe a Gellérthegyről. 1880 körül.
(Nr. 53; 24×30) 11
3. Pest látképe a Gellérthegyről. 1880 körül.
(Nr. 167; 24×30) 12
4. Pest déli részének látképe a Gellérthegyről. 1880 körül.
(Nr. 167; 24×30) 12
5. Pest látképe a Gellérthegyről. 1880 körül.
(Nr. 139; 24×30) 12

I. Vár, Tabán, Krisztinaváros

6. Tabán, Krisztinaváros látképe a Gellérthegyről. 1880 körül.
(Nr. 140; 24×30) 11
7. Tabán, Krisztinaváros és a Királyi Várpalota látképe a Gellérthegyről. 1894.
(Nr. 193; 26×36) 11
8. Budai Dunapart látképe. Háttérben a Királyi Várpalota. 1894.
(Nr. 151; 26×36) 11
9. Budai Dunapart látképe. Háttérben a Királyi Várpalota, a Várnegyed és az épülő Mátyástemplom. 1894.
(Nr. 214; 26×36) 11
10. Gellérthegy látképe Pest felől. A Gellért fürdő helyén még a Sárosfürdő épülete látható. 1894.
(Nr. hiányzik; 26×36) 15
11. Dísz tér. Háttérben a Honvédszobor. 1894.
A szobrot 1893-ban leplezték le. Zala György és Schickedanz Albert alkotása.
(Nr. 18; 26×36) 132
12. Gellérthegyi barlang. (XI. ker.) 1880 körül.
(Nr. 54; 24×30) 212
13. Palota tér. (Szent György tér) Királyi Várpalota. Nagyterem. 1894.
(Nr. 163; 26×36) 639
14. Palota tér. (Szent György tér) Királyi Várpalota. Táncterem. 1894.
(Nr. 182; 26×36) 639
15. Palota tér. (Szent György tér) Királyi Várpalota. Teázóterem. 1894.
(Nr. 191; 26×36) 639
16. Palota tér. (Szent György tér) Királyi Várpalota. Trónterem. 1894.
(Nr. 120; 26×36) 639
17. Szarvas tér. Építkezés. 1894.
(Nr. 121; 26×36) 132

18. Szarvas tér. Háttérben a Szarvas-ház. 1894.
(Nr. 162; 26×36) 132
19. Szarvas tér. 1894.
(Nr. 204; 26×36) 132
20. Szentháromság tér. Budavári Nagyboldogasszony templom. (Mátyás-templom.) Déli kapu. 1895.
(Nr. 216; 26×36) 62
21. Szentháromság tér. Budavári Nagyboldogasszony templom (Mátyás-templom). Belső részlet. 1895.
(Nr. 216; 26×36) 62
22. Szentháromság tér. Budavári Nagyboldogasszony templom. (Mátyás-templom.) Belső részlet. 1895.
(Nr. 217; 26×36) 62
23. Szentháromság tér. Budavári Nagyboldogasszony templom. (Mátyás-templom.) Belső részlet. 1895.
(Nr. hiányzik; 26×36) 62
24. Szentháromság tér. Budavári Nagyboldogasszony templom. (Mátyás-templom.) Szent László kápolna. 1895.
(Nr. 221; 26×36) 62
25. Szentháromság tér. Szentháromság-szobor. Háttérben a Pénzügyminisztérium épülete. 1894.
(Nr. 10; 26×36) 132

II. Víziváros, országút

26. Budai Dunapart látképe a Lánchíd és a Bomba tér (Batthyány tér) között. (I. Bem rkp.) 1894.
(Nr. 115; 26×36) 11
27. Donáti u. 36. (I. ker.) Egyemeletes lakóház 1880 körül. Épült 1820 körül, 1872-ben átépítette Mechwart András számára Hofhauser Alajos építőmester.
(Nr. 124; 24×30) 632
28. Fő u. 11–13. (I. ker.) Andrássy-palota 1880 körül. Épült 1875-ben Linzbauer István tervei szerint Andrássy Gyula számára. Neoreneszánsz. 1944–45-ben megrongálódott. 1954-ben helyreállították.
(Nr. 143; 24×30) 637
29. Lánchíd a Lánchíd (I. Clark Ádám) tér felől 1880 körül.
(Nr. 50; 24×30) 312
30. Lánchíd u. 4. (I. ker.) Lipthay-palota 1880 körül. Háromemeletes lakóház, eklektikus architektúrával. Épült 1872–1874-ben Unger Emil és Ybl Miklós tervei szerint. 1944–45-ben háborús károkat szenvedett, 1949-ben lebontották.
(Nr. 108; 20×30) 632
31. Lánchíd u. 12. (I. ker.) Széchenyi (Fiume) Szálloda 1880 körül. 1944–45-ben megrongálódott, lebontották.
(Nr. 106; 24×30) 51
32. Óbudai rakpart (Árpád fejedelem útja). Lukács és Császár fürdő dunaparti homlokzata. 1894.
(Nr. hiányzik 26×36) 11
33. Várkert rakpart (I. Ybl Miklós tér) Várkert-bazár. 1894. Szimmetrikus elrendezésű kertarchitektúra. Épült 1875–1882 között Ybl Miklós tervei szerint.
(Nr. 196; 26×36) 23
34. Várkert rakpart. (Ybl Miklós tér 2–6.) Várkert-bazár középső része (gloriett).
(Nr. 118; 26×36) 639.3

III. Óbuda, Újlak

35. Szentendrei út. Aquincum. Körszínház. 1894.
(Nr. 112; 26×36) 657
36. Szentendrei út. Aquincum. Körszínház. Amfiteatrum. 1894.
(Nr. 113; 26×36) 657

IV. Belváros

37. Bécsi utca és a Kristóf tér kereszteződése. (V. ker.) 1894. Előtérben a Budapest Szálloda épülete.
(Nr. 81; 26×36) 131
38. Deák Ferenc tér (V. ker.) a Kemnitzer-féle házzal 1895. Az 1792-ben épült egyemeletes házat 1822-ben Brein Ignác átépítette. 1944–45-ben megrongálódott és lebontották.
(Nr. 237; 26×36) 132
39. Deák Ferenc tér (V. ker.) 1894.
(Nr. 45; 26×36) 132
40. Egyetem u. 2. (V. Károlyi Mihály u. 12.) Pesti Hazai Első Takarékpénztár székháza (ma Fővárosi Vízművek) 1880 körül. A háromemeletes, neoreneszánsz épület 1860–1867 között Ybl Miklós tervei szerint épült.
(Nr. 120; 24×30) 668
41. Eskü tér – Városház tér. (V. ker.) Háttérben a Váci utcai házak. A tér az Erzsébet híd építésekor a városrendezés során beépült. 1894.
(Nr. 15; 26×36) 132
42. Eskü tér. (V. Március 15.tér.) Belvárosi plébániatemplom a kegyesrendiek rendházával. 1894. A templom a római castrum területén épült a XII. sz.-ban. Barokk homlokzata kéttornyos. 1725–1739 között Paur György építette.
(Nr. 46; 26×36) 62
43. Eskü tér. (V. Március 15. tér.) Belvárosi plébániatemplom. Belső részlet. 1895.
(Nr. 185; 26×36) 62
44. Eskü tér és Ferenc József rakpart (V. Március 15. tér.) Régi plébánia épület. Tűzőrségi épület. 1894.
(Nr. 24; 26×36) 734.2
45. Ferenc József rakpart. (V. Belgrád rkp.) Háttérben a Gellérthegy. 1880 körül.
(Nr. 198; 21×27) 23
46. Ferenciek tere (V. Felszabadulás tér). Bazár a Ferenciek tere és a Kígyó tér sarkán. 1880 körül.
(Nr. 51; 24×30) 58
47. Ferenciek tere 5. (V. Károlyi Mihály u. 10.) Egyetemi Könyvtár az 1880-as években. A kétemeletes neoreneszánsz épület 1873–1875-ben Skalniczky Antal és ifj. Koch Henrik tervei szerint épült.
(Nr. 116/a; 24×30) 67
48. Ferenciek tere 5. (V. Károlyi Mihály u. 10.) Egyetemi Könyvtár. Lépcsőház. 1894.
(Nr. 53; 26×36) 67
49. Gizella tér (V. Vörösmarty tér) 1880 körül.
(Nr. 82; 24×30) 132
50. Gizella tér 7–8. (V. Vörösmarty tér 7.) Pesti Magyar Kereskedelmi Bank székháza 1894. Kugler, majd Gerbeaud cukrászda (ma Vörösmarty cukrászda). A háromemeletes, romantikus épületet 1861-ben Hild József tervei szerint építették. Az 1900-as évek elején Fellner Sándor tervei szerint egy emelettel megtoldva átépítették.
(Nr. 17; 26×36) 132

51. Gizella tér 7–8. (V. Vörösmarty tér 7.) Kugler cukrászda (ma Vörösmarty cukrászda). 1894.
(Nr. 156; 26×36) 533
52. Gránátos u. 7. (Városház u. 7.) Vármegyeháza 1894. (ma Pestmegyei Tanács székháza). Épült 1838–1841-ben ifj. Zitterbarth Mátyás tervei szerint. Kétemeletes klasszicista épület.
(Nr. 34; 26×36) 661
53. Gránátos u. 9. (V. Városház u. 9–11.) Károly laktanya 1894. Volt Invalidus palota. 1894-től Központi Városháza, (ma Bp. Főváros Tanácsa). Háromemeletes, barokk stílusú homlokzata a Városház utcára néz. Épült 1727–1735. Anton Erhardt Martinelli tervei szerint.
(Nr. 36; 26×36) 662
54. Gránátos u. 9. (V. Városház u. 9–11.) Károly laktanya. Főkapu. 1894.
(Nr. 31; 26×36) 662
55. Hal-tér 1894. (V. a mai Irányi u. és Molnár u. találkozási pontjánál kialakult tér. Az Erzsébet híd építésekor a városrendezés során beépült.)
(Nr. hiányzik; 26×36) 132
56. Hal-tér és a Duna utca kereszteződése. (V. ker.) 1894.
(Nr. 73; 26×36) 132
57. Hatvani utca (V. Kossuth Lajos u.) 1894.
(Nr. 73; 26×36) 131
58. Hatvani utca a Ferenciek tere felől. (V. Kossuth Lajos u. a Felszabadulás tér felől.) 1894.
(Nr. 95; 26×36) 131
59. Hatvani utca és Károly krt. kereszteződése. (V. Kossuth Lajos u. és Tanács krt.) 1894.
(Nr. 126; 26×36) 131
60. Kecskeméti u. 14. és Magyar u. (V. ker.) Geist ház 1880 körül. Épült 1863–1864-ben Ybl Miklós tervei szerint Geist Gáspár számára. A háromemeletes bérház 1944–45-ben elpusztult.
(Nr. 14; 24×30) 632
61. Kecskeméti utca (V. ker.) 1894.
(Nr. 94; 26×36) 131
62. Kis Híd u. 1. (V. Deák Ferenc u.) Hungária Szálló dunaparti homlokzata. 1894. Épült 1869–1871-ben Skalniczky Antal és Koch Henrik tervei szerint. 1944–45-ben elpusztult.
(Nr. 137; 26×36) 51
63. Kis Híd u. 1. (V. Deák Ferenc u.) Hungária Szálló udvari étterme. 1894.
(Nr. 165; 26×36) 51
64. Lipót u. 9. (V. Váci u. 47.) Angolkisasszonyok Szent Mihály temploma. Belső részlet. 1890-es évek 1747–1749 között, a középkori templom helyén valószínűleg Mayerhoffer András építette.
(Nr. 117; 26×36) 62
65. Lipót u. 9. (V. Váci u. 47.) Angolkisasszonyok Szent Mihály temploma. Belső részlet.
(Nr. 117/a; 26×36) 62
66. Lipót u. 32–34. (V. Váci u. 62–64.) Új Városháza. 1880 körül. Épült 1870–1875. Steindl Imre tervei szerint. Háromemeletes, eklektikus épület.
(Nr. 36; 24×30) 661
67. Lipót u. 32–34. (V. Váci u. 62–64.) Új Városháza udvara. 1880. körül.
(Nr. 37; 24×30) 661
68. Lipót u. 32–34. (V. Váci u. 62–64.) Új Városháza közgyűlési terme. 1880 körül.
(Nr. 38; 24×30) 661

69. Lipót u. 32–34. (V. Váci u. 62–64.) Új Városháza tanácsterme. 1894.
(Nr. 189; 26×36) 661

70. Mária Valéria u. 14. (V. Apáczai Csere János u. és Eötvös-tér). Stein-féle ház. 1880 körül. Épült 1870 körül Gottgeb[?] tervei szerint Stein Náthán számára.
(Nr. 274; 24×30) 632

71. Mária Valéria u. 23. (V. Apáczai Csere János u.) Sárkány-ház 1880 körül.
(Nr. 4; 24×30) 632

72. Papnövelde u. (V. Eötvös Loránd u.) Egyetemi templom. 1895. Bp. egyik legszebb barokk műemléke. Építette 1722–1744 között Mayerhoffer András[?]
(Nr. 75; 26×36) 62

73. Petőfi tér (V. ker.) a görög templommal 1880 körül.
(Nr. 1; 24×30) 132

74. Rózsa tér. (V. ker.) a mai Váci u. és Duna u. északi kereszteződésénél kialakult tér. az Erzsébet híd építésekor a városrendezés során megszűnt.
(Nr. 16; 26×36) 132

75. Rózsa tér. (V. ker.) 1894.
(Nr. 180; 26×36) 132

76. Szerb utca. (V. ker.) A Tudományegyetem Szerb utcai épületszárnya. 1895. Épült 1886-ban Weber Antal tervei szerint.
(Nr. 40; 26×36) 611

77. Szervita tér (V. Martinelli tér 7.). Szervita templom. Belső részlet. 1894. Épült 1725–1732. Hölbling János? és Pauer János György tervei szerint.
(Nr. 84; 26×36) 62

78. Váci u. 6. és Kristóf tér 2. (V. ker.) Nagy Kristóf ház. Nagy Kristóf patika. 1894. Épült 1791-ben, 1909-ben lebontották.
(Nr. 52; 26×36) 687

79. Városház tér (V. ker.) a Régi pesti Városháza lebontásakor (1900) beépült, helyén ma részben az ELTE Bölcsészkar épületének északi része, részben a Március 15. tér keleti része van. 1880 körül.
(Nr. 119; 24×30) 132

80. Városház tér. (V. ker.) Háttérben a Vas-udvar 1894.
(Nr. 43; 26×36) 132

81. Városház tér 1. (V. ker. ELTE Bölcsészkar déli szárnya.) Régi pesti Városháza. 1880 körül. Építését 1702-ben Pauer építőmester kezdte meg. 1755-ben Sleb József és Mayerhoffer András építette. 1842–43-ban második, majd 1863-ban harmadik emeletet építettek rá Hild József tervei szerint. 1900-ban lebontották az Erzsébet híd építésekor.
(Nr. 76; 24×30) 661

82. Városház tér 1. (V. ker.) Régi pesti Városháza. 1894.
(Nr. 212; 26×36) 661

83. Vigadó tér 1. (V. ker.) Thonet-udvar 1880. körül. Épült 1871-ben Skalniczky Antal tervei szerint.
(Nr. 77; 24×30) 632

84. Vigadó tér 2. (V. ker.) Pesti Vigadó 1880 körül. Építette 1859–1864-ben Feszl Frigyes. Helyreállítása folyamatban.
(Nr. 136; 24×30) 643

85. Vigadó tér 2. (V. ker.) Pesti Vigadó 1880 körül. Előtérben a Hangli.
(Nr. 138; 24×30) 643

86. Vigadó tér 3. (V. ker.) Első Magyar Általános Biztosító Társaság székháza 1880 körül. Épült 1870 körül Kauser József tervei szerint. Az épület 1944–45-ben elpusztult.
(Nr. 63; 24×30) 668.4

87. Vigadó tér 3. (V. ker.) Első Magyar Általános Biztosító Társaság székháza. 1894.
(Nr. 256; 26×36) 668.4

V. Lipótváros, Margitsziget

88. Lipótváros látképe a Várból. A kép jobb oldalán az épülő Szent István Bazilika, bal oldalán az épülő Országház. 1894.
(Nr. 194; 26×36) 11

89. Akadémia u. 4. Magyar Tudományos Akadémia bérháza 1880 körül. Épült 1863–64. Ybl Miklós tervei szerint.
(Nr. 60; 24×30) 63

90. Alkotmány u. Háttérben a Váci krt. (Bajcsy Zsilinszky út) és az Alkotmány utca kereszteződése. 1894.
(Nr. 33; 26×36) 131

91. Alkotmány u. 6. Országos Erdészeti Egyesület bérháza. 1895. (ma Külkereskedelmi Minisztérium). Épült 1880[?] Czigler Győző tervei szerint.
(Nr. 144; 26×36) 676

92. Alkotmány u. 16. Magyar Hírlapírók Nyugdíjintézetének bérháza. 1894. Épült 1890 körül Quittner Zsigmond tervei szerint.
(Nr. 42; 26×36) 63

93. Erzsébet tér (Engels tér) Erzsébet téri kioszk 1880 körül. Épült 1872-ben Hauszmann Alajos tervei szerint. 1907-ben átalakították és a Nemzeti Szalon kiállító helyisége lett. 1960-ban lebontották.
(Nr. 33; 26×36) 648

94. Erzsébet tér (Engels tér). Erzsébet téri kioszk 1880 körül.
(Nr. 34; 24×30) 648

95. Erzsébet tér (Engels tér). Erzsébet téri kioszk épülete 1894.
(Nr. 200; 26×36) 132

96. Felső rkp. 22. (XIII. ker.) Erzsébet gőzmalom 1880 körül. 1865-ben épült, az 1960-as években lebontották.
(Nr. 142; 24×30) 553

97. Ferenc József tér. (Roosevelt tér) 1880 körül. Előtérben a Lánchíd feljárója.
(Nr. 62; 24×30) 312

98. Ferenc József tér. (Roosevelt tér) 1894. Előtérben a rakodó part és a Lánchíd feljárója.
(Nr. 153; 26×36) 132

99. Ferenc József tér 2. (Roosevelt tér) Lloyd-palota, a régi tőzsde épülete. 1880 körül. Épült 1828–1930-ban Hild József tervei szerint. Kétemeletes klasszicista. 1944–45-ben elpusztult.
(Nr. 75; 24×30) 668.2

100. Ferenc József tér 9. (Roosevelt tér 9.) A Magyar Tudományos Akadémia épülete, a Lánchíd feljárója. 1894. Épült 1862–1864-ben F. A. Stüler tervei szerint. Neoreneszánsz.
(Nr. 240; 26×36) 132

101. Ferenc József tér 9. (Roosevelt tér 9.) Magyar Tudományos Akadémia. Lépcsőház. 1894.
(Nr. 85; 26×36) 653

102. Hold u. 18. (Rosenberg házaspár u.) Német református templom. 1894.
(Nr. 70; 26×36) 622

103. Honvéd u. 38. Valeró-laktanya, az egykori Valeró selyemgyár (ma Honvédelmi Minisztérium). 1894. Épült 1839–1841-ben Hild József tervei szerint. Klasszicista.
(Nr. 74; 26×36) 662

104. József tér. (József nádor tér) József nádor bronzszobra 1880 körül. Halbing János szobrászművész alkotása. 1858-ban készült, 1869-ben leplezték le.
(Nr. 73; 24×30) 41

105. József tér. (József nádor tér) József nádor szobra 1880 körül.
(Nr. 83; 24×30) 132

106. Lánchíd a Magyar Tudományos Akadémia felől 1880 körül. Előtérben a Ferenc József rakpart. A híd 1839–1849 között W. T. Clark angol mérnök tervei szerint épült.
(Nr. 49; 24×30) 312

107. Lipót krt. (XIII. Szent István krt.) 1894. Háttérben az épülő Vígszínház.
(Nr. 57; 26×36) 131

108. Kohári u. 4. Unitárius egyház temploma és bérháza. 1894. Épült az 1890-es évek elején Petz Samu tervei alapján.
(Nr. 71; 26×36) 623

109. Margithíd Pest felől. 1880 körül. Épült 1872–1876-ban Gouein Ernst tervei szerint.
(Nr. 101; 24×30) 314

110. Margithíd. Részlet. 1880 körül.
(Nr. 101/a; 24×30) 314

111. Margithíd a pesti Dunapartról. 1894.
(Nr. 47; 26×36) 314

112. Margithíd pesti feljárója. 1894. Háttérben a Rózsadomb.
(Nr. hiányzik; 26×36) 314

113. Margitsziget (XIII. ker.) Lakóház a sziget északi részén. 1880 körül. 1868–69-ben Ybl Miklós alakította át az alsó szigeten meglevő épületeket vendéglővé és bérvillákká. 1944–45-ben elpusztult.
(Nr. 96; 24×30) 14

114. Margitsziget (XIII. ker.) Margitszigeti fürdő déli homlokzata. 1880 körül. Épült 1868–70-ben Ybl Miklós tervei szerint. Eklektikus. 1958-ban lebontották.
(Nr. 84; 24×30) 27

115. Margitsziget. (XIII. ker.) Margitszigeti fürdő északi homlokzata. 1880 körül.
(Nr. 85; 24×30) 27

116. Margitsziget. (XIII. ker.) Margitszigeti fürdő 1894.
(Nr. 114; 26×36) 27

117. Margitsziget. (XIII. ker.) Parkrészlet. 1880 körül.
(Nr. 89; 24×30) 14

118. Margitsziget. (XIII. ker.) Parkrészlet. 1880 körül.
(Nr. 91; 24×30) 14

119. Margitsziget. (XIII. ker.) Parkrészlet. A Domonkos apácák templomának és zárdájának romjai. 1880 körül.
(Nr. 92; 24×30) 14

120. Margitsziget. (XIII. ker.) Parkrészlet a hőforrásnál. 1880 körül.
(Nr. 93; 24×30) 14

121. Margitsziget. (XIII. ker.) Vízesés. 1880 körül.
(Nr. 87; 24×30) 14

122. Margitsziget. (XIII. ker.) Vízesés. 1894.
(Nr. 146; 26×36) 14

123. Markó u. 22. Önkéntes Mentő Egyesület székháza 1894. Épült 1890–1892-ben Quittner Zsigmond tervei szerint.
(Nr. 159; 26×36) 688

124. Markó u. 29–31. (V. ker.) Főgimnázium (ma Kossuth Zsuzsa Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola.) 1880 körül. Épült 1874–1876 között Kolbenheyer Ferenc tervei szerint, reneszánsz stílusú homlokzattal.
(Nr. 141; 24×30) 612

125. Országház tér 11. (Kossuth Lajos tér 11.) Földművelésügyi Minisztérium. 1894. Épült 1895 körül. Bukovics Gyula tervei szerint. Eklektikus.
(Nr. 56; 26×36) 664

126. Országház tér 12. (Kossuth Lajos tér 12.) Igazságügyi palota (Curia). Lépcsőház 1896. (ma Magyar Nemzeti Galéria). Épült 1893–1896 között Hauszmann Alajos tervei szerint. Neoreneszánsz vagyes elemekkel.
(Nr. 143; 26×36) 665

127. Rudolf rakpart (Széchenyi rkp.) Ideiglenes vízmű a Dunaparton a Margithíd és Országház között. 1894. Háttérben az Igazságügyi palota (Magyar Nemzeti Galéria) épülete.
(Nr. 60; 26×36) 352

128. Rudolf rakpart. (Széchenyi rkp.) Háttérben a Lánchíd, a Gellérthegy, a budai Dunapart. 1895.
(Nr. 207; 26×36) 23

129. Széchenyi tér (Szabadság tér). Újépület, III. pavillon. 1895. Épült 1786-ban Izidore Canavale tervei szerint. 1898-ban lebontották.
(Nr. 247; 26×36) 662

130. Széchenyi u. 1. Ganz-féle ház. 1880 körül. A négyemeletes lakóház 1862–1864 között épült Ybl Miklós tervei szerint Ganz Ábrahám számára. 1944–45-ben elpusztult.
(Nr. 64; 24×30) 632

131. Széchenyi u. 1. Ganz-féle ház kapuja. 1880 körül.
(Nr. 65; 24×30) 632

132. Újpesti rkp. (XIII. ker.) Margithíd felől. 1894.
(Nr. 58; 26×36) 23

133. Váci krt. (Bajcsy Zsilinszky út) Szent István Bazilika. 1894. Épült 1851–1867 között Hild József, 1867–1899, Ybl Miklós, 1891–1905 között Kauser József tervei szerint.
(Nr. 21; 26×36) 62

VI. Terézváros

134. Aréna út 88. (Dózsa György ut 88.) Greiner Adolf építészmérnök villája. 1894.
(Nr. 110; 26×36) 636

135. Gyár utca (Liszt Ferenc tér) és Sugár út (Népköztársaság útja) kereszteződése. A Wodianer palota és a Japán kávéház épülete. 1890 körül.
(Nr. hiányzik; 26×36) 131

Király u. ld. még VII. Erzsébetváros Király u.

136. Király u. 64. (Majakovszkij u.) Vakok Intézete. 1894. Épült 1842-ben Hild József tervei szerint (a mai Zeneakadémia környékén).
(Nr. 68; 26×36) 691.2

137. Király u. (Majakovszkij u.) Fischer ház 1880 körül.
(Nr. 102; 24×30) 632

138. Nagymező u. és Király u. kereszteződése. (Majakovszkij u.) Terézvárosi plébániatemplom. 1894. Épült 1801–1811 között Kasselik Fidél tervei szerint. Toronysisakja Ybl Miklós alkotása 1871.
(Nr. 35; 26×36) 62

139. Lövölde tér és a Városligeti fasor (Gorkíj fasor) 1894.
(Nr. 107; 26×36) 132

140. Podmaniczky utca. (Rudas László u.) Ferdinánd (ma Élmunkás) híd feljárója 1894. Épült 1875-ben Bernardt tervei szerint.
(Nr. 65; 26×36) 31

141. Podmaniczky utca. (Rudas László u.) Ferdinánd (ma Élmunkás) híd. Kútszobor. 1894. A szobor eredetije ismeretlen francia művész alkotása.
(Nr. 50; 26×36) 413

142. Podmaniczky utca. (Rudas László u.) Tisztviselő-telep 1894.
(Nr. 29; 26×36) 131

143. Sugár út 24-től (Népköztársaság útja) az Operaháztól a Városliget felé. 1894.
(Nr. 178; 26×36) 131

144. Sugár út és az Oktogon (Népköztársaság útja és a November 7. tér) 1894.
(Nr. 179; 26×36) 132

145. Sugár út 32. (Népköztársaság útja 32.) négyemeletes lakóház. 1880 körül. Épült 1872–1886 között Unger Emil, Ybl Miklós tervei szerint.
(Nr. 115; 24×30) 63

146. Sugár út 53. (Népköztársaság útja 53.) háromemeletes lakóház. 1880 körül. Épült 1886-ban Hübner Nándor tervei szerint.
(Nr. 112; 24×30) 63

147. Sugár út 54–58. (Népköztársaság útja 54–58.) egységesen kiképzett házcsoport. 1880 körül. Épült 1880 körül. Tervezte Lee, építette Pucher József.
(Nr. 113; 24×30) 63

148. Sugár út 71. (Népköztársaság útja 71.) Képzőművészeti Főiskola. 1880 körül. Épült 1875-ben Rauscher Lajos tervei szerint.
(Nr. 144; 24×30) 611

149. Sugár út 71. (Népköztársaság útja 71.) Képzőművészeti Főiskola 1880 körül.
(Nr. 145; 24×30) 611

150. Sugár út. (Népköztársaság útja) Villa. 1880 körül.
(Nr. 55/a; 24×30) 636

151. Sugár út. (Népköztársaság útja) Villa. 1880 körül.
(Nr. 56; 24×30) 636

152. Sugár út. (Népköztársaság útja) Villa. 1880 körül.
(Nr. 57; 24×30) 636

153. Sugár út 123. (Népköztársaság útja 123.) 1880 körül.
(Nr. 58; 24×30) 636

154. Sugár út. (XIV. Hősök tere.) Városligeti gloriette 1880 körül. (ma az Ezeréves emlékmű áll a helyén.) 1884, Ybl Miklós műve. (ma a Széchenyi hegyen található.)
(Nr. 132; 24×30) 43

155. Szabolcs u. 33. (XIII. Szabolcs u. 33–35.) Pesti Izraelita Hitközség Kórháza 1894. (ma Orvostovábbképző Intézet). Épült 1889-ben Freund Vilmos terve szerint.
(Nr. 55; 26×36) 68

156. Teréz krt. 24. (Lenin krt. 104.) Edison kávéház (ma Nyugat Étterem). 1894.
(Nr. 170; 26×36) 53

157. Teréz krt. (Lenin krt. 109–111.) Nyugati Pályaudvar 1894. Épült 1874–1877 között, Seres Ágoston, Bernardt Győző közreműködésével.
(Nr. hiányzik; 26×36) 324

158. Váci krt. 17. (Bajcsy Zsilinszky út 17. és Lázár u. 1. sarok) Balassa-ház 1880 körül. Háromemeletes lakóház. Épült 1862–1864 között Ybl Miklós terve szerint, átépítették Balassa János orvosprofesszor számára.
(Nr. 3; 24×30) 632

159. Váci krt. 37. (Bajcsy Zsilinszky út 37.) Placht ház 1880 körül. Épült 1875 körül Weber Antal tervei szerint.
(Nr. 70; 24×30) 632

160. Városliget. (XIV. ker.) Állatkerti főkapu 1894. Neuschloss Kornél tervei szerint.
(Nr. 106; 26×36) 163

161. Városliget. (XIV. ker.) Feszty körkép állandó épülete 1895. (A Szépművészeti Múzeum helyén állt.) Épült 1894 körül Feszty Adolf tervei szerint.
(Nr. 111; 26×36) 785

162. Városliget. (XIV. ker.) Parkrészlet. 1894.
(Nr. 168; 26×35) 16

163. Városliget. (XIV. ker.) Rózsakert. 1894.
(Nr. 135; 26×36) 16

164. Városliget. (XIV. ker.) Régi korcsolya csarnok 1880 körül. Épült 1875-ben Lechner Ödön tervei szerint. 1895-ben lebontották, helyén épült fel a mai épület.
(Nr. 118; 24×30) 647

165. Városliget. (XIV. ker.) Városligeti Színkör 1894. 1879-ben épült favázas nyári színház az Aréna úton. Az épületet 1952-ben lebontották a Városliget rendezése során.
(Nr. 102; 26×36) 64

166. Városliget. (XIV. ker.) Városligeti tó 1890 körül.
(Nr. 79; 24×30) 24

167. Városliget. (XIV. ker.) Városligeti tó 1894. Háttérben a Nádorszigetre vezető vashíd. Épült 1894-ben.
(Nr. 152; 26×36) 24

VII. Erzsébetváros

168. Alsóerdősor 7. Városi szegényház. 1894 (ma Fővárosi Korányi kórház.) Épült 1854–56 között Hild József terve szerint. Többször bővítették, átalakították.
(Nr. 69; 26×36) 691

169. Bethlen Gábor tér 2. Izraelita Siketnémák Országos Intézete. 1894. (ma Gyógypedagógiai Főiskola). Építette 1876–1877 között Freund Vilmos.
(Nr. 39; 26×36) 691

170. Csömöri út. (Thököly út) 1894.
(Nr. 82; 26×36) 131

171. Dob u. 91. Dr. Leyer ház 1880 körül. Kétemeletes eklektikus lakóház. Épült 1872-ben Fr. Schmidt tervei szerint.
(Nr. 104; 24×30) 63

172. Dohány u. 2–8. Zsinagóga 1880 körül. Épült 1854–1859 között Förster Lajos tervei szerint.
(Nr. 67; 24×30) 623

173. Dohány u. 2–8. Zsinagóga 1894.
(Nr. 136; 26×36) 623

174. Erzsébet krt. 9–11. (Lenin krt. 9–11.) New York-palota (ma Hungária kávéház) 1895. Belső részlet. Épült 1891–1895 között Hauszmann Alajos tervei szerint.
(Nr. 153; 26×36) 53

175. Erzsébet krt. 9–11. (Lenin krt. 9–11.) New-York-palota (ma Hungária kávéház). Belső részlet. 1895.
(Nr. 255; 26×36) 53

176. Erzsébet krt. (Lenin krt.) a Dohány és a Wesselényi u. közötti útszakasz 1895.
(Nr. 203; 26×36) 131

177. Hermina út 23. (XIV. Május 1. út 23.) Hermina Kápolna 1894. Épült 1843–1854 között Hild József tervei szerint.
(Nr. 67; 26×36) 131

178. István tér. (Klauzál tér) Piac 1894.
(Nr. 62; 26×36) 591

179. Károly krt. (Tanács krt.) Erzsébetvárosi oldal 1894.
(Nr. 66; 26×36) 131

Király u. ld. még VI. Terézváros

180. Király u. 47. (VII. Majakovszkij u. 47.) Pekáry-ház 1894. Épült 1847–1848 között Brein Ferenc tervei szerint Pekáry Imre számára. Háromemeletes, romantikus stílusú lakóház.
(Nr. 104; 26×36) 632

181. Rombach utca. (Rumbach Sebestyén u. Zsinagóga. Belső részlet 1894. Épült 1870-ben Ottó Wagner tervei szerint.
(Nr. 206; 26×36) 623

182. Rottenbiller u. 20. Katolikus legényegylet épülete. 1894.
(Nr. 49; 26×36) 676

183. Rottenbiller u. 50. (Erzsébet Leányárvaház) 1894. (ma Állatorvosi Egyetem Diákmenzája.) Épült1870–72 között Vassel Alajos tervei alapján. Egyemeletes, romantikus stílusú épület.
(Nr. 106; 26×36) 691

184. Százház u. és Aréna u. kereszteződése (Százház u. és Dózsa György út sarok.)
(Nr. 72; 26×36) 131

185. Szegényház tér. (Rózsák tere 9.) Erzsébetvárosi régi plébánia-templom 1894 (ma görögkatolikus templom.) Épült 1888-ban.
(Nr. 87; 26×36) 623

VIII. Józsefváros

186. Eszterházy u. 12. (Puskin u. 9.). Élettani Intézet 1880 körül. (ma a Semmelwei[s] Orvostudományi Egyetem tud. intézetei). Épült 1873–1876 között Skalniczky Antal tervei szerint.
(Nr. 46; 24×30) 685

187. Eszterházy u. 26. (Pollack Mihály tér 10.) Festetich palota 1880 körül. Épült 1862-ben Ybl Miklós tervei szerint Festetich György számára. Egyemeletes, kora eklektikus sarokház.
(Nr. 11; 24×30) 637

188. Eszterházy u. 26. (Pollack Mihály tér 10.) Festetich palota kerti kapuja 1880.
(Nr. 47; 24×30) 637

189. Eszterházy u. 30. (Pollack Mihály tér 8.) Eszterházy palota 1880. (Magyar Rádió és Televízió Zenei osztálya.) Épült 1865-ben Baumgarten Lajos bécsi építész tervei szerint.
(Nr. 31; 26×36) 637

190. Eszterházy u. 34. (Pollack Mihály tér). Nemzeti Lovarda. 1880 körül. Épült 1857–1858-ban Ybl Miklós tervei szerint. 1945-ben elpusztult.
(Nr. 15; 24×30) 647

191. Eszterházy u. 38–40. (Pollack Mihály tér 3.) Károlyi palota 1880 körül. Épült 1863–1865 között Ybl Miklós tervei szerint Károlyi Lajos számára. 1945-ben kiégett. Külső helyreállítása 1972-ben befejeződött. A Magyar Rádió és Televízió reprezentatív helyiségének otthona.
(Nr. hiányzik; 24×30) 637

192. Eszterházy u, 38–40. (Pollack Mihály tér 3.) Károlyi palota 1880.
(Nr. 6; 24×30) 637

193. Eszterházy u. 38–40. (Pollack Mihály tér 3.) Károlyi palota. Télikert. 1880.
(Nr. 8; 24×30) 637

194. Eszterházy u. 38–40. (Pollack Mihály tér 3.) Károlyi palota kertje 1880.
(Nr. 9; 24×30) 637

195. Eszterházy u. 38–40. (Pollack Mihály tér 3.) Károlyi palota kerti kapuja 1880.
(Nr. 10; 24×30) 637

196. József krt. és a Népszínház utca. 1894.
(Nr. 14; 26×36) 131

197. József krt. és Rökk Szilárd u. kereszteződése. (József krt. és Somogyi Béla u.) 1894. Baross kávéház épülete.
(Nr. 61; 26×36) 131

198. Kálvin tér. (V. VIII., IX. ker.) 1880 körül. Háttérben a Nemzeti Múzeum.
(Nr. 69; 24×30) 132

199. Kálvin tér. (V., VIII., IX. ker.) Pesti Hazai Takarékpénztár épülete 1880 körül. (ma üres telek van a helyén a Múzeum u. és a Baross u. között.) Épült 1872–1874. Ybl Miklós terve szerint. 1944–45-ben elpusztult.
(Nr. 12; 24×30) 668.5

200. Kálvin tér (V., VIII., IX. ker.) Danubius kút a Kálvin téri templom előtt. 1894. A kutat 1882-ben állították. Ybl Miklós alkotása. 1945-ben megrongálódott, helyreállítása után áthelyezték az Engels térre.
(Nr. 239; 26×36) 132

201. Kerepesi út 3. (Rákóczi út 1.) Régi Nemzeti Színház 1880 körül. Épült 1837-ben, Zitterbarth Mátyás terve szerint. 1870-ben Skalniczky Antal és Koch Henrik átépítették. 1913-ban az épületet lebontották. Ma üres telek van a helyén.
(Nr. 99.; 24×30) 64

202. Kerepesi út 3. (Rákóczi út 1. és Múzeum krt. sarok) Régi Nemzeti Színház 1880 körül. 64
(Nr. 135; 24×30) 64

203. Kerepesi út 3. (Rákóczi út 1. és Múzeum krt. sarok.) Régi Nemzeti Színház 1894.
(Nr. 257; 26×36) 64

204. Kerepesi út 31. (Rákóczi út 31.) Rókus kórház a Rókus-kápolnával és a Mária-oszloppal 1880 körül. A kápolna 1711–1714 között épült. A kórház 1781-ben Jung József, 1796–1798 Kadetter Tamás; 1839–1841 között Pollack Mihály tervei szerint épült.
(Nr. hiányzik; 26×36) 64

205. Kerepesi út 35. (Blaha Lujza tér). Népszínház (Nemzeti Színház) építése idején. 1875. Épült 1872–1875 között Fellner Ferdinánd és Hemler Hermann tervei szerint. 1964-ben lebontották.
(Nr. 98; 24×30) 64

206. Kerepesi út 35. (Blaha Lujza tér) Népszínház, Nemzeti Színház építése idején. 1875.
(Nr. 98/a; 24×30) 64

207. Kerepesi út 35. (Blaha Lujza tér) Népszínház (Nemzeti Színház) 1894.
(Nr. hiányzik; 26×36) 64

208. Kerepesi út és a Népszínház u. kereszteződése. (Blaha Lujza tér) Népszínház (Nemzeti Színház) 1894.
(Nr. hiányzik; 26×36) 132

209. Kerepesi temető. Arany János síremléke. 1894. Schickedanz Albert alkotása 1884.
(Nr. 181; 26×36) 46

210. Kerepesi temető. Batthyány Mauzóleum. 1894. Schickedanz Albert alkotása.
(Nr. 13; 26×36) 46

211. Kerepesi temető. Ganz Mauzóleum 1880 körül. Ybl Miklós alkotása.
(Nr. 133; 24×30) 463

212. Mária u. 25. Jézus Szíve templom 1894. Épült 1888–1890 között, Kauser József terve szerint.
(Nr. 116; 26×36) 62

213. Mária Terézia tér 9. (Horváth Mihály tér) Józsefvárosi templom 1894. Épült 1792–1798 között Tallher József terve szerint. 1893–1895 között Barcza Elek teljesen átalakította.
(Nr. 89; 26×36) 62

214. Múzeum krt. 14–16. Nemzeti Múzeum 1880 körül. Épült 1837–1847 között Pollack Mihály tervei szerint.
(Nr. 52; 24×30) 648

215. Múzeum krt. 14–16. Nemzeti Múzeum. Főhomlokzat. 1894.
(Nr. hiányzik; 26×36) 648

216. Múzeum krt. 14–16. Arany János szobra a Nemzeti Múzeum kertjében. 1895. Stróbl Alajos alkotása. Készült 1890-ben. 1894-ben leplezték le.
(Nr. 26; 26×36) 41

217. Múzeum u. 9. Bókay ház. 1880 körül. Épült 1870 Ybl Miklós terve szerint, Bókay János (orvosprofesszor számára.
(Nr. 68; 24×30) 632

218. Múzeum u. 17. Károlyi palota 1880 körül (ma Országos Műszaki Könyvtár). Épült 1869–1871 között Pucher József terve szerint Károlyi István számára.
(Nr. 44; 24×30) 637

219. Népszínház utca. Részlet. 1894.
(Nr. 90; 26×36)

220. Orczy út és Népliget között (Mező Imre út, Üllői út és Könyves Kálmán krt. által határolt terület.) Tisztviselő telep. 1894.
(Nr. 83; 26×36) 131

221. Rökk Szilárd u. 26. Országos Rabbiképző Intézet 1880 körül. Épült 1877-ben Kolbenheyer Ferenc és Freund Vilmos terve szerint.
(Nr. 147; 24×30) 623

222. Sándor u. 4. (Bródy Sándor u. 4.) Ádám ház. Belső részlet 1880 körül. Épült 1875–1876 között Weber Antal terve szerint Ádám Károly számára. Kétemeletes koraeklektikus lakóház.
(Nr. 166; 24×30) 637

223. Sándor u. 8. (Bródy Sándor u. 8.) Régi Képviselőház. (ma Olasz Kultúrintézet székháza) 1880 körül. Épült 1865–1866 között Ybl Miklós terve szerint.
(Nr. 5; 24×30) 66

224. Sándor u. 14. (Bródy Sándor u. 14.) Degenfeld ház. 1880 körül. Épült 1872–1874 között Ybl Miklós tervei szerint.
(Nr. 13; 24×30) 632

225. Új Kálvária tér (Mező Imre út déli szakasza mentén.) Kálvária 1894. Épült 1893 körül Balázs Ernő tervei szerint.
(Nr. 91; 26×36) 412

226. Üllői út 32. Heinrich-udvar. 1894.
(Nr. 25; 26×36) 63

227. Üllői út 72–74. Stefánia Szegény-gyermek-Kórház. 1894. (ma I. sz. Gyermekklinika). 1878–1883 között épült Kauser József tervei szerint.
(Nr. 122; 26×36) 68

228. Üllői út 76. József-Fiúárvaház. 1894. (ma Sallai Imre Szakmunkástanuló Intézet.) Épült 1841–1843 között Pollack Mihály terve szerint, többször átalakították.
(Nr. 78; 26×36) 691

229. Üllői út 80. Ludoviceum kerti homlokzata 1880 körül. Épült 1830–1837 között Pollack Mihály terve szerint.
(Nr. 126; 24×30) 618

230. Üllői út 80. Ludoviceum kerti homlokzata. 1894.
(Nr. 97; 26×36) 662

231. Vízművek a Népligetben. 1894. Épült az 1880-as évek végén.
(Nr. 129; 26×36) 352

IX. Ferencváros

232. Bakáts tér. Ferencvárosi plébánia-templom és környéke. 1894. Az eklektikus stílusú templom 1867–1879 között épült Ybl Miklós tervei szerint.
(Nr. hiányzik; 26×36) 62

233. Bakáts tér. Ferencvárosi plébániatemplom 1894.
(Nr. 88; 26×36) 62

234. Bakáts tér. Ferencvárosi plébániatemplom. Belső részlet, 1894.
(Nr. 86; 26×36) 62

235. Bakáts tér. Ferencvárosi plébániatemplom. Belső részlet, 1894.
(Nr. 76; 26×36) 62

236. Bakáts tér. Ferencvárosi plébániatemplom. Főoltár. 1894.
(Nr. 77; 26×36) 62

237. Csepel rkp. Elevátor látképe Budáról. 1895.
(Nr. 224; 26×36) 56

238. Ferenc krt. és az Üllői út kereszteződése, a Valéria kávéházzal. 1894.
(Nr. 108; 26×36) 131

Fővámház tér ld. Vámház krt. 1.

Kálvin tér ld. VIII. Józsefváros.

239. Lónyai u. 4. (Szamuely u.) Református főgimnázium. Épült 1890-ben Kauser József terve szerint.
(Nr. 96; 26×36) 612

240. Soroksári út. (IX. Ráday u.) a Kálvin tér felől. 1894.
(Nr. 63; 26×36) 131

241. Soroksári út 58. Pesti Közvágóhíd, 1880 körül. Épült 1872-ben Hennicke Gyula terve szerint.
(Nr. 121; 26×36) 552

242. Soroksári út 58. Pesti Közvágóhíd. 1880 körül.
(Nr. hiányzik; 24×30) 552

243. Török Pál u. 1. Ipar-rajziskola (ma Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola). 1894. Épült 1893-ban Kauser József terve szerint.
(Nr. 93; 26×36) 612

244. Vámház krt. 1. (Dimitrov tér 8.) Fővámház (ma Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem.) 1880 körül. Épült 1871–1874 között Ybl Miklós tervei szerint. Kétemeletes eklektikus épület.
(Nr. 18; 24×30) 668

245. Vámház krt. 1. (Dimitrov tér 8.) Fővámház Dunaparti homlokzata 1880 körül. (ma Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem.)
(Nr. 19; 24×30) 668

246. Vámház krt. 1. (Dimitrov tér 8.) Fővámház a déli oldalról. 1880 körül. (ma Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem.)
(Nr. 20; 24×30) 668

247. Vámház krt. 1. (Dimitrov tér 8.) Fővámház kapuja a déli oldalról. 1880 körül. (ma Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem.)
(Nr. 21; 24×30) 668

248. Vámház krt. 1. (Dimitrov tér 8.) Fővámház északi homlokzata 1880 körül. (ma Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem.)
(Nr. 22; 24×30) 668

249. Vámház krt. 1. (Dimitrov tér 8.) Fővámház udvara 1880 körül. (ma Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem.)
(Nr. 23; 24×30) 668

250. Vámház krt. 1. (Dimitrov tér 8.) Fővámház előcsarnoka 1880 körül. (ma Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem.)
(Nr. 24; 24×30) 668

251. Vámház krt. 1. (Dimitrov tér 8.) Fővámház dunaparti homlokzata 1880 körül. (ma Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem.)
(Nr. 27; 24×30) 668

252. Vámház krt. 1. (Dimitrov tér 8.) Fővámház lépcsőháza. 1894. (ma Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem.)
(Nr. 101; 26×36) 668

253. Vámház krt. 13. (Tolbuchin krt. 13.) Ybl Miklós bérháza 1880 után. Épült 1880-ban Ybl Miklós terve szerint.
(Nr. 43; 24×30) 668

254. Vámház krt. 15. (Tolbuchin krt. 15.) Dlauchy ház 1880 körül. Épült 1863–1864-ben Ybl Miklós terve szerint.
(Nr. 42; 24×30) 632

255. Vámház rkp. és a Vámház krt. (V., IX. Tolbuchin krt.) a budai Dunapartról 1894.
(Nr. 130; 26×36) 23

256. Vámház rkp. (Alsó rkp.) 1894. Háttérben a budai Dunapart.
(Nr. 127; 26×36) 23

Ádám-ház 222
Akadémia u. 4. (V.) 89
Alkotmány u. (V.) 90 – 91
Állatkerti főkapu 160
Állatorvosi Egyetem Diákmenzájának épülete 183
Alsóerdősor 7. (VII.) 168
Andrássy-palota (I.) 28
Angolkisasszonyok Szent Mihály temploma 64, 65
Apáczai Csere János u. 70, 71
Aquincum. Körszínház 35, 36
Arany János síremléke 209
Arany János szobra a Nemz. Múz. kertjében 216
Aréna út 88. (= Dózsa György út) 134
Árpád fejedelem útja (II.) 32

Bajcsy Zsilinszky u. 17. (VI.) 158
Bakáts tér (IX.) 232 – 236
Balassa ház 158
Baross kávéház 197
Batthyány Mauzóleum 210
Bazilika ld Szent István Bazilika
Bécsi utca (V.) 37
Belgrád rkp (V.) 45
Belvárosi plébániatemplom 42, 43
Bethlen Gábor tér 2. (VII.) 169
Blaha Lujza tér (VIII.) 205 – 208
Bókay ház 217
Bródy Sándor u. 4. (VIII.) 222
Buda látképe 2
Budai Dunapart látképe (I., II.) 9, 26
Budapest látképe 1
Budapest Szálloda (V.) 37
Budavári Nagyboldogasszony templom (Mátyás-templom) 20 – 24

Császár fürdő dunaparti homlokzata 32
Csepel rkp. (IX.) 237
Csömöri út (= Thököly út) 170

Danubius kút (Kálvin tér) 200
Deák Ferenc tér (V.) 38, 39
Degenfeld ház (VIII.) 224
Dimitrov tér 8. (IX.) 244 – 252
Dísz tér (I.) 11
Dlauchy ház 254
Dob u. 91. (VII.) 171
Dohány u. 2 – 8. (VII.) 172, 173
Donáti u. 26. (I.) 27
Dózsa György u. 88. (VI.) 134
Dunapart ld. Budai Dunapart

Edison kávéház 156
Egyetemi Könyvtár 47, 48
Egyetemi templom 72
Egyetem u. 2. (= Károlyi Mihály u. 12.) 40
Élettani Intézet 186
Elevátor 237
Élmunkáshíd 140 – 141
Első Magyar Általános Biztosító Társ. székháza 86, 87

Engels tér (V.) 93 – 95
Erzsébet gőzmalom 96
Erzsébet krt (= Lenin krt.) 174 – 176
Erzsébet Leányárvaház 183
Erzsébet tér (= Engels tér) 93 – 95
Erzsébet téri kioszk épülete 93 – 95
Erzsébetvárosi régi plébániatemplom 185
Eskü tér (= Március 15. tér) 41 – 44
Eszterházy palota 189
Eszterházy u. (= Pollack Mihály tér, Puskin u.) 186 – 195

Felszabadulás tér (V.) 46
Ferdinánd-híd (Élmunkás-híd) 140 – 141
Ferenc József rkp. (= Belgrád rkp.) 45
Ferenc József tér (Roosevelt tér) 97 – 101
Ferenc krt. (IX.) 238
Ferenciek tere (= Felszabadulás tér, Károlyi Mihály u.) 46 – 48
Ferencvárosi plébániatemplom 232 – 236
Festetich palota 187, 188
Feszty körkép állandó épülete 161
Fischer ház 137
Fiume Szálloda (később Széchenyi Szálloda) 31
Fő u. 11 – 13. (I.) 28
Fővámház (Marx Károly Közgazdaságtud. Egyetem) 244 – 252
Fővárosi Tanács székháza 53, 54

Ganz ház 130, 131
Ganz Mauzóleum 211
Geist ház 60
Gellérthegy látképe 10
Gellérthegyi barlang 12
Gerbeaud cukrászda (Vörösmarty cukrászda) 50, 51
Gizella tér (= Vörösmarty tér) 49 – 51
Gránátos u. (= Városház u.) 52 – 54
Greiner-féle villa 134
Gyár u. (Liszt Ferenc tér) 135

Hal tér (megszűnt) 55, 56
Hatvani u. (= Kossuth Lajos u.) 57 – 59
Heinrich udvar 226
Hermina kápolna 177
Hermina út 23. (Május 1. út. 23) 177
Honvéd szobor (Dísz tér) 11
Honvéd u. 38. (V.) 103
Honvédelmi Minisztérium épülete 103
Hungária kávéház 174, 175
Hungária Szálló 62, 63

Igazságügyi palota lépcsőház (M. Nemz. Gal.) 126
István tér (= Klauzál tér) 178
Izraelita Siketnémák Országos Intézete 169

Jézus Szive templom 212
József Fiúárvaház 228
József krt. (VIII.) 196, 197
József nádor szobra 104, 105

* A számok a tételszámra utalnak

József nádor tér (V.) 104, 105
József tér (=József nádor tér) 104, 105
Józsefvárosi plébániatemplom 213

Kálvin tér (V., VIII., IX.) 198–200
Károly krt. (=Tanács krt.) 179
Károly laktanya (Fővárosi Tanács székháza) 53, 54
Károlyi István palotája 218
Károlyi Lajos palotája 191–195
Károlyi Mihály u. 10. (V.) 47, 48
Károlyi Mihály u. 12. (V.) 40
Katolikus Legényegylet épülete 182
Kecskeméti u. (V.) 60, 61
Kemnitzer-féle ház 38
Képviselőház (régi) 223
Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola épülete 243
Képzőművészeti Főiskola 148, 149
Kerepesi temető 209–211
Kerepesi út 3. (=Rákóczi út 1.) 201–203
Kerepesi út 31 (=Rákóczi út 31.) 204
Kerepesi út 35 (=Blaha Lujza tér) 205–208
Király u. (=Majakovszkij u.) 136–138
Király u. 47. (=Majakovszkij u. 47.) 180
Királyi várpalota látképe 7, 8, 9
Királyi várpalota. Belső részlet 13–16
Klauzál tér (VII.) 178
Kohári u. (V.) 108
Korcsolyacsarnok (régi) 164
Kossuth Lajos tér 11. (V.) 125
Kossuth Lajos tér 12. (V.) 126
Kossuth Lajos u. (V.) 57–59
Közvágóhíd (pesti) 241, 242
Kristóf tér (V.) 78
Krisztinaváros látképe 6, 7
Kugler cukrászda ld. Gerbeaud cukrászda
Külkereskedelmi Minisztérium épülete 91

Lánchíd 29, 106
Lánchíd u. (I). 30, 31
Lenin krt 104. (VI.) 156
Lenin krt. 109–111. (VI.) 157
Lenin krt. 9–11 (VII.) 174–176
Leyer ház 171
Lipót krt (=Szent István krt.) 107
Lipót u. 9. (=Váci u. 47.) 64, 65
Lipót u. 32–34 (Váci u. 62–64) 66–69
Lipótváros látképe 88
Lipthay palota 30
Liszt Ferenc tér 135
Lloyd palota 99
Lónyay u. (Szamuely u.) 239
Lövölde tér (VI.) 139
Ludoviceum 229, 230
Lukács fürdő dunaparti homlokzata 32

Magyar Hírlapírók Nyugdíjintézetének bérháza 92
Magyar Nemzeti Galéria. Lépcsőház 126
Magyar Tudományos Akadémia bérháza 89
Magyar Tudományos Akadémia épülete 100, 101
Majakovszkij u. (VI.) 136–138
Majakovszkij u. 47. (VII.) 180

Március 15. tér (V.) 41–44
Margithíd 109–112
Margitsziget (XIII.) 113–122
Mária u. 25. (VIII.) 212
Mária Terézia tér 9. (=Horváth Mihály tér) 213
Mária Valéria u.(=Apáczai Csere János u.) 70, 71
Markó u. 22. (V.) 123
Markó u. 31. (V.) 124
Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem épülete 244–252
Mátyástemplom ld. Budavári Nagyboldogasszony templom
Mechwart ház 27
Múzeum krt. 14–16. (VIII.) 215, 216
Múzeum u. 9. (VIII.) 217
Múzeum u. 17. (VIII.) 218
Műszaki Könyvtár (Országos) 218

Nagy Kristóf ház 78
Nagymező u. (VI.) 138
Német református templom 102
Nemzeti Lovarda 190
Nemzeti Múzeum épülete 215
Nemzeti Színház (régi) 201–203
Nemzeti Színház ld. Népszínház
Népköztársaság útja (VI.) 143–154
Népszínház (Nemzeti Színház) 205–208
Népszínház u. (VIII.) 219
New York-palota 174, 175
November 7. tér (VI.) 144
Nyugati pályaudvar 157

Oktogon (=November 7. tér) 144
Országház (régi) ld. Képviselőház
Országház tér 11. (=Kossuth Lajos tér 11.) 125
Országház tér 12. (=Kossuth Lajos tér 12.) 126
Országos Erdészeti Egyesület bérháza 91
Országos Műszaki Könyvtár ld. Műszaki Könyvtár
Önkéntes Mentő Egyesület székháza 123
V. Ötödik kerületi Főgimnázium (Kossuth Zsuzsa Gimnázium) 124

Papnövelde u. (=Eötvös Loránd u.) 72
Pekáry ház 180
Pest látképe 3–5
Pesti Hazai Első Takarékpénztár székháza (V.) 40
Pesti Hazai Takarékpénztár épülete 199
Pesti Izraelita Hitközség kórháza (Orvostovábbképző Intézet) 155
Pesti Magyar Kereskedelmi Bank székháza 50
Pestmegyei Tanács székháza 52
Petőfi tér (V.) 73
Placht ház 159
Podmaniczky u. (=Rudas László u.) 140–142
Pollack Mihály tér (VIII.) 187–195
Puskin u. (VIII.) 186

Rabbiképző Intézet, Országos 221
Ráday u. (IX.) 240
Rákóczi út 1. (VIII.) 201–203
Rákóczi út 31. (VIII.) 204
Református főgimnázium 239
Rókus kórház a Rókus kápolnával 204

Rombach u. 11 – 13. (= Rumbach Sebestyén u. 11 – 13,) 181
Rombach utcai zsinagóga 181
Roosevelt tér (V.) 97 – 101
Rottenbiller u. 20. (VII.) 182
Rottenbiller u. 50. (VII.) 183
Rózsák tere 9. (VII.) 185
Rózsa tér (V. megszűnt) 74, 75
Rökk Szilárd u. 26. (VIII.) 221
Rudas László u. (VI.) 140 – 142
Rudolf rkp (= Széchenyi rkp) 127, 128
Rumbach Sebestyén u. 11 – 13. (VII.) 181

Sándor u. 4. (= Bródy Sándor u. 4.) 222
Sándor u. 8. (= Bródy Sándor u. 8.) 223
Sándor u. 14. (= Bródy Sándor u. 14.) 224
Sárkány ház 71
Soroksári út (Ráday u.) 240
Soroksári út 58 (IX.) 241, 242
Stefánia Szegény Gyermekkórház (I. sz. Gyermekklinika) 227
Stein ház 70
Sugár út (= Népköztársaság útja) 143 – 154
Szabolcs u. 33. (XIII.) 155
Szarvas ház 18
Szarvas tér (I.) 17 – 19
Százház u. (VII.) 184
Széchenyi rkp. (V.) 127, 128
Széchenyi Szálloda 31
Széchenyi u. 1. (V.) 130, 131
Szegényház tér (= Rózsák tere) 185
Szentháromság tér (I.) 25
Szent István Bazilika 133
Szent István krt. (XIII.) 107
Szerb u. (V.) 76
Szervita templom 77
Szervita tér 7. (= Martinelli tér 7.) 77

Tabán látképe 6, 7.
Tanács krt. (VII.) 179
Teréz krt. 24. (= Lenin krt. 104.) 156
Teréz krt. (= Lenin krt. 109 – 111.) 157
Terézvárosi plébániatemplom 138
Thonet udvar 83
Thököly út (VII.) 170
Tisztviselő telep (Orczy út) 220
Tisztviselő telep (Podmaniczky u.) 142
Tolbuchin krt. 13 (IX.) 253
Tolbuchin krt. 15. (IX.) 254
Török Pál u. 1. (IX.) 243

Újépület, III. pavilon 129
Új Kálvária tér (= Kálvária u.) 225
Újpesti rkp. (XIII.) 132
Unitárius templom 108
Üllői út (VIII.) 226 – 230

Váci krt. 17. (Bajcsy Zsilinszky u. 17.) 158
Váci krt. 37. (Bajcsy Zsilinszky u.) 159
Váci u. 6. (V.) 78
Váci u. 47. (V.) 64, 65
Váci u. 62 – 64. (V.) 66 – 69
Vakok Intézete 136
Valéria kávéház 238
Valeró laktanya 103
Vámház krt. (= Dimitrov tér 8.) 244 – 252
Vámház krt. 13. (= Tolbuchin krt. 13.) 253
Vámház krt. 15. (= Tolbuchin krt. 15.) 254
Vámház rkp (= Dimitrov tér) 255, 256
Várkertbazár 33, 34
Várkert rkp (= Ybl Miklós tér) 33, 34
Városháza (régi pesti) 81, 82
Városháza (Új Városháza) 66 – 69
Városház tér (V. megszűnt) 79 – 82
Városház u. (V.) 52 – 54
Városi szegényház 168
Városliget 160 – 167
Városligeti gloriette 154
Városligeti Színkör 165
Vármegyeháza 52
Várpalota ld. Királyi Várpalota
Vigadó (pesti) 84, 85
Vigadó tér 83 – 87
Vízművek (a Dunaparton) 127
Vízművek (a Népligetben) 231
Vörösmarty cukrászda 50 – 51
Vörösmarty tér (V.) 49 – 51

Ybl Miklós bérháza 253
Ybl Miklós tér (I.) 33, 34

Zsinagóga 172, 173

Faragó Éva

IRODALOM

Budapesti képgyűjteményünk. = FSZEK Évkönyve 10. 1962. Bp., 1963. p. 154 – 157.
Gátiné Pásztor Mária: Arcképalbumok, városképek „fényirdai" emlékek a Budapest Gyűjteményben. Bp., (Állami ny.) 1964. 14. p. 6. t. (Klny. FSZEK Évkönyve, 1963. 11. köt.)
Hevesy Iván: A magyar fotoművészet története. Bp., Bibliotheca, 1958. 244 p. 34 t.
Hell A[lois]: Personen-Aufzugmaschine zum Klösz'schen Atelier im neuen Franciskaner-Bazar in Budapest. = Bauzeitung für Ungarn. 1877. p. 191.
Klösz György és Fia Térképészeti és Kőnyomdai Műintézet. Fotolitográfia... alumínium sokszorosítás... (Mintakönyv) Bp., Klösz ny. 1900 – 1906 között 3 p. 30 t.
Krilisheim György: Régi magyar fényképezés. Ill. Bp., Officina, 1941. 28 p. 16. t.
Offset nyomda. = Papíripar és Magyar Grafika 1958. No. 6. p. 607 – 611. 9. mell.
Országos kiállítás Budapesten 1885-ben. Bp. Főváros Pavilonjának külön katalógusa. Bp., Pesti kny. rt. 1885.
Próbanyomatok Klösz György fényképező és horgedző műintézetéből. Bp., Klösz ny., é. n., 2 p. 29 t.

*

Borsos Béla – Sódor Alajos – Zádor Mihály: Budapest építészettörténete, városképei és műemlékei. Ill. Bp., Műszaki Kvk. 1959, 335 p.
Budapesti cím- és lakjegyzék. 1880 – Bp., 1880
Budapest enciklopédia 111. Bp., Corvina, 1970. 463 p.
Budapest lexikon. Ill.. Bp., Akad. K., 1973. 1335 p.
Budapest térképe a legújabb adatok alapján és a Fővárosi Közmunkák Tanácsa által megállapított új utcák kitüntetésével. Bp., 1873.
Edvi Illés Aladár: Budapest műszaki útmutatója. Ill. Bp., Pátria 1896. 606 p. 60 t.
Frivisz Ferenc: Budapest tervrajza tekintettel az utcák új elnevezésére s a házak új számozására. Bp., 1878.
Gerő László: Budapest építészete az egyesítéskor. Bp., Műszaki K. 1973. 223 p.
Halácsy Sándor: Szabad királyi Pestváros beltelkeinek térképe, a legújabb háromsz. felmérése alapján. Bp., Állami ny. 1873.
Horler Miklós: Budapest műemlékei. Ill. Bp., Akad. K. 1955 – . I – II. kötet.
Lechner Jenő, Kismarty: Építőművészetünk a 19. sz. második felében. Bp., Egyet. ny., 1945. 112. p.
Országh Sándor: Budapest középítkezései 1868 – 1882. Bp., Pesti ny. 1885. 248 p.
Preisich Gábor: Budapest városépítésének története. Bp., Műszaki Kvk. 1960., 1964., 1969. I – III.
Rados Jenő: Magyar építészettörténet. Bp., Műszaki Kvk. 1971. 507 p.
Rados Jenő: Hild József Pest nagy építőjének életműve. Bp., Akad. K. 1958. 358 p. LXXX t.
Siklóssy László: Hogyan épült Budapest 1870 – 1930. A Fővárosi Közmunkák Tanácsának története. Bp., FKT., 1931. 623 p.
Ybl Ervin: Ybl Miklós. Ill. Bp., Képzőművészeti Alap K., 1956. 240 p. 67 t.
Zakariás G. Sándor: Budapest. Ill. Bp., 1961. (Magyarország művészeti emlékei, 3.)

Klösz György és Fia Térképészeti és Kőnyomdai Műintézet. Címlap

Klösz György (1844 – 1913) és Klösz Pál (1874 – 1951)

Próbanyomatok Klösz György műintézetéből. Címlap

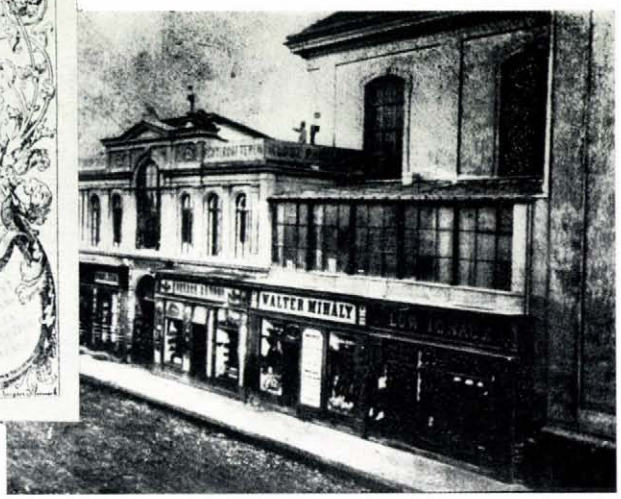

Klösz György műterme a Hatvani (ma Kossuth Lajos) utcában az 1890-es évek elején

Gellérthegy és Tabán a régi Városház tornyából. 1891.

Budapest látképe a Gellérthegyről. 1894.

Budapest látképe a Várból. 1894.

Szarvas tér. 1894.

Széchenyi Szálló (később Fiume Szálló) a Lánchíd utcában. 1894.

Margitszigeti lakóház. 1894.

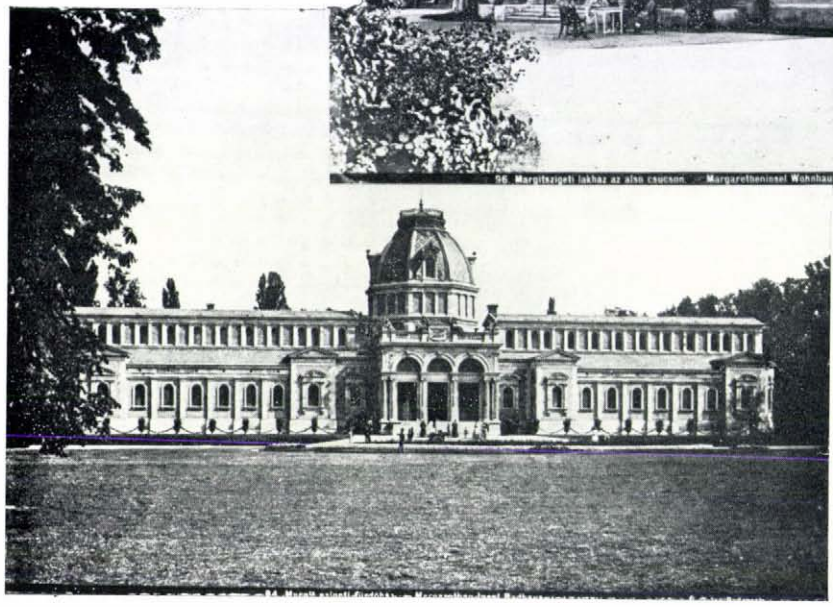

Margitszigeti Ybl-féle fürdő. 1894.

Deák Ferenc tér a Kemnitzer-féle házzal. 1894.

Erzsébet téri kioszk épülete (ma Engels tér). 1894.

A régi pesti Városháza. 1894.

Eskü tér. 1894.

Rózsa tér. 1894.

Hal tér. 1894.

Vigadó tér. Thonet udvar. 1894.

Vigadó tér. Az Első Magyar Biztosító székháza. 1894.

Váci utca. Kristóf patika (Nagy Kristóf ház). 1894.

Kossuth Lajos utca, a Ferenciek tere (ma Felszabadulás tér) felől. 1894.

Egyetem utca (ma Károlyi Mihály utca).
Az Egyetemi Könyvtár épülete. 1894.

Kecskeméti utca (ma Károlyi Mihály utca).
A Hazai Takarékpénztár épülete. 1894.

Kossuth Lajos utca. Háttérben a Dreher palota. 1894.

Károly körút (ma Tanács körút). 1894.

Kecskeméti utca a Kálvin tér felől. 1894.

A Takarékpénztár épülete a Kálvin téren. 1894.

A Geist-féle ház a Kálvin téren. 1894.

A Lánchíd pesti feljárója. 1894.

Ferenc József tér (ma Roosevelt tér). A régi Tőzsde épülete. 1894.

Erzsébet körút (ma Lenin körút). 1894.

Ferenc körút a Valéria kávéházzal. 1894.

Bródy Sándor utca. A régi Képviselőház (ma Olasz Kultúrintézet) épülete. 1894.

Vámház tér, a Vámház (ma Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem) épülete a déli oldalról. 1894.

A Nemzeti Lovarda épülete az Eszterházy utcában (ma Pollack Mihály tér). 1894.

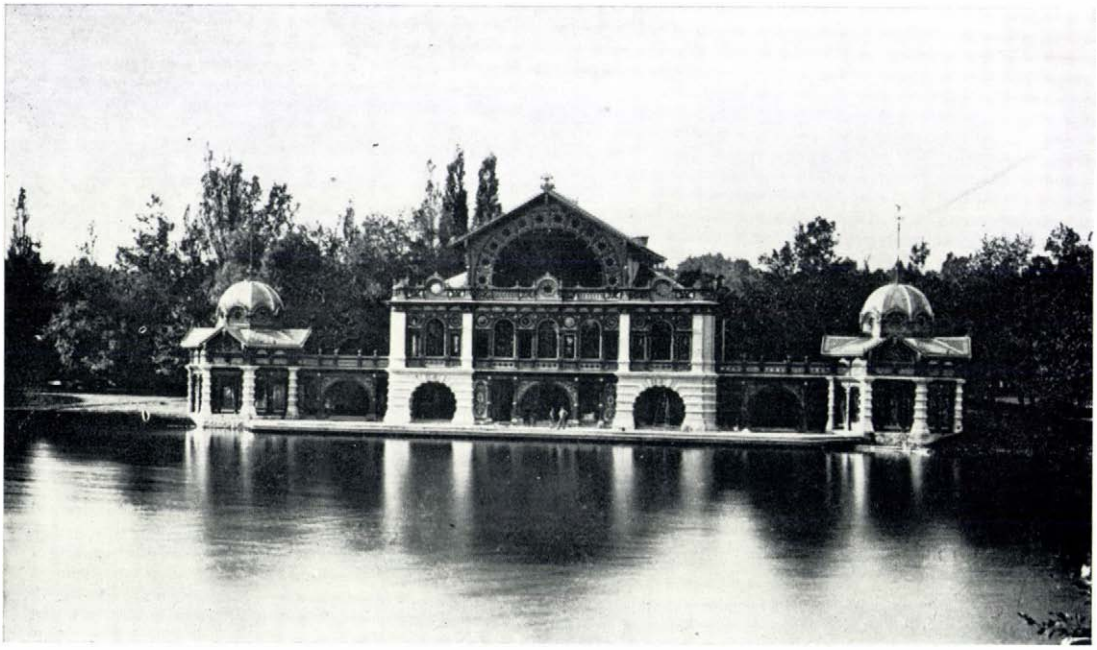

A régi jégpálya épülete a Városligetben. 1890-es évek.

ÚJABB KIEGÉSZÍTŐ KATALÓGUSOK A KERÜLETI KÖNYVTÁRHÁLÓZATBAN

A közművelődési könyvtárak tájékoztató szolgálatának színvonalasabbá tétele egyre inkább megkívánja a könyvtári állomány szélesebb körű feltárását. Éppen ezért kerületi könyvtárainkban az utóbbi években egymás után épültek ki a különböző rendeltetésű kiegészítő katalógusok. Segítségükkel a könyvtáros sokféle olvasói érdeklődést elégíthet ki rövid idő alatt. Megvalósíthatja az olvasók jobb kiszolgálását, messzebbmenően figyelembe veheti kívánságaikat. A szabadpolc-rendszerű könyvtárakban szerkesztett új tematikus katalógusokkal már foglalkoztunk[1]. Az alábbiakban az 1965 óta kialakított legkedveltebb, legtöbbet forgatott kiegészítő katalógusokról számolunk be és méltatjuk a gyakorlatban már bevált katalógusfajtákat. Csupán azokról írunk, amelyek szükségességét az élet igazolta és hosszabb idő óta folyamatosan szerkesztik és gondozzák őket. A kísérleti jelleggel készült, s időközben különböző felmerült akadályok miatt megszűnt katalógusokról nem szólunk.

ELEMZŐ KATALÓGUSOK

Irodalom általában

Bár a fent említett cikkben már részletesen beszámoltunk a bibliográfiai osztály által szerkesztett irodalomtörténeti tanulmánykötetek és folyóiratok analitikus bibliográfiai kartotékjaiból kiépített, sokszorosított katalógusról, röviden mégis szólnunk kell most róla, mert 1972-ben létrejöttének tíz éves jubileumát köszönthettük, s e tíz év tapasztalatai eredményeként a feldolgozás módja kisebb-nagyobb változásokon ment keresztül. — Jelenleg húsz budapesti és vidéki folyóirat, s négy budapesti napilap irodalmi vonatkozású cikkeit és könyvismertetéseit dolgozzák fel, illetve ezek anyagát tartalmazza egy-egy szám, amely két havonta jelenik meg. Évente 25 – 30 tanulmánykötetet lehet a megszabott terjedelem miatt feldolgozni. Ezidáig összesen kb. 310 irodalmi tanulmánykötet elemző felvétele is bekerülhetett a könyvtárak katalógusaiba. A könyvtárosok kritikai észrevételei nyomán ma már válogatják a filmkritikák felvételét az anyagba. Irodalmi mű alapján készült filmeket, jelentős rendezők munkáit, illetőleg általában a hazai filmtermést dolgozzák fel, az utóbbiak iránt mindig van érdeklődés.

Ma már minden kerületi könyvtárban az olvasószolgálati és tájékoztató munka nélkülözhetetlen segédeszközének tekintik az analitikus katalógust. Különösen értékes számunkra a *legújabb* magyar és külföldi szerzőkre vonatkozó olvasói kérdések megválaszolásakor, hiszen ezek többnyire folyóiratokban vagy tanulmánykötetek részeiként szerepelnek csupán, monográfiák még nincsenek róluk. — A katalógus szerkesztéséhez igen nagy segítséget nyújtott a tárgyszavak stabilizálódása és az a tény, hogy a cédulákat ma már betűrendezve kapják.

[1] Drechsler Ágnes: Új tematikus katalógusok szabadpolc-rendszerű könyvtárainkban. = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. 1964 – 65. Bp. 1966, FSZEK. 182 – 196. l.

Ahhoz, hogy valóban jó irodalmi különkatalógus lehessen, szerkesztése közben a könyvtárosoknak maximálisan figyelembe kell venniök az adott könyvtár állományát és a jelentkező igényeket. A kerületi könyvtárak már csupán katalógus elhelyezési nehézségek miatt sem törekedhetnek teljességre, s a túlzsúfoltság amúgyis az áttekinthetőség, a használhatóság rovására menne. Erre vonatkozólag igen hasznos gyakorlat alakult ki pl. a pesterzsébeti 27-es könyvtárban, ahol az állományukból hiányzó kötetek, illetve folyóiratok címfelvételeit áthúzzák, ha ugyanazon a cédulán meglevő művek is szerepelnek. A csillagtelepi 46-os könyvtárban pedig aláhúzással jelölik a náluk meglevő műveket.

Irodalmi antológiák feldolgozása

A könyvtárosi munka gyakorlata vetette fel a *szépirodalmi antológiák* analitikus feltárásának igényét. Számos esetben ugyanis az olvasó kérése olyan elbeszélésre, drámára stb. vonatkozott, amelyet a könyvtáros nem tudott a polcon megtalálni, mert nem önállóan, hanem különféle gyűjteményekben látott napvilágot, időhiány miatt pedig nem lehetett a sok antológiát végignézni.

Ezt a szükségletet ismerte fel a József Attila lakótelepi 48-as könyvtár kollektívája, amikor elemző katalógust készített és az általános keresletet figyelembe véve, sokszorosítva, kötet alakú kiadványban bocsátotta az egész hálózat rendelkezésére.[2] Ez a katalógus szinte megsokszorozza az állományt, mert felszínre hozza az elfelejtett lelőhelyeket is, (hiszen ugyanaz a mű gyakran több antológiában is szerepel) s ezenkívül sok olyan modern hazai és külföldi íróra hívja fel a figyelmet, akitől önálló mű, vagy szerzői gyűjtemény még nem látott napvilágot.

Gyakorlatilag a FSZEK hálózatának anyagára támaszkodva az 1972. XII. 31-ig megjelent gyűjteményes köteteket dolgozták fel, mintegy 8000 címszót gyűjtöttek. Ez természetesen nem jelentheti e katalógus teljességét, de ez a dátum sem zárhatja le a katalóguskészítés munkáját. E feltárásnak lényegében akkor van igazán haszna, ha napra készen — az antológiák kötet alakú megjelenésével egyidőben — továbbra is szerkesztik a cédulakatalógust. Bizonyos mértékig a feldolgozás szubjektív tényezője volt az irodalmi érték figyelembevétele. A feltárás szempontjai között a műfaj is meghatározott szerepet játszott. (Így pl. a Szerelmes levelek, az Irószemmel, az Irodalmi szakácskönyv stb. kimaradtak a feldolgozásból.)

Elbeszélések, kisregények, drámák, hangjátékok és irodalmi forgatókönyvek felvételét tartották lényegesnek. Ugyanakkor ezeket is csak akkor vetítették ki, ha közlésük teljes volt. Szemelvényes műveket nem vettek fel a katalógusba. (Pl. az irodalmi kincsesházak és a szöveggyűjtemények legtöbbször inkább csak részleteket közölnek.)

A különkatalógus első része a szerzők betűrendjében tartalmazza a műveket. Felsorolásukban a következő adatokat tüntették fel: szerző, cím, műfaj (egyezményes rövidítéssel jelölve). Ezután következik az antológia címe, szerkesztője, a megjelenés helye, éve, kiadója, a mű lelőhelye az antológiában (lapszám tól-ig). Ha valamely szerző ugyanazon műve más-más fordító címadása folytán különböző címeken jelent meg, úgy mindegyik címet szerepeltették, egyébként is feltüntették egy-egy novella összes előfordulási helyét. A szerzők keresztnevét igyekeztek — az antológiáktól eltérően — kiegészíteni, bár ez néhány esetben nem sikerült.

A kötet második része címmutatót tartalmaz, ennek hasznosságát a könyvtárosi munka tapasztalatai indokolják.

A harmadik rész a feldolgozott irodalmi antológiák jegyzékét közli, részletes címleírással — ez kb. 500 mű felsorolását jelenti.

A 39-es könyvtár folyamatosan feldolgozza a *Nagyvilágban* az 1963-ban kiadott repertórium óta megjelent *szépirodalmi műveket*. A cédulákat egy-egy mű kötetben való

[2] (Csoma Mihályné): Szépirodalmi gyűjteményes kötetek elemző katalógusa. (Szerk.— —.) Bp. 1973, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 493 l.

megjelenése esetén – kiegészíti a lelőhely feltüntetésével. A modern irodalom kedvelői, tanulók, műkedvelő szavalók forgatják leginkább ezt a katalógust

Külön *drámakatalógust* szerkeszt a kispesti 25-ös könyvtár, amelyben elemzően dolgozza fel egy-egy szerző gyűjteményes kötetét, valamint a vegyes gyűjteményeket, de felveszik a monografikus műveket is.

Vers- és drámakatalógusok

Jelentős munkát végzett a 14-es könyvtár kollektívája egy elemző *vers- és színműkatalógus* létrehozásával. A nagy keresettséghez igazodva, mind több könyvtárban, itt is, a szabadpolcon a versek és a színművek külön egységet alkotnak a szépirodalmi állománytesten belül. Ennek megfelelően építették ki a versek és drámai művek külön katalógusát. Az igény egy-egy költő és drámaíró művei iránt indokolttá tette, hogy ezt a katalógust analitikus katalógussá fejlesszék. A munka megindulásakor először csak az antológiákra gondoltak, mert a tájékoztatásban főképpen az okozott gondot, hogy ha egy költőnek nem volt a könyvtárban önálló kötete, melyik kötetben lehet még a verseit megtalálni. Ennek megállapítása a sokféle mű és a nagymértékű szóródás miatt teljesen esetleges volt. Egy-egy antológia-kötet feldolgozásakor tehát annyi rövidített címleírású cédulát készítettek, ahány költő szerepelt benne, címszóként (fejelve)mindig az illető szerző nevét vetítették ki. A munka során kiderült, hogy nem elegendő az antológiák feldolgozása. A következő típusú művek felvételére volt még szükség.

1. Verseskötetek
   - *a)* Egy szerző önállóan megjelent kötete. (Pl. Petőfi: Összes versei)
   - *b)* Két vagy több szerző műve. (pl. Baudelaire – Rimbaud – Verlaine: Válogatott versek)
   - *c)* Válogatás egy-egy nemzet vagy nyelv költészetéből. (Pl. Francia költők antológiája vagy Belgium mai francia lírája. A kötetekben szereplő valamennyi költő nevéhez került cédula 10–200 db.)
   - *d)* Egy szerző önállóan megjelent műfordításkötete. (Pl. Szabó Lőrinc: Örök barátaink. Szintén az egyes költők nevéhez került cédula.)
   - *e)* Egy költő verseskötete, melyben műfordításai is szerepelnek. (Pl. Tóth Árpád: Összes versei és műfordításai.)

2. Színművek

A változatok megegyeznek az előzőekkel, de itt egyes színműveket kellett feldolgozni. Nem elég, ha azt tudjuk, hogy Shakespeare: Négy dráma című kötete szerepel az állományban, hanem arra is szükség van, hogy melyek. (A verseknél is felmerült a teljességnek ez az igénye, de ez technikai szempontból megvalósíthatatlan volt.) Ebből az igényből fakadóan színdaraboknál a címszóban a szerző mellé a mű címét is kivetítették, és a lelőhelyeket is feltüntették. Pl.

NÉMETH László: *Bodnárné*
Rivalda. Antológia.
Németh László: Szerettem az igazságot. Drámák. 1931–1955.
Németh László: Társadalmi drámák. 1. köt.

A feldolgozás során a legnagyobb problémát az eltérő névalakok jelentették. A különböző fordítások sok esetben ugyanis más-más módon írják az egyes költők nevét. Különösen a régi költők esetében fordul ez elő, de modern költőknél is találni átírási eltéréseket. Ebben a kérdésben a következő elveket követték: 1. Felvett költői név esetében ezt a nevet vették fel címszónak és a valódi névalakról is erre utaltak. – 2. Eltérő írásmódú névalakoknál az ismert, elfogadott névalakot vették fel. – 3. A névalakok egységesítése során tekintetbe vették, hogy az illető szerző mikor élt, valamint azt, hogy milyen

nemzetiségű. Ez a felismerés ismét bővítette a szempontok körét, mert ezután feltüntették az egyes cédulákon az illető szerző születési, halálozási dátumát és nemzetiségét. Ez utóbbi adat által ismét egy lépéssel tovább fejlődött a katalógus. Megkezdték a katalógusban szereplő költők nemzetek szerinti kigyűjtését is.

A katalógus tehát az alábbi arculatot mutatja: A versek és a drámák analitikus katalógusát különválasztották. Mindenkor a szerzők nevének betűrendjében sorakoznak a cédulák. A besorolás elvei: a költő saját versei monografikus kötetekben, azután kigyűjtve a különböző antológia-kötetekből, végül a róla szóló versek. A költő mindig teljes névvel szerepel, nemzeti hovátartozás és a születési, illetőleg a halálozási évszám megjelölésével. Bár szükséges lett volna, a gyűjteményes kötetekben levő versek címét és a lapszámadatokat technikai akadályok miatt nem tudták kivetíteni, de jelölték az összes előfordulási helyét a könyvtárban. (Az előbbi példa megmutatta, hogy drámák esetében, bár a címet kivetítették, a lapszámadatokat itt sem közölték.) — A kétféle analitikus katalógus mellett fontos szerepet tölt be a nemzeti irodalmak felsorolása osztólapokon, abc rendben és mögöttük a katalógusokban szereplő szerzők neve ugyancsak betűrendben, az életrajzi dátumok feltüntetésével. (Két külön dobozban helyezték el.) Ez a nemzeti mutató igen jól használható, ha bizonyos nemzetek költészetéről vagy egyes költőiről keresnek anyagot s még hatékonyabb, ha az illető nemzet költészetéről ez idáig önálló kötet még nem jelent meg. Pl. valaki érdeklődik az iránt, hol találhat verset guatemalai költőtől. A nemzeti mutatóban felfedezi a költő nevét s ezután már az analitikus verskatalógusban keres tovább s a megfelelő névnél felleli a verseskötet vagy kötetek címét is, ahol a versek elolvashatók. — A könyvtárosok tervezik, hogy a jövőben a bekötött folyóiratokból kigyűjtik az egyes színműveket és ezeket is besorolják a katalógusba. A verskatalógus hatásos, új tájékoztató eszköz s hozzájárul a verskultúra terjesztéséhez.

Analitikus verskatalógust állítottak össze a 6-os könyvtárban is, de itt kizárólag a versantológiákat dolgozzák fel. A munka folyamatos, ez idáig kb. 30 antológia-kötet került sorra. A cédulák a kivetített költők betűrendjében sorakoznak, a kötetekben található verseik címével, lapszámadatokkal ellátva. Alattuk a megfelelő kötet, illetve kötetek címfelvételei találhatók.

Pl. ISZAAKJAN, Avetik
JOVANOVICS Miklós
Szovjet költők antológiája. Bp. 1960, Móra Kiadó.
(A világirodalom gyöngyszemei.)
48—51. l. Harci kiáltás
Kertem, hogyha lenne
Van, biztosan tudom

TÉMAKATALÓGUSOK

A kerületi könyvtárakban az igényeknek megfelelően a legkülönbözőbb témákból állítottak össze katalógusokat:

Marx — Engels — Lenin műveinek válogatott elemző katalógusát építették ki a VIII. kerületi 44-es könyvtárban. Tartalmazza a marxista klasszikusok összes és válogatott műveinek, valamint a gyűjteményes válogatások kiadásaiban megjelent fontosabb cikkek, tanulmányok anyagát. A főiskolai és egyetemi hallgatók igényei alapján a marxizmus felsőfokú oktatásának szolgálatában alakították ki ezt a katalógust. Anyaga folyamatosan bővíthető, más, az újabb kérdések besorolásával. A besorolás sorrendje: Marx, Engels, Marx és Engels közösen írott, valamint Lenin művei. Az egyes szerzők műveit tartalmazó elemző katalógus elé beosztottak egy cédulaanyagot, amely mindössze az egyes cikkek címét és megírásuk időpontját tünteti fel időrendi sorrendben. Ezután következnek maguk a cikkek címei betűrendben, osztólapokra írva, mögöttük sorakoznak a lelőhelyeket (mű

és lapszám) feltüntető cédulák. A különböző szerzőktől származó cikkeket eltérő színű osztólapokon találjuk. Amennyiben valamelyik cikk vagy tanulmány önálló kötetben is megjelent már, lelőhelyként a monográfiát nem veszik fel, hiszen az megtalálható a szakkatalógus megfelelő szakcsoportjában, csak a gyűjteményes kiadásban való megjelenést tüntetik fel.

A nagy történelmi évfordulókra való felkészülés és a különféle jubileumi vetélkedők, pályázatok következtében az utóbbi időben mindenütt megélénkült a *történelmi témakörű katalógusok* használata. Ismeretes, hogy a világtörténelem sok érdekes eseményéről nincs elegendő tudományos monográfia a könyvtárakban. Az igényesebb történelmi regények, melyek sok tényközlő elemet tartalmaznak, némileg pótolhatják a hiányokat. Különösen a gyermekkönyvtárakból átkerült 15 éves fiatalok böngészik haszonnal a történelmi regények és a történelmi események, korszakok irodalmának katalógusát, s nagy számban veszik igénybe azok az idősebb olvasók is, akik nem tudományos igénnyel kívánnak megismerkedni a történelmi korszakokkal. A 2-es könyvtárban találunk jól felépített történelmi katalógust, korszakonkénti bontásban, a 43-as könyvtárban pedig a II. világháború szép- és szakirodalmi alkotásaiból állítottak össze témakatalógust.

A kalandos és fantasztikus művek témakatalógusával több könyvtárban találkozhatunk. A fiatal olvasók körében nagy keresettségnek örvend ez a katalógus, de a könnyebb szórakozást és a kikapcsolódást, izgalmas élményeket kereső felnőttek, főként a férfiolvasók is kedvelik, böngészik. Megtalálható benne a sci-fi, a kémirodalom s az ismeretterjesztő irodalom bizonyos része, pl. a 2-es könyvtárban a 323-as, a 343-as és a 327.8-as szakcsoportba tartozó művek is. A 44-es könyvtárban pedig beépítették ide a Kozmosz fantasztikus könyvek, a Fantasztikus könyvek és a Galaktika sorozatban megjelent köteteket is.

A soroksári 35-ös könyvtárban 1973-ban került sor az első zenei részleg megnyitására. *A zenei állomány feltárására többféle katalógus* van készülőben.[3] Ezekről ma még csak jelzésszerűen számolhatunk be. – A betűrendes katalógusban keresztkatalógus jelleggel mind a szerző nevénél, mind a cím első szavánál megtalálhatók a zenei könyvek és a hanglemezek egyaránt. A hét zeneműve című sorozatot analitikusan is feltárják, az egyes zeneművekről szóló tanulmányok a megfelelő hanglemezek mögé kerülnek. Az eltérő dokumentumfajtákat többszínű csík-jelzéssel különböztetik meg egymástól. – Az ETO szerinti szakkatalógusban igen részletes bontásban helyezik el a könyvek, zeneművek, hanglemezek katalóguscéduláit.

A VII. kerületi 2-es könyvtárban *színmű-katalógust* szerkesztettek. A drámairodalom alkotásain kívül a színházi sorozatokat és a színjátszók könyvtárának műsorfüzeteit dolgozták fel. A katalógus felépítése: Színháztudományi művek; sorozatok: Színházi tanulmányok; Színháztörténeti könyvtár; Korszerű színház; színművek: egyes drámák, műsorfüzetek, hangjátékok, filmforgatókönyvek. A Színjátszók kiskönyvtára sorozatot is besorolták ebbe a részbe. A műsorfüzeteket a különféle évfordulókkal és iskolai ünnepélyekkel kapcsolatban keresik sokan, míg a rövid lélegzetű színdarabokat főleg az amatőr irodalmi színpadok, vállalati színjátszókörök kérik.

TÁRGYSZÓKATALÓGUSOK

Meg kell emlékeznünk az ismeretterjesztő irodalom népszerűsítését célzó, a tizedes osztályozási rendszertől eltérő másik feltáró módról, a differenciáló univerzális osztályozást képviselő különböző tárgyszókatalógusokról.

Az utóbbi években könyvtárosaink meggyőződtek arról, hogy a sok munkával megszerkesztett szakkatalógust az olvasók nemigen használják, mert nehezen boldogulnak vele.

[3] Összeállításunkban nem szerepeltetjük a Zenei Könyvtár speciális katalógusait, mivel ez a könyvtár a Központ osztályainak egyike, nem tartozik a kerületi hálózathoz.

Az olvasó számára ui. a nálunk használatos ETO rendszer áttekinthetetlen szempontok szerint csoportosítja a szakirodalmat ha pedig a katalógushoz készült betűrendes tárgymutatóban megtalálja a keresett fogalmat, ezután ismét a számrendszerben kell kikutatnia a szükséges műveket. Sajnos a szakjelzetek sokszor nem következetesek, s a tárgymutatót sem igazítják napra készen a helyi állomány fogalomkészletéhez. A szakkatalógusban való eligazodást az olvasóknak részletesen el kell magyarázni, s a kölcsönzés során sokszor erre nem is jut ideje a könyvtárosnak.

Ilyen tapasztalatok után az ország több közművelődési könyvtárában az ismeretterjesztő irodalom feltárására olyan katalógusfajtával kísérleteznek, amely feltehetően jobban megfelel az olvasók igényeinek. Úgy gondoljuk, hogy a kizárólag csak a betűrend ismeretét megkívánó tárgyszókatalógus közelebb áll az olvasók többségéhez. A tárgyszókatalógus olyan eszköz, amely lehetővé teszi bármely kiadványnak vagy kiadványcsoportnak a tartalom alapján való közvetlen és gyors megkeresését.

A tárgyszókatalógus lényege, hogy a kiadványok tartalma, tárgya alapján megalkotott tárgyszavak betűrendjében sorakoznak a katalóguscédulák. Előnye a szisztematikus szakkatalógussal szemben, hogy a tárgyszavak alapján közvetlenül megtalálható a keresett mű, s az azonos tárgyszóval megjelölt művek cédulái mindig egyazon helyre kerülnek a betűrend által megszabott mechanikus rendben. A betűrend gyakran egymás mellé sorol olyan tárgyakat, – a rokonfogalmak sokszor hasonló nyelvi alakban jelennek meg – amelyek az ETO rendszerű szakkatalógusban nagyon messze kerülhetnek egymástól. Hátránya viszont a nyelvhez kötöttség, a tárgyszó-megválasztás szubjektív jellege és az, hogy a hasonló tartalmú, tárgykörű művek szétszóródnak a különböző tárgyszavak mögé. Megbontja az összefüggéseket, amikor az egyes jelenségeket és a társadalmi élet egyes megjelenési formáit egymástól elszigetelten vizsgálja. Ha a tárgyat a maga szerves összefüggéseiben akarjuk a katalógusban feltárni, akkor a szakkatalógus sokkal előnyösebb, mert felhívja a figyelmet a hasonló tárgykörökkel való kapcsolatra és ezáltal tovább viszi az olvasót. A tárgyszókatalógus előnye viszont, hogy gyors tájékoztatást ad, a tárgyat nem egy rendszeren belül helyezi el, hanem egyetlen kifejezés alatt igyekszik a tárgy lényegét összesűríteni. A tárgyszavak megmutatják, hol találunk anyagot egy meghatározott tárgyhoz; a lehetőséghez képest egy helyen adnak mindent, ami a tárgyról megtalálható; és a kereszthivatkozások révén utalnak a tárgy olyan helyeken való szereplésére, amelyek egyébként nem tűnnének azonnal szembe.

A tárgyszókatalógus összeállításához csak előzetesen kidolgozott szabályzat és előre elkészített tárgyszóindex birtokában lehet hozzáfogni. A tárgyszó adásnál még így is sok problémát okoznak a szinonimák, a mellé vagy alárendelt fogalmi kapcsolatok stb. A tárgyszavazás nehézségeit nem a szaktematikában, hanem a tudomány és technika jelenlegi fejlődési szakaszának sajátosságaiban kell keresni. Probléma, hogy az adott szakrendszer fogalomkészlete messze elmarad a tudományok fejlődésének ütemétől. Mindez sokszor nagyobb önállóságot követel a könyvtárostól, mint a szakkatalógus készítése. Sem a tárgyszóindex, sem a szabályzat nem adhat minden egyes esetre pontos megoldást, sokat kell a könyvtáros egyéni ítélőképességére bíznunk. A tárgyi indexnek világosnak kell lennie, hogy eligazítsa az átlagos olvasót; irányítania kell a tapasztalatlan olvasót; és kellően részletesnek kell lennie, hogy kielégítse a szakembert. A tárgyszavaknak mindenki számára kielégítőnek kell lenniök, valódi kulcsot kell adniok a tudáshoz.

A feltárás mélysége elsősorban a visszakereséssel kapcsolatos igényektől s ezzel összefüggésben a feltárandó információk (dokumentumok) mennyiségétől és jellegétől függ. A tárgyszókatalógus szerkesztésénél gondos és tervszerű szelekcióra van szükség, hiszen az új tárgyszavaknak egy már meglevő és fejlődő rendszerbe kell beilleszkedniök s ugyanakkor arra is ügyelni kell, hogy a rendszer ne nőjön a szükségesnél nagyobb, esetleg kezelhetetlen méretekre.

A tárgyszavak megfogalmazásánál általában az olvasóközönség igényeiből szoktak kiindulni: úgy ahogy az olvasó azt keresni fogja. Az általános gyűjtőkörű könyvtárakban

a nagyon különböző felkészültségű olvasók a legkülönbözőbb tárgyakat változatos szempontok szerint kereshetik. Ezeknek a könyvtáraknak általában a legtömegesebben jelentkező olvasóréteget viszonylag egyszerű igényeit kell alapul venniök a tárgyszókatalógus megalkotásánál. A tárgyszókatalógus szerepe: válogató jellegű, nem tükrözi az egész állományt és kívánatos a szakkatalógus mellett kiépíteni, annak kiegészítéséül szolgál. A könyvtárosok akármelyik rendszert is választják tárgyi katalógusnak, nem tudják a másféle rendszert számításon kívül hagyni, mert a két katalógusfajta bármelyikének következetes szerkesztése a másik létezését is megköveteli. A szakkatalógus a tudományos olvasó irodalmi igényét szolgálja, aki egy meghatározott terület irodalmát akarja tanulmányozni. A tárgyszókatalógus az első tájékozódásra kiválóan alkalmas, de alaposabb tanulmányozásra nem.

Földrajz

A csepel-csillagtelepi 46-os és az V. kerületi 1-es könyvtárban kétféle tárgyszókatalógust állítottak fel, azonos szisztéma szerint, de nem előzetesen kidolgozott elvek és szabályzat alapján, hanem az olvasói igényeknek megfelelően.

Az úgynevezett *földrajzi katalógusban* szépirodalmi és ismeretterjesztő anyag egyaránt szerepel. *Az egyes országokra vonatkozó mindennemű irodalom alapján csoportosítja anyagát.* Az országok, illetve világrészek betűrendjében, azon belül az odavonatkozó tárgyszavak betűrendjében sorakoznak a cédulák. Az egyes tárgyszavak mennyisége és minősége attól függ, hogy az illető országokról milyen irodalom áll rendelkezésre, amely ebbe a katalógusba besorolható. Az egyes világrészeken, országokon belül alkalmazott tárgyszavak változhatnak, ezt mindenkor az adott anyag szabja meg.

Például: *USA*

Belpolitika
Elektrotechnika
Faji türelmetlenség
Filmművészet
Híradástechnika
Hírszerzőszolgálat
Imperializmus
Irodalom
Kapitalizmus
Katonapolitika
Kémkedés
Kommunista Párt
Konjunkturális és válságjelenségek
Közgazdasági elméletek
Kulturális élet
Külpolitika
Leszerelés
Magánmonopólium
Négerkérdés
Nemzeti mozgalmak
Nemzeti parkok
Nemzetközi viszályok
Népgazdaság
Népi próza műfajai
Néprajz
New-York

Pazarlás a népgazdaságban
Piaci ár
Politikai cselszövények
Rabszolgaság – jobbágyság
A szervezés általános elmélete
Színházi kellékek
Szociográfia
Temetkezési szokások
Tömeg
Történelem
Útleírás
Zene

Az irodalom vagy zene tárgyszó mögött a megfelelő ország egyes íróira vagy zeneszerzőire vonatkozó monográfiák találhatók.

Az egyes világrészekre vonatkozó általános irodalom is szétbontva szerepel.

Például:	Ázsia	Afrika	Régi Németország
	Ausztrál-Ázsia	Dél-Afrika	Német Demokratikus
	Elő-Ázsia	Déli Közép-Afrika	Köztársaság
	Kelet-Ázsia	Északi Közép-Afrika	Német Szövetségi
	Nyugat-Ázsia		Köztársaság

Jelentősebb ázsiai vagy latin-amerikai államok a betűrend megfelelő helyén külön is szerepelnek, pl. Japán, Brazília stb. Magyarország kiemelten szerepel, szinte külön katalógust alkot a katalógus keretén belül, itt az anyag szerkesztési elve megváltozik, a részletes bontás a kronológikus sorrend alapján történik. Az osztólapokon a nyomtatott katalóguscédulák időalosztásai szerepelnek meghatározott korszakolásban. Az egyes századokra vonatkozó átfogó irodalom mögött a kisebb korszakok anyaga következik.

Pl. 0–896
Földes Péter: A karvalyos zászló; Álmos fejedelem...
9–1300
Képes Krónika
300–900
László Gyula: A népvándorláskor művészete
900–1200
Dercsényi Dezső: Románkori építészet Magyarországon
1437
Hegedüs Géza: Az erdőntúli veszedelem

A könyvtárosok tapasztalatai szerint az olvasók ezt a katalógust forgatják a leggyakrabban.

Tárgyszókatalógusuk más szisztéma szerint lényegében ugyanezt az anyagot tárja fel, de szépirodalmi művek nem szerepelnek benne. Az ETO tárgymutatóját és az Új Könyvek tárgyszavazását használták fel a tárgyszavak megalkotására, altárgyszavakkal is bontották az anyagot. Földrajzi fogalmak és helynevek nem szerepelnek a másik katalógussal való átfedések elkerülése végett. Főként a természettudományi és technikai fogalmak erősen részletezettek. Egyes tárgyszavak újabb melléktárgyszavak szerint tovább bontódnak.

Például: Művészet – elmélet
expresszionizmus
klasszikus stílusok
középkori stílusok
modern művészeti stílusok
ókori művészeti stílusok
primitív népek művészeti stílusa
reneszánsz
romantikus és újromantikus irányzat

A könyvtáros tapasztalatai alapján sokszor részletezőbb tárgyszavazást kellett bevezetniök, mint a szakkatalógus adott fogalmainak alkalmazását. Az a legnagyobb jelentősége, hogy használja az új fogalmakat, amelyeket még nem tükröz a szakkatalógus. A kevésbé tájékozott olvasók részére készül és kisegítő szerepe van a szakkatalógus mellett. A hivatkozások számát csökkentették, mert azok alapján az olvasók nemigen keresnek és a túlságosan sok osztólap zavarja őket a keresésben.

A pestújhelyi 34-es könyvtárban az 1967 óta megjelent és náluk megtalálható ismeretterjesztő művek katalóguscéduláiból építették ki a tárgyszókatalógust, az Új Könyvekben javasolt tárgyszavak figyelembevételével.

Műszaki és természettudományok

A műszaki kultúra elmélyültebb terjesztésére már tizenkét évvel ezelőtt három kerületi könyvtárunkban műszaki részlegek létesültek. Mivel a szakirodalmi igények többnyire témák és tárgykörök szerint jelentkeznek, kielégítésükre és az olvasószolgálati tájékoztatás színvonalának emelésére a részlegek állományát külön tárgyszókatalógus tárja fel, amely kötetkatalógus formájában is megjelent 1967 őszén, mintegy 3 ezer műszaki és természettudományos könyv adataival. A feltárt anyag a X. kerületi 12-es könyvtár állományára épült. Több esetben a tárgyszavakon belül analitikusan is feltárta a kötet az egyes keresettebb témákat magukban foglaló fejezetcímeket. A tárgyszavak nem eléggé részletezőek ugyan, de az igények legtöbbször amúgyis a legfontosabb természettudományos és műszaki tárgykörökön belül maradnak. A szakmunkás- és technikusképzés, illetve a szakmunkás és technikus igény szintjéhez igazodó anyag a maga keretei között különösen az 1960–1966-os években kiadott legfontosabb könyvek tekintetében teljességre törekvő. A kötetkatalógust az egész hálózat részére készítettük. Mivel a kötetkatalógus az 1966. december 31-ig kiadott műveket tartalmazza, az azóta megjelent és folyamatosan megjelenő könyvanyagot cédula alakú tárgyszókatalógusban tárják fel.

Ezenkívül az 1972-es évtől kezdődően a három műszaki részleg közös munkával elvégzi 6 műszaki tárgyú folyóirat jelentősebb cikkeinek elemző feltárását. (Autó – Motor, Ezermester, Modellezés, Villamosság, Rádiótechnika és Természet Világa.)

A továbbiakban, módjával, új tárgyszavakat is kell alkotni a szükségletnek megfelelően. A kerületi könyvtárak osztálya a hálózat részére rendszeresen kiadott katalógusszerkesztési tájékoztatójában mindenkor megjelöli azt a tárgyszót, amely alatt az új mű katalóguscéduláját beosztják. Menet közben természetesen figyelniük és vizsgálniuk kell a tárgyszavak használhatóságát, a megjelölések helyességét, a hiányzó fogalmakat. A ritkábban keresett, de fontosabb műszaki és természettudományos könyveket csak a műszaki részlegeknek kell megvásárolniok, de e művek katalóguscédulái szerepelnek minden kerületi könyvtár katalógusában a lelőhely feltüntetésével.

Bár a műszaki részlegekben a tárgyszó cédulakatalógust nélkülözhetetlen segédeszközként tekintik mind a könyvtárosok, mind az olvasók – a többi kerületi könyvtárban

a kötetkatalógust és a folytatásaként szolgáló cédulakatalógust az utóbbiak egyelőre nem használják. Elsősorban még a könyvtárosoknak jelent segítséget, akik esetenként forgatják a tájékoztató szolgálat keretében. Mivel ez a tárgyszókatalógus nem általános jellegű, hanem kizárólag a műszaki irodalmat tárja fel, használatára egyelőre még külön kell felhívni a figyelmet. A kötetkatalógus megjelentetésének egyik célja az volt, hogy abban az esetben, ha a könyvtárban nem lenne meg a keresett könyv, a könyvtárközi kölcsönzés segítségével vegyék igénybe a műszaki részlegek anyagát. A könyvtárközi kölcsönzés ügyét nem sikerült eddig előmozdítani, ezen a helyzeten azonban segíteni lehetne, ha a technikai feltételeket központilag megteremtenék hozzá. Reméljük, hogy a műszaki részlegvezetők gyakorlata és tapasztalatainak terjesztése révén a kötetkatalógus használata előbb-utóbb általánossá válik.

A statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy az 5-ös és a 6-os szakcsoport forgalmazásában lassú, de előremutató az emelkedés.

A VII. kerületi 2-es és a VIII. kerületi 44-es könyvtárban a műszaki tárgyszókatalógus mellett külön kiépítették a természettudományos irodalom tárgyszókatalógusát is. A tárgyszavakat a kerületi könyvtárak osztálya szakjelmutatói, az Új Könyvek tárgyszavazása és saját tapasztalataik alapján alakították ki.

Reference katalógus

A tájékoztatást igénylő olvasók kérdéseit már évek óta feljegyzik a kerületi könyvtárakban meghatározott időpontban, évente egy hónapig. Ezekkel reprezentatív méréseket, olvasószolgálati figyeléseket végeznek. Újabban központilag sokszorosított ún. referencelapokon tartják nyilván a kérdéseket és a rájuk adott válaszokat. A lerakott lapok, amelyeket katalógusként kezelnek és gondoznak, jó segédeszközt alkotnak. A katalógus használhatóságát fokozza, hogy az elmúlt három év kérdéseinek alapján sokszorosított tárgyszavas osztólapkollekció készült a hálózat részére (437 lap.) Az egyes fogalmak részletezése eszerint történt. (Pl. a földrajz tárgykörében valamennyi környező ország fővárosa külön tárgyszót alkot, miután ezek szerepeltek a kérdésekben.) Megfelelő utalólapokkal is elláttuk a kollekciót. Ezt a rendszert az esetleg menet közben felmerülő egyéb kérdések alapján könyvtáranként lehet bővíteni. Nem törekedhettünk teljességre, az eddigi igények szabták meg a határt. A kollekció a gyakorlati munka során rugalmasan használható, a szükséges osztólapokat kell csupán egyelőre besorolni, ezek sora bővíthető, kiegészíthető.

A VII. kerületi 22-es könyvtárban pl. a nyomtatott tárgyszó kollekció osztólapjai mögé osztották be az odavágó kérdések irodalmát, esetenként altárgyszavakat is alkottak. Pl. *Esztétika.* Altárgyszavai: A visszatükrözés; A jó és rossz; A művészet szerepe és feladata. – *Erkölcs.* Altárgyszava: Karrierizmus. – *Magyar irodalom.* Altárgyszavai: A Nyugat íróiról; Szocialista irodalmunk feladatai; Szocialista realizmus; A novella-irodalom fejlődése; A 25 éves magyar líra fejlődése. Folyóiratcikkeket is besoroltak a katalógusba, és a kollekciót néhány új tárgyszóval is kiegészítették.

Az I. kerületi 20-as könyvtárban általános tájékoztató katalógust építettek ki a tárgyszó-kollekció felhasználásával. Az osztólapok mögé bekerült az Eseménynaptár és 1973-tól kezdődőleg a Látóhatár bibliográfiai anyaga, ezenkívül a központi analitikus katalógus nem irodalmi vonatkozású anyaga, végül a könyvtárban felvett referensz kérdések és válaszok rögzítése.

Cikk-katalógust készítettek a VIII. kerületi 44-es és a rákoskeresztúri kerületi könyvtárakban a KMK Eseménynaptár kiadványa 100 lap – 100 cikk mellékletének, majd 1973-tól ennek folytatásaként a Látóhatár tallózó folyóirat cikk bibliográfiájának felhasználásával. Az anyagot gazdagon tárgyszavazzák és felkasírozva tárják az olvasók elé.

EGYÉB KÜLÖN KATALÓGUSOK

Több könyvtárban szerkesztenek *címszókatalógust*, amely hasznosnak bizonyult, hiszen sok olvasó nem emlékszik a szerző nevére, csak a mű címére. Némely könyvtárban csak a szépirodalmi művek céduláit foglalja magába ez a katalógus, másutt az ismeretterjesztő állományt is tartalmazza, mivel a szakirodalmat sokan a témát megjelölő cím alatt keresik.

Mivel egyre-másra születnek új sorozatok, több könyvtár *sorozati katalógust* készített. Ezt elsősorban a gyermekkönyvtárból a felnőttkönyvtárba átkerült fiatal olvasók használják, mert közülük sokan az ismert és kedvelt sorozatok alapján kérnek olvasnivalót.

A 22-es könyvtárban egy év óta szerkesztenek egy *rejtett bibliográfiák katalógusát* is. Először a társadalomtudományi irodalom kézikönyveinek anyagát kezdték feldolgozni, de ezek körét később más fontosabb művekkel is kibővítették. A könyvekben levő név- és tárgymutatók, valamint a bibliográfiák anyagát vették fel. Általában az újabb irodalom anyagát dolgozták fel, a régebbiek közül azokat, amelyeknek tudományos értéke nem évül el. Szakrendben sorakozik a 0, 1, 2, 3, 9-es szak idevágó irodalma. Olyan művek bibliográfiai anyagát is feldolgozták, amelyeknek főlapjai a 7-es, illetve a 8-as szakcsoport állománytestét alkotják, de esztétikai vonatkozásaik miatt melléklappal szerepelnek a 180-as szakcsoportban is.

Bizonyos fontos kézikönyvek címleírását tárgykörük alapján több szakcsoportba is besorolják. Az újabb szerzemények idevágó anyagát folyamatosan beosztják. Egyes műveken a nyomtatott katalógus kartonon jelzik a könyvben levő bibliográfia lapszámadatait, de a legtöbb cédulára a könyvtárosok jegyzik fel gépírással. (Pl. irodalom az egyes fejezetek végén.) A könyvtárosok jól hasznosítják ezt a katalógust a tájékoztató munkában, az olvasóteremben helyezték el.

A külön katalógusok sorában jelentős hely illeti meg a *Bibliobusz kötetkatalógusát*. 1973 februárjában kezdte meg működését az 1. számú Mozgókönyvtár, amely autóbusz segítségével 13, lakott településtől távol eső állomáshelyre juttatja el a könyveket. Olvasóinak tájékoztatására bocsátották közre kötetkatalógus formájában, 768 lapon a mozgókönyvtár teljes állományát, 1972. december 31-ig. E katalógus megkönnyíti a kb. 15 ezer kötetből történő válogatást. A kötetkatalógusban megtalálható: a felnőtt szépirodalom szerző szerinti betűrendben, a gyermek szépirodalmi művek témák szerinti csoportosításban (pl. képes-, meséskönyvek, kalandos történetek stb.), az egyes csoportokon belül a szerzők betűrendjében, valamint az ismeretterjesztő és szakirodalmi művek szakok szerint csoportosítva. A gyermekeknek is ajánlott ismeretterjesztő művek előtt + (plusz) jel található.

A gyűjteményes köteteket cím szerinti betűrendben szerepelteti. A címek után a szerkesztő vagy összeállító neve szerepel. A kötet végén található tartalomjegyzék egyben az ismeretterjesztő és szakirodalmi művek tárgymutatójául szolgál.

GYERMEKKÖNYVTÁRI KATALÓGUSOK

A VI. kerületi 1-es és a IX. kerületi 15-ös gyermekkönyvtár munkatársai, valamint a KISZ Szakmai Fóruma Gyermekkönyvtári Csoportjának tagjai elkészítették és központilag sokszorosítva kiadták a *történelmi korok katalógusának újkori részét* a gyermekkönyvtárak számára. A könyvtári gyakorlat tanúsága szerint a gyermekolvasóknak gyakran van szükségük a történelmi művekre, a történelmet bemutató könyvanyagra, ismeretterjesztő és szépirodalmi munkákra egyaránt. Nem mindig könnyű azonnal kézbe adni a megfelelő könyvet, hiszen nemcsak a „T" jelzésű állománycsoportban és a 9-es szakcsoportban, hanem a 3-as szakban is találunk történelmi olvasmányokat. Sok antológiában is van történelmi elbeszélés, s ezeknek a kikeresése több időt vesz igénybe. Meggyorsítja a munkát, ha a könyvtárak már készen kapják a történelmi olvasmányok katalóguscéduláit.

Az anyag összeállításánál az 1-es és a 15-ös gyermekkönyvtárak könyvanyagát vették figyelembe. A cédulák egyelőre csupán a legújabb kor történetét ölelik fel a Nagy Októberi Szocialista Forradalomtól napjainkig. – A katalógus a regényeken és a történelmi monográfiákon kívül analitikusan feltárja az antológiák történelmi tárgyú olvasmányait is. Összeállítói nem törekedtek teljességre, csak a fontosabbnak ítélt műveket vették fel. Természetszerűleg minden könyvtár csak az állományában levő könyvanyag céduláit használja fel. A katalógus felépítésénél, a korszakhatárok megállapításánál figyelembe vették az általános iskolai tananyagot, a Tantervet és Utasítást.

A katalóguscédulákat az ETO alapján jelzetelték, időalosztással is ellátták, így könnyű a történelmi események sorrendjét megállapítani. A könnyebb eligazodás kedvéért háromféle osztólapot alkalmaztak:

1. A történelmi korszakot megjelölő lap, pl. LEGÚJABB KOR
2. Nevezetesebb történelmi eseményeket kiemelő osztólap, pl. MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG
3. Nevezetesebb évszámokat jelölő osztólapok, pl. 1919

Az osztólapokon és a cédulákon egyaránt feltüntették a decimális szakszámot. Az egyes osztólapokon belül szerző szerinti betűrendet alkalmaztak. – A katalógust a történelmi események szerint több csoportra bontották. A csoportok címszava ugyancsak minden csoport osztólapján szerepel. A cédulák bal felső sarkán található a szakszám, időalosztással. – A katalóguson belül külön kiemelték a magyar munkásmozgalom hőseiről szóló anyagot. Az antológiák munkásmozgalmi hőseiről szóló fejezeteit analitikusan feltárták, de a teljes műveket feltüntető katalóguscédulákat külön is besorolták a megfelelő történelmi eseményhez.

Történelemtanításunk a magyar történelmet nem szakítja ki az egyetemes történelem egészéből, hogy a gyermekek összefüggéseiben lássák a világ eseményeit. Így a katalógusban is együtt szerepelnek az egyetemes és a magyar történelmi eseményekkel foglalkozó művek.

A XI. kerületi 6-os gyermekkönyvtár saját állománya alapján kiépítette ennek a központi történelmi katalógusnak az előzményét, „Az ókortól az I. világháborúig" címmel. Az összeállítás egyaránt tartalmazza a tárgykörbe vágó szépirodalmi és ismeretterjesztő anyagot. Az osztólapok címszavai: Ókor; Mondák, regék; Mátyás és kora; Török kor; Rákóczi és a kuruckor; Szabadságharc; I. világháború. Néhány osztólap mögött csak a magyar történelmi művek találhatók.

A XIII. kerületi 2-es gyermekkönyvtárban 1963 óta szerkesztik a *nemzeti irodalmak szerint összeállított katalógust*, amely a könyvek íróinak nemzeti hovátartozása alapján csoportosítja a műveket. A cédulák a nemzeti irodalmak betűrendjében, azon belül a művek rendszavainak betűrendjében sorakoznak. A katalógus szolgálati jellegű. A cédulák nem szabvány méretűek. Kezdetben az ÁKV annotált rendelőjegyzékeit, 1966 óta az Új Könyvek címleírásait, recenzióit kivágva és kartonlapra felragasztva állítják össze a katalógust. Kettős haszon származik ebből: az eredeti elképzelésen kívül (nemzeti csoportosítás) megvalósítják a könyvek tartalmi feltárását is. Egy-egy cédulán szerepel a szépirodalmi témacsoport jelzete, illetőleg az ismeretterjesztő művek szakcsoportszáma.

Hasonló katalógust készítettek az I. kerületi 20-as gyermekkönyvtárban „Idegen szerzők országonként" címmel. A nemzeti irodalmak szerint bontott cédulaanyag egy-egy nemzeten belül a rendszavak betűrendjében sorakozik. Így összejön a különböző témacsoportokból egy-egy nemzet szépirodalmi anyaga. Külön szerepeltetik a klasszikus ókori írókat. A 2-es könyvtáréval szemben ez a katalógus nem tartalmazza az ismeretterjesztő művek céduláit. – A fiatal olvasók sokszor keresnek könyveket egy-egy nemzet irodalmából, vagy külföldi látogatók érdeklődnek aziránt, mely műveket fordították le például a lengyel vagy a német gyermekirodalomból. Ilyenkor tudják haszonnal forgatni ezt a katalógust, természetesen a recenzió is fontos útbaigazítást ad.

Ugyancsak a 20-as gyermekkönyvtárban *földrajzi különkatalógust* is készítettek, amelynek rendezési elve tárgyszó jellegű. A földrajzi helynevek betűrendjében veszi fel a könyvtár idevonatkozó műveit. Az egyes világrészeken belül bontást alkalmaznak egyes országok szerint is, amelyekről irodalom található az állományban. Európán belül az egyes országok betűrendjében, azon belül a rendszavak betűrendjében tárták fel az anyagot. — Magyarország kiemelten szerepel. A beosztás sorrendje: Magyarországról általában; különböző tájegységek; egyes városok betűrendben. Az anyagot többféle szakcsoportból válogatták össze (művészet, történelem, földrajz, útleírások, honismeret, sport, állattan, vadászat és szépirodalmi témacsoportok). Pl. Lipták Gábor: Délibáb. *Alföldi* regék. *Hegyvidék:* Jakucs: Aggtelek; Tatay Sándor: Szülőföldem, a Bakony stb.

A II. kerületi 26-os gyermekkönyvtárban külön katalógust állítottak össze a gyermekkönyvek *illusztrátorainak* feltárásával. A cédulák az illusztrátorok betűrendjében sorakoznak, sok műves rajzolók esetében ezen belül a rendszavak betűrendjében. Osztólapokat helyeztek el a híresebb illusztrátorok nevéhez. Ha ugyanazon műnek több illusztrátora van, mindegyik névhez beosztanak egy-egy cédulát. A kis olvasók érdeklődnek kedvenc könyveik illusztrátorai iránt és érdekes megfigyelni, mennyi neves művész van a gyermekkönyvek közreműködői között. Pl. Borsos Miklós, Bozóky Mária, Csergezán Pál, Engel Teván István, Ék Sándor, Györffy Anna, Győry Miklós, Hegedüs István, Heinzelmann Emma, Hincz Gyula, Köpeczi Bócz István, Lukáts Kató, Macskássy Gyula, Réber László, Reich Károly, Róna Emy, Szántó Piroska, Szász Endre, Szecskó Tamás, Würtz Miklós. Különböző kiállítások rendezésénél, gyermekrajzversenyek alkalmával sokszor forgatják ezt a katalógust és merítenek belőle. Minden cédulán szerepel a szépirodalmi témacsoport betűjelzete vagy ismeretterjesztő művek esetében a szakcsoportszám.

Néhány gyermekkönyvtárban egy-egy *folyóiratot dolgoznak fel cikk-katalógus* formájában:

Az 1-es gyermekkönyvtárban 1966 óta a *Pajtás* című folyóirat jelentősebb cikkeit tárják fel. Témáik: úttörőélet, ünnepségek, földrajz, történelem, művészet, tanácsok a tanuláshoz stb. — Feldolgozzák a Fiúk és Lányok Évkönyve egyes köteteit is 1964-től kezdődően. A szépirodalmi jellegű anyagot figyelmen kívül hagyják, kizárólag a jelentősebb ismeretterjesztő cikkeket dolgozzák fel. A cédulákat a tizedes osztályozási rendszer alapján, a szakcsoportok sorrendjében osztják be a katalógusba. Egy-egy csoporton belül a rendszavak betűrendjében sorakoznak a kartonok. Általában a következő szakcsoportokból találunk anyagot: 3-as, 39-es, 5-ös, 51-es, 52-es, 53-as, 610-es, 620-as, 630-as, 910-es, 914-es szakcsoportok. Művészeti tárgyú tanulmány igen kevés akad, annál több a hazai útleírás, a magyar történelmi anyag és a külföldi útibeszámoló.

A III. kerületi 8-as gyermekkönyvtárban 1966 óta szerkesztik a *Turista* című folyóirat cikk-katalógusát. Példányonként átlagosan 5 cikket dolgoznak fel. Jelentősebb témakörök: külföldi útibeszámolók, Magyarország tájai, természetvédelem, turisztika.

Az V. kerületi 5-ös gyermekkönyvtárban 1966-tól a *Föld és Ég* című folyóirat fontosabb cikkeit dolgozzák fel. Űrhajózási, földrajzi és csillagászati cikkek szerepelnek a katalógusban.

A kerületi könyvtárak osztálya még 1968-ban tájékoztatót jelentetett meg *Kiegészítő katalógusok a hálózatban* címmel. Az időközben történt változásokról, a katalógusok számának örvendetes növekedéséről a közeljövőben megjelenő 2. kiadás ad majd számot. A tájékoztatóból kiderül, hogy az egyes kerületi könyvtárakban milyen kiegészítő katalógusok találhatók. A tájékoztató segítségével a hálózat könyvtárosai tudomást szerezhetnek a kész katalógusok fajtáiról és lelőhelyeiről, s így az olvasószolgálati munkában felmerülő kérdésekre bármely könyvtár — telefonérdeklődésre — azonnal választ kaphat és egyben adhat is olvasóinak. Ezzel az eddig csak helyi használatra, nagy munkával készült katalógusok az egész hálózatban közkinccsé válnak.

H. Drechsler Ágnes

IRODALOM

Drechsler Ágnes: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a műszaki kultúra szolgálatában. = Műszaki Egyetemi Könyvtáros. 1968. 1. sz. 37 – 39. l.

Marton János: Az ETO és a tárgyszókatalógus komplex alkalmazása nagykönyvtárakban. = Könyvtári Figyelő. 1973. 3. sz. 265 – 273. l.

Marton Tiborné: Könyvek és olvasók az újpesti könyvtár műszaki részlegében. Bp. 1964, FSZEK. 17 l. (Tapasztalataink.)

Maruszki József: A műszaki részlegek munkája a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtáraiban. = Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója. 1962. 4. sz. 67 – 71. l.

Műszaki tárgyszókatalógus. (Összeáll. Szecsődi János.) Bp. 1967, FSZEK. 445 l.

Szecsődi János: A természettudományos és műszaki könyvek forgalma hálózatunkban. = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve 1966 – 67. Bp. 1968, FSZEK. 177 – 183. l.

Szilágyi Tibor: A tárgyszó és problémái. = Könyvtáros. 1970. 7. sz. 400 – 403 l.

Tárgyszó és tárgyszókatalógus. (Szemle) Szerk. Szilágyi Tibor. Bp. 1968, KMK. 231 l.

*

Schneider, Georg: Handbuch der Bibliographie. 4. veränd. u. verm. Aufl. Leipzig 1930, Hiersemann. IX, 674 l.

Vorstius, Joris: Die Sachkatalogisierung in den wissenschaftlichen Allgemeinbibliotheken Deutschlands. Leipzig 1948, Harrassowitz. VIII, 58 l.

AZ OLVASÓK LEMORZSOLÓDÁSÁNAK OKAI A 9. SZ. KERÜLETI KÖNYVTÁRBAN

I. A vizsgálat előzményei

Művelődéspolitikánk alapvető céljai közé tartozik a szabadidő kulturált eltöltésének elősegítése. Ennek egyik legfontosabb lehetősége a rendszeres olvasás. Az önművelés és továbbképzés jelentős részben szintén a könyvek segítségével valósulhat meg maradéktalanul. A könyvtár feladata tehát, hogy a meglevő olvasási igényt feltétlenül kielégítse, illetve állandóan fokozza és magasabb színvonalra emelje. Nem elhanyagolható probléma ezért a közművelődési könyvtárakban az olvasók lemorzsolódása. A lemorzsolódás mértéke könyvtáranként változó. Függ a könyvtárak adottságaitól és lehetőségeitől, az állomány minőségétől és mennyiségétől, az olvasókkal való foglalkozás intenzitásától, valamint a könyvtári környezet lakosságának összetételétől, életmódjától, fluktuálódásától és könyvtári igényeitől A jelenség túlnő azon a kérdésen, hogy az olvasó az adott könyvtárban olvas e – vagy máshol. Ezzel kapcsolatban a legjelentősebb probléma az, hogy kialakult-e rendszeres olvasási szokása, (olvas-e más könyvtárban, vásárol-e könyvet stb.) vagy pedig az adott könyvtárban olyan negatív behatás érte, hogy más könyvtárban sem próbál aktivizálódni, illetve „elment a kedve" az olvasástól.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban e témával kapcsolatban több felmérés készült. Polónyi Péter 1966-ban készítette el vizsgálatát, bővebben elemezve a 37. számú kerületi könyvtár adatait.[1] Megállapította, hogy a lemorzsolódás könyvtáranként változó. Ennek döntő oka: „a könyvtárak belső, objektív és szubjektív komponenseiben keresendő (állományösszetétel, szakmai felkészültség, olvasókkal való bánnitudás stb . . .)." Szerinte a jobb munkát akadályozza, hogy „. . . nincs olyan mutatórendszerünk, amely a teljesítmények reális, objektív kritériumok alapján, egzakt módon történő értékelését lehetővé tenné." Feltevése, hogy „a lemorzsolódó olvasók körülbelül 25%-ot megközelítő részének – sok esetben nem is tudatosított, s még kevésbé bevallott – csalódottsága, olyan élményhiányra vagy éppenséggel negatív élményre vezethető vissza, amelyek:

a – nem kielégítő könyvállományunkból – hibás szerzeményezési gyakorlatunkból –

b – olvasószolgálati munkánk balfogásaiból, mulasztásaiból következnek –.

Javaslatai: olyan „mutató, s egyben minősítő rendszer bevezetése, amely a könyvtári munka hatékonyságának mérését, teljesítményeink reális értékelését teszi lehetővé." A „jobb eredmények elérését az anyagi ösztönzés (premizálás) eszközeivel is elő kell segíteni." „A lemorzsolódás évenként, könyvtáranként, és olvasókategóriánként erősen különböző mértékének, a jelenség okainak, a folyamat tendenciájának pontos megismerése céljából alaposan kidolgozott program és metodika szerint többirányú vizsgálatot kell folytatni."

[1] Polónyi Péter: Az olvasók lemorzsolódásának vizsgálata. (Kézirat.)

Az olvasás folyamatosságáról és az olvasók lemorzsolódásának okairól Ballagi Ágnes is készített felmérést.[2] A vizsgálat 1968-ban készült. Megállapításai: „A passzívvá váló könyvtártagoknak kisebb része az újabban beiratkozott, 1–2 éves tag, (ezek 45%-a szakította meg az olvasás folyamatosságát) viszont a végleg távolmaradók között arányuk magasabb, 50,5%-os volt." Kimutatásai alapján a fiatalok közül került ki a legtöbb szünetelő. A nem szerinti megoszlásnál a férfiak térnek kevésbé vissza a könyvtárba. A foglalkozás szerinti megoszlásnál a „munkások, de főleg a főiskolások beiratkozási arányuknál nagyobb mértékben maradnak távol, azonban a tartósan távolmaradók legnagyobb arányban az általános iskolát be nem fejezett olvasók köréből kerülnek ki."

Vizsgálata alapján: „az olvasók szünetelésének közvetlen okai javarészt a könyvtáron kívüli tényezőkön alapulnak, azok az élet természetes ritmusából következnek, (átmeneti elfoglaltságok, betegség, elutazás) s ezek között olyanok is szerepelnek, amelyek az adott könyvtárból való végleges kikapcsolódásra vezetnek."

Javaslatai: – visszahívókkal való aktivizálás
– rendszeres könyvtárprogpaganda

A könyvtár hibájából eredő szünetelés, melyet kb. 10%-ban jelöl meg, szerinte nem a könyvtár szubjektív, hanem objektív adottságával van összefüggésben, úgymint: elégtelen könyvvásárlási keret, rossz helyiség és személyzeti viszonyok."

„A könyvtárosok feladata a szünetelés csökkentésében: lehetőségeikhez képest igen nagy figyelmet kell fordítaniok elsősorban a kezdő olvasókra, továbbá azokra, akik kevés iskolával rendelkeznek, s ezért már viszonylag kisebb kényelmetlenségek is elkedvetlenítik őket. Nagyon tapintatosnak kell lenniök a késedelmeskedők díjainak, az elveszett könyvek értékének beszedésekor. Megkülönböztetett figyelemmel biztosítsák a keresett könyv visszaérkezésekor az olvasó értesítését."

Saját felmérésem kiterjed az olvasás folyamatosságának vizsgálatára, a visszahívók hatására, valamint a passzívvá vált olvasók elmaradása okainak, lehetőségeink szerinti feltárására. Az ismertetett felmérések tapasztalatait, megállapításait igyekeztem munkám során felhasználni, illetve összevetni saját eredményeimmel.

II. A vizsgálatot végző könyvtár főbb adatai

Helye, szolgáltatások

Felmérésemet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 9-es számú kerületi könyvtárában végeztem, amely szabadpolcos, önálló folyóiratolvasóval, valamint olvasóteremmel rendelkezik. Gyermekrészlege nincs.

Személyi feltételek: a könyvtár hat 8 órás és három 4 órás könyvtárossal rendelkezik. Kölcsönzési időben 4–6 könyvtáros foglalkozik az olvasókkal, közülük 1–2 tájékoztat, segít a választásban. Az olvasók 3 szépirodalmi és 3 ismeretterjesztő könyvet kölcsönözhetnek egy alkalommal. Megbízható olvasóknak szükség esetén kézikönyvtári könyvet is kiadunk egy, maximum két napra.

Nyitvatartás: megegyezik a hálózatban rendszeresített nyitvatartási időkkel, tehát három nap délután, két napon pedig délelőttől kora délutánig. Az olvasóterem hétvégén is látogatható.

Könyvtári tájékozódás, tájékoztatás: a könyvek szabadpolcon vannak elhelyezve, külön a szép- és szakirodalom.

[2] Ballagi Ágnes: Az olvasás folyamatossága a kerületi könyvtárakban. = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. XIV. 1968–69. Bp. 1970, FSZEK ..... p. 189–197.

Kiemelések:
Új könyvek
Kötelező olvasmányok
Modern könyvtár
Utópisztikus-fantasztikus irodalom, valamint az ismeretterjesztő könyvek közül a sorozatok többsége ún. „papucsokban".

Katalógusok:
Betűrendes szerzői katalógus
Szakkatalógus
Címszó katalógus, ezenkívül marxista és irodalmi elemző, valamint két témakatalógus: földrajzi és híres emberek katalógusa.

Eligazító, tájékoztató táblák:
A könyvtár térképe
Ismertető a katalógusban való keresés módszeréről
Megrendelt napi-, hetilapok és folyóiratok jegyzéke, két példányban (kölcsönző és olvasóteremben elhelyezve).
Egyéb, kisebb táblák, pl. új könyvek, kötelező olvasmányok, tájékoztató könyvtáros stb.

A tájékozódást és a könyvek kiválasztását elősegítik még a kölcsönözhető ajánló bibliográfiák, az olvasóknak szétoszthatő kisebb ajánló könyvjegyzékek, kiállítások.

Az olvasói igények alapján intenzíven működik az előjegyzés, a kölcsönzés határidejének meghosszabbítása telefonon, a jelentkező szükségletek és igények alapján összeállított desideráta füzet vezetése, illetve az ebben szereplő könyvek lehetőség szerinti beszerzése.

AZ ÁLLOMÁNY

Év	Összes állomány		Szépirodalom		Szakirodalom	
	db	%	db	%	db	%
1970	45 950	100	24 421	53,1	21 529	46,9
1971	47 674	100	25 254	53,–	23 420	47,–

ÚJ SZERZEMÉNYEK

Év	Összes beszerzés		Szépirodalom		Szakirodalom	
	db	%	db	%	db	%
1970	3816	100	2025	53,1	1791	46,9
1971	4985	100	2849	57,1	2136	42,9

Kézikönyvtári állomány: (átlagosan a vizsgált időszakban) 6 600 db könyv
73 féle napilap, hetilap, folyóirat

AZ OLVASÓK

Év	Összes olvasó		Ebből új beiratkozó		Összes olvasóból lemorzsolódott	
	fő	%	fő	%	fő	%
1970	4660	100	1302	27,9	1263	29,–
1971	5369	100	1674	31,1	965	20,7

A lemorzsolódást a következő módon számítottam ki:
1969-ben az összes beiratkozott olvasók száma: 4 621
1970-ben az összes beiratkozott olvasók száma: 4 660
1970-ben új beiratkozott összesen 1 302
tehát az 1969-ben beiratkozott olvasókból megmaradt: 3 358

Ezután az 1969-ben beiratkozott olvasók közül kivontam azokat, akik 1970-ben továbbra is kölcsönöztek. Ezek szerint nem iratkozott be újra 1 263 olvasó.
Az 1970-es év adataihoz kiegészítésül meg kell jegyeznem, hogy a könyvtár 1970. I. hó 6-ától V. 18-áig átalakítás miatt zárva volt. Ez a tény kedvezőtlenül hatott az 1969-ben beiratkozott olvasók átiratkozására, az új olvasók számának gyarapodására és természetesen a lemorzsolódás mértékére is. Az átalakításkor bővült a könyvtár új, tágasabb olvasóteremmel és folyóiratolvasóval.

Jelenlegi statisztikai rendszerünk az olvasónaplóban nem regisztrálja, ha valaki több éves szünetelés után tér vissza a könyvtárba. Ezt csak az olvasó tasakjáról lehet megállapítani. Bár ez a jelenség nem gyakori, (a visszatérés aránya a szünetelés kezdetétől számított idő növekedésével csökken, míg ez a folyamat szinte teljesen leáll) mégis bizonyos fokig pontatlanná teszi számításaimat. Pontatlanságot okoznak az ún. „párhuzamos beiratkozások" is, amikor az olvasó nem kéri előző tasakját, (elfelejti vagy nem tudja, hogy megőriztük) és új tasakot tölt ki visszatérésekor.

EGYÉB STATISZTIKAI ADATOK

	1970	1971
Egy beírt olvasóra jutó könyv	9,86	8,84
Új beszerzésből egy olvasóra jutó könyv	0,81	0,93
Kölcsönzési napok	164	259
Kölcsönzési esetek	37 112	64 541
Kölcsönzött kötetek	122 443	215 748
Olvasótermi látogatók összesen	3 233	6 249
Helyben olvasott könyvek	3 153	6 213

III. A vizsgálat módszerei

A lemorzsolódás okainak felmérése kérdőívvel

A kérdőíveket az 1972-es év elején küldtük el azoknak az olvasóknak, akik 1971-re nem hosszabbították meg tagságukat. Ez elméletileg egy éves szünetelést jelent. Azonban sok olvasó már az 1970-es év elejétől nem kölcsönzött, (bár 1970-re beiratkozott) tehát 1972 elején nem egyéves szünetelő, hanem kétéves. A szünetelés idejének heterogén összetétele ellenére ezeket az olvasókat homogén sokaságnak tekintjük, azon közös tulajdonság alapján, hogy mindegyikre érvényes a több mint egyéves szünetelés.

A kérdőívek összeállításakor a következő kérdésekre akartunk választ kapni:

– milyen indíték, igény vagy szükséglet alapján iratkoztak be olvasóink a könyvtárba? (A válasz esetenként magában hordozza a lemorzsolódás okát is, pl. ideiglenesen vette igénybe könyvtárunkat, amíg a közelében levőt tatarozták, csak egy bizonyos könyvet keresett, csak kötelező olvasmányt keresett, ideiglenesen lakott Budapesten stb.)

– miért nem kölcsönöznek a volt olvasók jelenleg könyvtárunkból? (Saját életükben bekövetkezett változások miatt, vagy a könyvtár valamely hibájából nem hosszabbította meg tagságát, esetleg egyéb ok miatt). Már a kérdőív összeállításakor reméltem, hogy az olvasók életmódjuk megváltozását fogják döntő többségben megjelölni az elmaradás okaként. Ez a feltevésem beigazolódott, csupán egyetlen olyan válasz érkezett, amely arra hivatkozott, hogy kizárólag a könyvtár hibájából nem hosszabbította meg tagságát.

A kérdőív tartalmaz véleménykutatás jellegű kérdéseket is, melyek nem tartoznak szorosan a témához. (Mert pl. ha valaki azért maradt el a könyvtárból, mert nem volt zenehallgatási lehetősége – ezt döntő érvként nem fogadhatjuk el, mert ezzel a ténnyel a beiratkozásakor tisztában volt.) Ezeket a kérdéseket azért készítettem, hogy jobban megismerhessük olvasóink igényeit, illetve könyvtárunkról alkotott véleményüket.

A kérdőív a következő kérdéseket tartalmazza:

Kora: .....

Neme: .....

Foglalkozása: .....

I. Mi volt az oka beiratkozásának a könyvtárba?

1. Általában szeret olvasni.
2. Kötelező, illetve ajánlott irodalom elolvasása, kölcsönzése.
3. Nem tud annyi könyvet vásárolni, mint amennyit szeretne elovasni.
4. Egy önt érdeklő témához keresett anyagot. Mi volt az a könyv, illetve téma, amelyet első kölcsönzésekor keresett? .....
5. Amikor könyvtárunkba beiratkozott tagja volt-e már más könyvtárnak is? Melyiknek? .....
6. Egyéb, éspedig: .....

II. Miért nem kölcsönöz jelenleg könyvtárunkból?

A) 1. Kevés ideje van
2. Ritkán tartózkodik itthon
3. Elköltözött
4. Más könyvtárba jár, éspedig: .....
5. Most nincs szüksége könyvekre. Miért? .....
6. Egyéb, éspedig: .....

B) 1. Az ön által keresett könyvek nincsenek meg állományunkban, éspedig: .....
2. Ritkán találja bent az önt érdeklő könyveket, éspedig: .....
3. Hiányol valamit a könyvtár szolgáltatásai közül, éspedig:
   - zenehallgatási lehetőség
   - nyelvleckehallgatási lehetőség hanglemezről
   - idegennyelvű könyvek
   - diafilm kölcsönzés
   - klubélet
4. Talál-e valamilyen hiányosságot a könyvtár, illetve a könyvtárosok munkájában, éspedig: .....
5. A könyvtár nyitvatartási ideje nem felel meg önnek, miért? Javaslat: .....
6. Nehezen tudja betartani a könyvtár szabályait, miért?
7. Egyéb, éspedig: .....

C) 1. Használta-e a könyvtár olvasótermét? .....
2. Csak az olvasóterem szolgáltatásait vette igénybe.
3. Az olvasóteremből csak a folyóiratolvasót látogatta.
4. Amennyiben csak az olvasótermet látogatta, mi volt az oka elmaradásának? ..
5. Talál-e valamilyen hiányosságot az olvasóteremben? .....

A kérdőívvel együtt, volt olvasóink kísérőlevelet is kaptak, melynek a szövege így hangzott:

Kedves Olvasónk!

Sajnálattal állapítottuk meg, hogy Ön könyvtárunkból jelenleg nem kölcsönöz könyveket. Olvasóink elmaradásának okairól felmérést szeretnénk készíteni, munkánk jobbá tételének érdekében. Az Ön segítségét is kérjük ehhez a munkához. Szíveskedjék elmaradásának okát a megadott lehetőségek közül aláhúzással, illetve válaszadással megjelölni és a kérdőíveket címünkre visszaküldeni. Segítségét előre is köszönjük. Állományunkban elmaradása óta sok új könyv és folyóirat található meg. A könyvtárosok segítséget nyújtanak a tájékozódásban és a könyvek kiválasztásában. Amennyiben nincs komoly oka elmaradásának, szeretnénk mielőbb körünkben üdvözölni.

Budapest, 1972. március

9. sz. könyvtár dolgozói

A kérdőív adatainak feldolgozása

1972. január elsején az összes lemorzsolódott olvasó száma 965 volt, az 1970. év olvasóinak 20,7%-a. 1972. április 15-én (a visszahívók és kérdőívek kiküldése után) változatlanul szünetelő volt 724 olvasó, az 1970-ben beiratkozottak 15,5%-a. Az év elején kiküldött visszahívók után kb. egy hónap múlva küldtük el a kérdőíveket, összesen 700 olvasónak. (Azért ennyinek, mert egyrészt kerek számokkal akartunk dolgozni, másrészt néhány tasakon volt már olyan jelzés, hogy az olvasó hosszabb ideje beteg, elköltözik stb.) A 700 kérdőívből visszaérkezett 347 db. Ebből értékelhető volt 278. A többi kérdőív hiányos, mert többnyire nem az olvasó töltötte ki. (Pl. ha az olvasó meghalt, bevonult katonának stb.) Már a visszahívóra is érkezett 80 ilyen jellegű információ. Ezeket a válaszokat a kérdőív hiányos válaszaival együtt felhasználtam és értékeltem abban a kérdéscsoportban, mely az olvasók elmaradásának okaival foglalkozik.

A lemorzsolódott olvasók megoszlása tagsági idejük szerint:

Tagsági idő	%
1 éve tag	29,8
2 éve tag	27,6
3 éve tag	12,2
4 éve tag	9,8
5 vagy több éve tag	20,6
Összesen	100,–

Mi indokolhatja az egy- két éves tagok lemorzsolódásának nagy arányát?
Ballagi Ágnes vizsgálata[3] is megerősíti azt a tényt, hogy – „a tagság időtartama összefügg a szüneteléssel". Az ő felmérése távolmaradóknak veszi azokat, akik 7 hónapot meghaladó szünetelők. Az összes távolmaradók közül – nála – 50,5% az 1–2 éves tag. Saját felmérésemben 57,4%. A szám valószínűleg azért magasabb, mert én több mint egyéves szünetelést vettem alapul. Ennek a mindkettőnknél magas számnak csökkentésében Ballagi Ágnes hangsúlyozza a könyvtárosok felelősségét. (Az új olvasókkal való gondos foglalkozás, gyermekkönyvtárból való ünnepélyes, csoportos átiratás fontossága, folyamatos, jó kontaktus megteremtése.) Ezzel a véleménnyel egyetértek, de – szerintem – ha az új könyvtártagot nem sikerült aktív olvasónkká nevelnünk, ennek a „sikertelenségnek" két oldala van;

[3] Ballagi Ágnes id. műve.

– ha az olvasó néhány kölcsönzés után kimarad, mert ez idő alatt nem volt olyan könyvélménye, mely továbbra is vonzaná őt a könyvtárhoz – ugyanekkor ez a néhány alkalom nekünk is kevés volt arra, hogy megismerjük a kölcsönző olvasottsági fokát, ízlését, egyéniségét.

Mándi Péter: Könyv és közönsége[4] című művében, egy felmérés szerint, az olvasói magatartás három fő típusát különbözteti meg:

Rendszeresen olvas könyvet a vizsgált személyek	24,3 %-a
Időnként olvas könyvet a vizsgált személyek	36,3 %-a
Egyáltalán nem olvas könyvet a vizsgált személyek	39,4 %-a

A könyvtárosnak aránylag könnyű akkor a dolga, ha egy rendszeresen olvasó, új beiratkozóval kell kontaktust teremtenie. Az olvasóvá nevelés és kapcsolat kialakítás a második és harmadik csoportnál problématikus. Semmiféle statisztikai adat, amelyet az olvasóról felveszünk, nem mutatja ki, hogy az olvasó melyik csoportba tartozik, különösen mert a tájékoztató könyvtáros munkája során nem is találkozik ezekkel az adatokkal. Az olvasót megismerni tehát csak a személyes beszélgetés, könyvajánlás során lehet. A tájékoztató könyvtárosnak minden egyes könyvkölcsönzés alkalmával újból meg kell alkotnia ítéletét az olvasóról, hiszen ötezer olvasó és tíz könyvtáros olyan dinamikus mozgást végez a kölcsönzések során, hogy ugyanaz az olvasó ugyanavval a könyvtárossal ritkán találkozik, s még ha a találkozás meg is történik, nem biztos, hogy a könyvtáros emlékszik az előző esetre.

– a lemorzsolódás másik, kimutathatóbb oka ezeknél az olvasóknál, hogy azok, akik nem sokkal a könyvtár tatarozása előtt iratkoztak be, (1969 végén, illetve 1970 elején) nem kerültek annyira a könyvtár vonzásába, hogy a megnyítás után ismét felkeressék.
– a harmadik feltevés, hogy azok akik egy meghatározott könyvért keresték fel könyvtárunkat, statisztikailag egy éves tagságú kölcsönzőként vannak nyilvántartva, bár csak a könyv kölcsönzésekor és visszahozatalakor kerestek fel bennünket.

A lemorzsolódott olvasók megoszlása életkoruk szerint, összehasonlítva a vizsgált időszak összes beiratkozott olvasóival:

Kor	Bairatkozott: %	Lemorzsolódott: %
15 – 19 éves	22,4	18,–
20 – 26 éves	19,6	25,–
26 év felett	58,–	47,–
Összesen	100,–	100,–

Az adatok szerint a legtöbb lemorzsolódó a 20 – 26 évesek csoportjából került ki. Ennek feltételezett okai közt első helyen szerepel az a tény, hogy ebben a korban adódik a legtöbb életmód változás. Az iskola befejezése, gyakoribb munkahely változás – amely során a könyvtár kiesik az útvonalból, családalapítás – melynek 50%-os velejárója a más helyre költözés, valamint a fiúk többsége bevonul katonának, s ez megszokott életritmusukból két éves kiesést okoz. Mindehhez hozzájárul még az is, hogy ez a korosztály intenzív szellemi életet él, sokan tanulnak közülük. Kulturális igényeik ebben a korban a legnagyobbak, gyakran előfordul, hogy több könyvtárnak olvasói, illetve hogy szakmai olvasási igényeiket csak nagyobb szakkönyvtárak és olvasótermek képesek kielégíteni.

[4] Mándi Péter: A könyv és közönsége. Bp. 1968, Közgazd. és Jogi Kiadó. 293 p.

A lemorzsolódott olvasók megoszlása foglalkozásuk szerint, összehasonlítva a vizsgált esztendő összes beiratkozott olvasóival:[5]

Foglalkozás	Beiratkozott: %	Lemorzsolódott: %
Szakmunkás	19,3	20,1
Segédmunkás	–	5,–
Önálló termelő	–	–
Mezőgazdasági dolgozó	–	–
Vezető, szakalkalmazott	15,3	18,2
Adminisztrátor, irodai dolgozó	10,8	11,–
Középiskolás	17,5	14,–
Főiskolás	3,5	6,3
Szakmunkás tanuló	3,1	4,–
Nyugdíjas, háztartásbeli	27,3	21,–
Egyéb	3,2	0,4
Összesen	100,–	100,–

A legnagyobb mérvű a lemorzsolódás a munkások, a vezetők és a főiskolások kategóriájában. Ebből természetesen számunkra a szak- és segédmunkások csoportja problémás, hiszen mind a vezetőknél, mind a főiskolásoknál feltételezhetőbb a rendszeres olvasás, akár megvásárolt, akár kölcsönkönyvtári könyvek esetében. Szakmai érdeklődésüket a nagyobb szakkönyvtárak anyaga elégíti ki. A munkásokra az itt felsorolt felvetések kevésbé állnak.

A kérdőívek visszaküldőinek nem, kor, foglalkozás szerinti megoszlása.

Nem szerinti megoszlás	%
Férfi	44,5
Nő	55,5
Összesen	100,–

Kor szerinti megoszlás	fő
14 – 19 éves	49
20 – 25 éves	93
26 – 30 éves	32
31 – 40 éves	20
41 – 50 éves	15
51 – 60 éves	20
60 év felett	49
Összesen	273

Foglalkozás szerinti megoszlás	fő
Szakmunkás	38
Segédmunkás	7
Önálló termelő	–
Mezőgazdasági dolgozó	2
Vezető, szakalkalmazott	66
Adminisztrátor, irodai dolgozó	47
Középiskolás, szakmunkás tanuló*	31
Főiskolás	25
Nyugdíjas, háztartásbeli	55
Egyéb	7
Összesen	278

* A középiskolások azért szerepelnek együtt a szakmunkás tanulókkal, mert a kérdőívek kitöltői foglalkozásukat a tanuló szóval jelölték meg.

Ezek után vizsgáljuk meg a kérdőívre beérkezett válaszokat. I. Mi volt az oka beiratkozásának a könyvtárba? Volt aki több választ adott erre a kérdésre, de volt aki egyetlen indokot tartott fontosnak. Vizsgáljuk meg először az egyedi válaszokat.**

[5] 1971-ben módosítás történt az adatok felvételében, ezért az 1970-es adatokat is az új rendszer szerint kellett csoportosítani. A szétválasztás nem minden esetben volt lehetséges, illetve nem mindig tükrözi a valódi képet.

** Egyedi válasznak azokat a válaszokat tekintettem, amelyek az első kérdéscsoportra adott felelet lehetőségek közül, csak egyet jelöltek meg a beiratkozás okaként.

Foglalkozás	Ált. szeret olvasni	Kötelező irodalom	Nem tud elég könyvet venni	Egy témához keresett könyvet	Összesen
Szakmunkás	13	3	2	3	21
Segédmunkás	2	–	1	–	3
Önálló termelő	1	–	–	–	1
Mezőgazdasági dolgozó	–	–	–	–	–
Vezető, szakalkalmazott	28	2	6	5	41
Adminisztrátor, irodai dolgozó	18	4	3	1	26
Középiskolás, szakm. tan.	8	5	–	2	15
Főiskolás	4	1	2	1	8
Nyugdíjas, háztartásbeli	35	–	4	2	41
Egyéb	5	1	–	1	7
Összesen	114	16	18	15	163

A legtöbb olvasó beiratkozásának okaként azt jelölte meg, hogy általában szeret olvasni. Akadnak azonban olyan válaszok is amelyek arra utalnak, hogy az olvasó nem aktív és folyamatos kölcsönzési szándékkal keresett fel bennünket, mert csak kötelező olvasmányt, illetve csak egy témához keresett anyagot.

A következő táblázat az összes válaszokat tartalmazza.[6] Az összesítésben nincs feltűntetve 29 – az egyéb kérdésre adott válasz. Ezek közül 27 arra hivatkozott, hogy csak ideiglenesen vette igénybe szolgáltatásainkat, mert a megszokott könyvtárát tatarozták. Két diáklány pedig azt a választ adta, hogy az iskola tette kötelezővé a beiratkozást! (Ez azt hiszem pedagógiai túlkapás, melynek hatása pont ellenkező, mint amit el szerettek volna érni vele.)

Foglalkozás	Ált. szeret olvasni	Kötelező irodalmat keresett	Nem tud elég könyvet venni	Egy témához keresett könyvet	Összesen
Szakmunkás	30	12	12	7	61
Segédmunkás	5	1	3	3	12
Önálló termelő	2	–	–	1	3
Mezőgazdasági dolgozó	–	–	–	–	–
Vezető, szakalkalmazott	52	10	25	13	100
Adminisztrátor, irodai dolgozó	39	8	20	7	74
Középiskolás, szakmunkástanuló	27	9	9	8	53
Főiskolás	19	11	13	4	47
Nyugdíjas, htb.	43	–	12	4	59
Egyéb	5	1	–	1	7
Összesen	222	52	94	48	416
%	53,3	12,5	22,7	11,5	100,0

[6] Az összes válasz alatt azt értem, hogy a legtöbb olvasó több választ jelölt meg a beiratkozás okaként – ezek összességét dolgoztam fel ebben a táblázatban.

Tehát az olvasók döntő többsége azért iratkozott be, mert szeret olvasni, és nem tud annyi könyvet vásárolni, mint amennyit szeretne elolvasni. (53,3% + 22,7% = 76%) Kisebb részük jött olyan szándékkal mely csak egy vagy néhány könyv kikölcsönzését célozta. (12,5% + 11,5% = 24%)

A beiratkozottak 76%-a feltehetőleg aktív tagja akart lenni könyvtárunknak, mégis lemorzsolódott. Itt már közrejátszhat az az „élménytelenség", amit a könyvtár váltott ki belőlük.

Az olvasók egyötöde adott választ arra a kérdésre, hogy milyen könyvet kerestek, illetve kölcsönöztek ki beiratkozásukkor.

Ezek megoszlása:

Szépirodalom	db
Általában szépirodalmat	13
Kötelező olvasmányt	10
„Könnyű" irodalmat, krimit	5
Régen megjelent könyvet	5
Fantasztikus irodalmat	2
Modern irodalmat	2
Új szovjet irodalmat	2
Verseskönyvet	2
Idegennyelvű könyvet	1
Összesen	42

Ismeretterjesztő művek	db
Természettudomány	9
Társadalomtudomány	8
Műszaki tudomány	6
Filozófia	5
Művészet	5
Irodalomtudomány	5
Útleírás	3
Történelemtudomány	1
Sport	1
Összesen	43

A kérdőív első csoportjának ötödik kérdésére, hogy amikor könyvtárunkba beiratkozott, tagja volt-e már más könyvtárnak is, a lemorzsolódott olvasók 31,5%-a válaszolt igennel.

A következő kérdéscsoport 4. kérdésére: azért hagyta-e el könyvtárunkat mert jelenleg más könyvtárba jár; 40 olvasó jelölte meg *csak* ezt a választ, 74 olvasó egyéb válaszokkal együtt. 27 esetben a kérdőívet kitöltők előzőleg arra hivatkoztak, hogy könyvtárunkat csak ideiglenesen vették igénybe, (mert ott átalakítási munkák folytak) és visszatértek saját könyvtárukhoz.

Összesen tehát 141 olvasóról van olyan adatunk, hogy jelenleg más könyvtár tagja. Ez, a kérdőívet visszaküldő olvasók 50,7%-a, és azt jelenti, hogy csak a mi könyvtárunkban számítanak a lemorzsolódott olvasók közé. Természetesen azt nem tudjuk, hogy az említett könyvtárak aktív olvasói-e, de többségük a rendelkezésünkre álló adatok alapján már nem kezdő olvasó, hiszen a válaszok 31,5%-a tartalmazza, hogy már előzőleg is jártak könyvtárba, és a máshol tovább olvasók valószínűleg főleg közülük kerültek ki.

A lemorzsolódás egyéb okai:

A II. kérdéscsoport első kérdésére szeretnék részletesebben kitérni: Kevés ideje van. Sokat dolgozik és ezért van kevés ideje, vagy pedig szabadidejéből jut kevés az olvasásra? Mándi Péter szerint[7] „van olvasó aki kevés szabadidejéből alig tud kiszakítani valamit az olvasásra, a másik viszont felesleges szabadidejét üti el vele." Ha valaki a második csoportba tartozik, nem sok választja el attól, hogy ne is olvasson, ha a könyveknél jobb szórakozást talál magának. Itt tehát ismét felvetődik a gondolat a könyvtár (illetve a könyvek) élménytadó, szórakoztató lehetőségeinek csak részbeni kihasználtságáról.

A következő táblázat adatai közé besoroltam azokat az információkat is, melyeket a kérdőíven kívüli válaszokból szereztem. (A kérdőíveket megelőzően kiküldött visszahívókra beérkezett válaszok, valamint azok a hiányos kérdőívek, melyek csak ezt a kérdést felelték meg.) Az adatok összesen 427 szünetelőre vonatkoznak.

Foglalkozás	Kevés ideje van	Ritkán tartózkodik itthon	Elköltözött	Más könyvtárba jár	Most nincs szüksége könyvre	Egyéb	Meghalt	Összesen
Szakmunkás	21	6	28	7	3	15	1	81
Segédmunkás	5	–	7	2	1	3	2	20
Önálló term.	2	1	–	–	–	–	–	3
Mezőgazdasági dolgozó	–	–	–	–	–	–	–	–
Vezető, szakalkalm.	34	6	40	42	5	9	1	137
Adm., irodai dolgozó	24	4	21	20	–	11	–	80
Középisk. szakm. tan.	18	–	11	19	2	10	–	60
Főiskolás	10	3	13	20	1	3	1	51
Nyugdíjas	13	1	25	41	2	22	20	124
Egyéb	1	1	1	1	1	3	–	8
Összesen	128	21	147	152	15	76	25	564
%	22,8	3,7	26,0	27,0	2,6	13,5	4,4	100,0

A legmagasabb százalékszámot a 4. kérdésre adott válaszok adják: más könyvtárba jár az olvasó. Ezután az elköltözött olvasók száma a legmagasabb, harmadik helyen áll a kevés időre hivatkozók száma. Megnyugtató, hogy aránylag kevés olvasó érzi úgy, hogy „most nincs szüksége könyvekre". Ebből az következik, hogy az olvasók döntő többsége olvas, illetve szeretne olvasni.

[7] Mándi Péter id. műve.

Kielemeztem, hogy milyen válaszokat adtak az olvasók az – „egyéb" és a „most nincs szükségem könyvekre" – kérdésekre, mert érdekes információkat tartalmaznak.

„Nincs szüksége könyvekre miért?"

A szakmunkások közül egy fő keveset olvas, a többi kettő saját könyveit olvassa.

A segédmunkásnak nincs türelme olvasni.

A vezetők, szakalkalmazottak közül négy saját könyveit olvassa, az ötödik befejezte tudományos-kutató munkáját.

A két középiskolás, szakmunkás tanuló saját könyveit olvassa. Ugyanezt a választ adta egy főiskolás is.

A nyugdíjas idős, és ezért már nem-tud olvasni.

Egyéb kategória: van olvasnivalója.

Olyan válasz, amely az olvasási kultúra alacsony fokára utal, csak kettő hangzott el. (Keveset olvas, illetve nincs türelme olvasni.)

Az egyéb kérdésre adott válaszok:

Szakmunkások:
- Bevonult katonának 4
- Esti iskolába jár 4
- NDK-ban dolgozik 3
- Sokat dolgozik 2
- Nincs komoly oka, újra beiratkozik 2

Segédmunkás:
- Beteg 3

Vezető, szakalkalmazott:
- Nincs komoly oka, újra beiratkozik 2
- Saját könyvtára van 2
- „Idegesít a határidő" 1
- „Matematikai vizsgáimat letettem" 1
- „Gyermekem született, vele foglalkozom" 1

Adminisztrátor, irodai dolgozó:
- Esti iskolába jár, tanul 5
- Gyermeke született 3
- „Nem jó a nyitvatartási idő" 1
- „Inkább veszek könyvet" 1
- „Kevés új könyve találtam, igaz hogy máshol sincs több" 1

Középiskolás, szakmunkás tanuló:
- Tanul 5
- Beteg 2
- A családi könyvtárat olvassa 2
- „Édesanyám hoz számomra más könyvtárból" 1
- „Az engem érdeklő könyveket meg tudom szerezni" 1

Főiskolás:
- Tanul 2
- Elköltözött és az olvasójegyét is elvesztette 1
- Amennyiben az évhosszabbításhoz nem kell ismét jótállót szereznie, újból igénybe veszi szolgáltatásainkat 1

Nyugdíjas:
- Beteg, szeme rossz, nem tud járni 14
- Mások visznek számára könyvet 4
- Örökölt egy „családi könyvtárat" 1

Rendszeresen járat újságokat, folyóiratokat, és ez neki elég 1
Unokájára vigyáz 1
Nem kapta meg a kért könyvet 1

Egyéb:
Katona 3

30 olvasónknak írtam a kérdőívek visszaküldése után. Főleg olyanoknak akiknél következtetni lehetett arra, hogy nincsenek tisztában szabályainkkal, illetve ismereteik hiányosak könyvtárunkról. Pl. Egy középiskolás tanuló levelet csatolt a kitöltött kérdőívhez, melyben fölteszi a kérdést a könyvtár dolgozóinak, hogy vajon azért nincsenek-e avangard könyveink, mert félünk a modern képzőművészettől? Megírtam, hogy a témához kb. 20 albumot tudunk ajánlani. Igaz, hogy ezek a könyvek értékük miatt többnyire a kézikönyvtárban találhatók, másrészt jó részük idegen nyelvű kiadvány, ezért nem mindenki számára vonzóak. Tehát amennyiben érdekli ez a szerintünk bő választékú anyag, keressen fel bennünket újból. (Az idegen nyelvű albumok témáihoz készítettünk magyar nyelvű vonatkozó irodalomjegyzéket, tehát olvasni is tud hozzá.)

A következtetések levonása előtt vizsgáljuk még meg azokat a kérdéseket, amelyek a könyvtár állományával, szolgáltatásaival, munkánkkal, nyitvatartásunkkal és szabályainkkal foglalkoznak. Ezek a kérdések nem adnak választ arra, hogy az olvasó miért maradt el a könyvtárból, de bizonyos fokig módosíthatja a válaszokat.

Az ön által keresett könyvek nincsenek meg állományunkban:

Ennek a kérdésnek az elemzése összefügg a könyvtár szerzeményezésével, amire később visszatérek.

Általában nem találta az őt érdeklő könyvet:	1
1945 előtt megjelent könyvet nem talált:	4
Német nyelvű könyvet nem talált:	1
Mai modern irodalmat nem talált:	2
Műszaki könyvet nem talált:	2
Speciális zenei könyvet nem talált:	1
Krimit nem talált:	1
Összesen:	12

Szerző szerint nem talált könyvet a könyvtárban	Fő	Állományban található példány
Bates-től	1	27
Bromfield-től	1	–
Remarque-tól	1	42
Vaszary-tól	1	–
Összesen	4	

Milyen könyveket találtak bent ritkán:

Általában az őket érdeklő könyveket ritkán találták bent:	7
Új könyvre várni kellett:	2
Ritkán talált új könyveket:	1
Keresettebb könyveket ritkán találtak:	2
Modern könyvtár sorozat könyveit keveset talált:	1
Őt érdeklő szakkönyvet nem talált:	1
Fantasztikus irodalmat keveset talált:	1
Idealista filozófusok könyveit nem találta bent:	1
Összesen:	16

Szerző szerint ritkán találtak könyvet	Fő	Állományban található példány
Keyes-től	1	5
Maupassant-tól	1	99
Moldovától	1	62
Remarque-tól	2	42
Összesen	5	

Hiányol-e valamit a könyvtár szolgáltatásai közül?

Ebbe a kérdéscsoportba tartozó kérdésekre az olvasók többsége nem úgy válaszolt, hogy ezeket a szolgáltatásokat valóban hiányolták könyvtárunkban, hanem hogy jó lenne ha lehetőségünk nyílna rá, illetve írjuk meg, hogy hol lehet ezeket már igénybe venni, főleg a zene és nyelvlecke hallgatás esetében.

– zenehallgatási lehetőség	23	(főleg diákok)
– nyelvlecke hallgatás	27	(vezetők, szakalkalmazottak),
– idegen nyelvű könyvek	26	(vezetők, szakalkalmazottak, nyugdíjasok)
– diafilm kölcsönzés	3	
– klubélet	18	(szakmunkások)
Összesen:	97	

Talál-e valamilyen hiányosságot a könyvtár, illetve a könyvtárosok munkájában:

45 olvasónk „megelégedését" fejezte ki könyvtárunkkal, illetve a könyvtárosok munkájával kapcsolatban. Megköszönték, hogy sokat segítettünk.

12 olvasónk él kifogással; észrevétellel. Ezek a következők:

1. Jó lenne, ha az olvasóterem 9-ig lenne nyitva.
2. A nagyobb érdeklődést kiváltó könyvekből jó lenne, ha két-három példánnyal rendelkeznénk.
3. A szépirodalom túlságosan egyoldalú.
4. Kevés, a mai modern ember problémáit érintő könyv.
5. Mióta a könyvtár szabadpolcos, nehezen tájékozódik, bár a könyvtárosok segítenek, egy emberrel nem tudnak eleget foglalkozni.
6. Nem jó a könyvtár elrendezése, több eligazító tábla kellene. (Sajnos nem tudtam kideríteni, hogy a könyvtár átalakítása előtt, vagy után morzsolódott-e le, mert ebben a kérdésben ez döntő fontosságú lenne.)
7. A késedelmi díj fizetését igazságtalannak érezte.
8. Az egyik könyvtáros megbántotta.
9. A könyvtárosok arrogánsak.
10. A könyvtárosok nem kedvesek, nem udvariasak.
11. Kicsit több érdeklődést.
12. Végül, egy olvasó azt válaszolta, hogy teljesen mindegy milyen okokból maradtak el olvasóink, nyilvánvaló, hogy a felsorolt okok válamelyike miatt. Jobb lenne ha e felmérés postaköltségeire kidobott pénzen inkább könyveket vennénk!

Bár a kifogással élők száma az összes válaszokhoz képest alig 5%, azonban, ha csak nem tájékozatlanságból ered, az okait lehetőség szerint meg kell szüntetnünk.

A könyvtár nyitvatartási idejével kapcsolatos kifogások, javaslatok:

– korai az este 7 órai zárás	10
– szombat délután is legyünk nyitva	4
– mindennap azonos időben nyissunk, zárjunk	3
– kevés a kölcsönzési idő	3
– vasárnap délután legyen klubnap	1
Összesen:	21

A könyvtár szabályaival kapcsolatos kifogások:

– kevés a 3 hetes határidő a könyvek elolvasásához	11
– kevés a 3 szépirodalmi könyv, melyet egy alkalommal kölcsönözni lehet	2
– a diákoknak nehéz jótállót keresni	1
– zavarja a csend, és hogy nem lehet dohányozni (a folyóiratolvasóban lehet)	1
Összesen:	15

A három hetes kölcsönzési határidőt nem találom kevésnek. Minden olvasó tisztában van saját, várható elfoglaltságával, illetve szabadidejével, s ennek megfelelően kölcsönözhet magának könyvet. Ha gyorsan elolvassa – jöhet korábban cserélni, de ha valami nem várt elfoglaltság jön közbe, vagy pl. a családból más is el akarja olvasni a könyveket – úgy – azokat meg lehet hosszabbítani, telefonon is. (Ezzel a lehetőséggel egyre több olvasónk él.)

Az utolsó kérdéscsoport szinte kizárólag csak tájékoztató jellegű. Eredetileg olyan olvasóknak is akartunk kérdőíveket küldeni, akik nem kölcsönöztek, csak az olvasótermet látogatták. Ezek száma azonban még a húszat sem érte el, így ennek külön vizsgálata nem volt elvégezhető. A kérdéseket azért hagytuk mégis a kérdőívekben, mert a vizsgált időszak alatt bővítették az új olvasótermet, illetve elkészült az új folyóiratolvasó, és kíváncsiak voltunk a látogatottságra, illetve az olvasók véleményére.

– használta-e a könyvtár olvasótermét? – igen	31
– csak az olvasóterem szolgáltatásait vette igénybe	5
– az olvasóteremből csak a folyóiratolvasót vette igénybe	11
Összesen:	47
– amennyiben csak az olvasótermet vette igénybe, mi volt az oka elmaradásának: jelenleg máshol olvas	1
– talál-e valamilyen hiányosságot az olvasóteremben, – igen –	2
Összesen:	3

Az utóbbi válasz kifogásai, hogy az olvasóteremben nincs óra, valamint, hogy kevés a sportkönyv és sport újság. Órát be fogunk szerezni, az olvasótermi sport anyagot viszont elegendőnek tartjuk.

IV. A kérdőíven szereplő lemorzsolódási okok összegezése

Egyetlen olvasó esetében beszélhetünk arról, hogy kizárólag a könyvtár hibájából történt a lemorzsolódás.

564 olvasó jelölt meg könyvtáron kívüli okot elmaradása magyarázataként. (– A – kérdéscsoport.) 182 ovasó hivatkozott pluszként olyan okokra, melyek a könyvtár szubjektív, vagy objektív hibáival kapcsolatban vannak. (– B – kérdéscsoport.)

– összes válasz: 746.

Könyvtáron kívüli okokra hivatkozik az összes válasz 75%-a. A kérdőív kitöltőinek 25%-a talált valamilyen hiányosságot a könyvtár munkájában, bár nem ezt tartották döntőnek elmaradásukban.

Ez az arány arra utal, hogy a könyvtár az olvasók nagyobb részének szükségleteit és igényeit kielégíti – s hogy munkánkban nincsenek nagy mérvű hiányosságok.

Felvetődnek olyan kérdések, amelyekre a vizsgálat már nem képes konkrét választ adni. Pl.;

- akiknek kevés az idejük könyvtárba járni, miért nem tudnak erre időt szakítani? (Nem is akarnak? Élményhiány?)
- aki ritkán tartózkodik itthon, máshol olvas-e, és hol?
- akik elköltöztek, beiratkoztak-e más könyvtárba?
- a fiatalok miért csak kötelező olvasmányért keresnek fel bennünket?
- miért nincs szüksége könyvekre? A saját könyvtár anyaga bőségében és választékában semmiképpen nem pótolhatja egy könyvtár állományát.

Tulajdonképpen túl kell lépnünk azon a kérdésen, hogy tőlünk miért morzsolódtak le az olvasók, mert ezen túlmenően az igazi problémának azt tartom, hogy a volt kölcsönzők rendszeres olvasók maradtak-e. Ebből a szempontból „lényegtelen", hogy az olvasók tőlünk nem kölcsönöznek könyveket, ha más könyvtár olvasói, (a vizsgált személyek 50,7%-a hivatkozik erre) vagy saját könyveiket olvassák. (7,5%)

Volt olvasóink 58,2%-áról van olyan információnk, melynek alapján következtethetünk rendszeres olvasásra. A fentmaradó 41,8%-ból ki kell vonnunk azokat, akik már nem élnek, 4,4%-ot, tehát marad 37,4%. Ez a szám azért jelentős és magas, mert olyan emberekről ad felvilágosítást, akik már egyszer eljutottak oda, hogy beiratkozzanak egy könyvtárba.

A következő vizsgálatok eredményeivel szeretném bővebben kiegészíteni az idáig tapasztaltakat.

Az ideiglenesen nem kölcsönző olvasók folyamatos megfigyelése.[8]

A megfigyelést féléves időtartamra terjesztettem ki, ezen belül megvizsgálva az összes szünetelést, külön azokat, akik az első három hónap után sem tértek vissza, valamint azokat akik végleg kimaradtak és ezt a szünetelés kezdetekor tudomásunkra hozták.

A megfigyelés módszere: – abban az esetben, amikor az olvasó csak visszahozott könyveket, de nem választott újat, a könyvtáros megkérdezte, hogy miért nem akar kölcsönözni. A kapott információt felírta egy kis kartonlapra, s ezt elhelyezte az olvasó tasakjában. Zárás után a kartonokra felírtam az aznapi dátumot, az olvasó számát, korát, foglalkozását (kódszámokkal) és azt, hogy hány éves könyvtári tag. Ha az olvasó a vizsgált időszak alatt visszatért, kiegészültek a dátumok a visszatérés idejével és okával. A visszatérés okát nehéz tisztázni – olyan kérdést feltenni, hogy valaki miért tért vissza a könyvtárba – félreértésre adhat okot. Így csak abban az esetben regisztrálhattuk ezt a tényt, ha maga a kölcsönző közölte a visszatérés okát. Az így kapott válaszok igen hiányosak, s ezért feldolgozásra, elemzésre alkalmatlanok.

[8] A vizsgálat elvégzését azért tartottam szükségesnek, mert az ideiglenesen nem kölcsönző olvasók közül kerülnek ki később a lemorzsolódottak, s így információkat szerezhetünk az elmaradás kezdő okairól. Ideiglenesen nem kölcsönzőknek neveztem el a vizsgált csoportot, mert a féléves megfigyelési időszak alatt, kevés olvasóról tudtuk meg, hogy végleg kimaradnak könyvtárunkból, a többségről feltételeztük, hogy csak bizonyos ideig nem keresnek fel bennünket.

Néhány adat a vizsgált időszakról:

Kölcsönzési napok száma:	131	
Kölcsönzési esetek száma:	34 372	
Átlagos napi látogatók száma:	262	(100%)
Átlagos napi szünetelők száma:	13	(5%)
Összes szünetelési esetek száma:	1 716	
Összes szünetelő olvasók száma:	1 476	

A szerzett adatok feldolgozása

A helyes következtetésekhez megvizsgáltam az összes beiratkozott olvasó korát, foglalkozását és tagsági évek szerinti megoszlását.

Kor	%
15 – 19 éves	26,5
20 – 26 éves	12,9
27 – 30 éves	8,3
31 – 40 éves	8,1
41 – 50 éves	8,1
51 – 60 éves	8,1
60 év felett	28,0
Összesen	100,0

Foglalkozás	%
Szakmunkás	15,8
Segédmunkás	3,9
Önálló termelő	0,5
Mezőgazdasági dolgozó	–
Vezető, szakalkalmazott	17,2
Adminisztrátor, irodai dolgozó	8,6
Középiskolás	17,6
Főiskolás	4,0
Szakmunkás tanuló	3,9
Nyugdíjas, háztartásbeli	28,0
Egyéb	0,5
Összesen	100,0

Tagsági év	%
1 éve tag	12,6
2 éve tag	20,5
3 éve tag	14,7
4 éve tag	8,3
5 éve tag	8,2
6 – több éve tag	35,7
Összesen	100,0

A további táblázatokban a vizsgált alanyok három csoportban találhatók:

1. Összes szünetelési eset: 1 716
2. Szünetelésből visszajött, elnevezésük: ideiglenesen szünetelt: 775
3. A szünetelés még fennáll, elnevezésük: szünetelő: 941

A 941 olvasó közül 68-ról tudjuk, hogy végleg megszakította kapcsolatát a könyvtárral. Lemorzsolódásuk okait külön is vizsgáltam, de a további táblázatokban már a szünetelők között szerepelnek.

Először vizsgáljuk meg külön, a 68 olvasó válaszát arra a kérdésre, hogy miért nem akar tovább kölcsönözni.

Okok	fő
Elköltözött	21
Közelebbi könyvtárba iratkozott	11
Meghalt	10
Máshol tanul v. dolgozik, a kvt. kiesik az útból	8
Külföldön van	8
Idős, beteg	2
Késedelmi díjat kellett fizetni	2
Inkább vesz könyvet	2
Csak egy könyvre volt szüksége	1
Már nem tud járni, mást iratott be maga helyett	1
Könyvtáros lett	1
Nem válaszolt	4
Összesen	68

Négy válasz érdekes számunkra, mert a könyvtárat okolja a lemorzsolódásért. Két olvasó hivatkozik arra, hogy azért hagyták el könyvtárunkat, mert késedelmi díjat kértünk tőlük.

Könyvtári szabály, hogy késés esetén „büntetést" kell fizetni. Mi, minden esetben mérlegeljük a késés időhosszát, gyakoriságát, a kölcsönzött könyvek mennyiségét és fajtáját, valamint az olvasó feltételezett anyagi helyzetét. Néhány olvasó ennek ellenére is neheztel, ha késedelmi díjat kérünk tőle, vitatkozik a könyvtárossal. Az említett két olvasó, két hónapos késéssel hozta vissza könyveit, mindkettő gyakori késő volt és a késedelmi díj összege egyikőjüknél sem haladta meg a 20 forintot. Úgy érzem nem követtünk el hibát.

A másik két olvasó kérdésünkre azt a választ adta, hogy azért nem akarnak tovább kölcsönözni, mert inkább vesznek maguknak könyvet. Az egyik arra hivatkozott, hogy a könyvek nem tiszták.

Természetes, hogy egy könyv 60—80 olvasó után már nem tűnik tisztának, még ha újra is van kötve. Igyekszünk selejtezni, cserélni, ápolni a könyvállományt, de különösen a keresettebb könyveknél — melyek éppen a nagyobb érdeklődés miatt jobban is elhasználódnak — nehéz a dolgunk, mert a könyvek kicserélése, beszerzése folyamatosan nem lehetséges, csak az új kiadáskor.

A második olvasó 1945 előtt megjelent, régi könyveket keresett. (Knittel, Kosáryné)

Bár ezek az esetek szélsőséges olvasói típusra utalnak, munkánk során mégis számolnunk kell velük is.

A többi válasz olyan indokokat jelöl meg, amelyekből nem lehet levonni olyan következtetést, amely a könyvtár munkájával lenne szoros kapcsolatban.

A VIZSGÁLT OLVASÓK KOR SZERINTI %-OS MEGOSZLÁSA

Kor	Összes beiratkozott	Összes szünetelő	Ideiglenesen szünetelő	Tartósan szünetelő
15 – 19 éves	26,5	22,8	23,8	22, –
20 – 26 éves	12,9	19,0	17,2	20,4
27 – 30 éves	8,3	8,6	6,5	10,2
31 – 40 éves	8,1	8,6	7,6	9,4
41 – 50 éves	8,1	9,6	9,0	10,0
51 – 60 éves	8,1	5,4	6,1	4,7
60 év felett	28,0	26,0	29,8	23,3
Összesen	100, –	100, –	100, –	100, –

A legtöbb szünetelő a 20 – 26 évesek csoportjából került ki, a legkevesebb az 51 – 60 évesek közül. (Viszonyítva beiratkozási arányukhoz.) A tartósan szünetelők között ismét a 20 – 26 évesek vezetnek. Legkevesebb a 60 év feletti korosztályból került ki. A fiatalok nagyobb arányú szünetelése arra utal, amit már előzőleg említettem, hogy a fiatalok magánéletében több a változás, több az elfoglaltság, míg az idősebb korosztályra ez már kevésbé jellemző.

A VIZSGÁLT OLVASÓK FOGLALKOZÁSI MEGOSZLÁSA %-BAN

Foglalkozás	Összes beiratkozott	Összes szünetelő	Ideiglenesen szünetelő	Tartósan szünetelő
Szakmunkás	15,8	16,9	15,6	17,0
Segédmunkás	3,9	2,8	2,1	3,0
Önálló termelő	0,5	–	–	–
Mezőgazdasági dolgozó	–	–	–	–
Vezető, szakalkalmazott	17,2	20,9	17,6	23,9
Adminisztrátor, irodai dolgozó	8,6	7,9	5,7	9,5
Középiskolás	17,6	14,6	16,7	13,6
Főiskolás	4,0	4,7	4,7	4,7
Szakmunkás tanuló	3,9	4,2	5,1	3,4
Nyugdíjas, háztartásbeli	28,0	26,9	31,3	24,0
Egyéb	0,5	1,1	1,2	0,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Az összes szünetelési esetet tekintve a vezetők csoportjában tapasztalható több szünetelés – viszonyítva – a beiratkozási arányhoz. Sokkal kevesebb a középiskolások szünetelési esete.

Aránylag kevesebben és rövid időre szakítja meg folyamatos olvasását a nyugdíjasok, és a fiatalok csoportja. Az utóbbiak esetében ez igen kedvező jelenség, mert aktivitást és vonzódást mutat, éppen a számunkra legfontosabb korban.

A tartósan szünetelők között ismét magas a vezetők száma – magasabb beiratkozási arányuknál. A jelenség okait nem tudjuk, de ennek a csoportnak olyan adottságai vannak – melynek alapján feltételezhető a rendszeres olvasás, könyvvásárlás, baráti csere.

A VIZSGÁLT OLVASÓK MEGOSZLÁSA TAGSÁGI IDEJÜK SZERINT %-BAN

Év	Összes beiratkozott	Összes szünetelő	Ideiglenesen szünetelő	Tartósan szünetelő
1 éve tag	12,6	22,6	19,0	24,8
2 éve tag	20,5	25,2	23,5	27,1
3 éve tag	14,7	12,5	12,9	12,0
4 éve tag	8,3	8,3	6,9	8,4
5 éve tag	8,2	8,1	10,1	6,7
6 évnél több	35,7	23,3	27,6	20,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A táblázat szerint az egy-két éves tagságú olvasóink közül kerül ki a legtöbb ideiglenesen és tartósan szünetelő. A régi olvasók esetében többnyire mindenütt csökkenés tapasztalható.

Mi lehet ennek az oka? A kérdőíves felmérés során találkoztunk azzal a kölcsönzői típussal, aki csak egy-két, számára szükséges könyv kölcsönzése miatt keresett fel bennünket. Számuk azonban nem olyan jelentős, hogy ezt az eltolódást teljes mértékben indokolná, különösen ha a már két éves tagságú olvasókat vesszük figyelembe.

A gyakori szünetelés, illetve végső soron a lemorzsolódás adódhat abból, hogy az olvasók „csalódtak a könyvtárban." (A nem megfelelő könyvek kiválasztásán keresztül az állományban, vagy általában az állományban, esetleg a könyvtári légkör tekintetében.)

Gyakran előfordul, hogy olvasóink kulturális igényeiben csökkenés vagy változás következik be.

Az elmaradásnak gyakran olyan mély mozgatórugói vannak, hogy azok az olvasóban sokszor nem is tudatosulnak. Mik lehetnek ezek a motívumok? Legáltalánosabban talán úgy fogalmazhatnánk, hogy az olvasó kikerül abból a társadalmi csoportból, vagy környezetből, amely olvasásra inspirálta pl. iskola befejezése, új munkahely, többlet munka, új szabadidő elfoglaltság, megváltozott, vagy elmaradt baráti társaság, az általános érdeklődés leszűkülése, szakmai érdeklődés túlsúlyba kerülése, családalapítás és a velejáró gondok.

Aki beiratkozik a könyvtárba, eljut egy bizonyos fokra, de ez nem egyenlő a rendszeres olvasással, önműveléssel, mert az életmódban bekövetkező bármely változás befolyásolhatja, s a lemorzsolódásnál ennek döntő szerepe van. Sajnos az olvasóvá nevelés nem hónapok, hanem a legtöbb esetben hosszú évek munkája, – így ezt a feladatot a könyvtár teljes egészében magára vállalni nem tudja. Részünkről a legfontosabb, hogy az objektív tényezők tekintetében optimális feltételeket teremtsünk, (állomány- annak feltárása, tájékozódás elősegítése, ajánló bibliográfiák, könyvjegyzékek stb.) valamint, hogy minden egyes alkalmat, kölcsönzést, kihasználjunk a cél érdekében.

Az olvasóvá nevelés tevékenységében egyformán nagy szerep jut a szülőknek, az óvodának, a gyermek és iskolai könyvtáraknak, az iskolai nevelésnek, (nem kötelezővé kell tenni a könyvtári tagságot, hanem nélkülözhetetlenné!), mert ebben a korban lehet megteremteni a rendszeres olvasás alapjait.

A továbbiakban is, az olvasóvá nevelés, az olvasási kultúra szintjének emelése változatlanul társadalmi feladat, melynek jó részét a könyvtár igyekszik magára vállalni.

Ezután vizsgáljuk meg a szünetelés okait az összes elemezett esetben:

Okok	Összes szünetelő	Ideiglenesen szünetelő	Tartósan szünetelő
Nem érek rá	13,2	13,6	13,1
Pillanatnyi akadály	11,9	15,8	8,7
Elutazás	9,2	9,5	9,9
Betegség	6,4	4,2	7,9
Tanulás	5,0	5,3	4,7
Van könyve	4,5	4,9	4,1
Nem talált	4,4	5,4	3,3
Nincs szüksége semmire	3,3	3,0	3,4
Késett	2,9	1,2	4,5
Nincs kedve	2,3	3,2	1,6
Családi ok	2,2	1,7	2,6
Másik jegyre vitt	1,9	2,3	1,4
Csak évet hosszabbított	1,9	1,3	2,1
Helyben olvas	1,7	1,4	1,8
Más könyvtárba is jár	0,9	1,3	0,6
Nem jó a kölcsönzési idő	0,9	1,2	0,6
Bevonult	0,8	–	1,6
Nem vihetett	–	0,3	0,5
Könyvtáros	0,7	0,4	–
Mással küldte vissza	5,1	4,4	5,9
Nem válaszolt	20,8	19,6	21,7
Összesen	100,0	100,0	100,0

A válaszok elemzéséhez tipizáljuk az okokat 3 szempont szerint: (az összes szünetelő esetében)

I. – Személyes elfoglaltságból adódó szünetelés: 63,5%
II. – A könyvtár hibájából adódható szünetelés: 15,7%
III. – Nem tudjuk: 20,8%

100,0 %

A második csoportba a következő válaszokat soroltam:

– nem talált 4,4%
– nincs szüksége semmire 3,3%
– késett 2,9%
– nincs kedve 2,3%
– csak évet hosszabított 1,9%
– nem jó a kölcsönzési idő 0,9%

Összesen: 15,7%

Ezek egyértelmű értékelése bonyolult, mert egy válaszon belül is többféle típust képviselhetnek. Ilyen problématikus válaszok a következők;

– nincs szüksége könyvre, mert:
  van olvasnivalója
  csak szakkönyvet, kötelező olvasmányt keresett
– nem kölcsönöz, mert:
  késett
  megsértődött
  úgy érzi, nem tudja a szabályokat betartani
– nincs kedve kölcsönözni, mert:
  nincs kedve olvasni
  nincs kedve keresgélni, választani
– csak évet hosszabbit, nem kölcsönöz, mert:
  nem ér rá, de nem akar kimaradni
  most nincs kedve olvasni stb.

A kölcsönzési idővel kapcsolatos problémák általában kevés olvasó válaszában vetődnek fel, ezek általában a korai zárást kifogásolják. Ha a könyvtárnak sikerülne két műszakra átállni, lehetővé válna a kölcsönzési idő további kiterjesztése. Ez feltehetően a forgalom lazulását, megoszlását is eredményezné, s így egy-egy olvasóval több időnk lenne foglalkozni.

A könyvtár állományával szorosan összefüggő válasz: a „nem talált" csoport. A rendelkezésünkre álló információk birtokában ezt a részt bővebben is megvizsgálhatjuk. Előre kell bocsájtanom, hogy az olvasó általában nem azért marad el a könyvtártól, mert adott esetben egy könyvet nem talált bent. (Ha előjegyzi, mindenképpen hozzájut.) Csupán, ha egy konkrét könyvért jön, képzelhető el, hogy mást nem akar vinni, ezért megszakítja folyamatos kölcsönzését, s könnyen válhat lemorzsolódott olvasóvá.

MILYEN KÖNYVEKET NEM TALÁLTAK BENT OLVASÓINK?

Általában nem talált	39
Általában szépirodalmat nem talált	12
Kötelező olvasmányt nem talált	5
Ismeretterjesztő művet nem talált	3
Krimit nem talált	2
Olvasómozgalomban szereplő művet nem talált	2
Új könyvet nem talált	1
Összesen	64

CÍM SZERINT KERESETT SZÉPIRODALMI MŰVEK

Cím	Állományban megtalálható példányszám
Charrière: Pillangó	12
Druon: Az elátkozott királyok	4
Dumas: Húsz év múlva	12
Fast : Spartacus	5
Kazakov: Elbeszélések	3
Knight: Légy hű magadhoz	16
Krúdy: Szindbád	4
Marshall: Tombol a hold	4
Milne: Micimackó	4
Moravia: Római lány	12
Moravia: Unalom	10
Remarque: A diadalív árnyékában	10
Szabó Magda: Disznótor	6
Szilvási: Apassionata	10
Üvöltés	4
Zola: Germinal	11

CÍM SZERINT KERESETT ISMERETTERJESZTŐ ÉS SZAKKÖNYVEK:

Cím	Állományban megtalálható példányszám
Chagall: Életem	3
Kahn: A szerelem iskolája	8
Mérey: Gyermeklélektan	3
Szabó: A törvény és az ember	–
Tájékoztató a felsőoktatási intézmények...	3
Új filmlexikon	2

A keresett művek tehát döntő mértékben a kurrens könyvek kategóriájába tartoznak.

Példányszámaink sok esetben nem elégítik ki a jelentkező igényeket, az Üvöltés című összeállítás például sohasem kerül a helyére, mert állandó az előjegyzés, illetve a visszahozás pillanatában már helyben akad rá „jelentkező". Az alacsony példányszám mégsem egészen a mi hibánk, mert 3 példányt nem tudtunk olvasóinktól visszaszerezni, – elvesztették –, antikváriumban sem kapták meg, s inkább fizettek magas térítési díjat, hiszen nyilvánvaló, hogy nem minden esetben elveszésről van szó. (Ezt a feltevést megerősíti a térítési nyugtakönyvünk, ahol például döntő többségben fantasztikus tárgyú, illetve régen megjelent kurrens könyvek dominálnak.) Tehát a könyvek jelenlegi példányszámainál figyelembe kell vennünk azt is, hogy sok keresett könyvet régen adtak ki, s ezek az idők során egyre inkább használhatatlanokká lesznek és ki kell őket selejtezni. Ebből a szempontból fontosnak tartjuk a kiadók és könyvtárosok közös tanácskozásait – melyek a kiadói tervekre vonatkoznak.

Bizonyos könyvek iránt, az olvasói igény nem egyenletesen jelentkezik, hiszen a TV, rádió, illetve filmfeldolgozások erősen megnövelik a feldolgozott könyvek forgalmát. Pl.

Siskov: Zord folyó című művének a TV-ben történt bemutatása növelte iránta a keresletet, de a könyvet olyan régen adták ki, hogy a könyvtár egyetlen példánnyal rendelkezett mindössze. Galsworthy: Forsyte saga, Modern komédia című családregénye viszont magas példányszámban volt megtalálható a TV feldolgozással azonos időben. Ennek az a magyarázata, hogy a könyvet több ízben is kiadták és ezért többször vásárolhattuk, másrészt az adott időben a könyv újra beszerezhető volt.

A feldolgozások igen jók, hiszen sokszor egy-egy elfelejtett, vagy fel nem fedezett könyv kerül az érdeklődés középpontjába – ez azonban a mi szempontunkból akkor lenne igazán hasznosítható, ha minden esetben időben rendelkeznénk megfelelő példányszámmal. Itt tehát nagymérvű kooperációra lenne szükség a kiadói tervek és a TV, film és rádióprogramok összehangolásához, illetve a könyvtárak időbeni tájékoztatásához.

Saját beszerzésünknek egyéb tekintetben viszont rugalmasabbnak kell lennie, hogy legalább a kapható könyvek esetében rendelkezzünk megfelelő példányszámmal. Elég sok könyvről csak utólag derül ki, hogy nagyobb az érdeklődés, mint amennyire az előzetes tájékoztatásból következtethettünk, s ezek utánrendelése, illetve utólagos beszerzése szintén problematikus, a kis példányszámban megjelent művek esetében. (Pl. Kertész Ákos: Makra.)

Az ideiglenesen nem kölcsönző olvasók folyamatos megfigyelésének eredménye megerősíti a kérdőíves vizsgálatok megállapításait, melyek szerint: az olvasók döntő többsége könyvtáron kívüli okokat jelöl meg szünetelése magyarázataként, de felvetődik a könyvtár hibájából eredő elmaradás is, bár ezek a problémák általában nem konkrétan jelentkeznek.

A visszahívók hatása.

Két szempontból választottuk szét lemorzsolódott olvasóinkat, a visszahívók hatásának elemzésekor.

I. 1 – 9 hónapig terjedő szünetelés utáni visszatérés. (1971. januártól 1971. szept.-ig)
II. 9 – 21 hónapig terjedő szünetelés utáni visszatérés. (1970. jan.-tól 1970. dec.-ig)

Lényegében az 1970 – 1971 szeptemberig terjedő időszak alatt lemorzsolódott olvasók alkotják e két csoportot.

Az első csoport számára: 400,
a második csoport számára: 1 180 db visszahívót küldtünk el.*

A visszahívó pontos szövege:

KEDVES OLVASÓNK!

Sajnálattal állapítottuk meg, hogy Ön a könyvtári tagságát eddig nem újította meg.
Ebben az évben ..... db könyvet vásároltunk, s állományunk már .....kötet.
Amennyiben valamilyen oka van elmaradásának, kérjük közölje könyvtárunkkal.
Szeretnénk mielőbb körünkben üdvözölni.
Budapest .....

.....sz. könyvtár dolgozói

A visszahívó lapra minden esetben rákerült a könyvtár nyitvatartási ideje és címe. (A visszahívó lap szövegezése nem a legszerencsésebb, mert az első mondatban tulajdonképpen a könyvtári tagság megújítására, nem pedig a kölcsönzésre hívja fel a figyelmet.)

* Azért ennyit, mert megközelítően ennyi volt a szünetelők száma, illetve kerekítettünk, mert egész számokkal akartunk dolgozni. A kiválasztáshoz segített, hogy pár tasakon már volt jelzés, hogy az olvasó elköltözik, illetve pontatlan és hiányos címeket is találtunk.

Az első csoportból a visszahívók kiküldése utáni fél éves megfigyelési időszak alatt 41,3% tért vissza, míg a második csoportnak mindössze 16,7%-a.

A visszahívók hatása konkrétan nem volt mérhető, (tehát hogy csak azért jöttek vissza, mert hívtuk őket) de az olvasók általában jelezték, hogy lapunkat megkapták, s néhányan elmondták, hogy miért nem tudtak idáig visszajönni.

A két csoport visszatérési arányaiból feltételezhető, hogy azok az olvasók, akik nem túl régen szünetelnek aktívabbak a visszatérésben, kapcsolataik a könyvtárral még nem lazultak meg teljesen. Aktív, kölcsönzési szándékukat mutatja az, hogy a visszatérés után mindössze kb. 25%-uk szüneteltette ismét tagságát, s közülük körülbelül 10% nem tért vissza az újabb megfigyelési időszak végéig. (Ezt a vizsgálatot az ideiglenesen nem kölcsönző olvasók megfigyelésének keretén belül végeztem el.)

73 olvasóról van olyan információnk, melyből következtethetünk a visszatérés okára. 70 olvasó személyes elfoglaltságra (utazás, betegség, stb.) hivatkozott, de ezek a problémák megszűntek és ezért újból szeretnének kölcsönözni. Két olvasó konkrét könyvért jött vissza, (kötelező olvasmány, filozófia történet) egy olvasónk pedig köszönte a visszahívást és elmondta, hogy azért maradt el, mert nem volt elég szolgálatkész az egyik kolléganő, a könyvtár vezetőjét pedig ritkán látni. (?)

A válaszok kis létszáma miatt általánosítani nem, csupán tájékozódni tudunk.

A visszahívók küldése nem felesleges munka. Egyrészt jól esik az olvasónak, hogy a könyvtár törődik vele, másrészt a gyakorlatiasabb célja, hogy újból „eszébe juttatjuk" a kölcsönzési, olvasási lehetőséget.

A visszahívók hatása annál nagyobb, minél kisebb az az idő, amely eltelt a szünetelés megkezdése óta. A visszahívott olvasók kölcsönzési aktivitása nagy, s fokozottan ügyelni kell az ő esetükben, hogy kérdéseikkel kapcsolatban készségesek legyünk, mert különben az a törődés, amelyet irányukba mutattunk formálissá válik.

V. Kiegészítő vizsgálatok

1. Az állománnyal kapcsolatban végzett kiegészítő vizsgálatok:

a) Egy ajánló könyvjegyzék anyaga.

Ez az ajánló könyvjegyzék az ifjú olvasóknak készült. A fitalok tükrében szeretném először megvizsgálni az állományt, s ehhez használtam fel e könyvjegyzéknek az anyagát. A fiatalok könyvtáron belüli helyzetére még a későbbiekben visszatérek.

Az ajánló könyvjegyzék címe, és bevezetője a következő:

Kedves fiatal olvasó!

Könyvtárunkban sok ezer könyv között válogathat. A választás megkönnyítésére néhány művet sorolunk fel.

A könyvjegyzék a FSZEK kiadványa, pár lapból áll. 141 szépirodalmi művet sorol fel. Utolsó oldalán 12, a könyvtárban megtalálható ajánló bibliográfia címét közli, valamint felhívja a figyelmet a tanácsadó könyvtáros tevékenységére, segítségadására a könyvkiválasztáshoz.

Az ajánló jegyzéknek nagy sikere van, részben széles skálájú, változatos téma felölelése miatt, másrészt mindazok, akik nem tartanak igényt a könyvajánlásra (s ezek főleg a fiatalok), segítséget kaptak a választáshoz. Mivel nemcsak a fiatalok kerestek szívesen a könyvjegyzék alapján, de az idősebb korosztály is kérte és használta, feltételezhetően azt mutatja, hogy általában könyvjegyzékekre is szükség van. (Ezen a téren csak megfigyelési tapasztalatokkal rendelkezünk, de érdemes lenne komolyabb felmérést készíteni e témában.)

Az olvasó elvész a könyvrengetegben, ezt a felmérést alátámasztja egy, a könyvtárunkban készült felmérés is.[9]

A vizsgálatból kiderül, hogy az olvasók tetemes része meghatározott témájú regényt kér a könyvtárostól, pl. fantasztikus, történelmi, társadalmi, családregényt, stb. Ezekben a témákban is lehetne kisalakú, könnyen kezelhető jegyzékeket összeállítani.

Egy könyvjegyzék sikerét nagymértékben és szinte alapvetően meghatározza, hogy az olvasók megtalálják a polcokon az ajánlott könyveket. Ezért tartottam érdemesnek megvizsgálni konkrétan ezt az anyagot. Ugyanekkor, az ilyen felmérések segítenek feltárni az állomány hiányosságait is, melyet a könyvtárnak pótolni kell.

A vizsgálat lefolytatásának módja:

Két különböző időpontban vizsgáltam meg, hogy az ajánlott könyvek megtalálhatók-e a polcokon, és ha igen hány példányban. Ezek után egyenként számba vettem a könyvtár leltárában nyilvántartott példányszámot. A következőkben csak azokra a könyvekre térek ki, melyek egyik vizsgálati időpontban sem voltak bent találhatók.

Cím	Az állományban megtalálható példányszám
Alekszandrov: Bokszkesztyű	5
Asimov: Én a robot	–
Bates: Bíborsivatag	7
Bradbury: Marsbéli krónikák	10
Ellison: Láthatatlan	3
Frank: Naplója	3
Gárdonyi: Kék pille	5
Hasek: Svejk	11
Hugo: A nevető ember	15
Jan: Dzsingisz kán	2
Lambert: Húszezer rabló	10
Levi: A szürke farkas naplója	3
London: Az élet szerelme	5
Maltz: A tüzes nyíl	6
Mann, Th.: A buddenbrok ház	11
Mark: Egy jenki Arthur király udvarában	1
Palotai: Zöld dió	8
Poe: Arthur Gordon Pym a tengerész	–
Prus: A fáraó	6
Sand: Mauprat	4
Steinbeck: Kedves csirkefogók	4
Sütő: Anyám könnyű álmot ígér	3
Szimonov: Élők és holtak	10
Szolovjov: Csendháborító	1
Tamkó Sirató: A három űrsziget	3
Updike: Nyúlcipő	6
Venturi: Germán vakáció	4

[9] Tongori Imréné: Tájékoztató munka, vagy tájékoztató szolgálat. = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. XV. 1970–1971. Bp. 1973, FSZEK. 125–137. p. 25 cm.

A listán szereplő könyvek a legtöbb esetben alatta maradnak az ideális példányszámnak. (Igaz, hogy sokat közülük régen adtak ki pl.: Jan: Dzsingisz kán, Mark: Egy jenki Arthur király udvarában, stb. – de – döntő többségük beszerezhető). Az ideális állapot az lenne, hogy az olvasók a keresettebb könyveket mindig megtalálják. Ennek megfelelően magas példányszámokkal kellene rendelkeznie a könyvtárnak, (minimum 10–15) ennek azonban határt szab a többnyire szűkös helyviszony, raktározási lehetőségek, anyagi lehetőségek és a könyvek sokfélesége. E tények figyelembe vétele mellett is törekednünk kell a helyes szerzeményezési arányok kialakítására.

b) Az előjegyzett könyvek anyaga.

Az előjegyzett könyvek tájékoztatnak bennünket arról, hogy az adott időpontban mely könyvek iránt jelentkezett nagyobb érdeklődés. A felsorolásban csak azok a könyvek szerepelnek, amelyekre egynél több előjegyzés volt. (A vizsgálat időpontja 1972. március 25.) Összesen 105 előjegyzésből 64 volt olyan jellegű, hogy egy könyvet többen is előjegyeztek.

Cím	Előjegyzések száma	Az állományban megtalálható példányszám
Brontë: Jane Eyre (TV. feldolg.)	7	9
Charrière: Pillangó	28	12
Druon: Elátkozott királyok	7	4
Gonda: Jazz	2	1
Krudy: Álmoskönyv	2	1
Káma-szutra	7	4
Kácsor: Vízibarangolások	2	3
Munthe: San Michele regénye	3	1
Weöres: Egybegyűjtött írások	2	4
Zilahy: Dukay család	4	4

A példányszámok jelen esetben sem érik el az optimális mennyiséget.

Az előjegyzett könyvek rendszeres figyelése is jó módszer az állomány hiányosságainak feltárására, s előnye még, hogy folyamatosan tájékoztat bennünket az olvasók által kurrensnek tartott könyvekről.

Az állomány figyelésével, a könyvek forgalmával kapcsolatban, folyamatban van egy vizsgálatunk. Ez viszont, csak egy adott időpontban tükrözi a helyzetet, ezért a folyamatos megfigyelést más módon, minden rendelkezésünkre álló eszközzel kell végeznünk. Ilyen célt szolgálhat a desiderata is.

c) A desiderata anyaga.

A desiderata füzetet körülbelül egy éve vezetjük, (1971 elejétől) azelőtt cédulákra jegyeztük fel a beszerzésre váró, hiányolt könyveket. A füzetben történő regisztrálás lehetővé teszi, hogy a már beszerzett művekről is legyenek információink.

Milyen könyvek szerepelnek a füzetben?

- az olvasótermi látogatók által kért kézikönyvek, szakkönyvek, stb.
- a kölcsönzőterem látogatói által kért szépirodalmi, ismeretterjesztő és szakkönyvek.
- a könyvtárosok által felfedezett hiányolt, illetve alacsony példányszámú könyvek. (Pl. újdonságok, melyek iránt nagy az előrejelzett érdeklődés, a selejtjegyzékek alapján azok a könyvek, melyeknek utolsó példányát is selejtezni kellett, vagy kevés maradt belőle, stb.)

Vizsgáljuk meg, hogy milyen típusú könyveket tartalmaz a desiderata füzet, és hányat tudtunk belőlük beszerezni.

Könyv típus	Összes kért könyv	Időközben beszerzett könyv
Kézikönyv, szakkönyv	32	11
Ismeretterjesztő mű	21	8
Szépirodalmi mű	34	9

Aránytalanul kevesebb szépirodalmi művet tudtunk beszerezni, mi lehet ennek a magyarázata? A füzetben feljegyzett könyvek legnagyobb része olyan, melyeket régen adtak ki, s ezért csak antikváriumban szerezhetők be. Az antikvár vásárlás előtt, amit lehet szeretnénk a központi raktárunkból beszerezni, de a raktár költözködése miatt ezeknek a műveknek a beszerzése elhúzódik. Néhány szakkönyvvel és kézikönyvvel is hasonló nehézségeink vannak, beszerzésük könyvesboltból nem lehetséges.

Bár a könyvek beszerzése, megvásárlása nem sikerül azonnal, de a hiányolt művek feljegyzése és állandó figyelése fontos.

2. Az olvasókkal kapcsolatban végzett kiegészítő vizsgálatok.

a) Gyermekkönyvtárból elmaradt olvasók.

A vizsgálat elvégzését azért tartottuk fontosnak, mert a gyermekkönyvtári olvasókból lesznek a felnőtt olvasók. Ebből a szempontból tehát nem mindegy, hogy megtörténik-e és hogyan az átiratkozás, az új olvasók mennyire tudják megtalálni helyüket az új környezetben, stb.

A téma fontosságára jellemző, hogy a FSZEK-ban készült felmérések közül több is foglalkozik vele.

B. Irányi Lujza vizsgálatának* nem ez ugyan a fő témája, de olyan gondolattal is találkozunk benne, amely ezt a problémát érinti. „Különösen fontosnak tartjuk a fiatal olvasók szemmel tartását, miért maradnak ki, mennyire köti őket a könyvtárhoz a kötelező irodalom kényszerítő hatása, milyen egyéb okok játszanak közre a lemorzsolódásban, és így tovább." Jancsovics Klára munkája** bővebben foglalkozik e témával. Pár gondolatot, megfigyelést, következtetést szeretnék idézni e felmérésből is.

„A gyermekkönyvtárak egyre többet foglalkoznak a VIII. osztályos gyerekek előkészítésével és átirányításával a felnőttek könyvtárába, az új könyvtárba való beilleszkedésük problémájával. Nem mindegy, hogyan készítjük elő őket a felnőtt könyvtári tagságra, hogyan történik a búcsúztatás a gyermekkönyvtárból, és milyen a fogadtatás az új könyvtárban. Nagyon lényeges, hogyan foglalkoznak ott velük az első hónapokban." Az általa figyelemmel kísért 144 végzős nyolcadikos közül 118 olvasó iratkozott be felnőttek könyvtáraiba. (81,6%). Ebből a csoportból 106 fő került át együtt a közeli kerületi könyvtárba. (73,5%) Ezek közül az olvasók közül 1 év múltán 80 olvasót talált meg, s ezekkel folytatta tovább felmérését. A 106 beiratkozott olvasó közül 26, — azaz — 24,6% 1 év múlva már nem volt aktív kölcsönző.

A fiatalok olvasmányai között, amelyeket már a felnőtt könyvtárból kölcsönöztek 23 olyan könyv akadt, amelyet a gyerekek saját bevallásuk szerint nem értettek meg. A vizsgálatot készítő könyvtáros utal a kölcsönző könyvtárosok fokozottabb felelősségére. „Nem könnyű a könyvtáros feladata azokban az esetekben, amikor egy-egy elolvasásra még korai könyvet kell kivenni a gyermek kezéből, de ez a nehézség a bizalom megszerzésével egyenes arányban csökken."

* Irányi Lujza: Az olvasók számának és összetételének alakulása a 11. sz. ker. könyvtárban. Bp. 1963. FSZEK. Kerületi Könyvtárak Osztálya. 15. p. 19 cm. (Tapasztalataink. 2.)

** Jancsovics Klára: A gyermekkönyvtár munkája a VIII. osztályos tanulók körében. (Előkészítés a felnőttek könyvtárának használatára.) Bp. 1969, FSZEK. 24 p. 20 cm. (Tapasztalataink a gyermekkönyvtárakban 8.)

Azt a tényt is megvizsgálta, hogy miért érezték az olvasók otthonosabban magukat a gyermekkönyvtárban. Helyesen következtet, amikor azt írja: „A felnőtt könyvtárakban viszont az olvasóközönség korhatára tágabb, differenciáltabb igényeket kell kielégíteni már nem foglalkozhatnak velük annyit. Érthető tehát, ha ridegebbnek érzik a másik könyvtár légkörét..."

Azok a tények, hogy az olvasók idegenül érzik magukat az új könyvtárban, hogy gyakran megtörténik olyan könyv kölcsönzése, melyet az olvasók nem értettek meg, stb. mindez hozzájárulhat a lemorzsolódáshoz. Felhívják a figyelmet a könyvtárosok fokozott felelősségére, mert ezeken a problémákon lehet segíteni.

Saját vizsgálatomat a következő módon végeztem el. 1972. január elején nyilvántartást (név cím) kaptunk azokról a gyermekkönyvtári olvasókról, akik koruk szerint már a felnőttek könyvtárához tartoztak. A vizsgálat időszakában már nem kölcsönöztek a gyermekkönyvtárból sem, ugyanakkor nem kérték el tasakjaikat az átíratkozáshoz.

A gyermekkönyvtár, függetlenül a felnőttől, de közvetlenül mellette működik.

A nyilvántartott 192 olvasó közül önállóan beiratkozott, és nyilvántartásunkban már szerepelt 44 fiatal, (23%) a többiek pedig levelezőlapot kaptak tőlünk a következő szöveggel.

Kedves Lányok, Kedves Fiúk!

Könyvtárunk 48 ezer kötet könyvvel vár benneteket.
Bőséges választékot biztosítunk a művelődéshez, szórakozáshoz.
Könyvtárunkban megtalálhatók a magyar és világirodalom klasszikusai mellett, napjaink hazai és külföldi modern irodalmának termékei is. A társadalom és természettudományok, műszaki és művészetek szakirodalma segít a tanulásban, ismereteid bővítésében. A könyvtárosok állandó segítséget nyújtanak a könyvek kiválasztásához, és kikereséséhez. Olvasótermünk szombat-vasárnap is nyitvatart, 73 féle napilap: hetilap, folyóirat, ezenkívül lexikonok, szótárak, kézikönyvek, képzőművészeti albumok és egyéb értékes könyvek állnak a helyben olvasók rendelkezésére.
Várjuk új olvasóinkat!

A 9. sz. könyvtár dolgozói.

Két hónapos megfigyelési időszak után, a gyermekkönyvtárból elmaradt olvasók közül, mindössze 20 iratkozott be, (10%) s nem tudunk semmit a fiatalok 67%-áról.

Magas ez a szám, különösen ha arra gondolunk, hogy a gyermekkönyvtár egyik legnagyobb feladata az ifjúság olvasóvá nevelése. Úgy érezzük ez jelen esetben nem sikerült maradéktalanul, hiszen a folyamatos könyvtárlátogatás megszakadt. Ez természetesen csak hipotézis, mert nem tudjuk ezekről a fitalokról, hogy más könyvtárnak olvasói-e.

b) Olvasószolgálat, tájékoztatás.

E fejezet alapjául, Tongori Imréné felmérése szolgált.[10]

„A tájékoztató szolgálatba csak középfokú, vagy annál magasabb képesítésű könyvtárosokat osztunk be. A jelenlegi munkaszervezést úgy tekintjük, hogy útban vagyunk a könyvtáron belüli tájékoztató szolgálat kifejlesztéséhez.

Az elmúlt évben 2 alkalommal folytattunk vizsgálatot a tájékoztató tevékenység elemzésére. Adataink a legnagyobb igyekezet mellett is hiányosak, mert nincs mód arra, hogy a könyvtár bármely pontján elhangzó kérdéseket rögzítsük. Az olvasók kérdéseikkel kívánságaikkal nemcsak a tájékoztató könyvtárost keresik fel."

Számunkra a vizsgálat megállapításai közül azok használhatók, amelyek az olvasók kérdéseivel, illetve azok teljesítésével kapcsolatosak.

[10] Tongori Imréné: Tájékoztató munka, vagy tájékoztató szolgálat. = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvt Évkönyve. XV. 1970–1971. Bp. 1973, FSZEK. 125-137 p. 25 cm.
A felmérés szintén a 9. sz. ker. könyvtárban készült, a vizsgálat 2 hónapos megfigyelés adatait elemzi.

A passzív tájékoztatás típusainak megoszlása:

(Itt csak a könyvekre és témákra vonatkozó kérdések szerepelnek, a könyvtárhasználattal kapcsolatos, illetve egyéb kérdéseket mellőztem.)

Kérdéstípus	Igény	%	Hiány	%
Szakirodalom: könyv	336	14,1	68	2,8
Szakirodalom: téma	612	25,6	–	–
Szépirodalom: könyv	885	37,0	196	8,1
Szépirodalom: téma	287	12,0	–	–
Szépirodalom: kötelező	102	4,3	15	0,6
Könyvtárosra bízza	168	7,0	–	–
Összesen	2390	100,0	279	11,5

A tájékoztató könyvtárosok a felmérések szerint 11,5%-át nem tudták teljesíteni azoknak a kérdéseknek, amelyek konkrét könyvekre vonatkoztak. Az arány feltétlenül kedvező, de az állománnyal kapcsolatos hiányok, melyek már az előző vizsgálatoknál is felszínre kerültek, itt is jelentkeznek.

Ezek azok a jelenségek – melyek a beszerzésben mutatkozó aránytalanságokból erednek, illetve az az objektív hátrány, amennyiben egy közművelődési könyvtár nem törekedhet állomány teljességre, csupán egy jól összeválogatott törzsanyagra, s ennek állandó figyelemmel kísérésére, a jelentkező igények szerint.

VI. Összegezés

Az elvégzett vizsgálatok alapján levonható az a következtetés, amely szerint az *olvasók döntő többsége a személyes elfoglaltságot és életmódjukban bekövetkezett változásokat jelölik meg lemorzsolódásuk okául.*

Ezt az állítást alátámasztja az ideiglenesen nem kölcsönző olvasókkal végzett felmérés is.

Kisebb mértékben vetődik fel, vagy tudatosul a könyvtári állomány és munka hiányosságaiból eredő lemorzsolódás. Ezt bizonyítják a kérdőíves felmérés idevonatkozó kérdéscsoportjára kapott válaszok.

A személyes elfoglaltságra – mint mentségre – való hivatkozás összefügg a rendszeres olvasással, illetve nem olvasással. (Ez konkrétan nem igazolható a rendelkezésre álló anyagból – de – annak alapján levont következtetés.) Ezzel párhuzamosan felvetődik az olvasási szokások kialakításában, a család, az iskola, a gyermek és iskolai könyvtárak, később pedig az egyéb társadalmi szervek és tömegkommunikációs eszközök erősítő vagy gyengítő ráhatásai, felelőssége.

A könyvtár bármely területére utaló kifogások, melyek vonatkozásai konkrétan is felszínre kerültek, azt jelentik, hogy munkánkkal nem lehetünk elégedettek. A lemorzsolódás csökkentése szorosan összefügg munkánkkal is.

Döntően fontosak, s módosításra szorulnak – a könyvtári állománnyal kapcsolatos hiányosságok, a nyitvatartási idő, a szabályok mindenkori körültekintő és humánus alkalmazása, és a könyvtárosok hangsúlyozott felelőssége minden egyes olvasóért, illetve elhangzott kérés, kérdés kielégítéséért. Dolgozatom utolsó része a vizsgálatból leszűrt hiányosságok pótlására, módosítására vonatkozó elképzeléseimet tartalmazza.

Nyilvántartás, statisztika:

A beírási napló két főcsoportja (előző évi hosszabbítók – új olvasók) nem ad felvilágosítást arról az új olvasók csoportjába tartozó rétegről, akik már előzőleg tagjai vol-

tak a könyvtárnak, (esetleg más könyvtárnak) de mert már több mint egy éve nem kölcsönöztek, (vagy még tőlünk nem kölcsönöztek) nyilvántartásunkban új olvasóként szerepelnek. Ennek módosítását javaslom, mivel a valóban új olvasók tapintatosabb, körültekintőbb és figyelmesebb foglalkozást igényelnek. Ugyanemiatt nem kaphatunk igazán tiszta képet a lemorzsolódott olvasókról sem.

Mind a beiratkozásnál, mind a szünetelés megkezdésekor fel kell az olvasók figyelmét hívni arra, hogy tasakjaikat megőrizzük, s ezzel elkerülhetővé válnak a párhuzamos beiratkozások.

A könyvtáros, lehetőség szerint, érdeklődje meg a beiratkozás okát, s ennek megfelelően, az olvasók által adott fő szempontok szerint mutassa be a könyvtárat. Ismertesse az előjegyzés és a desiderata lehetőségét, s e mellett általánosan a könyvtár egyéb szolgáltatásait.

A szünetelés megkezdésekor – annak indítékát kérdezzük meg minden esetben. Ez több szempontból is hasznos. Felvetődhetnek olyan problémák, melyek azonnal, vagy rövid időn belül megoldhatók. (Pl.: Valamilyen félreértés, vagy az olvasó nem találja bent a keresett könyvet és nem tud az előjegyzés lehetőségéről, stb.)

Másrészt ha a válaszokat ceruzával bejegyezzük az olvasó tasakjába, a visszahívók írásakor sok esetben eleve eldönthető, hogy visszatér-e az olvasó, vagy pedig nem, s érdemes-e visszahívni.

Az elköltözők esetében fel kell hívni a figyelmet az új lakás közelében levő könyvtárra. Ehhez a munkához célszerű felhasználni egy Budapest térképet, amelyre bejelöljük a hálózat könyvtárait és az alapvető szakkönyvtárakat. (A térképet, ahol hely van, ki is lehet függeszteni.)

Az olvasók visszahívásával, a lemorzsolódás figyelésével célszerű egy könyvtárost megbízni, aki állandóan figyeli a szünetelések mértékét, felhívja kollégái figyelmét a megoldható problémákra.

Állomány:

Folyamatosan kell az állomány alakulását figyelni, az olvasói igények hullámzásának megfelelően. Előre tájékozódhatunk a várható igényekről a TV, a rádió, színházak, mozik műsorából, utólag pedig az előjegyzett könyvek számszerű alakulásából. A törzsanyagnak számító könyvek beszerzésből, selejtezésből és elveszésből adódó hiányosságait pótolni kell. Az ajánló könyvjegyzékek használatba adása előtt meg kell vizsgálni, hogy az ajánlott könyvek megfelelő példányszámban találhatók-e meg a könyvtárban. Ha egy-egy könyvből kevés van, vagy nincs, és beszerzése megoldhatatlan, ezt a könyvjegyzéken fel kell tüntetni.

A FSZEK 1968-ban összeállított egy jegyzéket a középiskolások kötelező és javasolt olvasmányairól, melynek alapján e művek példányszámát megnöveltük. Jó lenne ilyen összeállítást készíteni főiskolák, egyetemek, marxista egyetemek, stb. legfontosabb kötelező és ajánlott olvasmányiról is.

Amennyiben az olvasó könyvre vonatkozó kérését nem tudjuk teljesíteni, meg kell kísérelni a könyv beszerzését, könyvtárközi kölcsönzését, vagy pedig meg kell keresnünk azt a könyvtárat, ahol a könyv az olvasó rendelkezésére áll.

Folyamatos tennivalók:

A vizsgálat is alátámasztja, hogy a kölcsönzési idő kiterjesztése szükségessé vált. Ezt a kétműszakos munkabeosztással szeretnénk megvalósítani.

Még ez évben sor kerül a klubélet megszervezésére. Idegen nyelvű könyveket egyenlőre nem tudunk vásárolni, alapvető nyelvkönyvek vásárlását azonban már megkezdtük.

A könyvtár tíz éves tervében további helybővítést szeretnénk végrehajtani, csak ennek megvalósításával képzelhető el, hogy külön klubszobát, vagy zeneszobát működtessünk. Az egy alkalommal kikölcsönözhető könyvek számának emeléséről munkaértekezletet célszerű összehívni, s a közös megbeszélés eredménye módosíthat az eddigi szabályokon.

Még nagyobb körültekintéssel kell végeznünk a késedelmi díjakkal kapcsolatos szabályok alkalmazását.

Tájékoztató munkánkat a most végzett felmérés alapján tovább szeretnénk fejleszteni.

Új katalógus készítését kezdtük meg; természettudományos és műszaki tárgyszókatalógus címmel.

A továbbiakban is igen nagy fontosságot tulajdonítok a könyvtárosok szolgálatkész és lelkiismeretes magatartásának, a mindenre kiterjedő tájékoztatásnak – mely az olvasók megőrzése szempontjából is központi kérdés.

Vándor Katalin

IFJÚSÁGI OLVASÓSZOLGÁLAT A KERÜLETI KÖNYVTÁRAKBAN

Az ifjúság nevelésében a családon, az iskolán, a munkahelyen és az ifjúsági szervezeten kívül fontos szerep jut a művelődési intézményeknek, köztük a könyvtáraknak is. Az emberiség haladó kultúrájának megismerésében, a tartalmas életmód kialakításában elengedhetetlen a könyv, az olvasás.

Az ifjúság olvasóvá nevelésében, olvasási kultúrájának fejlesztésében a fővárosban nagy részük van a FSZEK kerületi könyvtárainak.

Dolgozatommal kettős célt szeretnék elérni:

az ifjúsági szolgálat vázlatos történeti áttekintésével erősíteni azoknak az ifjúsági felelősöknek a hivatástudatát, akik most kezdik a munkát,

a problémák felvetésével, a helyi sajátos feladatok megjelölésével segíteni a továbblépést, a jövő közművelődési ifjúsági szolgálatának tervezését hálózatunkban. Erre ösztönöz valamennyiünket, akik ezen a területen dolgozunk az „Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására"[1] című dokumentum is, amely megjelöli a főbb feladatokat, de a megoldás módjának kidolgozását a könyvtárosok hozzáértésére, kísérletező kedvére, és a módszertani irányító szervek mérlegelésére bízza. Kimondja, hogy „Az ifjúsággal való sajátos szempontú foglalkozás megkívánja a közművelődési könyvtárakban ifjúsági szolgálat kialakítását. Ezt akkor is meg kell csinálni, ha a könyvtárak jelenleg nem tudnak az ifjúság számára külön helyiséget biztosítani. E szolgálatot csak jó nevelői érzékkel és lehetőleg nevelési gyakorlattal is rendelkező könyvtárosok vezethetik. Munkakörük megszervezésére szükség van mindazokban a könyvtárakban is, ahol az ifjúsági szolgálat bizonyos fokú elkülönítése kívánatos."[2] A továbbiakban előírja, hogy 1975-ig minden nagyobb közművelődési könyvtárban létre kell hozni az ifjúsági szolgálatot.

I. Az ifjúsági olvasószolgálat alakulása

A könyvtári munkában hosszú évek óta kiemelt feladatnak tekintik a könyvtárosok a fiatalokkal való foglalkozást. A 60-as évek elején ennek gerincét a József Attila olvasómozgalom alkotta. Legnagyobb erénye az volt, hogy ráirányította a figyelmet az ifjúsággal való szervezett foglalkozásra. A mozgalom utolsó évei egybeestek a szabadpolcrendszerre való áttéréssel (1957 novemberében nyílik meg a Kertész utcai 22-es könyvtár), mely minőségi változást hozott a könyvtári szolgáltatásban. Megteremtette az állományhasználat fokozott differenciálásának és a szolgáltatások fejlesztésének feltételeit. Folyt a kísérletezés a legjobb olvasószolgálati módszerek kialakítására is. A FSZEK 1961-es Évkönyve a hálózati munka értékelésénél arról számol be, hogy több kerületi könyvtárban, központi helyen áll a fiatalokkal való foglalkozás. Egymás után alakulnak a fiatal olvasó-

[1] Művelődésügyi Közlöny 1971/24. sz.

[2] Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására. Műv. Közl. 1971/24. sz. 4. pont.

kat összefogó művelődési körök. Sok könyvtár foglalkozik rendszeresen az ipari tanulókkal, és figyeli az általuk olvasott irodalmat. Másutt érettségire, felvételire előkészítő előadásokat szerveznek.

1965-ben a József Attila olvasómozgalom szakbizottságából a KISZ KB megszervezte a Központi Ifjúsági Olvasószolgálatot. 1966-ban a Művelődésügyi Minisztérium és a KISZ KB összehívta a Központi Ifjúsági Olvasószolgálat I. csillebérci konferenciáját, amelyet megelőzött az MM Könyvtárosztályának országos tájékozódása a könyvtárakban folyó ifjúsági munkáról. A konferencián elismeréssel szólnak hálózatunkról: „Az ifjúsági szolgálat megszervezésének problémája már régóta foglalkoztatja a könyvtárakat. Nem véletlen hogy éppen a legrégibb és legfejlettebb közművelődési könyvtári hálózat a FSZEK kísérelte meg először az ifjúsági szolgálatnak a felnőttekétől való különválasztását. A FSZEK Módszertani Osztályán külön felelőse van évek óta a munkának."[3]

Ebben az időben alakultak a pécsi és a szegedi ifjúsági könyvtárak is. A konferencia néhány igen fontos, – ma is érvényben levő – elvi megállapítása az ifjúsági szolgálat fejlesztésére vonatkozóan:

- Az ifjúság, az olvasótábornak a jövő szempontjából legfontosabb rétege.
- Az ifjúsági munka pedagógiai munka, mely csupán akkor lehet sikeres, ha figyelembe veszi a korosztály fejlődéslélektani és szociológiai adottságait.
- A munka tartalmi vonatkozásában legfontosabb a korszerű általános műveltségi anyag terjesztése, a szakműveltség megszerzésének elősegítése középszinten, s a fiatalok életkorát figyelembe vevő esztétikai nevelés.
- A könyvtárak ne elszigetelten, hanem a fiatalokkal foglalkozó egyéb intézményekkel, és az ifjúsági mozgalommal közösen végezzék munkájukat, e tekintetben legyenek kezdeményezők.
- Az ifjúsági szolgálat rétegenként differenciálódjék.
- Az ifjúsági szolgálat a közművelődési könyvtárak felnőtt részlegének szerves része.

1968-ban rendezték meg a II. csillebérci konferenciát, amelynek egyik legfontosabb momentuma az Olvasó Ifjúságért mozgalom meghirdetése volt, az Olvasó Népért mozgalom keretén belül. Fontos feladatként fogalmazta meg az ifjúság ízlésének alakítását, a fiatal könyvtári tagok számának bővítését, a különböző ifjúsági rétegek eltérő adottságainak szem előtt tartását, a meglevő lehetőségek jobb kihasználását, és a fiatalok öntevékenységének biztosítását.

Kijelölte a KISZ szervezetek számára a konkrét tennivalókat is. Éves akció-programjaikban meg kell teremteni az olvasás lehetőségeit. Legyen állandó feladatuk a könyvtári tagtoborzás segítése. Tervezzenek olyan rendezvényeket, amelyek felébresztik az olvasási kedvet, s ezeket lehetőleg tartsák a könyvtárban. A KISZ szervezetekben legyenek „olvasó felelősök". Politikai, kulturális rendezvényeik során éljenek a könyvtár nyújtotta nevelési lehetőségekkel.

A konferencia ismét leszögezte, hogy az ifjúsági olvasószolgálat az egész könyvtári munka szerves, de elkülönítendő része. Felhívta a figyelmet az ifjúsági felelősök munkájának továbbfejlesztésére. Külön foglalkozik – a fiatalok körében végzett – olvasószervezés szempontjából fontos rétegekkel, a toborzás módszereivel, a könyvtári propagandával.

Az Olvasó Ifjúságért mozgalom keretében 1969-ben két nagy országos akció zajlott le. Hazánk felszabadulásának 25. évfordulója tiszteletére a KISZ KB által meghirdetett „*Játék és vallomás*" *olvasónapló-pályázat*, és a Lenin centenáriumra – az MSZBT és más társadalmi szervezetek által – megszervezett *Jubileumi olvasómozgalom*. Az olvasónaplóban a kiszeseknek és a könyvtárosoknak csak kis hányada ismerte fel az olvasóvá nevelés,

[3] Az ifjúsági szolgálat a közművelődési könyvtárakban. (A csillebérci konferencia anyaga. 1966. ápr. 28–29.) KMK. Bp. 1967. 30. l.

az ízlésformálás hasznos eszközét, s a benne levő ötletek, játékok alkalmazhatóságát a könyv- és könyvtárhasználatra nevelésben. Budapesten az a néhány könyvtár ért el eredményt, amelyik a szervező és tartalmi munkát egyaránt magára vállalta. Ezek jól hasznosították a naplót különösen a szakmunkástanulók olvasóvá nevelésében.

A Jubileumi olvasómozgalomban hálózatunkból szép számmal vettek részt a fiatalok. Az egy év alatt összesen elolvasott 6994 pályázati könyvből 2859 kötetet a KISZ korosztályú fiatalok olvasták.

A Központi Ifjúsági Olvasószolgálat utolsó konferenciájára 1970-ben került sor Miskolcon. Ezen értékelték az Olvasó Ifjúságért mozgalom kezdeti eredményeit, a Játék és vallomás olvasónapló pályázatot. Több előadás hangzott el az ifjúság különböző rétegei körében végzett olvasáselemző vizsgálatokról. Ezzel végetért a Központi Ifjúsági Olvasószolgálat „történelmi szerepe". A Művelődésügyi Minisztérium és a KISZ KB nem vállalkozott hasonló jellegű tanácskozás összehívására, s így megszűnt az egyetlen országos fórum, ahol a könyvtári hálózatok ifjúsági felelősei és a KISZ-szervezetek képviselői tanácskozhattak a fitalok olvasóvá nevelésének kérdéseiről, amelyek időről-időre kijelölhették a feladatokat egymás munkájának ismeretében. Kétségtelen, hogy a konferencia megszervezése sok energiát és anyagi áldozatot követelt a rendezőktől, s ez nem mindig állt arányban az eredményekkel.

Az országos tanácskozások legjelentősebb szerepét abban látom, hogy a kiszeseket és a könyvtárosokat megismertette egymás munkájával, munkastílusával, megyei, fővárosi szinten szorosabbra fűzte az együttműködést. Ma már elsősorban olyan területi tanácskozásokra lenne szükség, amelyek az egyes könyvtárak és az alapszervezetek közötti kapcsolatok erősítését szolgálják. A KISZ Budapesti Bizottsága és a FSZEK hálózati és módszertani osztálya évente legalább egy-két alkalmat teremt arra, hogy a kerületi könyvtárak ifjúsági felelősei és a KISZ kerületi bizottságainak kultúrfelelősei találkozzanak, és a közös feladatokat megbeszéljék. Több helyen sikerült aktív munkakapcsolatot kiépíteni. A KISZ-szervezetek aktivistái könyvtárlátogatáson, könyvismertetésen vettek részt, közösen szerveztek kerületi ünnepségeket, bonyolították akcióikat. A munka egyik gátló tényezője, a mozgalomban meglevő nagymérvű fluktuáció.

1970–71-ben két fontos dokumentum jelent meg: az MSZMP KB februári ifjúságpolitikai határozata, és annak végrehajtását biztosító ifjúsági törvény. A két alapdokumentum szellemében kell meghatározni az ifjúsággal foglalkozó szervezetek, intézmények feladatait.

Ezek értelmében a könyvtárakban elő kell segíteni, hogy a fiatalokból olyan felnőttek váljanak: „. . . .akiknek szocialista céljaik vannak, akiknek világnézetét, erkölcsét a marxizmus–leninizmus egyre elmélyültebb ismerete határozza meg, akik hazafiak és internacionalisták, akik erkölcsösnek tartják mindazt, ami előre viszi a haladás, a szocializmus ügyét."[4] Ehhez szükséges a sajátos tevékenységünknek megfelelő, lehető legjobb módszerek kidolgozása.

Az MSZMP KB 1972-es oktatáspolitikai határozatának megvalósitása hosszú évekre megszabja az iskolák feladatait. A „permanens művelődés" és az „információ robbanás" távlatai különleges helyet jelölnek ki a könyvtáraknak. Az iskola a jövőben egyre kevesebb tényt fog megtanítani a tanulóknak, legalábbis a szó enciklopédikus értelmében, de ugyanakkor hangsúlyozza, a tudomány alapfogalmait, elveit, összefüggéseit. Arra neveli a fiatalokat, hogy tudjanak önállóan tanulni, képesek legyenek az önálló ismeretszerzésre. Az egyoldalú memorizálással szemben a tudás megszerzéséhez szükséges képességek kifejlesztésére törekszik. Az önálló ismeretszerzés és a tudás megszerzéséhez szükséges képességek kifejlesztésében találkozik az iskola és a könyvtár feladata, e téren kell a jövőben erősíteni a munkamegosztást, illetve tudatossá kell tenni az együttműködést.

[4] Az MSZMP ifjúságpolitikájának néhány kérdése. Az 1970. febr. 18–19-i ülés anyaga. Bp. 1970, Kossuth 13. l.

II. Az ifjúsági szolgálat tapasztalatai

1. *Az ifjúsági szolgálat szervezeti keretei*

A könyvtári ifjúsági munka következő alternatívái ismeretesek:

1. Ifjúsági részleg vagy polc a gyermekkönyvtárban
2. Ifjúsági részleg vagy polc a felnőttkönyvtárban
3. A gyermek-, az ifjúsági, és a felnőtt könyvtár házközössége, s ővezetenkénti elkülönítése, „közbeeső részleg" vagy átmeneti részleg
4. Önálló ifjúsági könyvtár
5. Kulturális intézményekben létesítendő ifjúsági könyvtár[5]

Valamennyi esetben a fiatalokkal külön személy foglalkozik, aki megfelelő felkészültséggel és adottságokkal rendelkezik. Ezekbe a könyvtárakba beiratkozó fiatalok alsó korhatára 14 év.

Az ifjúsági polc volt a legelterjedtebb hazánkban, így hálózatunkban is. A szabadpolcra való áttérés idején különböző állományrészekből emeltek ki ide könyveket, — a fiatalok érdeklődési körének, ízlésének megfelelően a könyvtárosok, de természetesen szabadon választhatott mindenki a teljes állományból. Már ezelőtt is törekedtek a könyvtárak a fiatalokkal való megkülönböztetett foglalkozási formák kialakítására. Ezt bizonyítja 1954-től a Gutenberg téri könyvtárban működő ifjúsági pult. Itt a zárt polc mellett külön kölcsönző pultnál adta az ifjúsági felelős a fiataloknak a könyvet és külön lejáratban tartották a korosztály tasakjait is.

A szabadpolcra való áttérés után megszűnt az *ifjúsági pult*, felváltotta a már említett *ifjúsági polc*, amely azonban nem volt hosszú életű könyvtárainkban. Kedveltebb helyette az alkalmi könyvkiállítás, vagy a könyvkiemelés. A 15 évesek átvezetésekor, osztálylátogatások alkalmával stb. ezek könnyítik meg a kezdeti könyvválasztást. Elterjedt egy speciális állandó könyvkiemelés: az ajánlott és kötelező irodalom különválasztása az irodalmi tanulmánykötetekkel együtt. Bár a neve nem ifjúsági polc, használói szinte kizárólag a fiatalok.

Ifjúsági Házban alakult könyvtár Szegeden és Miskolcon, ifjúsági olvasóterem nyílt Újpesten a Derkovits Ifjúsági Házban. Néhány pozitív és negatív tapasztalat egyaránt ismeretes, a munka értékelő összegezése azonban még hiányzik.

A jövőre vonatkozó elképzelések az „Alapelvek és követelmények a közművelődési könyvtárak távlati fejlesztéséhez" című dokumentumban a következőképpen fogalmazódnak meg az „A" típusú könyvtár esetében: „dokumentumanyagára támaszkodva, ahhoz kapcsolódva a sajátos könyvtári tevékenységi körön belül irodalmi-művészeti-tudományos népszerűsítő, közönségnevelő tevékenységet lát el (pl. előadások, előadássorozatok, szemináriumok, ankétok, konzultációk, stb.). E tevékenység keretében ifjúsági szolgálatot tart fenn."[6] A „B" típusú könyvtár az „A" típushoz hasonlóan ugyancsak működtet ifjúsági szolgálatot.

Sallai István a következőket írja az ifjúsági szolgálat elhelyezésére vonatkozóan: „... A szakosított terek rendszerét egy olyan általános olvasói tér előzi meg, amelyben kiemelt, népszerű irodalom, ifjúsági szolgálat kap helyet, anélkül azonban, hogy külön ifjúsági könyvtárat hoznánk létre. (Amennyiben az ifjúság érdeklődése túlmegy a számára iemelt állományon, természetesen minden korlátozás nélkül használhatja a könyvtár teljes egészét.)"[7]

[5] Könyves Tóth Lilla: A 14 éven felüli ifjúság könyvtári ellátása a közművelődési könyvtárakban. Áttekintés a külföldi gyakorlatról. KMK Bp. 1971. 11. l.

[6] Alapelvek és követelmények a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez. 16. l.

[7] Sallai István: Új magyar könyvtárépületek térrendszere. Könyvtári Figyelő 1972/3. sz. 285. l.

A jövőben tág lehetőségünk nyílik a kísérletezésre, a legjobb formák és módszerek megkeresésére.

Az ifjúsági szolgálat állománya esetleg kiépíthető a következőképpen: kapjon itt helyet egy általános kézikönyvtári anyag, a kötelező és ajánlott irodalom, mellette a vonatkozó tanulmánykötetek, verseskötetek és antológiák. Itt kell elhelyezni a már meglevő bibliográfiák alapján a 15 éveseknek összeválogatott könyveket – alkalmi kiemelésként – ez segíti belenövésüket a felnőttkönyvtár állományának használatába. Célszerű lenne, ha itt volna hely azoknak a könyvkiállításoknak a számára is, amelyekkel a fiatalok érdeklődését szeretnénk ráirányítani egy-egy aktuális társadalmi-politikai kérdésre. Itt kaphatnának helyet pl. a tanulmányi versenyekhez, iskolai pályázatokhoz, a különböző évfordulókhoz kiemelt anyagok, amelyeket hosszú hónapokon keresztül kutatnak a középiskolások, szakmunkástanulók. Természetesen nem hiányozhatnak bizonyos folyóiratok és a korosztálynak szánt bibliográfiák sem.

A beiratkozás adminisztrációjának lebonyolítása után ebben a térben találkozik a fiatal olvasó az ifjúsági felelőssel, aki megismerteti vele a könyvtár szolgáltatásait, megtanítja a különböző segédeszközök használatára. Ez történhet egyénileg és kisebb csoportokban is, folyamatosan, tervszerűen szervezett könyvtári órák keretében. Így alkalom nyílik a szakosított terek alapos megismertetésére is, természetesen a tájékoztató kollégák bevonásával.

Az ifjúsági felelős a könyvtárban

Hálózatunk gyakorlatában munkaköréhez tartozik a fiataloknak szóló szemléltető és szóbeli könyv- és könyvtárpropaganda szervezése és irányítása. A speciális bibliográfiai igények továbbítása, esetenként ajánló jegyzékek készítése. Az ifjúság körében végzett felmérések, egyéni beszélgetések, csoportos foglalkozások megszervezése. Kapcsolattartás a különböző, – a fiatalok nevelésével foglalkozó – intézményekkel, KISZ-szervezetekkel.

Külön ifjúsági felelősök jelenleg hálózatunkban csak a közép és nagy könyvtárakban vannak. Ez utóbbiakban az ifjúság különböző rétegeivel való foglalkozás természetszerűen megoszlik a tájékoztató könyvtárosok között. Gyakran a kapcsolattartásban is munkamegosztás jön létre többnyire ott, ahol több középiskolával és szakmunkástanuló intézettel alakul ki intenzív együttműködés.

A technikusi és tájékoztató könyvtárosi feladatok fokozatos szétválasztásával az ifjúsági felelősökről is leválnak az adminisztratív feladatok.

Ezáltal több idejük marad saját továbbképzésükre, különböző kutatásokra, módszerek kikísérletezésére, s nem utolsó sorban az olvasókkal való egyéni és kiscsoportos foglalkozásokra.

Az elmúlt évek nagymérvű fluktuációja következtében sajnos, sok helyen kicserélődött az ifjúsági felelős. 1968–73 között 42 felnőtteknek kölcsönző könyvtárunk közül csupán 14-ben nem változott személyük, ebből is tíz olyan, ahol a könyvtárvezető vállalta ezt a feladatot. A személyi változás egyetlen könyvtári munkaterületnek sem válik javára, de leginkább megsínyli az ifjúsági munka, amely alapvetően az emberi kapcsolatokra épül. A személyzeti vezetés és módszertani irányítás tudatosan törekszik arra, hogy a megüresedett helyeket az arra leginkább alkalmasnak látszó, főiskolát vagy egyetemet végzett fiatalokkal töltse be. Az ifjúsági felelősök felkészítése egyéni konzultációkkal és tapasztalatcserékkel történik.

Évek óta speciális továbbképzési terv készül számukra, és a művelődési körök vezetőinek. Ebben előadások, viták, módszertani bemutatók, továbbá budapesti és vidéki tapasztalatcserék szerepelnek. Az elmúlt években igen sikeres volt: Tunkli László: Vitavezetés, Maróti Andor: Aktivizálás módszerei az ismeretszerzésben, Huszár Tibor: Ifjúságszociológiai kérdések című előadása. A vidéki városok közül Miskolcon, Pécsett, Szombathelyen és Veszprémben jártak az ifjúsági felelősök. Bemutató foglalkozást szerveztünk

a Tanácsköztársaság 50 éves, Dózsa György születésének 500 éves évfordulójára, Budapest centenáriumára és a Politikai tájékozódás kézikönyvei címmel. Rendszeresen tartjuk a művelődési körök vezetőinek tapasztalatcseréit, amelyek részben a programok elkészítéséhez kapcsolódnak, részben egymás foglalkozásainak megtekintését jelentik. Tervezzük a sikeres foglalkozások forgatókönyveinek folyamatos publikálását a Tapasztalataink sorozatban.

Az ifjúsági felelősökhöz tartozó olvasói réteg

A felnőttek könyvtárába iratkozó ifjú olvasók alsó korhatárának a hazai gyakorlat a 14 éves kort fogadja el, felső határának a 18 – 20 évet tekinti. Hazánkban a 14 – 18 évesek hangsúlyosabb ellátása kap nagy szerepet. A felső korhatárról szólva érdemes figyelembe venni az MSZMP KB ifjúságpolitikai határozatának állásfoglalását, amely szerint az ifjúsághoz tartozást a fiataloknak a társadalom munkájába való bekapcsolódása és a családalapítás zárja le, ez pedig különböző rétegeknél más és más. Így általában a 25 – 30 éves kort tekintik irányadónak.

A kerületi könyvtárakba járó fiatalok számának alakulása

A 15 – 24 éves korosztály összolvasókhoz viszonyított aránya:

	Összes olvasó	Ebből fiatal		%
1962	102 360	15 – 26	38 889	38,0
1972	124 859	15 – 24	54 672	43,8

Korosztály szerinti megoszlás változása 10 év alatt:

1962		1972		Növekedés %
15 – 18	22928	15 – 19	36631	60
19 – 26	15961	20 – 24	18041	13

Tíz év alatt a korcsoport felső határa 26 évről 24-re változott, ezért az adatokat egymáshoz viszonyítani nem lehet. Egymás mellé állításuk így is kétségtelenül mutatja a növekedést mindkét fenti táblázaton.

Közép- és főiskolások és szakmunkástanulók számának változása:

	1962	1972	Növekedés %-ban
Közép- és főiskolás	18 534	28 186	52,1
Szakmunkástanuló	5 409	6 961	28,7

A 15 – 24 éves olvasók száma az összes többi korosztályhoz viszonyítva:

Év	Összes felnőtt olvasó	15 – 24 évesek száma	%
1969	120 348	53 672	44,7
1970	120 425	54 126	44,9
1971	123 096	54 266	44,0
1972	124 859	54 672	43,8
1973	122 443	52 076	42,5

Míg tíz éves viszonylatban jelentősen emelkedett a fiatal olvasók száma, addig az elmúlt öt évben stagnálás következett be, ill. 73-ban csökkenés. Az ok elsősorban a demográfiai hullámban keresendő és a könyvtárhálózat fejlesztésének stagnálásában. Az 1973-ban mutatkozó csökkenést az indokolja, hogy a középiskolások száma lényegesen kevesebb volt, mint az előző évben. (Az 1971/72-es tanévben: 60 833, 1972/73-ban 55 705). A fentiek ellenére könyvtári szervezettségük mindkét évben 37 százalékos volt.

2. *A fiatalok rétegződése. Az ifjúsággal való foglalkozás formái, módszerei*

A rétegmunkának nagy hagyománya van könyvtárainkban. A könyvtárosok szem előtt tartják az ifjúság különböző rétegeinek eltérő adottságait, életkori sajátosságait, a műveltségi szintjükben meglevő különbségeket, s igyekeznek ennek megfelelően foglalkozni velük. E munka hatékonyságának növelése ifjúsági felelőseink egyik legfontosabb feladata. Az ifjúsági törvény ezt így fogalmazza meg: „Az ifjúságpolitikai céljaink eredményes megvalósítása szempontjából nem hagyható figyelmen kívül, hogy az ifjúság, mint sajátos korosztály a társadalom munkájában való részvétele, a nemek, és az egyes korcsoportok szerinti megoszlása miatt nem tekinthető egységesnek. Mindez sajátos intézkedést tesz indokolttá. Az alkalmazott nevelési módszerek és eszközök kiválasztása, az ifjúsággal való bánásmód nem lehet gépies, figyelemmel kell lenni az említett sajátosságokra."[8]

15 évesek a könyvtárban

A 15 éveseket a velük való hangsúlyosabb foglalkozás miatt külön „rétegnek" tekintjük. Nagy részük a gyermekkönyvtárak közvetítésével kerül a felnőttek könyvtáraiba, egyénileg vagy csoportosan, sokszor ünnepélyes formát adva ennek az aktusnak. Ezt az eseményt a legtöbb gyermekkönyvtárban komoly előkészítő munka előzi meg. Erről ad részletes tájékoztatást Barta Andrásné: A gyermekolvasók előkészítése felnőtt könyvtári olvasókká[9]. és Jancsovics Klára: A gyermekkönyvtár munkája a VIII. osztályos tanulók körében[10] című tanulmánya.

Ennek a munkának tulajdonképpen két alapvető mozzanata van. Megvizsgálják, hogy elolvasták-e a gyerekek a gyermekirodalom olyan klasszikusait, amelyekre a későbbiek során már nem térnek vissza, s ha nem, figyelmükbe ajánlják azokat. A gyermekkönyvtárban tudatosan folyik az ismeretterjesztő irodalom megismertetése és megkedveltetése. Az a fiatal, aki már itt megszokja, hogy a tananyaghoz, szakköri foglalkozásokhoz, úttörő akciókhoz, esetleges hobbyjához buvárkodjék, később is szívesen teszi azt,

Másik fontos mozzanat a könyvtári segédeszközök használatának megtanítása és gyakoroltatása: 1972-ben pl, 255, 1973-ban 237 ilyen jellegű foglalkozás volt a gyermekkönyvtárakban. A tapasztalat mégis azt mutatja, hogy a segédeszközök használata csak kevés gyereknél válik készséggé a gyermekkönyvtárban. Tudatos használatuk kialakításában még nagy szerep vár az ifjúsági felelősre Legkevésbé a bibliográfiákat ismerik a tanulók. A katalógusok, a kézikönyvek használatának tanítására sok érdekes, ötletet, módszert dolgoztak ki a gyermekkönyvtárosok. Nagy gondot fordítanak a folyóiratok megismertetésére és megszerettetésére is. E munka eredményeként a lapok szerkesztőivel való találkozáskor bátran megmondják véleményüket, kívánságaikat a gyerekek. A gyermekkönyvtárakban folyó munkát ismernie kell az ifjúsági felelősnek, hogy építhessen rá saját területén. Előnyös helyzete van, ha a gyermekkönyvtáros feljegyzéseit megkapja az „átvezetett" tanulók olvasmányairól, érdeklődési köréről, könyvtári aktivitásáról stb.

Az ünnepélyes átiratkozásra általában májusban kerül sor. Kedves meghívó invitálja a gyerekeket a felnőtt könyvtárba. Itt, a könyvtár bemutatása után rögtön kölcsönözhetnek is. Választásukat segítik a külön polcra válogatott könyvek, vagy a Kedves Fiatal Olvasó! című ajánló jegyzék és a 77 könyv csak fiataloknak! című bibliográfia. Ahol egy épületben van a felnőtt és a gyermekkönyvtár ott évközben kisebb csoportokban sokszor egyénenként történik az átíratás. Sok gyerek még hosszabb ideig megőrzi tagságát a gyermekkönyvtárban is. Elolvassa az új könyveket, újra olvassa kedvenceit, és még szívesebben böngészi itt a folyóiratokat, mint a felnőtt könyvtár olvasótermében, ahol korántsem mozog olyan biztonsággal.

[8] Törvény az ifjúságról. Bp. 1971, Szikra. 16 l.
[9] FSZEK Évkönyv 1963. 192–181. l.
[10] Tapasztalataink 8. sz.

Több helyen az ifjúsági felelősök megjelölik a 15 évesek tasakjait, hogy figyelemmel kísérhessék kölcsönzésüket, illetve, hogy segítsenek a könyvkiválasztásban. A közös könyvkereséssel gyakorolják a katalógus és a bibliográfiák használatát. Alkalom nyílik ilyenkor a beszélgetésre is, s ezzel a fiatalok jobb megismerésére. Hosszú idő telik el, amíg minden 15 évessel legalább egyszer beszélgethet az ifjúsági felelős, vagy a tájékoztató könyvtáros. Az időt részben lerövidítheti, ha az átiratkozás után 2–3 hónappal összehívjz őket csoportos beszélgetésre. Ezen a találkozón a fiatalok elmondják, hogy érzik magukat a könyvtárban, milyen problémáik, milyen kívánságaik vannak. Sajnos, az ilyen jellegű beszélgetések szervezése még nem vált általánossá a hálózatban.

Néhány könyvtárunk, – a Kertész utcai 22-es, a zuglói 43-as, a csepeli 46-os és a József Attila lakótelepi 48-as, – bevezette azt a gyakorlatot, hogy a gyermekkönyvtárból átiratkozó 15 éveseken kívül, könyvtárlátogatásra hívja meg a környező iskolák valamennyi VIII. osztályát. Így olyanok is eljutnak a felnőtt könyvtárakba, akik nem voltak gyermekkönyvtári tagok. Ezt a pedagógusok segítségével a többi kerületben is meg kell valósítani.

Szakmunkástanulók

A szakmunkástanulók olvasási problémáinak felismerésében élen jártak a kerületi könyvtárak. Több – a szakmunkástanulók olvasási szintjét és szokásait illető – vizsgálódás került publikálásra a Tapasztalataink 7. számában[11]. A FSZEK néhány kerületi könyvtárát már több évtizedes kapcsolat fűzi egy-egy szakmunkástanuló intézethez. Pl. a Mester utcai 26-ost és az Illatos úti 23-ast vagy a Vág utcai 7-est. Már a 60-as évek elején néhány kerületi könyvtár készített ún. szocialista szerződést az intézetekkel, amelyben a közös tevékenységet rögzítette. Ennek a gyakorlatnak a megújítására került sor 1970-ben. Az összegyűjtött tapasztalatokat a Munkaügyi Minisztériummal közösen kiadott módszertani útmutató summázza, amely egyben megszüntette a szakmunkástanulók könyvtárba járásának adminisztratív korlátait is, miszerint a személyi jótállás helyett elegendő az intézet bélyegzője a tasakokon.

1970–73 között 18 kerületi könyvtár 26 szakmunkástanuló intézettel kötött szerződést. A szerződésekben megjelölt feladatok egyre kevésbé formálisak, megvalósításukért az intézet és a könyvtár vezetője egyaránt felelősséget vállal, s egyre inkább alapjait képezik a folyamatos cselekvő együttműködésnek. Évente kerülnek megújításra, hogy az aktuális feladatok is bekerüljenek az állandó pontok mellé.

A szerződések általában a következőket tartalmazzák:

Osztálylátogatások folyamatos és jól előkészített szervezése. Több helyen az első évfolyamokat évről-évre rendszeresen elviszik a könyvtárba. A könyvtári óra alkalmával a gyerekek többsége mindjárt be is iratkozik, különösen, ha közeli iskola vagy kollégium tanulóiról van szó. Lényeges, hogy az ifjúsági felelős olyan könyvtárbemutatót tartson, hogy mindenképpen vágyat ébresszen a tanulók zömében a könyvtár iránt. Ösztönözze őket, hogy a lakóhelyükön vagy az üzemben könyvtári taggá váljanak.

Évente több, az intézet által kért témából szerveznek előadást, vitát a könyvtárak. Igen sikeresek voltak Kertész Ákos: Makrájáról és a fantasztikus irodalomról rendezett viták. Népszerűek az egészségügyi felvilágosító előadások, amelyeket több esetben külön a fiúknak és külön a lányoknak tartottak. Az újpesti könyvtár műszaki részlege több éven keresztül sikerrel rendezte meg a MŰM 22-es intézet tanulóinak a műszaki vetélkedőt, azzal a céllal, hogy a tanulók megismerjék a könyvtár műszaki részlegét, jártasságot szerezzenek a katalógus és a kézikönyvtár használatában.

[11] Pályi Dénesné: A 4. sz. kerületi könyvtár 18–26 éves olvasóinak érdeklődéséről, olvasmányairól. – Samu Gizella: Ipari tanulók az Illatos úti könyvtárban. – Varga Márta: Ipari tanulók a 37. sz. kerületi könyvtárban. Olvasószolgálati munka a kerületi könyvtárakban. Bp. 1966, FSZEK. 42 l.

A Mester utcai könyvtárban elismerésre méltó a kötelező irodalom rendszeres feldolgozása irodalomtörténész bevonásával. De sikeresek voltak a kispesti 25-ös és a Vág utcai 7-es könyvtárban megrendezett rendhagyó irodalomórák is.

Gyakran kerül sor a különböző évfordulók közös megünneplésére a könyvtárakban. Emlékezetesek – Petőfi születésének 150. évfordulója tiszteletére – a szakmunkás tanulók által összeállított és bemutatott irodalmi műsorok, a kispesti 25-ös és a Karinthy Frigyes úti 6-os könyvtárban. Többhónapos kutatómunkát folytattak a könyvtárosok irányításával, hogy az anyagot összeállítsák, s közben a könyvtári kutató munka alapjait is elsajátíthatták.

Néhány helyen az intézetek tanulóit bevonják az ifjúsági művelődési kör munkájába.

Segítik a különböző pályázatokon, tanulmányi versenyeken induló tanulók felkészülését.

Biztosítják a kötelező és ajánlott irodalmat. Ehhez nyújt segítséget a bibliográfiai osztály által 1969-ben készített jegyzék.[12]

A gyerekek szakmájához kapcsolódó szakirodalom gyűjtését a legtöbb könyvtár szem előtt tartja.

Kiállításokat készítenek az iskolákban, sok esetben így hívják fel a figyelmet az új könyvekre is.

Biztosítják a pedagógusok számára a szemléltetéshez szükséges könyveket.

Gyakran segítik az iskolai könyvtáros munkáját tanácsaikkal.

Az intézetek tanulói segítenek a rendezvények előkészítésében, szervezésében, plakátok készítésében, meghívók írásában. Barkácsmunkáikkal díszítik a könyvtárat.

Fontos, hogy a partnerek mindig az adott lehetőségeknek megfelelően határozzák meg a szerződések pontjait, s ne vállalkozzanak erejüket meghaladó feladatokra. A gyakorlat azt mutatja, hogy a könyvtártól nagy távolságra levő intézetekkel nehezen valósítható meg együttműködés. Még mindig előfordul, hogy egy-egy pedagógus és könyvtáros „privát" ügye a szerződés megvalósítása, esetleges áthelyezésükkel megszűnik a kapcsolat hosszabb-rövidebb időre.

A módszertani irányítás feladata, hogy időnként megszervezze a szerződő felek tapasztalatcseréjét, mert a beszélgetések során hasznos javaslatok, ötletek, módszerek kerülnek a felszínre, amelyek ösztönzői lesznek a további együttműködésnek. Keresni kell a munka koordinálási lehetőségeit a szakszervezeti könyvtárhálózattal is, ahol több helyen magas szinten folyik ez a tevékenység.

Középiskolások

Mint a számadatok mutatják, könyvtárainkban az ifjúság különböző rétegei közül a középiskolások száma a legnagyobb. A kerületi könyvtárak nemcsak kulturált szórakozást nyújtanak számukra, hanem hasznos segítőik a tanulásban is. Komoly erőfeszítéseket tesznek, hogy a fizikai dolgozók tehetséges gyerekei egyenlő eséllyel indulhassanak az egyetemi, ill. főiskolai felvételi vizsgákra. Ma már nyilvánvaló, hogy a könyvtár csak úgy töltheti be nagy fontosságú társadalmi funkcióját, ha egyre inkább kulturális otthonává válik azoknak a fiataloknak, akik a családban nem kaphatják meg az ösztönző kulturális miliőből származó előnyöket. A segítés tartalmáról 1964-ben jelent meg a Művelődésügyi Minisztérium útmutatója. A hálózatunkban folyó tevékenységről több tájékoztató is megjelent.[13]

A könyvtárak évente kötelezően számbaveszik a fiatalokat s a tájékoztató könyvtárosok számától függően 20–120 gyerekkel foglalkoznak. Igen komoly munkát követel a

[12] Győri Lajosné: Irodalomjegyzék a szakmunkásképző iskolák tantervéhez. Bp. 1969, FESZK. 39 l.
[13] Dobos Piroska: A fizikai dolgozók gyermekei a könyvtárban. 1968., 1969., 1970.

gyerekek bizalmának megnyerése, és a konkrét segítés, amely sokszor túlmegy a megszokott könyvtári kereteken, tantárgyi vagy pályaválasztási segítés lesz, szülők meggyőzése, fiatalok önbizalmának erősítése, rendszeres nevelőmunka. Ezektermészetesen egyedi esetek lehetnek, de a könyvek biztosítása, a tanulási feltételek megteremtése, kézikönyvek, katalógusok, bibliográfiák használatának a megtanítása állandósítható. E feladat kitartó munkát követel a könyvtárosoktól, s korántsem olyan látványos, mint egy-egy jól sikerült csoportos foglalkozás, de sok jó osztályzat, egyetemi, főiskolai felvétel, amelyről néhány könyvtáros naplója tanúskodik, bizonyítja, hogy a befektetett energia megtérül. 11 könyvtár szombat – vasárnap nyitvatartó olvasóterme is elsődlegesen a nyugodt tanulási lehetőség biztosítását szolgálja. A széleskörű propaganda ellenére évek kellenek, amíg az új szolgáltatást megszokják az olvasók.

A kerületi könyvtárak rendezvényeinek jelentős hányada épül a középiskolások politikai, ideológiai, művészeti, irodalmi igényeire, másik részük az őket érintő fontos kérdések, témák iránti érdeklődés felkeltését szolgálja. Régebbi hagyomány, de már egyre több iskola részéről fogalmazódik meg a kívánság, hogy az érettségizőknek szervezzenek a könyvtárak összefoglaló előadásokat a mai magyar líra és próza tárgyköréből, a szovjet és a haladó nyugati irodalomról, továbbá kül- és belpolitikai kérdésekről. A könyvtári gyakorlatban ezeknek a rendezvényeknek nagy multjuk van.[14]

Munkánk hatékonyságát nagymértékben befolyásolja az iskolákkal kiépített kapcsolat. Ez a felismerés volt a mozgató rugója annak a szívós, kitartó munkának, amelyet a könyvtárosok az együttműködés kiépítésére fordítottak és fordítanak ma is. Az elmúlt három évben a Fővárosi Tanács Művelődésügyi Főosztályával közösen minden kerületben megszerveztük az iskolai könyvtárosok és a kerületi könyvtárvezetők tanácskozását.[15] Az iskolai könyvtáros személyében sikerült megtalálni azt a partnert, akinek segítségével rendszeressé válhat ez a munka.

Az új oktatáspolitikai határozat e kapcsolatok minőségi megváltoztatásának szükségességére utal. Ez új formák és módszerek kidolgozását is szükségessé teszi, természetesen a régi bevált gyakorlat megtartása mellett.

Művelődési körök

A fiatalok könyvtári nevelésének egyik bevált formája a kiscsoportos foglalkozás s ezen belül a művelődési körök szervezése.

E munka hálózatunkban az 50-es évek második felében és a 60-as évek elején kapta első nagy lendületét. A kezdeti sikerekről és tapasztalatokról számol be, s a további munkához ad módszertani tanácsokat Mikó Zoltán Művelődési körök a kerületi könyvtárakban című tanulmánya (Bp. FSZEK 1963.), amely mindössze 150 példányban jelent meg, s ma már kikopott a legtöbb könyvtárból. A munka későbbi eredményeit összegezi a Tapasztalataink 9. sz.[16] Mindkét kiadvány sok hasznos, ma is érvényben levő tanácsot ad az ifjúsági felelősöknek a művelődési körök szervezéséhez.

Tíz év távlatából vizsgálva az eredményeket, elmondhatjuk, hogy több felfelé és lefelé ívelő szakasz jellemezte ezt a speciális könyvtári tevékenységet. Az évek során a körök száma elérte a huszat és lecsökkent háromra is. Az indoklás egyetlen rövid mondat lehet: ennek a munkának a feltételei alapvetően hiányoznak a könyvtárakból. Elsősorban ott indulhat meg a körök szervezése, ahol egy-egy könyvtáros áldozatvállalása, hivatástudata, pedagógiai ambiciója találkozik a kollektíva önkéntes többletmunka vállalásával.

[14] Farkas Józsefné: Érettségizők a kerületi könyvtárakban. Könyvtári Híradó 1972. május – június.
Kusnyár Lászlóné: Érettségizők a 6-os könyvtárban. Könyvtári Híradó 1970. május – június.

[15] Ballér Endréné: Az iskolai és közművelődési könyvtárosok találkozója. Könyvtári Híradó 1972. március – április.

[16] Az olvasók művelődési körei. Módszertani tanácsok és tapasztalatok. Szerk. Mikó Zoltán. Bp. 1969, FSZEK. 67 l.

Ezen a helyzeten részben változtathat az új könyvtári munkaszervezés, jelentős javulást azonban csak a könyvtárak jobb személyzeti ellátottsága hozhat, és természetesen a helyiségviszonyok javulása. Ahol lépni tudtunk az elmúlt időszakban, az a technikai felszerelések területe: magnó, lemezjátszó beszerzése – a kerületi tanácsok támogatásával – és az előadói tiszteletdíj keret emelés.

A fentiek előrebocsátása után már senki nem vádolhat elfogultsággal, ha leírom, hogy minden elismerést és tiszteletet megérdemelnek azok a könyvtárosok, akik az évek során vállalták ezt a munkát, és a fiatalok százaival ízlelteték meg a közösség erejét, a könyv, az olvasás szeretetét. Ezek közül a fiatalok közül nem is egy választotta hivatásának a könyvtárosi pályát. Kell-e ennél nagyobb elismerés?

A körök szervezése a következő módon történik: a művelődési körök szervezését minden esetben megelőzi az ifjúsági felelős és a fiatalok ismerkedése, egyéni beszélgetések sorozata folyamán. Ennek megkönnyítésére többféle kérdőív is készült, amelyet a fiatalok önállóan, vagy a könyvtárossal együtt töltenek ki. Ez a legfontosabb tudnivalókat tartalmazza, az érdeklődési körre, a hobbyra vonatkozó kérdések később a program összeállításánál is segíthetnek. A választás – éppen a velük való rendszeres foglalkozás szükségessége miatt – általában a 15 évesekre, elsősorban a fizikai dolgozók gyerekeire esik. de természetesen minden érdeklődő fiatal tagja lehet a körnek. Az előkészítő munkával sokszor egy év is eltelik.

A programot közösen állítják össze, a tagok kívánságának megfelelően. Az ifjúsági felelős feladata, hogy azt könyv-, könyvtárcentrikussá tegye. A sokéves tapasztalat azt bizonyítja, hogy a vegyes programok a legkedveltebbek, amelyekben irodalmi, művészeti, politikai előadások, könyv- film-, és színdarabviták egyaránt szerepelnek, vannak író-olvasó találkozók, kirándulások, múzeumlátogatások. Közkedveltek a vetélkedőkkel, játékokkal, zenehallgatással eltöltött esték is.

Az olvasott ismeretanyag tudatosításán, elmélyítésén túl, fontos szerepük van a fiatalok öntevékenységét fejlesztő rendezvényeknek: ki minek mestere, ki mit gyűjt, önálló előadások megtartása kinek-kinek érdeklődési területéről, hobbyjáról. Szavaló és prózamondó versenyek, új könyvek, folyóiratcikkek ismertetése. A közösséggé kovácsolódást segíti a közösen végzett kutatómunka, s az eredmény közös ismertetése. Például az évfordulók alkalmából összeállított irodalmi műsorok. Gyakran kerül sor aktuális társadalmi, gazdasági kérdések vitájára, természetesen felkészült vitavezetővel. Ezzel is a közéleti tevékenységre nevelésnek, a tudatformálásnak fontos színterévé válhat a művelődésköri munka.

A művelődési körök foglalkozásainak száma

1969 – 73				
1969	1970	1971	1972	1973
115	176	200	155	108

A foglalkozások hetente, kéthetente, illetve háromhetente vannak. Általában legmagasabb az irodalmi témák száma, majd a politikai, világnézeti kérdések következnek, azután a különböző művészeti előadások. Kevés a műszaki, természettudományos problémákat tárgyaló foglalkozások száma. Néhány példa a jól sikerült rendezvények közül, s a változatosság és sokszínűség igazolására: A fantázia irodalma, Hogyan keletkezett az írás? A jövő körvonalai a tudomány szemszögéből, A világ keletkezése, A magyar nyelv a világ többi nyelve között, Könyv, te gyönyörűséges könyv – kedvenc könyveim, Érdekességek könyvekben, folyóiratokban (a Karinthy F. úti 6-os könyvtár Középiskolások Könyvtári Klubjának programjából).

A művészetek keletkezése, Vitaest a vallásról, Művészeti élő keresztrejtvény (Budafoki 13-as könyvtár). Párbeszéd a szerelemről, Kalandozás három világrészben, Mi a filozófia, Vita a Jövő emlékei c. filmről, Csörsz István: Sírig tartsd a pofád c. könyvéről (angyalföldi 19-es könyvtár). Művészettörténeti sorozat, Üvöltés: vallomás a beat nemzedékről, Giccs az irodalomban (20-as könyvtár). Nem könnyű fiatalnak lenni, fiatalok problémáiról, Irodalmi saláta Karinthy-módra, Az ifjúsági törvényről, Nobel-díjasokról, Görbe tükör: szatirikus és vidám írások (23-as könyvtár). Magnetofon erősítők fejlődése, Pollack Mihály, Puskás Tivadar, Számítógépek (kispesti 25-ös, Műszaki Klubja). Az ifjúkori bűnözésről, Ankét a könyvtárról, Honismereti sorozat (Mester utcai 26-os). Baráti találkozó a Kulich Gyula téri könyvtár Ifjúsági Klubjával, a Magvető Könyvkiadó bemutatkozása a pestújhelyi 34-es könyvtárban. A Párizsi Kommün történelmi tanulságai, Lakáshelyzet – lakástörvény, Kőbaltától a számítógépig, A gazdaságirányítási rendszerről, Én és a társadalom, Közel-Kelet, Vietnam (a II. kerületi 37-es könyvtár Politikai Vitakörének programjából).

Szentendrei városnézés, Chagall művészete, a Falak című film vitája (a Börszörményi úti 38-as könyvtár), Vita Kertész Ákos: Makra című regényéről, és a belőle készült színdarabról, Barlangok világa, Évszakok az irodalomban és a zenében (Boráros téri 39-es könyvtár). A TV és az irodalom kapcsolata, Fekete-Afrika, Színek költői—költők színei (Lumumba utcai 43-as könyvtár), Helyem a világban, Mit jelent: beszélgetés kül- és belpolitikai fogalmakról, Beszélgetés az erkölcsről, Élménybeszámoló a VIT-ről, Az űrkutatásról, Kedves verseim (Kulich Gyula téri 44-es könyvtár).

A körök egy részében korábban a fitalokból álló vezetőség irányította a munkát, természetesen az ifjúsági felelőssel közösen. Ma inkább arra törekednek a könyvtárosok, hogy hosszabb-rövidebb időre ugyan, de mindenkinek legyen valami feladata. A tagok száma általában 20—60 fő.

A művelődési kör munkájáról maradandó emlék egyre több helyen a klubnapló, amelyben a tagság írja meg véleményét, élményeit. Beírják nevüket és emléksoraikat az előadók is. További dokumentum a kör vezetőjének feljegyzése a tagokról, az alkalmazott módszerekről, problémákról. A dokumentumok publikálásával hasznos tapasztalatok válnak közkinccsé valamennyi ifjúsági felelős számára.

Feladataink az ifjúsági olvasószolgálat terén

Könyvtárainkban az ifjúsági munka tovább építése, erre alkalmas egyetemet, főiskolát végzett ifjúsági felelősök beállításával, az új munkaszervezési rendszer folyamatos bevezetésével. Folytatni kell a rendszeres továbbképzést, a lehetőségek biztosítását a hazai és külföldi tapasztalatcserékre. A szakirodalom rendszeres figyelését, megvitatását részben jegyzékek kiadásával, részben előadások, beszélgetések keretében. Erősíteni kell a fiatalok különböző rétegeivel való foglalkozást az eddigi tapasztalatok alapján. Feladatunk kapcsolataink tovább szélesítése és elmélyítése az ifjúság nevelésében résztvevő intézményekkel és társadalmi szervezetekkel. Folytatni kell a fiatalok körében végzett vizsgálódásokat, az eredmények összegezését, publikálását, és folyamatos alkalmazásukat a gyakorlatban. Korszerű munkánk követelménye az audiovizuális segédeszközök beszerzése. Végül állandó igény a fiataloknak szóló bibliográfiák, és a könyv-, könyvtárhasználati propagandaanyagok készítése.

Terveink, elképzeléseink valóraváltása, a könyvtárosoknak az ifjúság körében végzett munkája, s a jövőre vonatkozó vállalásai talán meghozzák azt a társadalmi felismerést, miszerint a fiatalok nevelésében az iskola mellett, illetve azzal együtt, a könyvtárakra jelentős szerep hárul.

Sándor Ottóné

IRODALOM

Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai. Az MSZMP Központi Bizottsága 1972. június 14–15-i ülése. Bp. 1972. Kossuth Kiadó. 101, [3] l.

Balogh József: Az ifjúság mint társadalmi réteg. Közread. az MSZMP Központi Bizottsága Pol. Főiskola Szociológiai Tanszéke. Bp. 1970, 1, 51 lev.

Dobos Piroska: Szabadpolc-rendszer a kerületi könyvtárakban. FSZEK Évkönyve, 1961. Bp. 1962, 144–160. l.

Gazsó Ferenc–Pataki Ferenc–Várhegyi György: Diákéletmód Budapesten. Bp. 1971, Gondolat. 302, [2]. l.

Ifjúsági klubok Magyarországon és a Német Demokratikus Köztársaságban. Bp. 1972, Népműv. Prop. Iroda. 80 l.

Ifjúságkutatás. Szerk. Illés Lajosné Bp. 1969, Tankönyvkiadó. 83 l.

Ifjúságszociológia. Összeáll., vál., bev. Huszár Tibor–Sükösd Mihály, Bp. 1969, Közgazd. és Jogi Kiadó. 373, [3] l.

KISZ alapszervezetek feladatai az olvasási kultúra fejlesztésében és az irodalmi nevelés lehetőségeinek formálásában. KISZ KB Intézőbizottság 1965. jan. 21-i határozatának megvalósítása. Bp. 1965, soksz.

Meiszner Tamásné: Egy könyvtári Ifjúsági Klub munkája. FSZEK Évkönyve, 1962, Bp. 1963, 148–158. l.

Molnárné Schneider Éva: A fiatalokkal való foglalkozás a szabadpolc rendszer mellett. FSZEK Évkönyve. 1962. Bp. 1963, 131–136. l.

A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. Az MSZMP Központi Bizottságának 1970. febr. 18–19-i ülése. [Bp]. 1970, Kossuth Kiadó. 86, [2] l.

N. Rácz Aranka: A 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátása. = Könyvtáros. 1970. 5. sz. 254–260. l.

N. Rácz Aranka: A 18 éven aluli ifjúság olvasása és könyvtári szolgálata. Bp. 1970, 15 l. soksz.

N. Rácz Aranka: Új szakasz az ifjúság könyvtári ellátásában. = Könyvtáros. 1972. 2. sz. 67–70. l.

Tánczos Gábor: A könyvtáros pedagógiai funkciói – ahogy a nevelésszociológia látja. = Könyvtáros. 1971. 8. sz. 450–452., 9. sz. 512–514., 10. sz. 585–587. l.

OLVASÁSVIZSGÁLATOK A GYERMEKKÖNYVTÁRAKBAN

Az olvasás jelentősége az ifjúkorban

A könyvek szerepe, az azokban való tájékozódás képességének megszerzése, az olvasási kultúra kialakítása már gyermekkorban kezdődik. Goethe így emlékezik gyermekkorára: „Azelőtt még nem szerveztek külön ifjúsági könyvtárat.... de gyakorta végiglapoztuk a nagy folio Bibliát, Merian rézmetszeteivel illusztrálva; Gottfried krónikája... a világtörténelem érdekesebb eseményeiről tájékoztatott; ...hamarosan megismerkedtem Ovidius Metamorphoses-évei és annak kivált első könyveit tanulmányoztam, ifjú elmém csakhamar megtelt képekkel és eseményekkel, csodálatos és jelentékeny alakokkal, históriákkal, így sohasem unatkozhattam, mert állandóan azzal foglalkoztam, hogy az így szerzett tudást feldolgozzam, ismételjem, újjáalakítsam."[1] Goethe ebben a pár sorban tulajdonképpen megfogalmazta a modern olvasószolgálat egyik fontos követelményét is, mely az új ismeretek megszerzését a tudás újjáalakítását, a korszerűség szintjén tartását jelenti.

A gyermekkönyvtárak fontos láncszemet alkotnak a felnövekvő nemzedék nevelését megvalósító intézmények rendszerében. Az olvasás készsége, a könyvek tudatos kiválasztásának, használatának, megértésének és értékelésének módja már az iskolai években kezd kialakulni. Azonban a gyermek olvasóvá válásához nem elégséges az iskola oktató-nevelő munkája. Ebben legfontosabb segítőtársa a könyvtár, amikor a könyvet, az élő szót és a szemléltető propaganda eszközeit felhasználva eligazítja a gyermeket, hogy sokoldalú ismeretekre tegyen szert és használni tudja a könyvet. Ebből következik, hogy a könyvtári munka egyik legfontosabb része az olvasószolgálat, ez a gerince a könyvtári munka egészének. A könyvtárban a gyermek „...szuverén módon dönt afelől, hogy melyik folyóiratot veszi kézbe, melyik könyvet kölcsönzi ki, melyik foglalkozásra jár rendszeresen. A jó könyvtárosok erősítik benne ezt az érzést: nem adnak fel leckét, de beszélgetnek vele az olvasott könyvről, véleményét várják; nem keresnek ki semmit sem helyette, hanem rávezetik a keresett könyvhöz vagy ismerethez vivő útra... a gyermek életszükségletévé kell tenni a könyvtárba járást."[2] A kötetlen foglalkozások, az önművelésre rendkívül alkalmas egyéni kedvtelés összekapcsolása a rendszeres ismeretszerzéssel igen sok lehetőséget nyújt a könyvtárosnak arra, hogy olvasóit sokrétű tájékozódásra nevelje. Tudásukat állandóan bővíthetik, ismereteiket a korszerűség szintjén tarthatják a kézikönyvek, a folyóiratok és a könyvtár egyéb szolgáltatásai segítségével. Számtalan felmérés, vizsgálódás igazolja, hogy az olvasás szokását, méginkább a könyvek munkaeszközként való felismerését és alkalmazását azoknál tapasztaljuk, akik már tizennégy éves koruk előtt váltak rendszeres olvasóvá.

A könyv azonban nemcsak az ismeretek tárháza, hanem az öröm forrása is. A könyvekben való tájékozódással a gyermek nemcsak az ismeretszerzés képességét sajátítja el,

[1] Goethe: Költészet és valóság. Bp. 1965, M. Helikon. 34. l.
[2] Kisfaludi Sándor: A könyvtárban. = Magyar Hírlap. 1972. április 23. 12. l.

hanem érzelmi élete is gazdagabbá válik. Etikai, esztétikai tartalmat hordozó művek hatására a gyermek magát, környezetét jobban megismeri, példaképet talál. Egy-egy ilyen olvasmányélmény megbeszélésekor örömét megoszthatja mással. Gorkij így ír erről: „Szeressétek a könyvet, mert megkönnyíti az életet, baráti segítséget ad, hogy eligazodjatok a gondolatok, érzések és események sokszínű és viharos forgatagában. Megtanít tisztelni az embert és önmagunkat, szárnyat ad az elmének és a szívnek — a világ és az ember iránti szeretet szárnyait."[3]

Ez a társadalmi és kultúrpolitikai elveink szerint fontos feladat színvonalas olvasószolgálati munkát kíván. Megköveteli az olvasószolgálatot teljesítő egyéntől, hogy állandóan képezze magát és mind ideológiai, mind könyvismereti tudását, pedagógiai képzettségét fokozza. A gyermekkönyvtárosok lehetőségeik között keresik azokat a formákat, amelyek az olvasószolgálati munka színvonalát emelik és hatását erősítik. Ennek egyik eszköze lehet az olvasószolgálati vizsgálat.

Az eddigi vizsgálati módszerek áttekintésével célunk a témák sokféleségének, különböző irányú megközelítésének és a fejlődésnek a bemutatása.

Az olvasásvizsgálat kezdetei

A gyermekkönyvtárak olvasószolgálati tevékenységéről történeti áttekintést ad Bikácsi Lászlóné Gyermekkönyvtárak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetében című könyvében. Az eredeti anyagok felhasználásán túl értékes megállapításokat tesz az olvasószolgálati munka módszereire és azok fejlődésére. Ebből az alábbiakat szeretnénk összefoglalóan közölni.[4]

A budapesti könyvtárhálózatban az igényes olvasószolgálati munka alapjait a gyermekek számára Szabó Ervin teremtette meg. 1913-ban az ő vezetése alatt álló Fővárosi Könyvtárban a gyermekek helybenolvasási lehetőségéről leszögezték: „Az olvasóterembe mindenki bemehet, azonban a gyermekek olvasóideje alatt a gyermekolvasóba felnőtt nem mehet be, még ha esetleg ott üres hely volna is."[5]

A gyermekek olvasószolgálatának segítése, az olvasószolgálat tudatosságának növelése érdekében *az 1910-es években különféle jegyzékeket használtak*, amelyek alapján vizsgálódtak a gyermekolvasók körében. Többek között ilyen volt az első ifjúsági könyvjegyzék, amelyet 1913-ban Madzsar József állított össze.[6]

Az ifjúsági könyvek jegyzéke igen szegényes volt, de összeállítója utal arra, hogy számos olyan könyv van a felnőttek számára készült könyvek között, amelyeket nyugodtan lehet gyermekek kezébe adni.

Az első vizsgálódásnak a gyermekek olvasmányai körében Váradi Irma 1914-ben készült felmérése tekinthető.[7] Ebben a Százados úti fiókkönyvtár működéséről adott képet 1914. május 7-től július 30-ig. A gyermekek olvasmányairól ezer kérőlap alapján készített statisztikát és ennek eredményéről számolt be. Három szempontból osztályozta az olvasottakat: legkedvesebb olvasmányok

legolvasottabb szerzők

lányok legkedvesebb könyvei.

Tanulmányában főként az elemi és polgári iskolások olvasmányairól írt. A kérőlapok alapján a legkedvesebb olvasmányok voltak: Sebők Mackó úr könyvei, Andersen, Benedek,

[3] Gondolatok a könyvről. Bukarest, 1972.Kriterion. 199. l.

[4] Bikácsi Lászlóné: Gyermekkönyvtárak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetében. Bp. 1968, FSZEK. 304 l.

[5] Fiókok ügykezelése. Bp. Városi Nyilvános Könyvtár, 1913.

[6] Madzsar József: Mintajegyzék városi nyilvános könyvtárak számára. Bp. Városi Könyvtár kiad. 1913. 170 l.

[7] Váradi Irma: Egy városi fiókkönyvtár kezdetei = Városi Szemle, 1914. dec. 12.

Grimm meséi és Tutsek Anna Cilike regényei. A rangsor végén foglaltak helyet Molnár Ferenctől a Pál utcai fiúk, Gárdonyi Géza és Verne könyvei.

A legolvasottabb szerzők Sebők Zsigmond, J. Verne, Benedek Elek, Gaál Mózes, Rákosi Viktor, Gárdonyi Géza és H. Ch. Andersen voltak.

A legolvasottabb szerzők és legkedvesebb olvasmányok nem azonosak, ennek oka nyilvánvalóan az, hogy a legolvasottabb szerzők művei kevés példányban álltak az olvasók rendelkezésére, így a könyvek forgási sebessége nagyobb volt.

A lányok legszívesebben Tutsek Anna Cilike sorozatát olvasták. Olvasmányaik között klasszikus könyvekkel egyáltalán nem találkozunk.

Váradi Irma felmérése szerint nagyon kevés volt az olvasott ismeretterjesztő könyvek száma, 6538 kötetből mindössze 377, ami 5,9%-ot jelent. Indokolta ezt a rossz könyvállomány és az igen mostoha kölcsönzési lehetőség: egyszerre csak egy könyvet lehetett kölcsönözni. Négy évvel később az állomány javulása következtében az ismeretterjesztő könyvek forgalma már elérte a 12%-ot. Bővítették az ismeretterjesztő állományt és felnőttek számára készült ismeretterjesztő könyveket is adtak a gyerekek kezébe.

Váradi Irma vizsgálódása a kérőlapok alapján az akkori gyerekek valóságos igényét tükrözte. *A felmérés célja az igények feltárása volt.*

1916-ban a Deák Ferenc Könyvtár (2. sz. fiók) állított össze könyvjegyzéket, „mivel azt tapasztalták, hogy a régebbi jegyzékek nem elégítik ki az ifjúság olvasmányszükségletét."[8] Ezzel a jegyzékkel tulajdonképpen új feladatot határoztak meg, mely a korábbi jegyzékek kibővítését célozta. A könyveket először csoportosították a gyermekek kora szerint is: gyermekek könyvei 6—10 éves korig, és ifjúsági könyvek 11—14 éves korig. Tematikus megjelöléssel 19 csoportba osztották a könyveket.

Az első nagyobb igényű felmérést Zsák Wilfried készítette 1936-ban a Százados úti 3-as számú könyvtárban.[9] Vizsgálódásában száz nap gyermekkönyvtári forgalmát rögzítette. Ez 1187 különböző művet jelent, melyből 897 volt a szépirodalmi és 290 az ismeretterjesztő művek száma. Ezt a felmérést is a hatékonyabb olvasószolgálati munka érdekében végezték, hogy „... a mai gyermek érdeklődésének irányát és fokát megismerjük. Reméljük, hogy a gyakorlati pedagógia fáradságosan összeállított adatainknak jó hasznát fogja venni." Módszere a kikölcsönzött könyvek kártyái alapján a valóságos olvasás felmérése volt. Több keresztmetszetben mutatta meg a 30-as évek gyermekkönyvtári olvasószolgálatának értékeit és egyben hibáit is. Nagy érték volt a gyermekek önállóságra nevelése szempontjából a szabadpolc rendszer, ahol a gyermekek maguk választhattak. A szabóervini elgondolástól azonban eltávolodtak: előre meghatározott napon és órában hetenként csak egyszer cserélhettek könyvet a gyerekek, és akkor is legfeljebb két könyvet kölcsönözhettek.

E felmérés alapján készült 1969-ben egy újabb, hasonló felmérés a 3-as könyvtár gyermekrészlegében.[10] Az összehasonlító adatokon túl az 1969-es vizsgálódás új szempontokkal gazdagodott: a gyermekek szabadidejének felhasználása, otthoni és könyvtári olvasmányaik száma is szerepelt a kérdőíves felmérésben.

Ugyanakkor minőségi változást mutat a könyvtár állománya, és ezzel kapcsolatban természetesen a forgalom is. 1936-ban például egy olvasóra a könyvállományból 3,2 kötet, 1969-ben 14,4 kötet jutott. Az ismeretterjesztő könyvek forgalma 1936-ban 14,0%, 1969-ben 32,8% volt. Míg 1936-ban 16%-kal, addig 1969-ben mindössze 1,6%-kal olvastak többet a fiúk mint a lányok.

[8] A Budapesti Városi Könyvtár Értesítője 1916. Bp. Szfőv. háziny. 1917. 124. l.

[9] Zsák Wilfried: A Fővárosi Könyvtár és ifjúsági olvasói. = A Fővárosi Könyvtár Évkönyve 1936. Bp. Szfőv. háziny. 1937. 153—170. l.

[10] Bálinth Lehelné—Hargitai Nándorné: Mit és hogyan olvastak a gyermekek 1936-ban és 1969-ben" = FSZEK Évkönyve 1970—71. 172—194. l.

Ugyancsak Zsák Wilfried tollából jelent meg cikk az ifjúsági könyvek olvasottságával kapcsolatban.[11] Ebben a könyvek olvasottságát már tematikus megoszlásban vizsgálta. Az olvasott könyvek 14%-a mese, 65,4%-a ifjúsági elbeszélés és regény, 1,1%-a költemény volt. A serdültebb ifjúságnak a felnőttekkel közös olvasmányai 18,1%-ban szerepeltek. Ide sorolta Jókai, Mikszáth, Gárdonyi és Herczeg egyes műveit. Az ismeretterjesztő könyvek olvasottságára jellemző volt, hogy azok 73%-át fiúk olvasták, ezek közül is főként a földrajzi, a történelmi és életrajzokkal foglalkozó könyveket.

Tóbisch Irén a Vág utcai könyvtárban végzett felmérést.[12] Ebben a könyvtárban 6200 kötet könyv állt a gyermekek rendelkezésére. Ezeket zárt polc rendszerben kölcsönözték, ill. az olvasóteremben olvashatták. A könyveket öt csoportba osztották: fiúk könyvei (ebben a csoportban kétezer könyv szerepelt), lányok könyvei (ahová ezer könyvet soroltak), kötelező olvasmányok, ismeretterjesztő művek és meséskönyvek (ezeket szerencsére egyaránt olvashatták a fiúk és a lányok). A kötelező olvasmányok között „azok sorakoznak..., amelyeket a magyar ifjúságnak ismernie kell." Többek között: Arany, Balassa, Berzsenyi, Eötvös, Fáy, Gárdonyi, Jósika, Jókai, Herczeg, Kisfaludy, Kemény stb. könyvei.

Ezek a vizsgálódások egy-egy könyvtár állományát ismertették különféle csoportosításban. Amennyiben olvasói igényeket is vizsgáltak, úgy azt a kérőlapok alapján tették.

Karl Erzsébet a 14. számú könyvtár ifjúsági olvasóinak könyvigényéről megállapította[13], hogy a 13—14 éves gyermekek legkedvesebb írója Jókai, utána keresettség tekintetében Gárdonyi következik. Karl Erzsébet a gyermekolvasókkal való foglalkozást nagyon fontosnak érezte. Így írt erről: „... bámulatos az a határozott kritika, amit a gyermek a visszahozott műről mond a könyvtárosnak... Az ifjúsági olvasók több figyelmet igényelnek a könyvtárostól, de több örömet is okoznak neki." *Ez a vizsgálódás* az olvasók konkrét igényeinek felmérése mellett *már a gyermekekkel való beszélgetés fontosságára is utalt.* A gyermekek véleményét az elolvasott művekről nevelési szempontból fontosnak és értékesnek tartotta.

Olvasószolgálati vizsgálatok a felszabadulás után

Komoly, tudatos vizsgálódások, felmérések tulajdonképpen a hatvanas években kezdődtek a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetében.

A felszabadulás után az első és legnagyobb probléma a könyvtárak létesítésén kívül a megfelelő könyvállomány megteremtése volt. Az olvasószolgálati munka színvonalának emelésére csak ezután kerülhetett sor, hiszen jó olvasószolgálat megfelelő könyvállomány nélkül lehetetlen.

A hatékonyabb olvasószolgálati munka megteremtése érdekében több tapasztalatcserén és szakmai vitán vettek részt a gyermekkönyvtárosok. Néhány példa az olvasószolgálatot érintő szakmai megbeszélésekből: A 10—14 éves gyermekek olvasmányai, Gyermekfolyóiratok és más sajtótermékek felhasználása, Az ismeretterjesztő irodalom propagandája, Az állomány feltárása a szabadpolcos könyvtárban, Olvasószolgálat a szabadpolcos könyvtárban, A serdülők olvasmányai, a velük való foglalkozás, Katalógusok használatára való nevelés, Gyermeklélektan, Néhány fontos ifjúsági könyv vitája, A versek megszerettetése a gyermekkönyvtárakban stb.

A gyermekrészlegek kezdetben szórványosan készítettek ugyan címjegyzékeket, de ezek főleg az általános iskolák tananyagát kiegészítő művek felsorolására szorítkoztak. A hatvanas években elkészült alapkatalógusok azonban már teljes képet adtak egy-egy

[11] Budapesti Polgári Iskola 1937/38. 2. sz. 200—204. l.
[12] Budapesti Polgári Iskola 1937/38. 1. sz. 89. l.
[13] Budapesti Polgári Iskola 1938/39. 2. sz. 201. l.

könyvtár gyermekkönyv-állományáról. A katalógusnak, olvasószolgálati jelentőségén felül, a gyermekek jobb könyvellátását szolgáló szerepe is volt. A témakatalógusok csoportosításai mintegy elemezték a könyvállományt.

Olvasószolgálati szempontból jelentős mű volt Szász Eta–Kepes Ágnes Beszélő könyvtár c. munkája[14]. Ez a 300 oldalas illusztrált és annotált bibliográfia a 6–14 éves gyermekek irodalmát foglalta magába. Átdolgozott, bővített kiadása 1969-ben jelent meg.

Egyik legfontosabb olvasószolgálati segédeszköz volt az 1963-ban szerkesztett „Útmutató a kézikönyvtárak összeállításához", melyet az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja országosan kívánt felhasználni a gyermekkönyvtárak kézikönyv-állományának kialakításához és fejlesztéséhez.[15] Ehhez a címjegyzékhez a következő évben a FSZEK egyik munkatársa tárgyszókatalógust készített.[16]

Mindezek a fontos címjegyzékek az igényes olvasószolgálati munkát kívánták megalapozni és elősegíteni.

A gyermekek körében végzett olvasószolgálati munka problémáival először Bikácsi Lászlóné és Hargitai Nándorné foglalkozott 1961-ben megjelent tanulmányában.[17] A tanulmányban a szerzők áttekintik az olvasószolgálat fejlődését, írnak az olvasószolgálat tartalmáról, vizsgálják a gyermekkönyvtárakban kölcsönzött művek arányát, majd a tanulmány végén az olvasószolgálat színvonalának emelése érdekében megjelölik a további feladatokat.

Új problémákat és másfajta vizsgálódási szempontokat hozott a szabadpolcrendszer bevezetése a könyvtárakban. Barta Andrásné foglalkozott ezekkel a kérdésekkel 1963-ban.[18] Vizsgálta a könyvek szabadpolcra helyezésének, az állomány feltárásának kérdéseit, a gyermekekkel való foglalkozást a szabadpolcnál. Hangsúlyozta, hogy az olvasók sokkal több egyéni beszélgetést, intenzívebb foglalkozást igényelnek az olvasás minőségének érdekében a szabadpolcnál. Vizsgálta az állományvédelem problémáit is.

A gyermekkönyvtárosok mind igényesebbé váló olvasószolgálati tevékenységét a vizsgálódások sokfélesége mutatja. Ezek képet adnak egy adott könyvtár olvasóiról, azok összetételéről, érdeklődéséről, és segítik az olvasószolgálati munka továbbfejlesztését. Több felmérés foglalkozott *az állomány és az olvasószolgálat összefüggésével.*[19, 20, 21]

Mindegyik tanulmányban részletesen elemezték azt az állománytestet, amely az adott olvasószolgálati vizsgálat szempontjából szükséges volt. Majd a könyvkártyák segítségével az állománytest kihasználtságát, a könyvek forgási sebességét és az olvasott művek összetételét vizsgálták. Kérdőívek, interjúk, reference-lapok alkalmazásával közelebb kerültek az olvasó személyiségéhez, megismerték az igényeket, az olvasás milyenségét. *A felmérések célja* minden esetben az volt, *hogy megvizsgálják az állomány használhatóságát, az igények tükrében feltárják a hiányosságokat és megjelöljék az ezzel kapcsolatos feladatokat.*

A vizsgálódások módszerei

Valamennyi vizsgálódás megtervezésekor szükséges pontosan meghatározni a célt, aminek érdekében a felmérés készül, ki kell alakítani a vizsgálat módszereit, hogy végül helyes következtetéseket lehessen levonni. A gyermekkönyvtárakban végzett felmérések-

[14] Szász Eta – Kepes Ágnes: Beszélő könyvtár. Bp. 1958, Móra Kiadó. 299 l.

[15] Bikácsi Lászlóné: Kézikönyvtár a gyermekkönyvtárakban. Bp. 1964, OSZK – KMK. 56 l.

[16] Csomor Tibor: Tárgyszókatalógus a gyermekkönyvtárak kézikönyvtárához. Bp. 1966, FSZEK. 454 l.

[17] Bikácsi Lászlóné – Hargitai Nándorné: Az olvasószolgálat főbb kérdései a gyermekkönyvtárakban. Módszertani útmutató. Bp. 1961, FSZEK. 31 l., 3 t.

[18] Barta Andrásné: A gyermek a szabadpolcos könyvtárban. = FSZEK Évkönyve 1962. 121–130 l.

[19] Bikácsi Lászlóné – Hargitai Nándorné: Kézikönyvtár és olvasószolgálat a gyermekkönyvtárakban. = FSZEK Évkönyve 1964–65. 197–225. l.

[20] Barta Andrásné: Az ismeretterjesztő irodalom forgalmának alakulása a gyermekkönyvtárban. = FSZEK Évkönyve 1966–67. 184–194. l.

[21] Dudás Franciska – Hargitai Nándorné – Kerekes Pálné: A felnőttek számára készült szépirodalmi és szakkönyvek használata a gyermekkönyvtárban. = A KMK tanulmánykötetében. Megjelenés előtt.

nél általában a megfigyelés, leírás, egyéni és csoportos beszélgetés, és a kérdőíves felmérés módszereit alkalmazták a könyvtárosok.

Az olvasmányok hatásának vizsgálata, annak módszertani kérdései még nem megoldottak. A könyvnek a gyermekre tett hatása és annak folyamata alig figyelhető meg. Aránylag könnyebben lemérhető az olyan mű hatása, amely ismereteket közöl, vagy direkt módon hív fel cselekvésre. A magas esztétikai és eszmei színvonalú szépirodalmi alkotás fejleszti a gondolkodást, az érzelemvilágot, új gondolatokat ültet el. Az olvasás ilyen hatásának vizsgálata még kidolgozásra vár.

Néhány gyermekkönyvtárban azonban már kísérleteztek ezzel az igényes olvasószolgálati módszerrel. Egy szépirodalmi alkotás közvetlen hatásának vizsgálata történhet *személyes beszélgetés*, szóbeli kérdezés rögzítésével, vagy kérdőívek kitöltésével. A beszélgetés rögzítése rendszerint az olvasó távozása után történik, tehát veszít az élmény frisseségéből, esetleg lényeges momentumok kimaradnak. Ilyen szempontból magnetofon alkalmazása célravezetőbb lenne.

A *kérdőíves beszélgetés* előnye, hogy a jól megszerkesztett, alaposan átgondolt kérdéseket párhuzamosan esetleg több olvasó is megválaszolhatja. A válaszokat könnyebb összesíteni és a tanulságokat levonni. A kérdőív megszerkesztésekor igen gondosan kell eljárni. A kérdések természete, formája és sorrendje erősen befolyásolja a válaszokat. A kérdések száma is nagyon lényeges, ha túl sok kérdést állítunk össze, elvész a lényeg. A kérdőíves módszer hátránya, hogy nincs lehetőség esetleg homályos kérdések tisztázására, továbbá, ha a gyermekek csoportosan töltik ki a kérdőíveket, kölcsönösen befolyásolhatják egymás válaszait.

A következőkben bemutatunk egy kérdőívet, mely az 5-ös számú gyermekkönyvtárban egy hatásvizsgálati beszélgetéshez készült: Az interjú témája Somogyi Tóth Sándor: A gyermekek kétszer születnek.
Az olvasó adatai: (neme, osztály)

Általános kérdések:

Mi volt az utóbbi évben a legnagyobb olvasmányélményed?
Ki a legkedvesebb író d?
Sorolj fel néhány könyvet, amelyek nagyon tetszettek!
Az ismeretterjesztő könyvek közül milyen témakörben olvasol legszívesebben?
Vannak-e otthon saját könyveid? Nem. Igen (kb..... db).
Melyek azok a könyvek, amelyeket nem találsz meg a gyermekkönyvtárban és szeretnél elolvasni?

Az elemezendő könyvre vonatkozó kérdések:

Milyen könyv szerinted Somogyi Tóth Sándor A gyermekek kétszer születnek c. regénye? Jó Rossz
Jellemezd röviden a regény főszereplőjét, Zsoltot!
Szerintet miből fakad Zsolt szüleivel és környezetével való szembenállása?
Zsolt magatartását befolyásolta-e az a körülmény, hogy szülei elváltak?
Milyen embernek tartod Zsolt édesapját?
Sorold fel azokat a szereplőket, akik ragaszkodtak Zsolthoz!
Hasonló körülmények között te is mindig úgy viselkednél, mint Zsolt?
Az „alamizsnaosztogatás" gyerekcsíny, vagy annál súlyosabb?
Mire gondoltál, amikor Zsolt betegen édesanyjáról álmodott?
Milyen lány Olga?
Melyek voltak azok a változások Zsolt életében, amelyeknek hatására le tudta győzni belső szorongását és félelmét a dadogástól?
Olvastál-e már hasonló témájú könyvet? Ha igen, mi volt az?

Az olvasószolgálati munka összetevőinek mindegyike elemzés tárgya lehet. A vizsgálódások témáit meghatározzák az olvasószolgálati munka valamelyik területén felmerülő problémák. Így a felmérések előkészítése, megtervezése mindig tudatosan történik. Több könyvtárban vizsgálták *a VII–VIII. osztályosok olvasottságát, tájékozottságát a könyvtárban.* Dudás Franciska és Friedrich Lajosné két könyvtárban könyvjegyzék alapján vizsgálta, hogy a listán szereplő könyveket milyen mértékben olvasták a VII – VIII. osztályos olvasók.[22] Az olvasókkal való egyéni foglalkozás hatására ugyanezen műveket lényegesen többen olvasták. Megállapították, hogy vannak olyan könyvek, melyeknek elolvasására a könyvtárosnak kell felhívni a figyelmet. Vizsgálták továbbá a katalógus használatának mértékét, a folyóiratok olvasottságát és a kézikönyvtári állomány használatát.

Barta Andrásné tanulmányában[23] kiemeli a kézikönyvtár szerepét, a kutatási módszerek elsajátításának fontosságát azoknál a gyermekeknél, akik elhagyják a gyermekkönyvtárat. Az állomány vizsgálata és a kölcsönzési forgalom alapján szükségesnek tartotta a Válogatás a felnőttek irodalmából állománycsoport bővítését. A gyermekkönyvtárból már eltávozott olvasókkal kérdőíves beszélgetést folytatott, melynek tanulsága, hogy mindenképpen ki kell alakítani a gyermekkönyvtáraknak a felnőttek könyvtárával a területi kapcsolatot a gyermekek felnőtt olvasóvá válása érdekében. (Felnőtt könyvtárba mindössze a megkérdezettek 25,9%-a iratkozott be. Ennek oka a gyermekkönyvtár és a felnőtt könyvtár közötti igen nagy távolság.)

Jancsovics Klára felmérésének[24] nagy értéke, hogy egy évvel a felnőttek könyvtárába való átiratkozás után vizsgálta és mérte le interjú segítségével a gyermekkönyvtár hatását, előkészítő munkájának eredményességét. Hogy mennyire fontos a gyermekkönyvtárnak a felnőttek könyvtárával kialakított jó kapcsolata, azt bizonyítja, hogy az óbudai gyermekkönyvtárból kilépő VIII. osztályosok 75,5%-a átiratkozott a felnőttek könyvtárába, amely a gyermekkönyvtár közelében van.

A szemléltető propaganda és az olvasószolgálat a témája Paál Éva felmérésének.[25] Kiállításokon szereplő könyvek spontán forgalma alapján vizsgálta, hogy milyen mértékben segíti a szemléltető propaganda az olvasószolgálatot. A kiállításban szereplő könyvek iránt az érdeklődés megnövekedett. Ugyanezen könyvek keresettsége a későbbi időszakokban is megfigyelhető és csak lassan csökkenő.

A televízió ismeretterjesztő műsoraira kiállításokkal és könyvajánlásokkal hívta fel a figyelmet, majd ezen könyvek forgalmát vizsgálta Bóta Gyuláné.[26] Kérdőíves módszerrel vizsgálta, melyek a gyerekek kedvelt tv-műsorai, és azokhoz milyen könyveket olvastak. A könyvtáros szándéka a kiállítások anyagával tudatos figyelemfelkeltés volt, melynek alapján a gyerekek akár a műsorokhoz vitték a megadott ismeretterjesztő könyveket, akár függetlenül érdeklődtek, azokat haszonnal forgathatták. A kérdőívek alapján megállapítható volt, hogy a televízió-műsorok, ill. a hozzá olvasottak alapján a megkérdezettek zöme (ötvenből harmincöten) kapott az iskolában jobb osztályzatot. A vizsgálódás felhívta a figyelmet arra is, hogy a lányok érdeklődési körének bővítésére nagyobb gondot kell fordítani.

A televízió és az olvasás egymásrahatását vizsgálta Gaál Jenőné és Kerekes Pálné egy budai és egy angyalföldi gyermekkönyvtárban.[27] A felmérések a 10–14 évesek művelődé-

[22] Dudás Franciska – Friedrich Lajosné: Olvasószolgálati tapasztalatok két csepeli könyvtárban. Bp. 1966, FSZEK. (Tapasztalataink 6.)

[23] Barta Andrásné: A gyermekolvasók előkészítése felnőttkönyvtári olvasóvá. = FSZEK Évkönyve 1963. 172–181. l.

[24] Jancsovics Klára: A gyermekkönyvtár munkája a VIII. osztályos tanulók körében. Bp. 1969, FSZEK. (Tapasztalataink 8.)

[25] Paál Éva: Szemléltető propaganda a gyermekkönyvtárban. = FSZEK Évkönyve 1966–67. 204–208. l.

[26] Bóta Gyuláné: A TV ismeretterjesztő műsorainak és a könyvtár ismeretterjesztő munkájának hatása a gyermekolvasókra. Bp. 1969, FSZEK. (Tapasztalataink 9.)

[27] Gaál Jenőné – Kerekes Pálné: A TV hatása a gyermekolvasókra. Bp. 1969, FSZEK. (Tapasztalataink 9.)

séről tájékoztatnak. Kérdőíves módszerrel vizsgálták a gyermekek körülményeit, a televízió és a szabadidő viszonyát, az iskolán kívül eltöltött szabadidő különféle eltöltésének arányait. Számba vették azokat a könyveket, amelyeket a tv-ben látottak alapján olvastak, és amelyek alapján műsort szeretnének látni a gyerekek. Mindkét felmérésben megállapították, hogy a televízió komplex ráhatási lehetőségével nem vonja el a könyvet szerető nézőt az olvasástól, sőt műsortervével kedvezően is befolyásolhatja. A tv-nézéssel eltöltött időt nem az olvasásra szánt időből veszik el a gyerekek, hanem a játék, séta szorul háttérbe.

Két könyvtárban folytatott felmérést Orbán Istvánné és Bóta Gyuláné a *fizikai dolgozók gyermekeinek olvasásával kapcsolatban*[28]. Kérdőíves felmérés és a kikölcsönzött művek alapján vizsgálták, hogy a fizikai dolgozók gyermekeit milyen mértékben segítheti a könyvtár az iskolai tanulmányaikban. A célok elérésében igen nagy jelentőséget tulajdonítottak a szerzők a könyvtár és az iskola együttes hatásának. Megállapították, hogy az olvasás, művelődés terén hátrányosabb helyzetből induló gyermekeknek nagyobb a könyvéhségük, gyorsan és sokat olvasnak, és amennyiben nem kapnak az iskolától, a könyvtártól ilyen irányú megerősítést, hamar lemorzsolódnak, kimaradnak. Az olvasószolgálati munkában még fokozottabban kell ezekkel az olvasókkal foglalkozni.

Lakótelepen lévő könyvtár olvasószolgálati problémái a témája Rostás Jenőné vizsgálódásának.[29] A József Attila lakótelepi gyermekek igényeinek jobb megismerése és pozitív irányba való befolyásolása érdekében készült a felmérés. A gyermekek érdeklődését a választott könyvek alapján vizsgálta, így egyúttal felhívta a könyvtáros figyelmét arra, hogy az olvasószolgálati munka hol igényel nagyobb gondosságot. Megállapította, hogy a kölcsönzött könyvek közül kb. 80%-ban vittek a gyerekek koruknak megfelelő műveket. A tanulmány részletesen beszámolt arról is, hogy a József Attila lakótelepen levő 4 általános iskola tanulóinak 51,8%-a tagja a gyermekkönyvtárnak.

Dudás Franciska Csepel-Csillagtelepen vizsgálta a gyermekek olvasóvá nevelésének feltételeit és lehetőségeit.[30] Többféle kérdőív segítségével vizsgálta a gyermeklakosság és a könyvtári olvasók számának arányát, ismertetett különféle olvasószervezési akciókat, végül feltérképezte a lakótelepi gyermekek kulturális ellátottságát és igényét. Ez az igen nagy munkát kívánó szociológiai felmérés az olvasószervezés továbbfejlesztését és az egész olvasószolgálati munka eredményesebbé tételét célozta.

Az olvasószolgálati vizsgálatok jelentősége a gyermekkönyvtári munkában

A publikált és itt ismertetett felméréseken kívül sokféle vizsgálódás folyik a gyermekkönyvtárakban, amelyek rögzítésére nem mindig van mód. Több könyvtárban vizsgálják a fizikai dolgozók gyermekeinek nyújtható segítség legkülönfélébb módjait, a 6–10 éves gyermekek számára készült Bölcs bagoly könyvek olvasottságát, hasznát, az iskolai órákhoz nyújtható segítség más-más formáit. Sok fontos kérdés van azonban még, amit érdemes lenne megvizsgálni. Pl.: a könyvtári segédeszközök használatának tanítása, módszerei, a klasszikusok olvastatásának problematikája, a szakkönyvekből mit tud a gyermek magáévá tenni stb.

Sok helyen folynak kisebb vizsgálatok. Ezek összegezése is fontos, mert éppen az olvasószolgálati munka színvonalának emelése érdekében a feladat nem állhat meg az adatgyűjtésnél. Az adatokat értékelni kell, mert csak ezáltal terjeszthetők a tapasztalatok, megvitatásukra így nyílik lehetőség a munka színvonalának emelése és a hibák kiküszöbölése érdekében.

[28] Orbán Istvánné – Bóta Gyuláné: Olvasószolgálati megfigyelések a fizikai dolgozók gyermekeiről. Bp. 1972, FSZEK. (Tapasztalataink 11.)

[29] Rostás Jenőné: A József Attila lakótelep gyermekolvasói. = FSZEK Évkönyve 1968–69. 207–220. l.

[30] Dudás Franciska: A gyermekek olvasóvá nevelésének feltételei, lehetőségei és eredményei Csepel–Csillagtelepen. Bp. 1970, FSZEK. (Tapasztalataink 10.)

A leszűrt tapasztalatok befolyásolják a könyvtári munka minden egyes területét: az állományalakítást, a propagandamunkát, melyek együttesen hatással vannak az olvasók személyiségének fejlődésére. A felmérések igen sok többletfeladatot rónak a könyvtárosra, de időközönként vizsgálódni kell, hogy a nyert tapasztalatokat az olvasók érdekében hasznosítani lehessen.

Az olvasószolgálati munka lényege, hogy minden gyermeknek megfelelő, jó könyvet adjunk a kezébe, és e tevékenység eredményességét időközönként megvizsgáljuk. „A gyermekek olvasása igen fontos kérdés. Az olvasás nagy szerepet játszik életükben. Az a könyv, melyet gyermekkorukban olvasnak, szinte egész életükben emlékezetükben marad, és kihat további fejlődésükre. Az olvasott könyvek alakítják ki bizonyos mértékig a gyermek felfogását a világról, fejlesztik ki viselkedésük meghatározott normáit."[31]

Kerekes Pálné

IRODALOM

Bikácsi Lászlóné: Olvasószolgálat a gyermekkönyvtárakban. = Könyvtáros. 1968. június, 328–333. l.
Bikácsi Lászlóné: Gyermekkönyvtárak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetében. Bp. 1968, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 304 l.
Dobos Piroska: Az igénykutatás problémái és módszerei a közművelődési könyvtárakban. Bp. 1961, FSZEK. Klny. FSZEK Évkönyv 1958–59. 129–144. l.
Kamarás István: Mire jók a felmérések és hogyan kell olvasni őket = Könyvtáros. 1971. április, 216–219. l.
Körmöczi László: A 6–14 éves gyermek olvasásvizsgálata. Bp. 1970, KMK. 129 l.
Krupszkaja, N.: A gyermekkönyvtárakról. Bp. 1960, OSZK–KMK. 42 l.
N. Rácz Aranka: A gyermekkönyvtárosok hivatása és képzésük problémái. = Könyvtártudományi tanulmányok. Bp. 1969, OSZK–KMK. 237–306. l.
Szabuniewiczowa, A.: Az olvasás tanulmányozásának kérdései. Bp. 1962, OSZK–KMK. 24 l.
Szentirmai László: Az olvasáselemzés adatgyűjtési módszerei = Könyvtáros. 1966. április, 191. l.
Ughy Jenő: Napirenden az olvasásvizsgálat = Könyvtáros. 1966. március, 121. l.
Vizsgálódás a fiatalok olvasási szokásairól. Bp. 1971, FSZEK. 88 l.

[31] Krupszkaja, N.: A gyermekkönyvtárakról. Bp. 1960, OSZK–KMK. 32. l.

DOLGOZÓINK SZAKMAI, TUDOMÁNYOS ÉS TÁRSADALMI MUNKÁSSÁGA*
1972–1973

AGICS Katalin

Hírlapok és folyóiratok a Pest Megyei Könyvtárban. Bp. 1972, Kossuth Kiadó soksz. 64 l.

Pedagógiai irodalom a Pest Megyei Könyvtárban. Bp. 1973, Kossuth Kiadó soksz. 83 l.

Vezetők tájékoztatója 1–3. sz. Kossuth Kiadó soksz.

BAKÓ Jánosné

A Hazafias Népfront III. ker. Bizottsága mellett működő Művelődéspolitikai Munkabizottság tagja.

BÁRÁNY Éva

Együttműködés egy Szabó Ervin Könyvtár és a kerületi szakmunkásképző intézetek között. = Könyvtáros. 1972. 4. sz. 215–217. l.

BEBESI Irén

A XX. ker. Hazafias Népfront Helytörténeti Bizottságának tagja.

BENJÁMIN László

Sziklarajzok. Válogatott és új versek. Bp. 1973, Magvető. 317 l.

Versek, cikkek folyóiratokban, lapokban.

BENKŐNÉ Bartha Ilona

Budapesti gyermekkönyvtárosok és olvasók véleménye a „Kincskereső"-ről. = Könyvtáros. 1972. 1. sz. 49–53. l.

Az olvasómozgalom és a budapesti gyermekkönyvtárak. = Könyvtáros. 1972. 9. sz. 527–531. l.

Zenei ismeretterjesztés a gyermekkönyvtárakban. = Budapesti Népművelő. 1972. 1. sz. 31–32. l.

Hol találjuk a Kincskeresőt? = Magyar Nemzet. 1973. márc. 27. 5. l.

Olvasópropaganda és úttörő-expedíció. = Eseménynaptár. 1973. 3. sz. 5–8. l.

„Nem térkép e táj". Bibliográfia. = Úttörővezető. 1973. 4. sz. 46–47. l.

Olvasómozgalom a budapesti gyermekkönyvtárakban. Előadás a Magyar Könyvtárosok Egyesülete IV. vándorgyűlésén, Debrecenben 1972. okt. 4-én.

Gyermekirodalom – esztétikai folyóiratok külföldön. Referátum a Magyar Írók Szövetsége Gyermek- és Ifjúsági Szakbizottsága vezetőségi ülésén. 1972. nov. 12.

* A felsorolásban csupán a könyvtáron kívüli tevékenység szerepel.

DR. BERZA László
Budapest lexikon. Főszerk.(– –). Bp. 1973, Akadémiai Kiadó. 1335 l.
Petőfi kalendárium. Bp. 1973, Zrínyi Kiadó. 64 l.
A Magyar Rádiónak a következő sorozatok készítése:
Petőfi kalendárium,
Irodalmi vendégkönyv,
Levelek a világirodalomból,
Magyar utazók a nagyvilágban: Szepsi Csombor Márton, Reguly Antal, Kőrösi Csoma Sándor, Magyar László, Vámbéry Ármin, Remenyik Zsigmond.

BÓTA Gyula
Önkéntes rendőri csoportvezető.

BUZÁSNÉ Varga Zsuzsanna
Tanácstag a XIV. kerületben.

CSOMOR Tibor
Csikós Nagy Béla: Magyar gazdaságpolitika. Ism. = Könyvtáros. 1972. 6. sz. 367–368. l.
Könyvek Budapest centenáriumára. = Könyvtáros. 1972. 12. sz. 751–754. l.
Új könyvek Budapest centenáriumára. = Könyvtáros. 1973. 11. sz. 679–683. l.
A Közalkalmazottak Szakszervezete Munkavédelmi Bizottságának tagja.

DOBOS Piroska
A dolgozók általános iskolái és a fővárosi kerületi könyvtárak. = Könyvtáros. 1973. 1. sz. 16–18. l.
Felnőttoktatás – olvasás – művelődés. = Budapesti Népművelő. 1973. 2. sz.
Munkások a könyvtárban. = Könyvtáros. 1973. 11. sz. 635–640. l.
Az OKDT tagja
A Budapesti Pártbizottság Propaganda és Művelődési Osztályának társadalmi munkatársa.

DOBRAVA Jánosné
A III. ker. Pártbizottság oktatási bizottságának tagja.

DR. ECSEDY Andorné
Címszavak orosz és szovjet írókról a „Világirodalmi kislexikon" számára
Szovjet szerzők életrajzai az „Új szovjet irodalom" c. tanulmánykötetben.
Könyvismertetések az „Új Könyvek" számára.

ERDŐDY Ferencné
A XX. ker. Tanács VB mellett működő Népművelési Tanács tagja.

FORGÁCS Zsuzsanna
A Magyar Rádió és Televízió Tömegkommunikációs Kutató Intézete részére francia folyóiratok témafigyelése, referálás, ill. annotálás
Francia fordítások az MSZMP Társadalomtudományi Intézet számára.

GÁL Györgyné
A közművelődési és a középiskolai könyvtárak együttműködése a fővárosban. = Könyvtáros. 1973. 6. sz. 340–341. l.

GÁLICZKY Éva
Wittmann Tibor: Latin-Amerika története. Ism. = Népszabadság. 1972. márc. 30. 7. l.
Krónika Dózsa György tetteiről. Nemeskürty István könyve. Ism. = Népszabadság. 1972. aug. 3. 7. l.

Kémkedtek-e az „atomkémek"? Grzegorz Jaszunski: A démon évei. Ism. = Népszabadság. 1972. aug. 31. 7. l.

Huszonhét évvel Hirosima és Nagaszaki után. Henryk Michalski: Az atomháború első száz órája. Ism. = Népszabadság. 1972. dec. 7. 7. l.

Majakovszkij-múzeumok. Kis hír. = Élet és Irodalom. 1972. júl. 29. 7. l.

Jefrem Parnov: A végtelenek keresztútján. Ism. = Budapesti KISZ Élet. 1972. 4. sz. 32. l.
Julian Szemjonov: A Stirlitz-dosszié. Ism. = Budapesti KISZ Élet. 1972. 5. sz. 38. l.
Politikai könyvszemle: Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai; Fekete György: Az ifjúság jövője és az iskola; A demokratikus centralizmusról; Zubov: Felix Dzerzsinszkij; Albie Sachs: Stephanie és a bírák; Öveges József: A fegyverek fizikája; Újságolvasók képes évkönyve. Ism. = Budapesti KISZ Élet. 1972. 11. sz. 13., 17., 26., 48. l.

Politikai könyvszemle: Remete László: Barikádok Budapest utcáin 1912; G. A. Arbatov: Nemzetközi politika és ideológiai harc; Leon Lavallée: A marxista prognosztikáért; Serge Bertino: A tenger mélye; Vaszilij Ardamatszkij: Megtorlás. Ism. = Budapesti KISZ Élet. 1972. 12. sz. 36–37. l.

Az újságlevelektől a világlapokig. Gallyas Ferenc–Fülöp Géza: Mit kell tudni a világ sajtójáról. Ism. = Népszabadság. 1973. jan. 18. 7. l.

15 esztendő 15 évfolyam tükrében. Mitru Ibolya: A Társadalmi Szemle repertóriuma. Ism. = Népszabadság. 1973. ápr. 10. 7. l.

Magyarok a fasizmus ellen. Godó Ágnes: Magyarok a jugoszláv népfelszabadító háborúban. Ism. = Népszabadság. 1973. máj. 3. 7. l.

Kis éjjeli zene. Glossza. = Élet és Irodalom. 1973. okt. 13. 9. l.
Áll a munkás. Glossza. = Élet és Irodalom. 1973. nov. 10. 9. l.

Politikai könyvszemle: Szabó András György: A gyakorlati materializmus felé; A marxizmus–leninizmus a háborúról és a hadseregről; Salgó László: De Gaulle diplomáciája; Stanislav Budin: Egy úr az admiralitásról; George St. George: Szibéria; R. W. Schnell: Így nevelt a szobalányunk; Földes Anna: A nő szerepe – főszerep. Ism. = Budapesti KISZ Élet. 1973. 1. sz. 40–41. l.

Politikai könyvszemle: Tóth Endréné: Enciklopédia; Veress Pál: Kalapács, könyv, muzsika; Tanulmányok a nők helyzetéről; Fukász György: Munka, technika, kultúra. Ism. = Budapesti KISZ Élet. 1973. 5. sz. 38–39. l.

Politikai könyvszemle: Komócsin Zoltán: Nemzeti érdekek, internacionalista célok; Munkásmozgalom-történeti Lexikon; Jász Dezső: Hispániában; Ljuben Sztanev: Jeges híd; George Jackson: Soledad testvér. Ism. = Budapesti KISZ Élet. 1973. 9. sz. 18–19. l.

Politikai könyvszemle: A honvédelmi nevelés alapjai; Kékesdi Gyula: A forradalom katedráján; Campus: Camuli Torres, a forradalmár pap; John Killeus: Aztán mennydörgést hallottunk; Alvah Bessie: A felforgatók; A. Bicskov: A fiatal Amerika. Ism. = Budapesti KISZ Élet. 1973. 10. sz. 11., 17., 24–25. l.

Könyvismertetések az „Új Könyvek" számára.

Címszavak orosz és szovjet írókról a „Világirodalmi kislexikon" számára.

Szovjet szerzők életrajzai az „Új szovjet irodalom" c. tanulmánykötet számára.

GELLÉRI Józsefné
A III. ker. Úttörőelnökség Kulturális Szakbizottságának tagja.

GOSZTOLA Gábor
Grafikái jelentek meg folyóiratokban, lapokban.

HAJDÚNÉ Drechsler Ágnes

Bibliográfiák készítése az Eseménynaptár számára.

Az Eseménynaptár lektorálása.

A Népművelés c. folyóiratban negyedévenként, a televízió műsoraihoz kapcsolódó bibliográfiák készítése.

A Szovjetunió 15 köztársasága c. kiadványsorozat bibliográfiáinak összeállítása: 1. OSZSZSZK. 1972. Bibliogr. 243–274. l. 2. Ukrajna, Belorusszia, Moldva. 1973. Bibliogr. 117–121., 188–189., 230–231. l. 3. A Kaukázusontúli Szovjetköztársaságok. 1973. Bibliogr. 67., 178–181., 271–272. l.

HARGITAI Nándorné

– – – Kerekes Pálné: Petőfi művei; Könyvek Petőfiről. Bibliográfia. = Úttörővezető. 1972. 10. sz. 21–22. l.

– – – Dudás Franciska–Kerekes Pálné: A felnőttek számára készült szépirodalmi és szakkönyvek használata a gyermekkönyvtárakban. KMK. 1972. évi pályázat – kiadás alatt.

– – – Kerekes Pálné: Javaslat a nyári úttörőtáborok programjához. Bp. 1973, Magyar Úttörők Szövetsége Budapesti Elnökség – FSZEK, 60 l.

KENDŐL Katalin

Szaktájékoztatási kísérlet az 1972–73-as tanévben és erről összefoglaló jelentés az OSZK KMK részére.

KEPES Ágnes

A VI. ker. Tanács mellett működő iskolai könyvtári szakbizottság tagja

A „Könyvtár és Nevelés" c. folyóirat szerkesztőbizottsági tagja.

KEREKES Pálné

– – – Hargitai Nándorné: Petőfi művei; Könyvek Petőfiről. Bibliográfia. = Úttörővezető. 1972. 10. sz. 21–22. l.

– – – Dudás Franciska–Hargitai Nándorné: A felnőttek számára készült szépirodalmi és szakkönyvek használata a gyermekkönyvtárban. KMK. 1972. évi pályázat – kiadás alatt.

– – – Hargitai Nándorné: Javaslat a nyári úttörőtáborok programjához. Bp. 1973, Magyar Úttörők Szövetsége Budapesti Elnökség – FSZEK, 60 l.

KERTÉSZ Pál

A Közalkalmazottak Szakszervezete Budapesti Bizottsága Kulturális Bizottságának tagja.

KIRÁLY Lászlóné

Az állományfejlesztés időszerű kérdései. Előadás a Pest Megyei Könyvtár továbbképzése keretében.

Az új munkaszervezet tapasztalatai. Előadás a megyei könyvtárigazgatók értekezletén.

Az OKDT Képzési és Továbbképzési Szakbizottság tagja.

KLEIN Judit

Ifjúsági olvasók egy Szabó Ervin kerületi könyvtárban. = Könyvtáros. 1973. 10. sz. 606–607. l.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Ifjúsági Szekciójának vezetőségi tagja.

Az ÉDOSZ Szilágyi Erzsébet kamarakórusának tagja.

Az ELTE Balassi Bálint szavalókörének tagja.

A VIII. ker. KISZ Bizottság könyvtáros összekötője.

MARUSZKI József

— — — Székelyné Dóczy Éva: Egy nagy cél érdekében. Bibliográfia a világifjúsági és diáktalálkozók, a nemzetközi ifjúsági mozgalom elmúlt negyedszázada és a KISZ nemzetközi kapcsolatai témaköréből. Bp. 1973, Ifjúsági Lapkiadó. 61 l.

Előadások a XIII. ker. Ifjúsági Házban és ifjúsági klubokban.

MIKÓ Zoltán

Az „Eseménynaptár" c. negyedévenként megjelenő folyóirat felelős szerkesztője.

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Budapesti Módszertani Bizottságának tagja.

MITRU Ibolya

Csokonai vál. bibliogr. = Eseménynaptár, 1973. 4. sz. 23—25. l.

A Társadalmi Szemle és a művelődés. = Budapesti Népművelő, 1973. 2. sz. 39. l.

Világosság „materialista" folyóirat. = Budapesti Népművelő, 1973. 3. sz. 37—38 .l.

Könyvismertetések az „Új Könyvek" számára

Előadások és vitavezetés aktuális politikai, társadalmi és irodalmi témákról ifjúsági klubokban és szakmunkásképző intézetekben.

NYILAS Márta

Az első olvasói ízléskutatás Magyarországon. = Könyvtáros. 1972. 8. sz. 471—472. l.

A Párizsi Kommün magyarországi menekültjei. — Századok. 1972. 4—5. sz. 1075—1079. l.

A Ferenc József—föld felfedezése és a Budapest fok. = Budapest. 1972. 3. sz. 36—37. l.

A százéves női szakképzés. = Budapest. 1973. 6. sz. 16—18. l.

Munkaügyi bírósági népi ülnök.

PÁLYI Éva

Szaktájékoztatási kísérlet az 1972—73-as tanévben és erről összefoglaló jelentés az OSZK KMK részére.

A IV. ker. Hazafias Népfront Helytörténeti Bizottságának tagja.

PÁSZTOR Etelka

A Közalkalmazottak Szakszervezete Budapesti Bizottságának tagja.

POBORI Ágnes

A VIII. ker. KISZ VB tagja.

PONGOR Pálné

A Magyar Úttörők Szövetsége I. ker. elnökségének tagja.

REGULI Ernő

Tiszatáj 1947—1971. Repertórium. Összeáll. — —. Szeged 1973, Csongrád megyei Lapkiadó Váll. 314 l.

Tiszatáj. Tartalommutató a 25. évfolyamhoz. Összeáll. — —. Szeged [1972]. 15 l.

Tiszatáj. Tartalommutató a 26. évfolyamhoz. Összeáll. — —. Szeged 1973. 15 l.

Gulyás Pál. Összeáll. Juhász Izabella, Debrecen 1971. — Juhász Géza. Összeáll. Juhász Izabella. Debrecen 1971. Ism. = Könyvtári Figyelő. 1973. 5—6. sz. 645—646. l.

Héthy Zoltán: A Déri Múzeum jelentéseinek és évkönyveinek repertóriuma. Ism. = Könyvtáros. 1973. 9. sz. 567. l.

Bényei Miklós: Ajánló bibliográfiák készítése. Debrecen 1973. Ism. = Könyvtáros. 1973. 7. sz. 436. l.

Ismertetések a Hungarian Library and Information Science Abstracts c. kiadványban.

DR. REMETE László, az irodalomtudományok kandidátusa

Barikádok Budapest utcáin. 1912. [Ill..] Bp. 1972, Kossuth Kiadó. 284 l. 16 t.

Szabó Ervin e l'Italia. Nel settantesimo del Congresso di Imola. = Ungheria d'Oggi (Roma). 1972. Vol. XII. No 4–5. p. 3–16.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye. = Könyvtári Figyelő 1973. 4. sz. 407–414. l.

Források Budapest múltjából. 1873–1919. Ism. = Századok. 1973. 3. sz. 373–375. l.

A könyvtártörténetírás néhány problémájáról. Előadás a Magyar Könyvtárosok Egyesülete zalaegerszegi vándorgyűlésén 1973. okt. 15-én.

A Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága Helytörténeti Bizottságának tagja.

RÉVÉSZ Ferenc

Az MSZMP KB tagja.

Az MSZMP Budapesti Bizottságának tagja.

Az OKDT tagja .

A „Budapest története" c. kiadványsorozat szerkesztőbizottságának tagja.

A „Budapest Lexikon" szerkesztőbizottságának tagja.

A „Budapest" c. folyóirat szerkesztőbizottságának tagja.

Az „Eseménynaptár" főszerkesztője.

A Fővárosi Népművelési Tanács tagja.

A Fővárosi Idegenforgalmi Munkabizottság tagja.

SÁNDOR Ottóné

Dózsa Györgyre emlékezünk. = Könyvtáros. 1972. 5. sz. 262–263. l.

Folyóiratszemlék. = Budapesti Népművelő. 1972. 1–4. sz. 1973. 1–4. sz.

A kerületi könyvtárak a szakmunkástanulókért. = Könyvtáros. 1973. 9. sz. 536–538. l.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete szervező titkára.

A KISZ Budapesti Bizottsága Kulturális Bizottságának tagja.

SÓLYOM Károlyné

A III. ker. Pártbizottság társadalmi munkatársa.

A III. ker. Népművelési Tanács tagja.

A III. ker. Hazafias Népfront csillaghegyi csoportjának elnökségi tagja.

SUGÁR Jenőné

Könyvismertetések az „Új Könyvek", a „Természet Világa" és a „Könyvvilág" számára.

A VI. ker. Hazafias Népfront Helytörténeti és Művelődési Bizottságának tagja.

A VI. ker. Tanács Művelődési Bizottságának tagja.

SZABÓ Józsefné

A Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosképzést vizsgáló bizottságának munkatársa.

SZALAI Ágnes

Az Association Internationale des Bibliothèques Musicales (AIBM) bizottsági tagja, a Magyar Nemzeti Bizottság elnökhelyettese.

Az „International Basic List of Literature on Music" egyik szerkesztője. (Az AIBM kiadványa).

SZÉKELYNÉ Dóczy Éva

– – – Maruszki József: Egy nagy cél érdekében. Bibliográfia a világifjúsági és diáktalálkozók, a nemzetközi ifjúsági mozgalom elmúlt negyedszázada és a KISZ nemzetközi kapcsolatai témaköréből. Bp. 1973, Ifjúsági Lapkiadó. 61 l.

SZŐKE Angéla
A területi ifjúsági klub vezetőségi tagja.

SZŐKE Tiborné
Az első magyar bibliobusz. = Könyvtáros. 1973. 2. sz. 61–66. l.
Előadás a Csepeli Népművelők Napja alkalmából a munkások és az ifjúság művelődésével kapcsolatos könyvtári tevékenységről. 1972.
Hozzászólás Szoloveva, N. N.: A könyvtárpropaganda jelenlegi problémái c. bevezetőjéhez. = Szemináriumok a szovjet és magyar könyvtárügy időszerű kérdéseiről (1971–1972). [Kiad. az] OSZK KMK. Bp. 1973, NPI. 43–44. l.
A munkások könyvtári ellátásáról szóló dokumentum előkészítő munkabizottságának vezetője a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztálya megbízásából 1972. dec. – 1973. jún.
A VIII. ker. Pártbizottság vezető propagandistája.
A marxista esti középiskola iskolavezetőségének tagja.
A Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága művelődéspolitikai munkabizottságának tagja.
A Könyvtáros szerkesztőbizottságának tagja.
A Fővárosi Művelődési Ház igazgatói tanácsának tagja.

DR. TÓTH Endréné
Historische Encyklopädie von Budapest. Hrsg. Elisabeth Tóth-Epstein. Bp. 1973, Corvina.
Könyvismertetések az „Új Könyvek" számára.
Lektorálás a Világirodalmi Lexikon számára.

VÁGH Mária
– – – Arató Vera: A szociológiai információ. Bp. 1972, MTA Szoc. Kut. Int. soksz. 49 l.
– – – Arató Vera: A szociológiai információ. = Szociológia. 1973. 2. sz. 291–306. l.
A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Bizottságának tagja.

VARGA Sarolta
A Magyar Úttörők Szövetsége XVIII. ker. elnökségének tagja.

VUKÁN Viktória
A Közalkalmazottak Szakszervezete Budapesti Nőbizottságának tagja.

WEISZ Sándorné
A TV műsoraihoz ajánljuk. Bibliográfiai melléklet negyedévenként a „Népművelés" c. folyóiratban.
Bibliográfiák készítése az „Eseménynaptár" számára.
– – – Podonyi András: Kölcsönzés gép segítségével = Könyvtáros. 1972. 1. sz. 39–40. l.

ZIMÁNÉ Lengyel Vera
Könyvkiadó-könyvtáros találkozók. = Budapesti Népművelő. 1973. 1. sz. 26–27. l.
Rangon alul? Munkás férj – pedagógus feleség. = Köznevelés. 1973. 3. sz. 7. l.

A KÖZPONT KURRENS FOLYÓIRATAINAK JEGYZÉKE
1972–73

Rövidítések: a.M. = am Main; d. = der; f. = für; N.Y. = New York; Pol. = Political; ser. = series; szbtl. = megjelenése szabálytalan; u. = und.

Acta Ethnographica. Bp. (4)*	7-69
Acta Historiae Artium. Bp. (4)	5-100
Acta Historica. Bp. (4)	7-508
Acta Litteraria. Bp. (4)	7-555
Acta Marxistica Leninistica. Debrecen. (szbtl.)	–
Acta Oeconomica. Bp. (2)	7-1145
Acta Sociologica. Copenhagen. (4)	7-1021
African Affairs. London. (4)	7-850
African Communist, The. London. (4)	7-1105
African Social Research. Lusaka. (szbtl.)	7-1132
Agrártörténeti Szemle. Bp. (4)	5-313
Akadémiai Közlöny. Bp. (24)	5-253
Akzente. München. (6)	7-930
Alföld. Debrecen. (12)	7-353
Alkohológia. Bp. (4)	5-600
Állam és Igazgatás. Bp. (12)	X 3166
Állam és Jogtudomány. Bp. (4)	7-760
Állattani Közlemények. Bp. (4)	–
America Latina. Rio de Janeiro. (4)	–
American Dialog. N. Y. (szbtl.)	5-556
American Journal of Sociology. Chicago. (6)	3337
American Literature. Durham. (4)	X 3123
American Political Science Review, The. Baltimore. (4)	3727
American Sociological Review. N. Y. (6)	X 2874
Annals of the American Academy of Pol. and Social Science. Philadelphia. (6)	3057
Anthropológiai Közlemények. Bp. (4)	7-775
Anthropos. Freiburg. (6)	1218
Antik Tanulmányok. Bp. (2)	7-256
Arbeit und Arbeitsrecht. Berlin. (12)	X 951
Archaeológiai Értesítő. Bp. (2)	531
Archives de Sociologie des Religions. Paris. (2)	7-1121
Arhitektura SZSZSZR. Moszkva (12)	5-128
Árszabályozás és Termékforgalmazás. Bp. (szbtl.)	5-341
Australian and New Zealand Journal of Sociology, The. Canberra. (2)	7-1144

* Zárójelben az évi megjelenés gyakorisága.

Australian Left Review. Sydney. (6)	X 3116
Autó-Motor. Bp. (24)	5-411
Azija i Afrika Szegodnja. Moszka. (12)	7-833
Baranyai Művelődés. Pécs. (3)	7-821
Behavioral Science. Baltimore. Ann Arbor/Michigan. (6)	5-597
Beiträge zur Geschichte d. Arbeiterbewegung. (12)	7-1122
Béke és Szocializmus. Bp. (12)	7-649
Békési Élet. Békéscsaba. (3)	7-994
Bibliografia Nazionale Italiana. Firenze. (12)	–
Bibliografia Zawartosei Czasopism. Warszawa.	–
Bibliograficzký Katalog ČSR. České Knihy. Praha. (52)	–
Bibliograficzký Katalog ČSR. Slovenské Knihy. Trc. Martin. (12)	–
Bibliographie de la France. Paris. (52)	–
Bibliographie-Dokumentation-Terminologie. Paris.	–
Bibliotekar. Moszkva. (12)	0205/33
Bibliothekar, Der. Berlin. (12)	0205/36
Biblos. Wien. (4)	7-793
Bildende Kunst. Berlin. (12)	5-83
Biológiai Közlemények. Bp. (2)	7-509
Bírósági Határozatok. Bp. (12)	7-207
BIT Panorama. Genève. (szbtl.)	–
Biztosítási Szemle. Bp. (12)	–
Borsodi Szemle. Miskolc. (4)	7-769
Botanikai Közlemények. Bp. (4)	X 2167
Börsenblatt f. d. Deutschen Buchhandel. Lpzg. (52)	–
Bridzs-Élet. Bp. (12)	7-943
British Journal of Sociology, The. London. (4)	X 3381
British National Bibliography, The. London. (52)	–
Buch und Bibliothek. (Reutlingen) (12)	0205/30
Budapest. Bp. (12)	X 682 B 015/155
Budapester Rundschau. Bp. (52)	3-197
Budapesti Közegészségügy. Bp. (4)	–
Budapesti Műsorkalauz. Bp. (12)	B 374/84
Buletin de Informare Stiintifica Sociologie. Bucureşti. (12)	7-1129
Bulgarien Heute. Sofia. (12)	5-438
Bulletin Critique du Livre Français. Paris. (12)	
Bulletin de l'Unesco à l'Intention des Bibliothèques. Paris. (6)	0105/5
Bulletin of the Cleveland Museum of Art. Cleveland. (10)	X 3213
Bulletin of the New York Public Library. N. Y. (10)	0274/427
Bulletin Signalètiqe. Science Philosophie. Paris. (4)	–
Bulletin Signalètique. Sciences Religieuses. Paris. (4)	–
Burlington Magazine. The. London. (12)	5-314
Búvár. Bp. (6)	7-703
Cahiers du Communisme. Paris. (12)	X 3028
Cahiers Internationaux de Sociologie. Paris. (2)	X 3237
Camera. Luzern. (12)	X 597
Canadian Review of Sociology and Anthropology. Toronto. (4)	7-1108
Carte Segrete. Roma. (4)	7-1022
China Pictorial. Peking. (12)	3-16

China Reconstructs. Peking. (12)	–
Chinese Literature. Peking. (12)	7-257
Cinema Nuovo. Milano. (6)	5-256
Comment. London. (52)	5-504
Communications. Paris. (2)	7-1143
Connaissance des Arts. Paris. (12)	5-289
Corriere della Sera. Milano. (napilap)	104
Courrier de l'Inde. (26)	–
Critica Marxista. Roma. (6)	7-1087
Critical Quarterly. London. (4)	7-993
Culture et la Vie, La. Moscou. (12)	7-717
Current Sociology. Oxford. (3)	7-840
Czechslovak Life. Praga. (12)	5-74
Daedalus. Cambridge/Mass. (4)	7-1110
Daily News-Neueste Nachrichten. Bp. (napilap)	3-196
Daily World. New York. (52)	3-15
Dänische Rundschau. Kopenhagen. (2)	–
Danish Journal. Copenhagen. (4)	–
DDR in Wort und Bild. Berlin. (12)	7-763
Delta. Bp. (12)	5-563
Democratic People's Republic of Korea. Pyongyang. (12)	–
Demográfia. Bp. (4)	7-681
Deutsche Architektur. Berlin. (12)	5-84
Deutsche Aussenpolitik. Berlin. (12)	7-493
Deutsche Bibliographie. Frankfurt. (6)	–
Deutsche Bibliographie. Ser. „A". Frankfurt. (52)	–
Deutsche Bibliographie. Wöchentliches Verzeichnis. Ser. „B". Frankfurt. (26)	–
Deutsche Bibliographie. Wöchentliches Verzeichnis. Ser. „C". Frankfurt. (4)	–
Deutsche Literaturzeitung f. Kritik d. Internationalen Wissenschaft. Berlin. (12)	01543/18
Deutsche Nationalbibliographie. Reihe: „A". Lpzg. (52)	–
Deutsche Zeitschrift f. Philosophie. Berlin. (12)	7-263
Diogenes. Chicago. (4)	7-472
Dokumentációs Szemle. Bp. (szbtl.)	7-804
Domus. Milano. (12)	5-421
Drapeau Rouge, Le. Bruxelles. (52)	3-199
Dunakanyar Tájékoztató. Bp. (szbtl.)	–
Economic Journal, The. London. (4)	3243
Économie et Politique. Paris. (12)	7-338
Economist, The. London. (52)	611
Egészség, Az. Bp. (6)	3047
Egészségtudomány. Bp. (4)	7-824
Egészségügyi Közlöny. Bp. (24)	X 1084
Egyházi Krónika. Bp. (6)	–
Einheit. Berlin. (12)	X 3359
Élet és Irodalom. Bp. (52)	3-120
Élet és Tudomány. Bp. (52)	X 3041
Életünk. Szombathely. (6)	7-1069
Előre. Bukarest. (napi)	–
Encounter. London. (12)	7-926
Epistémologie Sociologique. Paris. (2)	7-1131

Építésügyi Értesítő. Bp. (szbtl.)	X 1104
Era Socialista. Bucureşti. (12)	–
Ergonómia. Bp. (4)	5-565
Espaces et Sociétés. Paris. (4)	–
Esperanto. Rotterdam. (12)	5-376
Espresso, L'. Róma. (52)	3-202
Espresso Colore. Róma. (52)	5-592
Esprit, L'. Paris. (12)	X 3027
Esti Hírlap. Bp. (napi)	3-107
Ethnographia. Bp. (4)	4364
European Journal of Sociology – Archives Européennes de Sociologie. Paris. (2)	7-974
Europeo, L'. Róma. (52)	3-204
Evangélikus Élet. Bp. (52)	2-141
Express, L'. (Paris) (52)	3-134
External Affairs. Ottawa. (12)	–
Ezermester. Bp. (12)	–
Fáklya. Bp. (24)	5-305
Farbe und Raum. Berlin. (12)	5-214
FDGB-Rundschau. Berlin. (12)	5-413
Fejér Megyei Hírlap. Székesfehérvár. (napi)	–
Felsőoktatási Szemle. Bp. (12)	7-124
Figyelő. Bp. (52)	3-116
Filatéliai Szemle. Bp. (12)	5-368
Film, Színház, Muzsika. Bp. (52)	7-488 B 792/738
Filmcritica. Roma. (12)	–
Filmkultúra. Bp. (6)	7-761
Filmspiegel, Der. (Berlin). (26)	–
Filmvilág. Bp. (24)	B 791/17
Filológiai Közlöny. Bp. (4)	7-355
Filoszofszka Misz'l. Szofia. (6)	7-1111
Filoszofszkie Nauki. Moszkva. (6)	7-1100
Filozófiai Közlemények. Bp. (3)	7-1031
Fizikai Szemle. Bp. (12)	5-8
Foaia Noastra. Bp. (24)	–
Forrás. Kecskemét. (6)	7-1050
Foto. Bp. (12)	5-148
Fotografie, Die. Lpzg. (12)	5-692
Fotokino Magazin. Halle/Sale. (12)	–
Fotoművészet. Bp. (4)	5-490
Föld és Ég. Bp. (6)	7-1037
Földrajzi Értesítő. Bp. (4)	5-101
Földrajzi Közlemények. Bp. (4)	3922
Földtani Közlöny. Bp. (4)	3895
Fővárosi Közlöny. Bp. (12)	5-104
Fővárosi Mozi Műsor. Bp. (52)	B 791/38
France Nouvelle. Paris. (52)	3-11
France-URSS Magazine. Paris. (12)	5 149
Frankfurter Allgemeine Zeitung. Frankfurt a/M. (napi)	
Frankfurter Hefte. Frankfurt a./M. (12)	–

Gazdaság. Bp. (4)	7-1010
Giornale della Libreria. Milano. (12)	–
Giorni. (Vie Nuove.). Roma. (52)	5-586
Graphis. Zürich. (6)	5-391
Guardian, The. Manchester. (napi)	3-108
Gyermekünk. Bp. (12)	5-131
Hadtörténelmi Közlemények. Bp. (4)	7-206
Hazai Tudósítások. Bp. (52)	–
Helikon. Bp. (4)	7-941
Hétfői Hírek. Bp. (52)	3-132
Híd. Novisad. (12)	X 2866
Hírek Japánból. Bp. (12)	–
Historische Zeitschrift. München. (6)	4756
Hobby. Bp. (4)	–
Homme et la Société, L'.Paris. (4)	7-1057
Human Relations. London. (6)	7-474
Humanité, L'. Paris. (napi)	102
Humanité Dimanche, L'. Paris. (52)	3-22
Hungara Vivo. Bp. (4)	5-487
Idegenforgalom. Bp. (12)	–
Időjárás. Bp. (6)	7-782
Ifjú Kommunista. Bp. (12)	7-514
Ifjúsági Magazin. Bp. (12)	7-995
Igaz Szó. Marosvásárhely. (12)	7-342
Igazság. Kolozsvár. (napi)	–
Igazságügyi Közlöny. Bp. (12)	628
Illustrated London News. The. London. (12)	239
Indian and Foreign Review. Delhi. (24)	–
Industrial Relations. Berkeley/Calif. (3)	7-1067
Informatika. Bp. (4)	5-570
Information Bulletin. (Tel Aviv) (12)	–
Informationen zur Soziologischen Forschung in d. DDR. Berlin. (szbtl.)	–
Informations Sociales. Paris. (12)	7-354
Inosztrannaja Literatura. Moszkva. (12)	7-330
International Affairs. London. (4)	X 2010
International Affairs. Moscow. (12)	7-465
International Herald Tribune. Paris. (napi)	409
International Social Science Journal. Paris. (4)	7-822
International Journal of Sociology. N. Y. (4)	7-1112
Interpress Grafik. Praha. (4)	5-605
Ipargazdaság. Bp. (12)	5-594
Irodalmi Szemle. Bratislava. (10)	7-719
Irodalom, Sport, Művészet. Bp. – Moszkva. (12)	–
Irodalomtörténet. Bp. (4)	4478
Irodalomtörténeti Közlemények. Bp. (6)	3302
Iszkuszsztvo. Moszkva. (12)	X 1029
Iszkuszsztvo Kino. Moszkva. (12)	X 825
Isztorija SZSZSZR. Moszkva. (6)	7-593
Izvesztija. Moszkva. (napi)	350
Izvesztija Szibirszkogo Otdelenija Akad. Nauk SZSZSZR. Ser. Obs. (3) Novoszibirszk.	7-1140

Jahrbuch f. Sozialwissenschaft mit Bibliogr. d. Sozialwissenschaften. Göttingen. (3)	7-976
Japan Illustrated, The. Tokyo. (4)	5-571
Jászkunság. Szolnok. (4)	7-1104
Jelenkor. Pécs. (12)	7-712
Jogi Tudósító. Bp. (12)	–
Jogtudományi Közlöny. Bp. (12)	62
Journal f. Angewandte Sozialforschung. Wien. (4)	–
Journal of Economic History, The. N. Y. (4)	X 3084
Journal of Human Relations. Wilbeforce. (4)	7-468
Journal of Modern History, The. Chicago. (4)	X 2891
Journal of Social Issues. N. Y. (4)	7-766
Journal of Social Psychology, The. Provincetown/Mass (4)	X 2816
Junoszt'. Moszkva. (12)	7-905
Katolikus Szó. Bp. (26)	3-129
Képes Sport. Bp. (52)	5-152
Képes Újság. Bp. (52)	–
Kereskedelmi Értesítő. Bp. (szl.tl.)	X 1033
Kereskedelmi Szemle. Bp. (6)	7-809
Kirakat. Bp. (12)	5-307
Kisiparos Újság. Bp. (24)	–
Knizsnaja Letopisz'. Moszkva. (52)	–
Kommuniszt. Moszkva. (18)	X 2806
Kontakt. Toronto. (6)	–
Kortárs. Bp. (12)	7-554
Korunk. Kolozsvár. (12)	7-577
Kölner Zeitschrift f. Soziologie u. Sozialpsychologie. Köln u. Opladen. (4)	7-53
Könnyűipari Értesítő. Bp. (52)	X 1118
Könyv, A. Bp. (6)	7-1061
Könyv és Nevelés. Bp. (6)	–
Könyvtári Figyelő. Bp. (6)	5-198
Könyvtári Híradó. Bp. (6)	5-564
Könyvtáros. Bp. (12)	0205/35
Könyvvilág. Bp. (12)	–
Közalkalmazott. Bp. (12)	–
Középiskolai Matematikai Lapok. Bp. (12)	X 2990
Közgazdasági Szemle. Bp. (12)	7-232
Közlekedés. Bp. (24)	3-183
Közlekedési Közlöny. Bp. (52)	5-75
Közlekedéstudományi Szemle. Bp. (12)	X 1082
Közlekedésügyi Értesítő. Bp. (24)	5-426
Köznevelés. Bp. (26)	X 692
Kritika. Bp. (12)	7-914
Krokodil. Moszkva. (36)	
Krunika a Szocialista Országok Életéből. Bp. (52)	X 1087
Kultúra i Spoleczeństwo. Warszawa. (4)	7-1101
Kultur im Heim. Berlin. (6)	5-610
Kul'turno-Proszvetitel'naja Rabota. Moszkva. (12)	X 3354
Kunst u. das Schöne Heim, Die. München. (12)	5-347
Kutya, A. Bp. (12)	7-1038
Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke. Társadalomtudományok. Bp. (12)	q 01711/19
Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke. Természettudományok. Bp. (12)	q 01711/19

Külföldi Szemle. Bp. (12)	–
Kereskedelem. Bp. (12)	5-377
Kürbiskern. München. (4)	7-1090
Kyklos. Basel. (4)	X 2915
Labour Monthly. London. (12)	X 2934
Lakáskultúra. Bp. (4)	5-531
Lányok-Asszonyok. Bp. (12)	–
Látóhatár. Bp. (12)	7-932
Land og Folk. Köbenhavn. (napi)	–
Lengyelország. Warszawa. (12)	5-518
Letopisz' Gazetnüh Sztatej. Moszkva. (12)	–
Letopisz' Zsurnal'nüh Sztatej. Moszkva. (12)	–
Letopisz' Recenzij. Moszkva. (4)	–
Levéltári Szemle. Bp. (3)	5-99
Library Journal, The. N. Y. (24)	Q 0200/31
Libro Español, El. Madrid. (12)	–
Literature, Music, Fine Arts. Tübingen. (2)	–
Literaturnaja Gazeta. Moszkva. (52)	433
Literaturnaja Roszszija. Moszkva. (52)	3-186
Lobogó. Bp. (52)	5-396
London Magazin. London. (6)	7-848
Ludas Matyi. Bp. (52)	331
Magyar Építőipar. Bp. (12)	5-29
Magyar Építőművészet. Bp. (6)	X 1069
Magyar Filozófiai Szemle. Bp. (6)	7-563
Magyar Fizikai Folyóirat. Bp. (6)	7-247
Magyar Folyóiratok Repertóriuma. Bp. (24)	Q 01605/17
Magyar Grafika. Bp. (6)	7-831
Magyar Hírek. Bp. (24)	3-151
Magyar Hírlap. Bp. (napi)	3-198
Magyar Ifjúság. Bp. (52)	3-111
Magyar Jog. Bp. (12)	5-154
Magyar Kémikusok Lapja. Bp. (12)	X 933
Magyar Könyvszemle. Bp. (4)	0100/4
Magyar Közlöny. Bp. (szbtl.)	74
Magyar Műhely. Bp. (szbtl.)	7-1036
Magyar Nemzet. Bp. (napi)	264
Magyar Nemzeti Bibliográfia. Bp. (24)	Q 01543/53
Magyar Nyelv. Bp. (4)	4298
Magyar Nyelvőr. Bp. (4)	4635
Magyar Pedagógia. Bp. (4)	7-846
Magyar Pszichológiai Szemle. Bp. (4)	X 2077
Magyar Rendőr. Bp. (52)	3-119
Magyar Sajtó. Bp. (12)	7-336
Magyar Sakkélet. Bp. (12)	5-76
Magyar Szó. Novisad. (napi)	3-68
Magyar Tudomány. Bp. (12)	3453
Magyar Vasutas. Bp. (24)	3-147
Magyar Zene. Bp. (4)	7-820
Magyarország. Bp. (52)	3-192
Mai Bulgária. Bp. (12)	–

Marketing. Piackutatás. Bp. (4)	5-595
Marxism Today. London. (12)	7-565
Marxistische Blätter. Frankfurt a. M. (6)	7-1095
Matematikai Lapok. Bp. (4)	X 3473
Meanjin Quarterly. Melbourne. (4)	7-616
Merkur. Stuttgart. (12)	7-927
Mérleg. Wien. (4)	–
Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Értesítő. Bp. (52)	5-95
Modern Law and Society. Tübingen. (2)	–
Monde, Le. Paris. (napi)	340
Morning Star. London. (napi)	414
Mozgó Világ. Bp. (szbtl.)	5-579
MTA Filozófiai és Történettud. Oszt. Közl. Bp. (3)	7-107
MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Oszt. Közl. Bp. (4)	7-108
Mundus. Stuttgart. (4)	–
Munka. Bp. (12)	5-27
Munkapszichológiai Tájékoztató. Bp. (4)	5-575
Munkaügyi Közlöny. Bp. (24)	5-324
Munkaügyi Szemle. Bp. (12)	5-325
Munkavédelem. Bp. (4)	5-209
Múzeumi Közlemények. Bp. (4)	5-528
Múzsák. Múzeumi Magazin. Bp. (4)	7-1056
Muzsika. Bp. (12)	7-549
Műemlékvédelem. Bp. (4)	7-551
Műgyűjtő. Bp. (4)	7-1114
Műszaki Élet. Bp. (26)	X 790
Művelődés. Bucureşti. (12)	–
Művelődésügyi Közlöny. Bp. (24)	5-342
Művészet. Bp. (12)	5-440
Művészettörténeti Értesítő. Bp. (4)	5-157
Nagyító. Bp. (12)	5-593
Nagyvilág. Bp. (12)	7-436
Napjaink. Miskolc. (12)	3-188
Nas Szovremennik. Moszkva. (12)	7-724
Nation, The. N. Y. (52)	1258
National Geographic Magazine. Washington. (12)	X 2961
Nauka i Religija. Moszkva. (12)	7-832
Nedelja. Moszkva. (52)	–
Nehézipari Értesítő. Bp. (szbtl.)	5-463
Nemzetközi Dokumentumok. Bp. (szbtl.)	–
Nemzetközi Filmtájékoztató. Bp. (12)	–
Nemzetközi Szemle. Bp. (12)	7-459
Népegészségügy. Bp. (6)	2580
Népfront. Bp. (12)	5-277
Néphadsereg. Bp. (52)	463
Népi Ellenőrzés. Bp. (12)	7-743
Népművelés. Bp. (12)	5-30
Népművelés Külföldön. Bp. (4)	–
Népművelési Értesítő. Bp. (4)	7-849
Népsport. Bp. (napi)	432
Népszabadság. Bp. (napi)	3-105

Népszava. Bp. (napi)	38
Neue Berliner Illustrierte. Berlin. (52)	462
Neue Deutsche Hefte. Berlin/NSZK (4)	7-752
Neue Deutsche Literatur. Berlin. (12)	7-160
Neue Gesellschaft, Die. Bonn. (12)	7-141
Neue Rundschau, Berlin. Frankfurt a. M. (4)	4455
Neue Zeitung. Bp. (52)	–
Neue Zürcher Zeitung. Zürich. (napi)	89
Neues Deutschland. Berlin. (napi)	–
Neues Forum. Wien. (12)	5-601
Neva. Moszkva. (12)	7-331
Neveléstudományi Tájékoztató. Bp. (4)	–
New Hungarian Quarterly, The. Bp. (4)	7-788
New Left Review. London. (6)	7-1065
New Scientist. London. (52)	5-511
New Statesman, Th. London. (52)	1097
New World Review. N. Y. (4)	7-126
New York Times Book Review, The. N. Y. (52)	q 09194/7
Nimród. Bp. (12)	–
Nouvel Observateur, Le. Paris. (52)	3-136
Nouvelle Critique, La. Paris. (12)	X 3211
Nouvelle Revue Française, La. (12)	7-489
Nouvelle Revue Internationale. Paris. (12)	7-1086
Nouvelles Littéraires, Les. Paris. (52)	383
Novaja i Novejsaja Isztorija. Moszkva. (6)	7-823
Novaja Koreja. Phen'jan. (12)	–
Novüe Knigi SZSZSZR. Moszkva. (52)	–
Novüj Mir. Moszkva. (12)	X 2999
Nők Lapja. Bp. (52)	X 3342
Numizmatikai Közlöny. Bp. (2 évenként)	739
Nyelv és Irodalom. Bp. (2)	7-1029
Nyelvtudományi Közlemények. Bp. (2)	4428
Observer, The. London. (52)	3-21
Ogonëk. Moszkva. (52)	844
Oktjabr'. Moszkva. (12)	X 2997
Ország-Világ. Bp. (52)	5-290
Orvosi Hetilap. Bp. (52)	1388
Österreichische Bibliographie. Wien. (24)	–
Palócföld. Salgótarján. (4)	7-968
Pályaválasztási Tanácsadás. Bp. (szbtl.)	–
Paris Match. Paris. (52)	5-332
Parla ndo. Bp. (12)	–
Pártélet. Bp. (12)	7-385
Partijnaja Zsizn'. Moszkva. (24)	7-276
Partisan Review. Brunswick. (4)	7-947
Párttörténeti Közlemények. Bp. (4)	7-197
Pedagógiai és Pszichológiai Közlemények. Bp. (4)	–
Pedagógiai Szemle. Bp. (12)	7-127
Pedagógusok Lapja. Bp. (24)	3-150
Peking Review. Peking. (52)	5-382
Pensée, La. Paris. (6)	X 734

Pénzügyi Közlöny. Bp. (szbtl.)	3517
Pénzügyi Szemle. Bp. (12)	5-299
Pergő Képek. Bp. (4)	5-500
Pest Megyei Hírlap. Bp. (napi)	3 – 133
Pesti Műsor. Bp. (52)	Bq 051/156
Petermanns Geographische Mitteilunge. Gotha. (4)	1033
Philosophy and History. Tübingen. (2)	–
Polgári Védelem. Bp. (24)	5-398
Polish Sociological Bulletin. Warszawa. (2)	7-1034
Political Affairs. N. Y. (12)	X 3200
Political Quarterly, The. London. (4)	4670
Political Science Quarterly. N. Y. (4)	3713
Pravda. Moszkva. (napi)	371
Praxis.	7-1155
Présence Africaine. Paris. (4)	X 3105
Problemi del Socialismo. Milano. (szbtl.)	7-984
Problemy. Warszawa. (12)	–
Prognosztika. Bp. (szbtl.)	5-590
Przeglad Socjologiczni. Warszawa.	–
Prezewodnik Bibliograficzny. Warszawa. (52)	
Public Opinion Quarterly, The. Princetown. (4)	7-862
Publishers Weekly. N. Y. (52)	0174/121
Quaderni di Sociologia. Torino. (4)	7-1127
Qality and Quantity. Bologna. (2)	
Radar. Warszawa. (12)	
Rádió és Televízió Szemle. Bp. (4)	5-569
Rádió és Televízió Újság. Bp. (52)	5-321
Rádiótechnika. Bp. (12)	5-38
Rassegna Italiana di Sociologia. Bologna. (4)	7-1014
Réalités. Paris. (12)	5-315
Református Egyház. Bp. (24)	–
Reformátusok Lapja. Bp. (52)	3-149
Repülés-Ürrepülés. Bp. (12)	X 812
Review of International Affairs. Belgrád. (24)	5-319
Revista Latino Americana de Sociologia. Buenos Aires.	–
Revue de l'Institut de Sociologie. Bruxelles. (4)	2755
Revue Française de Sociologie. Paris. (4)	7-966
Revue Historique. Paris. (4)	4927
Revue Internationale du Travail. Genéve. (12)	2537
Revue Roumaine. Bucuresti. (4)	X 2993
Revue Roumaine des Sciences Sociales. Bucuresti. (1)	7-1149
Rinascita. Roma. (52)	X 1075
Roumaine d'Aujourd'hui, La. Bucuresti. (12)	3-66
Rural Sociology. Urbana-Champaign (Illinois) (4)	X 2880
Sajtószemle. Hamburg. (12)	–
Schweizer Buch, Das. Ser. „A" Zürich. (24)	–
Schweizer Buch, Das. Ser. „B" Zürich. (6)	–
Science and Society. N. Y. (4)	2877
Science et Vie. Paris. (12)	X 2930
Science Journal. London. (12)	5-510

Sinn und Form. Berlin. (6)	7-135
Slavic Review. N. X. (4)	7-322
Sloboda. Bratislava. (52)	–
Slovenska Narodna Bibliografia. C. ser. TRC. Martin. (12)	–
Social Forces. Chapel Hill. (4)	2815
Social Problems. N. Y. (4)	7-772
Social Research. N. Y. (4)	X 2906
Social Science Information. Paris-La Haye. (12)	7-1083
Socialist Commentary. London. (12)	5-383
Society and Leisure. Praha.	–
Sociologia. Bratislava. (12)	7-1103
Sociologia Internationalis. Berlin/NSZK (2)	7-1141
Sociologia Neerlandica. Assen. (2)	7-1039
Sociological Abstracts. N. Y. (7)	5-560
Sociological Review. Keele. (12)	7-710
Sociologicky Časopis. Praha. (6)	7-1016
Sociologie du Travail. Paris. (4)	7-1107
Sociologija. Beograd. (4)	7-1018
Sociologus. Berlin/NSZK (2)	7-787
Sociology and Social Research. Los Angeles. (6)	X 2794
Sociometry. Washington. (6)	X 3420
Somogy. Kaposvár. (3)	–
Sonntag. Berlin. (52)	3-59
Soproni Szemle. Bp. (4)	X 2529
Soviet Literature. Moscow. (12)	–
Soviet Sociology. Chapel Hill. (4)	7-1082
Sowjet-Literatur. Moszkva. (12)	X 3032
Sowjetwissenschaft. Gesellschaftswissenschaftliche Beiträge. Berlin. (12)	X 3366
Sowjetwissenschaft. Kunst u. Literatur. Berlin. (12)	7-347
Soziale Welt. Göttingen. (4)	7-464
Sozialistische Arbeitswissenschaft. Berlin. (12)	7-1126
Spiegel. Der. Hamburg. (52)	5-515
Sportélet. Bp. (12)	5-537
Sputnik. Moscow. (12)	7-997
Statisztikai Havi Közlemények. Bp. (12)	5-322
Statisztikai Szemle. Bp. (12)	X 3215
Stern. Hamburg. (52)	3-191
Studi Storici. Bologna. (4)	7-1106
Studia Slavica Academiae Scientiarium Hungaricae. Bp. (4)	7-463
Studia Socjologiczne Kwartalnik. Warszawa. (4)	7-1097
Studia Universitatis Babes-Bolyai. Cluj.	–
Sweden Now. Stockholm. (szbtl.)	–
Szabolcs-Szatmári Szemle. Nyíregyháza. (4)	7-1072
Szakmunkásnevelés. Bp. (12)	–
Szakszervezeti Szemle. Bp. (sztbl.)	7-1136
Számvitel és Ügyviteltechnika. Bp. (12)	7-1128
Századok. Bp. (6)	3049
Szervezés és Vezetés. Bp. (12)	5-572
Színház. Bp. (12)	7-1043
Szocialista Művészetért. Bp. (12)	–
Szociológia. Bp. (4)	7-1135

Szociológiai Közlemények. Bp. (szbtl.)	7-1035
Szovjetszkaja Bibliografija. Moszkva. (6)	–
Szovjetszkaja Etnografija. Moszkva. (6)	X 3115
Szovjetszkij Szojuz. Moszkva. (12)	–
Szovjetunió. Bp. (12)	3-163
Szövosz Tájékoztató. Bp. (szbtl.)	5-464
Tájékoztató. Bp. (6)	7-802
Tájékoztató. Külföldi Szociológiai Folyóiratok. Bp. (6)	5-607
Tanácsok Közlönye. Bp. (szbtl.)	5-32
Tanácsok Lapja. Bp. (25)	3-31
Társadalmi Szemle. Bp (12)	X 2728
Társadalomtudományi Közlmények. Bp. (4)	7-1133
Teatr. Moszkva. (12)	X 3056
Technika. Bp. (12)	3-137
Temps Moderners, Les. Paris. (12)	X 2929
Teológia. Bp. (4)	–
Természet és Társadalom. Bratislava. (12)	–
Természet Világa. Bp. (12)	5-286
Területi Statisztika. Bp. (6)	7-490
Tervgazdasági Értesítő. Bp. (szbtl.)	X 1112
Theater der Zeit. Berlin. (12)	7-138
Theológiai Szemle. Bp. (12)	5-373
Time, The. Paris. (52)	5-238
Times, The. London. (napi)	79
Times Literary Supplement. London. (52)	113
Tiszatáj. Szeged. (12)	X 2928
Történelem. Bp. (4)	7-922
Történelmi Szemle. Bp. (4)	7-721
Transition. Kampala. (6)	5-541
Tribune. Sydney. (52)	–
Tudomány és Mezőgazdaság. Bp. (6)	7-1102
Tudományos Sportélet. Bp. (12)	5-537
Tudományszervezési Tájékoztató. Bp. (6)	5-550
Turista Magazin. Bp. (12)	5-130
Tükör. Bp. (52)	5-521
Twentieth Century. London. (4)	7-924
Új Élet. Bp. (24)	427
Új Ember. Bp. (52)	332
Új Forrás. Komárom. (3)	7-1084
Új Írás. Bp. (12)	7-825
Új Szó. Bratislava. (napi)	3 – 43
Új Szó. Torontó. (52)	–
Újítók Lapja. Bp. (24)	X 915
Unita, L'. Milano (napi)	3-201
Unitárius Élet. Bp. (4)	7-557
Universitas. Stuttgart. (12)	7-548
Univerzum. Bp. (12)	7-504
Urania. Jena. (12)	7-346
Urbanisme. Paris. (6)	X 982
Urzica. Bucuresti. (24)	–
Útunk. Kolozsvár. (52)	372

Ügyészségi Közlöny. Bp. (12) –
Üzenet. Subotica. (12) 7-1120

Vállalatvezetés, Vállalatszervezés. Bp. (4) 5-578
Valóság. Bp. (12) 7-696
Városépítés. Bp. (6) 5-534
Városi Közlekedés. Bp. (4) –
Városi Szemle. Szombathely. (4) X 2422
Vesztnik Leningradszkogo Universziteta. Leningrad. 7-383
Vezetés. Bp. (12) 5-580
Viet-Nam. Hanoi. (12) 3-182
Vigilia. Bp. (12) X 2324
Világ Ifjúsága. Bp. (12) 5-87
Világesemények Dióhéjban. Bp. (12) –
Világgazdaság. Bp. (hetente ötször) 3-200
Világosság. Bp. (12) 7-807
Vogue. Paris. (12) 5 – 403
Volksstimme. Wien. (napi) 367
Voproszü Ekonomiki. Moszkva. (12) X 3202
Voproszü Filoszofii. Moszkva. (12) X 3203
Voproszü Isztorii. Moszkva. (12) X 3021
Voproszü Literaturü. Moszkva. (12) 7-787
Voproszü Pszihologii. Moszkva. (6) 7-373
Vorwärts. Wien. (24) 7

Weg und Ziel. Wien. (12) X 2962
Weimarer Beiträge. Weimar. (12) 7-834
Weltbühne, Die. Berlin. (52) 7-54
Wirtschaft, Die. Berlin. (52) 467
Wirtschaftswissenschaft. Berlin. (12) 7-234
Wissenschaftliche Zeitschrift der Friedrich Schiller-Univ. Gesellschafts- u. Sprachwiss. Reihe. Jena-Thüringen (6) –
Wissenschaftliche Zeitschrift d. Humboldt Univ. zu Berlin. Berlin. (6) 5-244
Wissenschaftliche Zeitschrift d. Univ. Rostock. Rostock. (szbtl.) 5-248
Wissenschaftliche Zeitschrift d. Martin Luther Univ. Halle/Wittenberg. (szbtl.) 5-351
World Student News. Prague. (12) 5-606

Yugoslav Survey. Beograd. (4) 7-901

Za Wolnosc i Lud. Warszawa. (24) –
Zalai Hírlap. Zalaegerszeg. (napi) –
Zeit, Die. Hamburg. (52) 3-189
Zeit Magazin, Hamburg. (52) 5-591
Zeitschrift f. Bibliothekswesen u. Bibliographie. Frankfurt a. M. (12) 7-773
Zeitschrift f. Geschichtswissenschaft. Berlin. (12) 7-235
Zeitschrift f. Psychologie. Lpzg. (4) 7-401
Zeitschrift Soziologie. Stuttgart. (6) 7-1117
Zentralblatt f. Bibliothekswesen. Lpzg. (12) 0200/33
Zivot. Bratislava. (52) –
Znamja. Moszkva. (12) X 2996

Zsiliscsnoe i Kommunal'noe Hozjajsztvo. Moszkva. (12) 5-173
Zsurnaliszt. Moszkva. (12) 5-549
Zukunft, Die. Wien. (24) X 805
Zvezda. Moszkva. (12) X 2995

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR ÉS A HÁLÓZAT
1973-ban

Központi Könyvtár	VIII., Szabó Ervin tér 1.
Gazdasági Főosztály	VIII., Baross u. 18.
	I. kerület
11. sz. könyvtár	Krisztina krt. 87/89.
1. fiók	Országház u. 13.
20. sz. könyvtár	Fő u. 11/13.
20. sz. gyermekkönyvtár	Szilágyi Dezső tér 5.
11. sz. gyermekkönyvtár	Krisztina krt. 91.
	II. kerület
37. sz. könyvtár	Török u. 7/9.
1. fiók	Dimitrov u. 80.
2. fiók	Szilfa u. 4.
26. sz. gyermekkönyvtár	Marcibányi tér, Ifjúsági Ház
	III. kerület
8. sz. könyvtár	Fő tér 2.
21. sz. könyvtár	Bajáki Elemér u. 5/7.
1. fiók	Fő u. 41. (Békásmegyer)
8. sz. gyermekkönyvtár	Fő tér 5.
	IV. kerület
28. sz. könyvtár	Bajcsy Zs. u. 8. (Újpest)
különálló gyermekrészleg	Bajcsy Zs. u. 8. (Újpest)
1. fiók	Csokonai u. 38.
41. sz. könyvtár	Váci út 65.
különálló gyermekrészleg	Tinódi u. 1.
	V. kerület
Zenei könyvtár	Fehérhajó u. 5.
1. sz. könyvtár	Vadász u. 42.
14. sz. könyvtár	Királyi Pál u. 11.
5. sz. gyermekkönyvtár	Aulich u. 4/6.
14. sz. gyermekkönyvtár	Királyi Pál u. 18.
	VI. kerület
10. sz. könyvtár	Népköztársaság útja 52.
1. sz. gyermekkönyvtár	Liszt Ferenc tér 6.
	VII. kerület
2. sz. könyvtár	Rottenbiller u. 10.
különálló gyermekrészleg	Rottenbiller u. 10.
22. sz. könyvtár	Kertész u. 20.
	VIII. kerület
9. sz. könyvtár	Gutenberg tér 3.
44. sz. könyvtár	Kulich Gyula tér 12.
9. sz. gyermekkönyvtár	Somogyi Béla út 23
44. sz. gyermekkönyvtár	Kulich Gyula tér 13.

IX. kerület

39. sz. könyvtár	Boráros tér 2.
különálló gyermekrészleg	Boráros tér 2.
1. fiók	Tüzoltó u. 21.
26. sz. könyvtár	Mester u. 53/55.
23. sz. könyvtár	Füleki út 8. (Aszódi úti Pártház)
különálló gyermekrészleg	Füleki út 8. (Aszódi úti Pártház)
1. fiók	Illatos út 2/4.
7. sz. gyermekkönyvtár	Hámán Kató u. 27.
48. sz. könyvtár	Börzsöny u. 9/11., Úttörőház
15. sz. gyermekkönyvtár	Börzsöny u. 9/11.

X. kerület

12. sz. könyvtár	Füzér u. 13.
különálló gyermekrészleg	Füzér u. 13.
1. fiók	Gergely u. 68.
1. gyermekfiók	Keresztúri út 7/9.

XI. kerület

6. sz. könyvtár	Karinthy Frigyes u. 11.
1. fiók	Építész u. 3. (Albertfalva)
2. fiók	Alabástrom u. 27. (Kelenvölgy)
6. sz. gyermekkönyvtár	Karinthy Frigyes u. 11.
1. fiók	Szabadság u. 78. (Albertfalva)

XII. kerület

38. sz. könyvtár	Böszörményi út 13/15.
1. fiók	Hollós út 5.
2. fiók	Törökbálint út 2.
38. sz. gyermekkönyvtár	Böszörményi út 34/a.

XIII. kerület

7. sz. könyvtár	Vág u. 12.
1. fiók	Rajk László u. 40.
19. sz. könyvtár	József Attila tér 4.
különálló gyermekrészleg	József Attila tér 4.
4. sz. könyvtár	Lehel út 31.
2. sz. gyermekkönyvtár	Sallai Imre u. 52.
3. sz. gyermekkönyvtár	Lehel u. 7/a.
10. sz. gyermekkönyvtár	Tomori köz 7.

XIV. kerület

18. sz. könyvtár	Bosnyák u. 1/a.
különálló gyermekrészleg	Bosnyák u. 1/a.
1. fiók	Uzsoki u. 57.
5. sz. könyvtár	Ilka u. 36.
43. sz. könyvtár	Lumumba u. 1/3.
különálló gyermekrészleg	Kerepesi út 76/c.
1 fiók	Fogarasi út 113.

29. sz. könyvtár	*XV. kerület*
különálló gyermekrészleg	Arany János u. 29. (Rákospalota)
1. fiók	Arany János u. 29. (Rákospalota)
34. sz. könyvtár	Régifóti u. 65.
különálló gyermekrészleg	Mosolygó Antal u. 36. (Pestújhely)
1. fiók	Mosolygó Antal u. 36. (Pestújhely)
	Gorkij tér 2.
32. sz. könyvtár	*XVI. kerület*
különálló gyermekrészleg	Szabadság út 79. (Sashalom)
1. fiók	Szérű u. 1. (Sashalom)
2. fiók	Petőfi tér 1. (Petőfi-kert)
45. könyvtár	Vidámvásár út 64. (Cinkota)
	Rákosi u. 129. (Rákosszentmihály)
36. sz. könyvtár	*XVII. kerület*
különálló gyermekrészleg	Pesti út 78. (Rákoskeresztúr)
1. fiók	Pesti út 78. (Rákoskeresztúr)
2. fiók	Wesselényi u. 1. (Rákoshegy)
40. sz. könyvtár	Hősök tere 1. (Rákosliget)
1. fiók	Zrínyi u. 14. (Rákoscsaba)
	Szabadság út (Rákoskert)
24. sz. könyvtár	*XVIII. kerület*
különálló gyermekrészleg	Ságvári E. u. 7. (Pestlőrinc)
1. fiók	Ságvári E. u. 7. (Pestlőrinc)
31. sz. könyvtár	Állami Lakótelep (Pártház)
	Vörösfény u. 163. (Pestimre)
25. sz. könyvtár	*XIX. kerület*
különálló gyermekrészleg	Kossuth Lajos u. 8. (Kispest)
1. fiók	Kossuth Lajos u. 8. (Kispest)
2. fiók	Zrínyi u. 145.
16. sz. könyvtár	Mária u. 34.
különálló gyermekrészleg	Petőfi tér 15. (Kispest)
	Petőfi tér 15. (Kispest)
27. sz. könyvtár	*XX. kerület*
1. fiók	Ady Endre u. 86. (Pesterzsébet)
2. (gyermek) fiók	Marót u. 9.
3. fiók	Ősz Szabó J. u. 5.
35. sz. könyvtár	Török Flóris u. 245.
1. fiók	Marx Károly u. 128. (Soroksár)
különálló gyermekrészleg	Marx Károly u. 243. (Soroksár)
	Marx Károly u. 128. (Soroksár)
30. sz. könyvtár	*XXI. kerület*
46. sz. könyvtár	Kalamár u. 202. (Királyerdő)
4. sz. gyermekkönyvtár	Vénusz u. 2. (Csillagtelep)
17. sz. gyermekkönyvtár	Rakéta u. 24. (Csillagtelep)
	Rákóczi F. u. 96/98.
13. sz. könyvtár	*XXII. kerület*
különálló gyermekrészleg	Tóth J. u. 36. (Budafok)
1. fiók	Tóth J. u. 36. (Budafok)
2. fiók	Nagytétényi u. 264. (Nagytétény)
3. fiók	Kísérleti Lakótelep (Budafok)
	Baross Gábor telep, Dózsa Gy. u. 94/b.

TARTALOMMUTATÓ

Benjámin László: Petőfiről 5

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1972/73. évi jelentése 11

I. A központi könyvtár tevékenysége 14
Szerzeményezés, feldolgozó munka 15
Olvasószolgálat 20
Szociológiai tevékenység 22
Tájékoztató munka 23
Bibliográfiák és egyéb kiadványok 24
Propagandamunka 28
A kerületi könyvtárak irányítása 29

II. A kerületi könyvtárak tevékenysége 33
Hálózati könyvállomány és szerzeményezés 39
Beiratkozott olvasók 41
Kölcsönzők (kölcsönzések) száma 43
Kiállítások és rendezvények 46

III. A könyvtár gazdasági tevékenysége 47
Pénzügyi gazdálkodás 47
Könyvkötészeti munka 49

IV. A könyvtár szervezeti és személyzeti ügyei 50

Halottaink 57
Remete László: Elfeledett kéziratos források Szabó Ervin munkásmozgalmi és könyvtárosi tevékenységéhez 62
M. Vásárhelyi Edit – Varsányi Livia – Bakó Jánosné – Jancsovics Klára: Az óbudai 8-as számú könyvtár 50 éves története 76
Szalai Ágnes: A tizedik évfordulójára készülő Zenei könyvtárról 109
Kovács Csilla: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiállításai 1930 – 1960 116
Horváth Alice: Adatok a XV. századi építészetelmélet kutatásához a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „Zichy-kódexe" alapján 137
Faragó Éva: Képek a századvégi Budapestről. Klösz György fényképei a Budapest Gyűjteményben. Adattár 140
H. Drechsler Ágnes: Újabb kiegészítő katalógusok a kerületi könyvtárhálózatban 161
Vándor Katalin: Az olvasók lemorzsolódásának okai a 9. sz. kerületi könyvtárban 175
Sándor Ottóné: Ifjúsági olvasószolgálat a kerületi könyvtárakban 207
Kerekes Pálné: Olvasásvizsgálatok a gyermekkönyvtárakban 220
Dolgozóink szakmai, tudományos és társadalmi munkássága 229
A központ kurrens folyóiratainak jegyzéke 1972/73 236
A központi könyvtár és a hálózat 1973-ban 249
Tartalommutató 252

СОДЕРЖАНИЕ

Ласло Беньямин: О Петефи 5

Годовой отчет Столичной библиотеки им. Эрвина Сабо за 1972/73 гг. 11

I. Деятельность центральной библиотеки 14
Комплектование и обработка книг 15
Обслуживание читателей 20
Справочная работа 23
Библиографии и другие издания 24
Пропагандическая работа 28
Управление районными библиотеками, методическая работа 29

II. Деятельность районных библиотек 33
Книжный фонд библитечной сети и его комплектование 39
Записавшиеся читатели 41
Количество абонементов 43
Книги выданные на дом 44
Выставки и мероприятия 46

III. Хозяйственная деятельность библиотеки 47
Финансовая экономика 47
Переплетная работа 49

IV. Организационные и кадровые дела библиотеки 50

Некрологи 57
Ласло Реметэ: Материалы к деятельности Эрвина Сабо в рабочем движении и по библиотечному делу 62
Эдит М. Вашархейи – Ливия Варшани – Яношнэ Бако – Клара Янчович: 50-летная история районной библиотеки № 8 76
Агнэш Салаи: Музыкальной библиотеке готовящейся к десятилетию 109
Яношнэ Ковач: Выставки Столичной библиотеки им. Эрвина Сабо с 1930 – до 1960 г-а. 116
Алис Хорват: Данные об исследовании архитектурной теории XV-ого века на основе кодекса „Зичи" Столичной библиотеки им. Эрвина Сабо 137
Эва Фараго: Картины Будапешта со конца XIX – ого столетия. Фотографии Дьердья Клэса в Собрании „Будапешт". Сборник документальных материалов 140
Агнэш Х. Дрехслер: Новые дополнительные каталоги в районной библиотечной сети 161
Каталин Вандор: Причины отсева читателей в районной библиотеке № 9 175
Оттонэ Шандор: Обслуживание молодых читателей в районных библиотеках 207
Палнэ Керекеш: Исследования по чтению в детских библиотеках 220
Профессиональная, научная и общественная деятельность наших сотрудников 229
Запись периодических изданий и журналов в Столичной библиотеке им. Эрвина Сабо в 1972 – 73 гг. 236
Центральная библиотека и сеть филиалов в 1973 – ом году 249
Содержание 253

SOMMAIRE

Petőfi. (László Benjámin) 5

Rapport de la Bibliothèque Municipale Szabó Ervin, 1972–73 11

I. Rapport de la Bibliothèque Centrale 14
Acquisition, catalogage et classification 15
Service pour les lecteurs 20
Travaux sociologiques 22
Travaux d'information 23
Travaux bibliographiques et autres publications 24
Propagande 28
Direction des bibliothèques d'arrondissements. Travail méthodologique 29

II. Bibliothèques d'arrondissements 33
Fonds et acquisition de livres du réseau d'arrondissement 39
Lecteurs inscrits 42
Prêts 43
Expositions et réunions de lecteurs 46

III. Finances de la bibliothèque 47
Tâches économiques 47
Atelier de reliure 49

IV. Affaires concernant l'organisation et le personnel 50

Nécrologie 57
Suppléments à l'activité d'Ervin Szabó dans le mouvement ouvrier et comme bibliothécaire (László Remete) 62
Histoire demi-séculaire de la bibliothèque No 8 de Óbuda. (Edith M. Vásárhelyi–Livia Varsányi–Katalin Bakó–Klára Jancsovics) 76
La Bibliothèque de Musiquse prépare à son dixième anniversaire (Ágnes Szalai) 109
Les expositions de la Bibliothèque Szabó Ervin, 1930–1960. (Csilla Kovács) 116
Dates pour la recherche de la théorie d'architecture du XVe siècle, à la base du „Codex Zichy" de la Bibliothèque Municipale Szabó Ervin. (Alice Horváth) 137
Images de Budapest de la fin de siècle. Les photos de György Klösz dans la Collection Budapest. Documentation. (Éva Faragó) 140
Catalogues complémentaires récents dans le réseau de bibliothèques d'arrondissements (Ágnes H. Drechsler) 161
Les causes de la diminuation de nombre des lecteurs dans la bibliothèque d'arrondissement No 9. (Katalin Vándor) 175
Service pour les jeunes lecteurs dans les bibliothèques d'arrondissements. (Mária Sándor) 207
Recherches de lecture dans les bibliothèques pour enfants. (Hanna Kerekes) 220
Activité professionelle, sociologique et sociale de nos travailleurs, 1972–73 229
Liste des périodiques courants de la Bibliothèque Centrale, 1972–73 236
La Bibliothèque Centrale et le réseau de bibliothèque en 1973 249
Sommaire 254

CONTENTS

Petőfi. (László Benjámin) 5

Report of the Szabó Ervin Municipal Library of the years 1972–73 11

I. Activity of the central library 14
Routines 15
Readers' service 20
Sociological works 22
Informatory works 23
Bibliographies and other publications 24
Propaganda work 28
Direction of the district libraries. Methodological work 29

II. District libraries 33
Stock and acquisition of the network 39
Registered readers 41
Lending 43
Exhibitions and programmes 46

III. Economic work of the library 47
Financial tasks 47
Bindery 49

IV. Rules of organizations and personal matters 50

Obituary 57
Supplements to the activities of labour movement and library of Ervin Szabó. (László Remete) 62
The history of district library No 8 of Óbuda of 50 years. (Edith M. Vásárhelyi – Livia Varsányi – Katalin Bakó – Klára Jancsovics) 76
The Music Library expecting its 10th anniversary (Ágnes Szalai) 109
The exhibitions of the Municipal Ervin Szabó Library of 1930–1960. (Csilla Kovács) 116
Data to the research of the 15th century's theory of architecture on the base of the Municipal Ervin Szabó Library's „Zichy-codex". (Alice Horváth) 137
Pictures from Budapest at the end of the century. Photos of György Klösz in the Budapest Collection. List of data. (Éva Faragó) 140
Newer supplementary catalogues in the district library network. (Ágnes H. Drechsler) 161
The reasons of readers' fluctuation in the districht library No 9. (Katalin Vándor) 175
Readers' service for juveniles in the district libraries. (Mária Sándor) 207
Investigations of readings in the children's libraries. (Hanna Kerekes) 220
Professional, scientific and social activity of our staff, 1972–73. 229
List of the current periodicals in the central library 1972–73 236
The central library and the library network in 1973 249
Contents 255

INHALT

Petőfi. (László Benjámin) 5

Bericht der Haupstädtischen Szabó Ervin Bibliothek über die Jahre 1972/73 11

I. Tätigkeit der Zentralbibliothek 14
Laufende Arbeiten 15
Leserdients 20
Soziologische Tätigkeit 22
Informationsdienst 23
Bibliographien und andere Informationen 24
Propagandatätigkeit 28
Leitung der Bezirksbibliotheken. Methodologische Arbeit 29

II. Bezirksbibliotheken 33
Bücherstand und Erwerb unseres Bibliotheksnetzes 39
Eingetragene Leser 41
Ausleihe 43
Ausstellungen und Veranstaltungen 46

III. Wirtschaftliche Angelegenheiten der Bibliothek 47
Finanzielle Aufgaben 47
Buchbinderei 49

IV. Organisations- und Personalangelegenheiten 50

Nekrologe 57
Beiträge zur Tätigkeit Ervin Szabó's in der Arbeiterbewegung und als Bibliothekar. (László Remete) 62
Die 50-jährige Geschichte der Bezirksbibliothek No 8 von Óbuda (Edith M. Vásárhelyi – Livia Varsányi – Katalin Bakó – Klára Jancsovics) 76
Die Musikbibliothek wird 10 Jahre alt (Ágnes Szalai) 109
Die Ausstellungen der Hauptstädtischen Szabó Ervin Bibliothek 1930 – 1960. (Csilla Kovács) 116
Daten zur Forschung der Architekturtheorie des XV. Jahrhunderts auf Grund des „Zichy-Kodex" der Hauptstädtischen Szabó Ervin Bibliothek. (Alice Horváth) 137
Bilder von Budapest vom Ende des Jahrhunderts. Die Fotos von György Klösz in der Budapest Sammlung. (Daten.) (Éva Faragó) 140
Neuere ergänzende Kataloge im Bezirksbibliotheksnetz. (Ágnes H. Drechsler) 161
Die Ursachen der Verringerung der Leser in der Bezirksbibliothek No 9. (Katalin Vándor) 175
Leserberatung für Jugendliche in den Bezirksbibliotheken. (Mária Sándor) 207
Leseuntersuchungen in den Jugendbibliotheken. (Hanna Kerekes) 220
Die berufliche, wissenschaftliche und gesellschaftliche Tätigkeit unserer Bibliothekare 229
Verzeichnis der kurrenten Zeitschriften der Zentralbibliothek von den Jahren 1972 – 73 236
Die Zentralbibliothek und das Bibliotheksnetz in 1973 249
Inhalt 256